

CANNABIS ZONDER COFFEESHOP



# **CANNABIS ZONDER COFFEESHOP**

**Niet-gedoogde cannabisverkoop in tien Nederlandse gemeenten**

**Dirk J. Korf, Marije Wouters, Ton Nabben & Patrick van Ginkel**

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie.

Tot de begeleidingscommissie behoorden:

- prof. dr. P.G.M. van der Heijden, Universiteit Utrecht
- drs. J. Kappers, Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid
- mw. mr. S. Giphart, DISAD, Ministerie van Justitie
- J.A.F. Jespers, Politie Haaglanden
- dr. M. de Kort, GVM, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- mw. drs. J. Schreck, Ministerie van BZK
- drs. R.F. Meijer, WODC, Ministerie van Justitie
- mw. dr. M.M.J. van Ooyen-Houben, WODC, Ministerie van Justitie

*Dit is deel II van de Bonger Reeks, een onderzoeksreeks van het Criminologisch Instituut Bonger, Amsterdam, in samenwerking met Rozenberg Publishers.*

Deel I – Marije Wouters & Dirk J. Korf – Wiet Wijs. Cannabisgebruik bij leerlingen in opvangprojecten en speciaal voorgezet onderwijs. 2004. 90 5170 996 X

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

**D.J. Korf**

Cannabis zonder coffeeshop / D.J. Korf, M. Wouters, T. Nabben & P. van Ginkel  
Met lit. opgave, met Engelstalige samenvatting

Amsterdam: Rozenberg Publishers

ISBN: 90 5170 977 3

NUR 740

Trefw.: Cannabis, coffeeshop, niet-gedoogd, verkoop.

© 2005 WODC, Ministerie van Justitie, auteursrechten voorbehouden.

# Inhoud

<b>1</b>	<b>INLEIDING</b>	<b>7</b>
1.1	Aanleiding en probleemstelling	8
1.2	Gedoogde en niet-gedoogde verkooppunten	9
1.3	Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	9
1.4	Opbouw van het rapport	11
1.5	Anonimiteit	11
<b>2</b>	<b>METHODEN</b>	<b>13</b>
2.1	Individuele expertinterviews	13
2.2	Panel, Delphi of focusgroep?	15
2.3	Discussie in de focusgroepen	17
2.4	Survey onder cannabisgebruikers	18
2.5	Etnografisch veldonderzoek	19
2.6	Tweede fase van het onderzoek	20
<b>3</b>	<b>AARD EN OMVANG VOLGENS EXPERTS</b>	<b>23</b>
3.1	Gemeente A	23
3.2	Gemeente B	27
3.3	Gemeente C	31
3.4	Gemeente D	36
3.5	Gemeente E	40
3.6	Gemeente F	43
3.7	Gemeente G	46
3.8	Gemeente H	48
3.9	Gemeente I	51
3.10	Gemeente J	54
3.11	Samenvatting	57
<b>4</b>	<b>SURVEY ONDER CANNABISGEBRUIKERS</b>	<b>63</b>
4.1	Waarom een survey onder cannabisgebruikers?	63
4.2	Veldwerk	64
4.3	Respondenten	65
4.4	Zelf cannabis kopen	66
4.5	Cannabis krijgen en de rol van vrienden	69
4.6	Waar kopen vrienden hun cannabis?	72
4.7	Hoe komen minderjarigen aan cannabis?	74
4.8	Overeenkomsten en verschillen tussen gemeenten	76
4.9	Samenvatting	76
<b>5</b>	<b>SCHATTINGEN VAN GEBRUIKERS</b>	<b>79</b>
5.1	Niet-gedoogde verkooppunten die de respondenten zelf kennen	79
5.2	Geschat aandeel van coffeeshops in de lokale cannabisverkoop	83
5.3	Betrouwbaarheid en validiteit van de schattingen niet-gedoogde verkooppunten	85
5.4	Schatting aantal niet-gedoogde verkooppunten	88
5.5	Samenvatting	92
<b>6</b>	<b>ETNOGRAFIE IN VIJF GEMEENTE</b>	<b>95</b>
6.1	Gemeente D	95
6.2	Gemeente B	100
6.3	Gemeente F	104
6.4	Gemeente G	110
6.5	Gemeente J	115
6.6	Samenvatting	120

<b>7</b>	<b>VERGELIJKING UITKOMSTEN EN TOEGEPASTE METHODEN</b>	<b>125</b>
7.1	Schattingen	125
7.2	Soft- en harddrugs	126
7.3	Verkoop aan minderjarigen	127
7.4	Samenvatting	127
<b>8</b>	<b>SAMENVATTING EN CONCLUSIES</b>	<b>129</b>
8.1	Methoden	129
8.2	Aard van de niet-gedoogde aanbieders	131
8.3	Gaten in de coffeeshopmarkt	133
8.4	Schattingen van de lokale cannabismarkt	133
8.5	Conclusies	134
<b>9</b>	<b>SUMMARY AND CONCLUSIONS</b>	<b>137</b>
9.1	Methods	137
9.2	Nature of non-tolerated dealers	139
9.3	Gaps in the coffeeshop market	140
9.4	Estimates of the local cannabis market	141
9.5	Conclusions	141
	<b>Literatuur</b>	<b>145</b>

# 1

## INLEIDING

Hasjiesj en marihuana zijn wereldwijd de meest gebruikte illegale drugs. Ruim een op de vijf Nederlanders vanaf 12 jaar heeft wel eens cannabis – de verzamelnaam voor hasjiesj (hasj) en marihuana (wiet) - gebruikt en 3% heeft dit de afgelopen maand nog gedaan.<sup>18</sup> Cannabis is een verboden drug, maar het gebruik ervan is lang niet overal strafbaar.<sup>19</sup> Ook in Nederland is cannabisgebruik niet verboden. Cannabishandel is wel bijna overal op de wereld verboden, maar de mate waarin met name de detailhandel, oftewel de consumentenmarkt, wordt bestreden verschilt van land tot land, ook binnen de EU.<sup>20</sup> Zweden staat bijvoorbeeld bekend om de strenge aanpak van gebruikers en kleine dealers, terwijl in Spaanse steden op straat en in bepaalde cafés tamelijk open hasj wordt verkocht.

In Nederland wordt de verkoop van cannabis aan gebruikers onder bepaalde voorwaarden gedoogd in zogenaamde coffeeshops. Er is veel bekend over hoe de landelijke richtlijnen voor het gedogen van coffeeshops (AHOJ-G) criteria op lokaal niveau worden toegepast en zo nodig aangevuld, alsmede hoe de richtlijnen worden gehandhaafd. Over (de ontwikkeling in) het aantal coffeeshops wordt regelmatig gerapporteerd. Sinds het midden van de jaren negentig is het aantal coffeeshops gehalveerd naar minder dan 800 coffeeshops, gevestigd in ruim 100 van de bijna 500 Nederlandse gemeenten.<sup>21</sup>

Coffeeshops zijn echter niet de enige locaties in het land waar consumenten cannabis aanschaffen. Om te beginnen mogen coffeeshops geen cannabis verkopen aan minderjarigen (beneden de 18 jaar), terwijl bekend is dat een deel van hen wel hasj of wiet gebruikt. Zo blijkt uit het meest recente landelijke Peilstationsonderzoek onder scholieren, van 2003, dat ongeveer een op de vijf 14-15 jarigen en iets minder dan de helft van de 16-17 jarigen al wel eens cannabis heeft gebruikt.<sup>22</sup> Volgens het Nationale Prevalentie Onderzoek (NPO) van 2001 komt een deel van de jongeren tussen de 12 en 17 jaar die het afgelopen jaar geblowd hebben aan hun cannabis in de coffeeshop en in (veel) mindere mate bij thuisdealers, zogenaamde 06-dealers (die leveren op telefonische bestelling), straatdealers, etc. Het hoogst scoren in dit onderzoek vrienden, kennissen en familieleden als leveranciers van cannabis aan minderjarigen. Hetzelfde onderzoek laat zien dat ook veel gebruikers van 18 jaar en ouder hun cannabis ergens anders dan in coffeeshops verkrijgen.<sup>23</sup> Het is niet onwaarschijnlijk dat een deel van deze cannabis oorspronkelijk uit de coffeeshop komt, bijvoorbeeld in het geval van vrienden die daar hasj of wiet kopen en er anderen van laten meeroken of aan hen doorverkopen. Maar andere Nederlandse studies maken duidelijk dat consumenten ook zonder de tussenkomst van coffeeshops aan cannabis komen. Zo zijn er volgens Jansen veel

---

<sup>18</sup> Abraham, Cohen & Kaal (2002).

<sup>19</sup> EMCDDA (2002).

<sup>20</sup> EMCDDA (2003).

<sup>21</sup> Bieleman, Goeree & Naayer (2003).

<sup>22</sup> Monshouwer et. al. (2004).

<sup>23</sup> Abraham, Cohen & Kaal (2002).

gebruikers die zelf hun wiet telen en daar vaak een deel van aan medegebruikers schenken of verkopen.<sup>24</sup> Ook onderzoek onder cannabisgebruikers laat zien dat een deel voornamelijk wiet uit eigen teelt gebruikt en dat geldt zelfs voor gebruikers die coffeeshops bezoeken.<sup>25</sup>

## 1.1 Aanleiding en probleemstelling

In opdracht van het Ministerie van Justitie is eerder een poging gedaan om het landelijke aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders te schatten. Dit gebeurde op basis van een vragenlijst die werd afgenomen bij beleidsambtenaren en politiemensen; duidelijk werd dat zij slechts op een deel van de markt zicht hebben.<sup>26</sup> In een recente haalbaarheidsstudie, in opdracht van hetzelfde ministerie, is de haalbaarheid van een monitor naar het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders onderzocht.<sup>27</sup> De onderzoekers komen tot de volgende conclusies:

- Informatie over niet-gedoogde cannabisaanbieders (overzichten, lijsten, registers, etc.) is schaars en verre van volledig.
- Dat komt vanwege de illegaliteit, 'onzichtbaarheid' en dynamiek van het fenomeen.
- Het gedoogde aanbod varieert sterk per gemeente. Er zijn gemeenten met gedoogde en niet-gedoogde cannabisaanbieders.
- De afzetmarkt van zowel gedoogde als niet-gedoogde aanbieders is niet bekend, zodat er geen referentiekader is waar een meting tegen afgezet kan worden.
- Er is weinig bekend over de aard van de diverse typen niet-gedoogde aanbieders.

Op grond van deze bevindingen concluderen de onderzoekers dat "het niet haalbaar is om een monitor te ontwikkelen die het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders per gemeente vaststelt in kwantiteiten."<sup>28</sup> Dezelfde onderzoekers achten het echter wel mogelijk om zicht te krijgen op ontwikkelingen en trends bij niet-gedoogde cannabisaanbieders. Hiervoor moeten representatieve gemeenten worden geselecteerd. Er kan een relatie worden gelegd tussen het aantal niet en wel gedoogde cannabisaanbieders (door te bepalen hoeveel niet-gedoogde verkooppunten er per coffeeshop zijn) en dan kan een schatting gemaakt worden van het aantal niet-gedoogde verkooppunten in het hele land.

Tegen deze achtergrond hebben we in opdracht van het WODC (afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen) van het Ministerie van Justitie van september 2003 tot en met januari 2004 een pilotstudie gedaan in vijf Nederlandse gemeenten.<sup>29</sup>

De **probleemstelling** luidt als volgt: *Wat is de omvang en de aard van niet-gedoogde cannabisaanbieders in Nederland en welke ontwikkelingen zijn hierin waarneembaar, mede in relatie tot gedoogde aanbieders?*

---

<sup>24</sup> Jansen (1993, 2002).

<sup>25</sup> Korf, Nabben & Benschop (2002, 2003).

<sup>26</sup> Bieleman, Biesma & Smallegenbroek (1997); Bieleman, Blömer & Zaagsma (1998).

<sup>27</sup> Maalsté e.a. (2002).

<sup>28</sup> Maalsté e.a. (2002).

<sup>29</sup> Overeenkomstig de wensen van de opdrachtgever is het onderzoek opgesplitst in twee fasen. In de eerste fase zijn definities, vragen en opzet uitgewerkt en uitgeprobeerd in een pilot in vijf gemeenten (G4, groot, middelgroot, klein en grensgemeente). In de tweede fase is het onderzoek voortgezet in vijf nieuwe gemeenten.



## 1.2 Gedoogde en niet-gedoogde verkooppunten

In de probleemstelling, maar ook al eerder in dit hoofdstuk, wordt gesproken van niet-gedoogde cannabisaanbieders. Wat moeten we hier onder verstaan? Logischerwijs gaat het om de tegenhangers van de *gedoogde* cannabisaanbieders, oftewel: coffeeshops. Daarmee zijn *niet-gedoogde* cannabisaanbieders: alle verkopers van cannabis, behalve de (gedoogde) coffeeshops. Nu is het onderzoek gericht op de detailhandel. Met andere woorden de toeleveranciers ('achterdeur') van coffeeshops en het midden en hogere echelon van de cannabismarkt worden buiten beschouwing gelaten.

In navolging van de in de vorige paragraaf genoemde haalbaarheidsstudie onderscheiden we bij de niet-gedoogde cannabisaanbieders twee hoofdcategorieën: vaste en mobiele verkooppunten.

Bij de *mobiele niet-gedoogde* verkooppunten kunnen we een tweedeling maken in

- (1) bezorging aan huis op telefonische bestelling (06-dealers) en
- (2) verkoop op straat, op hangplekken (straatdealers).

Ook bij de *vaste niet-gedoogde* verkooppunten kunnen we een tweedeling maken, namelijk

- (1) thuisdealers en
- (2) verkoop 'onder de toonbank' in horecagelegenheden en winkels.

Daarnaast is er de zelfteler. Deze kweekt voornamelijk voor eigen gebruik en geeft doorgaans een deel van de oogst, al dan niet tegen een kleine vergoeding, aan vrienden en kennissen. Sommigen pakken het commerciëler aan en kunnen dan in een van de bovenstaande typen worden ingedeeld.

## 1.3 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

De probleemstelling is uitgewerkt in de volgende onderzoeksvragen.

1. *Hoeveel vaste niet-gedoogde verkooppunten zijn er in verhouding tot gedoogde verkooppunten?*
2. *Hoeveel mobiele niet-gedoogde verkooppunten zijn er in verhouding tot vaste niet-gedoogde en gedoogde verkooppunten?*
3. *Hoeveel niet-gedoogde verkooppunten zijn er naar schatting in absolute aantallen?*
4. *Wat is de aard van niet-gedoogde verkooppunten?*
5. *Welke ontwikkelingen zijn waarneembaar rond de aanwezigheid van niet-gedoogde verkooppunten, mede in relatie tot (lokaal) coffeeshopbeleid en gedoogde aanbieders.*

De eerste drie vragen zijn kwantitatief van aard. Het gaat daarbij zowel om schattingen van absolute aantallen niet-gedoogde verkooppunten, als om schattingen van verhoudingen, bijvoorbeeld het geschatte aantal mobiele niet-gedoogde verkooppunten per coffeeshop. De beide laatste vragen zijn primair kwalitatief van aard.

### *Eerste fase van het onderzoek*

Voor het beantwoorden van de vijf onderzoeksvragen hebben we in de eerste (pilot)fase van het onderzoek gebruik gemaakt van vier methoden:

- Individuele interviews met lokale experts in vijf gemeenten
- Groepsgesprekken (focus groups) met lokale experts in vijf gemeenten

- Een survey onder cannabisgebruikers in twee van de vijf gemeenten
- Een kort etnografisch veldonderzoek in dezelfde twee gemeenten als waar de survey is gehouden.

Bij de selectie van de vijf gemeenten moest aan een belangrijke algemene voorwaarde voldaan worden: zij dienen tenminste een coffeeshop te hebben. Er is immers bij verschillende onderzoeksvragen sprake van het geschatte aantal niet-gedoogde cannabisverkooppunten in verhouding tot het aantal gedoogde verkooppunten. Indien er nul coffeeshops zijn, kan er geen schatting gemaakt worden van het aantal niet-gedoogde verkooppunten per coffeeshops (dat zou een oneindig aantal opleveren).

Het tweede criterium is dat vijf typen gemeenten vertegenwoordigd moesten zijn, namelijk een van de vier grote steden (G4), een grote, middelgrote en kleine gemeente, alsmede een grensgemeente. Bij de definitieve keuze speelde een derde criterium mee, namelijk een zo goed mogelijke spreiding over het land. Ten slotte vielen enkele kandidaat-gemeenten uit waar reeds onderzoek in verband met de cannabismarkt gaande was of op korte termijn te verwachten viel.

Uiteindelijk leidde dit tot de keuze voor de volgende gemeenten:

- Gemeente A (G4)
- Gemeente B (grote gemeente)
- Gemeente C (grensgemeente)
- Gemeente D (middelgrote gemeente)
- Gemeente E (kleine gemeente)

In alle vijf gemeenten zijn lokale experts geïnterviewd. De survey en het etnografisch veldonderzoek zijn uitgevoerd in B en D.

#### *Tweede fase van het onderzoek*

Na evaluatie van de in de eerste fase gehanteerde methoden, is besloten in de tweede fase de volgende methoden te gebruiken:

- Een survey onder cannabisgebruikers in vijf gemeenten en herhaling van de survey in één gemeente uit de eerste fase
- Individuele interviews met lokale experts in vijf van de vijf gemeenten
- Een kort etnografisch veldonderzoek in drie van de vijf gemeenten waar de survey is gehouden.

Er zijn in fase twee vijf gemeenten onderzocht. De keuze is met name gebaseerd op: voldoende inwoners, variatie in coffeeshopdichtheid (aantal coffeeshops per 100.000 inwoners) en spreiding over het land. In de eerste ronde zijn alleen gemeenten *met* coffeeshops onderzocht, in de tweede ronde zijn ook twee gemeenten *zonder* coffeeshops onderzocht, namelijk *F* en *G*. Omdat in de eerste ronde, afgezien van gemeente *A*, vooral gemeenten met een 'gemiddelde' coffeeshopdichtheid (maar variatie in grootte van de gemeente) zijn onderzocht, is bij de tweede ronde gekozen voor gemeenten met een *lage (H) of juist hoge coffeeshopdichtheid (I en J)*. Daarnaast is besloten de survey te herhalen in *D* om de betrouwbaarheid van de vragenlijst te kunnen beoordelen.

Uiteindelijk leidde dit tot de keuze voor de volgende gemeenten:

- Gemeente *F* (geen coffeeshop)
- Gemeente *G* (geen coffeeshop)

- Gemeente H (zeer lage coffeeshopdichtheid)
- Gemeente J (zeer hoge coffeeshopdichtheid)
- Gemeente I (kleine gemeente met gemiddelde coffeeshopdichtheid)

In alle vijf gemeenten is de survey gehouden. De expertinterviews zijn gedaan in F, G, H, I en J en het etnografisch veldonderzoek is uitgevoerd in F, G en J.

#### **1.4 Opbouw van het rapport**

In het volgende hoofdstuk werken we de onderzoeksvragen en de onderzoeksopzet nader uit en beschrijven we hoe het onderzoek in de praktijk is verlopen.

In hoofdstuk 3 bespreken we de resultaten van de interviews met lokale experts.

Hoofdstuk 4 gaat over de survey onder cannabisgebruikers en wat deze heeft opgeleverd.

In hoofdstuk 5 bespreken we de schattingen van het aantal gedoogde niet-gedoogde verkooppunten van cannabis door de cannabisgebruikers.

In hoofdstuk 6 schetsen we een beeld van de lokale cannabisdetailhandel in B en D op basis van het korte etnografisch veldonderzoek.

In hoofdstuk 7 vergelijken we aard en omvang van de niet-gedoogde cannabisdetailhandel, zoals die uit de verschillende methoden naar voren komen.

Ten slotte vatten we in hoofdstuk 8 de resultaten van het onderzoek samen, trekken we hieruit conclusies.

#### **1.5 Anonimiteit**

Op verzoek van de opdrachtgever zijn de gemeenten waar het onderzoek is uitgevoerd, geanonimiseerd. Ze worden aangeduid met een letter (A tot en met J). Het gaat in dit onderzoek nadrukkelijk *niet* om een evaluatie van het beleid van de gemeenten, maar om de aard en omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt in verschillende typen gemeenten.

Personen worden ook niet bij naam genoemd, omdat zij vaak hun kennis en mening in goed vertrouwen met de onderzoekers deelden. Daarnaast zijn ook herkenbare locaties (zoals bepaalde pleinen, winkels of buurten) geanonimiseerd.



# 2

## METHODEN

Bij het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van vier methoden: individuele interviews en focus groep gesprekken met lokale experts, een survey onder cannabisgebruikers en een kort etnografisch veldonderzoek. In dit hoofdstuk lichten we de keuze voor deze methoden toe en beschrijven we hoe ze in de praktijk werkten. We gaan eerst uitvoerig in op de eerste fase van het onderzoek, waarin de methoden zijn getoetst op haalbaarheid, daarna wordt in paragraaf 2.6 beknopt de tweede fase beschreven. Het onderzoek is in totaal uitgevoerd in tien gemeenten.

### 2.1 Individuele expertinterviews

In het in het vorige hoofdstuk reeds genoemde haalbaarheidsonderzoek wordt voor het maken van schattingen vooral gedacht aan groepsinterviews met lokale experts.<sup>30</sup> Voorafgaand aan deze groepsinterviews hebben we eerst individuele interviews afgenomen.

Voordat we de experts benaderden hebben we een topiclijst samengesteld die aan hen voor gelegd zou worden. De topiclijst behelsde een drietal aandachtsgebieden.

- Het lokale coffeeshopbeleid: hoeveel gedoogde verkooppunten zijn er; waar zijn ze gevestigd; welk beleid wordt er gehanteerd en hoe wordt het beleid gehandhaafd?
- Aard van de niet-gedoogde verkooppunten: welke vaste en mobiele aanbieders zijn er; welke motieven hebben aanbieders en kopers; is er sprake van mono- of polymarkten (alleen cannabis, alleen harddrugs of beide soorten drugs) en welk beleid wordt er gevoerd en welke prioriteit heeft de niet-gedoogde cannabisverkoop in de handhaving?
- Omvang van de niet-gedoogde verkooppunten: wat is de geschatte omvang van vaste en mobiele cannabisaanbieders?

In deze ronde zijn de experts voornamelijk telefonisch benaderd en geïnterviewd. Een onderzoeker heeft de contacten gelegd met experts uit de vijf verschillende gemeenten. Van alle gesprekken zijn aantekeningen gemaakt. Aangezien alle topics met iedere geïnterviewde besproken werden, konden we ook de informatie met elkaar vergelijken.

Deels werd gebruikt gemaakt van reeds bestaande contacten, met name in de preventie- en zorgsector. We hielden nauwlettend in de gaten dat er genoeg variatie zou zijn bij de deelnemende experts. In geen enkele stad zijn de namen van experts afkomstig van een en dezelfde persoon, maar hebben we experts vanuit verschillende invalshoeken geselecteerd. Wat betreft de gemeenten, werd er gebeld en gevraagd wie binnen de gemeenten deskundig en bekend is met de coffeeshopproblematiek. Tijdens het gesprek werd ook gevraagd of zij de meest actuele gemeentelijke coffeeshopnota konden toesturen. De selectie van politie-

---

<sup>30</sup> Maalsté e.a. (2002).

functionarissen is op dezelfde wijze verlopen. In elke stad werden ons namen doorgegeven van politiemensen die op de hoogte waren van het beleid en handhaving ten aanzien van de plaatselijke coffeeshops. Zeker bij de politie kregen we in korte tijd al de juiste persoon te spreken. De selectie van coffeeshopeigenaars was moeilijker. Wij hebben ons laten leiden door tips van gemeenteambtenaren, politiefunctionarissen en straathoek- of preventiewerkers.

Op de vragen uit de eerste twee aandachtsgebieden (huidig beleid en aard van niet-gedoogde aanbieders) kon bijna iedereen vanuit zijn of haar specifieke expertise antwoord geven. De moeilijkste vragen bleken die over de omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt. De meeste geïnterviewden hadden vaak grote moeite met het geven van aantallen en percentages. Zij konden of wilden ook na enig doorvragen vaak geen uitspraken doen over de omvang van vaste en mobiele niet-gedoogde aanbieders.

Na afloop van het interview werd elke expert gevraagd of deze ook samen met andere deskundigen uit de stad deel wilde nemen aan een focusgroep. Daarbij werden twee verschillende tijdstippen voorgesteld. Rond de lunchtijd bleek voor velen het meest praktische tijdstip te zijn. Wij hebben in de aanloop naar de focusgroep, met uitzondering van de gemeente van stad E, volledige steun en medewerking gekregen. Het lukte ons na diverse pogingen niet om een deskundige van de gemeente te spreken die het coffeeshopbeleid in E wilde toelichten. Een beleidsmedewerker aldaar wist de onderzoekers na een paar weken uiteindelijk te vertellen dat de gemeente geen medewerking wilde verlenen aan het onderzoek. Hij benadrukte dat het niets met het onderwerp te maken had, maar dat de problematiek geen prioriteit heeft bij de gemeente. Hierdoor is het ons helaas niet gelukt enige relevante informatie te krijgen over het huidige coffeeshopbeleid. Ook onze aanvraag van een eventuele coffeeshop beleidsnota werd niet gehonoreerd. Onder deze omstandigheden leek het ons ook niet zinnig om een focusgroep in E te organiseren. We hebben in E uiteindelijk drie personen individueel geïnterviewd.

Tabel 2.1 Deelnemers individuele interviews en focusgroep (eerste fase)

Deelnemers	gemeente A		gemeente B		gemeente C		gemeente D		gemeente E	
	Int	Focus	Int	Focus	Int	Focus	Int	Focus	Int	Focus
Gemeente	1	3	1	1	1	1	1	1		
Politie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Preventiewerker	1	1	1			1	1	1	1	
Straathoekwerker					1	1				
Schooldecaan								1		
Opbouwwerker									1	
Coffeeshophouder	1		1	2	1	1	1	1		
Coffeeshopmedewerker	1									
Totaal	5	5	4	4	4	5	4	5	3	-

In totaal werd in de eerste fase met 20 experts een individueel interview gehouden en namen 19 experts deel aan focusgroep gesprekken. De meeste individueel geïnterviewden hebben ook deelgenomen aan de focusgroep. Toch zijn er zo hier en daar verschillen die we per gemeente zullen toelichten.

- In *A* hebben niet alle geïnterviewden de focusgroep bezocht. Tijdens de focusgroep bleken nog twee ambtenaren (zonder uitnodiging) van de gemeente te zijn aangeschoven. De coffeeshophouder heeft verstek laten gaan omdat hij dacht dat het tijdstip later zou zijn. Een coffeeshopmedewerker heeft uit strategische redenen (o.a. vanwege aanwezigheid politie) besloten niet deel te nemen aan de focusgroep.
- In *B* kon de preventiewerker noch een vervanger deelnemen aan de focusgroep. Een extra coffeeshophouder werd tijdens het etnografisch veldonderzoek bereid gevonden om ook deel te nemen aan de focusgroep.
- In *C* kregen we de in periode na de telefonische ronde het advies om ook contact op te nemen met een preventiewerker die in de periferie van *C* actief is. Zij is wel uitgenodigd voor de focusgroep.
- In *D* hebben alle geïnterviewden ook de focusgroep bezocht en is er tevens een schooldecaan uitgenodigd die wij pas op een later tijdstip spraken.
- In *E* zijn drie experts bereid gevonden om deel te nemen aan het telefonische interview. De gemeente was de grote afwezige. Besloten werd om met drie deelnemers geen focusgroep te houden.

## 2.2 Panel, Delphi of focusgroep?

Met de keuze voor focusgroep gesprekken zijn we afgeweken van de voorstellen in de eerdergenoemde haalbaarheidsstudie. Alvorens verder te gaan met de focusgroep motiveren we eerst waarom we besloten hebben om voor de focusgroep methode te kiezen in plaats van de panelmethode en de Delphi-methode.

### *Panelmethode*

In de haalbaarheidsstudie wordt de door ons sinds het begin van de jaren negentig gehanteerde panelmethode voorgesteld als een mogelijkheid om lokale experts te interviewen over aard en omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt. Deze methode wordt door ons gehanteerd als een kwalitatief instrument dat zicht geeft op ontwikkelingen en trends op de drugsmarkt. De panelleden zijn afkomstig uit verschillende scenes en netwerken in het reguliere én illegale uitgaanscircuit en worden op periodieke basis geïnterviewd over recente ontwikkelingen op de drugsmarkt. Voorwaarde voor deelname is dat deelnemende panelleden inzicht hebben in de door de onderzoekers geformuleerde problematiek en een zekere reflectie hebben ten aanzien van deze problematiek. In ons geval worden de panelleden *individueel* geïnterviewd, met name om wederzijdse beïnvloeding (elkaar napraten) zoveel mogelijk te beperken.<sup>31</sup> (Dit is overigens geen vaststaande invulling van de panelmethode. Op andere terreinen, bijvoorbeeld het bestedingsgedrag van huishoudens, worden er ook wel panelinterviews in groepsverband gehouden.)

Het *longitudinale* karakter is een cruciaal kenmerk van deze methode. Het belangrijkste nadeel van de panelmethode is dat zij pas na enkele metingen haar waarde op langere termijn gaat bewijzen. Na één interviewronde met deskundigen is er immers per definitie nog geen sprake van een panelmethode. Wel zou een gevarieerde samenstelling van experts een op-

---

<sup>31</sup> Korf, Nabben & Benschop (2003).

maat kunnen zijn voor toekomstige monitoring. Het eerste interview is dan te beschouwen als een nulmeting.

### *Delphi-methode*

In tegenstelling tot de panelmethode is de Delphi-methode gebaseerd op een consensus model in *groepsverband*. Kennis van experts wordt gebruikt om voorspellingen en schattingen te verrichten om vervolgens tot een consensus te komen over bijvoorbeeld de omvang van een bepaald fenomeen. In verschillende ronden wordt een door de onderzoeker samengestelde groep deskundigen ondervraagd. Elke deelnemer beantwoordt op grond van zijn/haar specifieke expertise de voorgelegde vragen en draagt hiervoor redenen aan. Deze worden in de volgende ronde teruggekoppeld en eventueel onderbouwd toegelicht. De methode biedt experts de gelegenheid om te reageren op bevindingen en argumenten van anderen zodat eigen antwoorden heroverwogen kunnen worden. Het naar elkaar toe groeien van meningen vergroot de stabiliteit die uiteindelijk leidt tot een gedeelde consensus. Er kleven echter verschillende nadelen aan de Delphi-methode. Vergeleken met de panelmethode is zij tijdrovender en kostbaarder. Bovendien gaat de aard van de probleemstelling van ons onderzoek niet vanzelfsprekend uit van een consensusgedachte. De deelnemende experts kunnen verschillende, zelfs tegenstrijdige belangen vertegenwoordigen. Deze kunnen onder andere zakelijk van aard zijn (gedoogde coffeeshopbranche) of betreffen gezondheid (drugshulpverlening) dan wel regelgeving en handhaving (openbaar bestuur, politie en justitie). Vertegenwoordigers van de niet-gedoogde cannabishandel bevinden zich hierbij in een gezelschap dat naar verwachting niet geneigd is haar mening bij te stellen vanwege de illegale problematiek. En deze is nou juist de kernproblematiek van het onderzoek. Zodoende lijkt de panelmethode strategisch en uitvoerend gezien een betere optie dan de Delphi-methode, aangezien de problematiek en de belangentegenstellingen juist een mogelijke consensus in de weg staan. Maar omdat het vooralsnog om een eenmalige meting gaat, mogen we (nog) niet spreken van een panelmethode.

### *Focusgroep*

In een focusgroep gaat het in principe om een eenmalige bijeenkomst. Focusgroepen blijken als methode uitermate geschikt te zijn om een aanzienlijke hoeveelheid kwalitatieve informatie op een betrekkelijk snelle manier te verzamelen.<sup>32</sup> De onderzoeker laat een gevarieerde groep deelnemers met een gemeenschappelijke interesse discussiëren aan de hand van verschillende topics.<sup>33</sup> Er is tevens sprake van een directe interactie tussen de gesprekspartners. Hierdoor kunnen kennislinken worden gelegd die niet mogelijk zijn in een individueel interview. Er wordt gestreefd naar veelzijdigheid van informatie en niet, zoals bij de Delphi-methode, naar een zo breed mogelijk gedeeld standpunt. De rol van de onderzoeker is tweërlei: die van interviewer én bemiddelaar. Hij zorgt vanwege zijn onpartijdige houding voor een optimaal gespreksklimaat en open discussie die ook meningsverschillen toestaat.<sup>34</sup> Dit is zeker gezien de gevoeligheid van de problematiek (gedoogde versus niet-gedoogde cannabisverkoop) geen overbodige luxe. Een nadeel kan zijn dat bij focusgroepen, net als bij

---

<sup>32</sup> Stewart & Shamdasani (1990).

<sup>33</sup> Morgan (1988).

<sup>34</sup> Murdoch & Agar (1995).



de Delphi-methode, sprake is van onderlinge beïnvloeding. Op zich is dit geen bezwaar, zolang de gesprekleider dit maar in de gaten houdt en er bij de conclusies rekening mee houdt.

## 2.3 Discussie in de focusgroepen

Zoals gezegd zijn er in vier van de vijf gemeenten van de eerste fase focusgroepen gehouden. De bijeenkomsten duurden ongeveer twee uur en gingen vergezeld van een lunch. De focusgroep vond in gemeente B, D en A in het gemeentehuis plaats en in C bij het straathoekwerk.

Aangezien de meeste deelnemers reeds van tevoren individueel waren geïnterviewd en sommigen ook coffeeshopnota's, rapportages, krantenberichten e.d. ter beschikking hadden gesteld, hadden we een goed overzicht van de problematiek in elke gemeente. Uit de telefonische interviews was gebleken dat deelnemers deels dezelfde, maar ook specifieke kennis hadden over de lokale cannabishandel. Het accent in de focusgroepen kwam voornamelijk te liggen op de markt van mobiele en vaste niet-gedoogde cannabisaanbieders en de omvang daarvan. Voorafgaand aan de discussie maakten we een checklist van onderwerpen die specifiek voor elke gemeente aan bod zouden moeten komen. De discussie werd geleid door een onderzoeker die de verschillende thema's onder de aandacht bracht terwijl de andere onderzoeker notuleerde. Van elke bijeenkomst is een verslag gemaakt.

Het grootste deel van de tijd is gesproken over de positie van de niet-gedoogde cannabisaanbieders op de lokale markt. Omdat tijdens de voorafgaande telefonische interviews duidelijk werd dat de meeste deelnemers geen percentages en cijfers konden, durfden, of wilden geven over de omvang, besloten we een korte vragenlijst te overhandigen waarin de deelnemers ieder voor zich schattingen konden geven van de gedoogde en niet-gedoogde markt. In hoofdstuk drie komen we inhoudelijk uitgebreid terug op de discussies die zijn gevoerd in de focusgroep. In dit hoofdstuk willen we ons vooralsnog beperken tot een aantal observaties en eerste bevindingen van de focusgroepen.

- Vrijwel iedereen die toezegde heeft ook deelgenomen aan de focusgroep. Een uitgenodigde coffeeshopmedewerker heeft, gezien de samenstelling van de focusgroep, ervoor gekozen niet deel te nemen aan de focusgroep.
- De sfeer waarin werd gediscussieerd is in alle bijeenkomsten op een haast voorbeeldige manier verlopen. Er werd goed naar elkaar geluisterd en deelnemers corrigeerden elkaar of vulden elkaar aan.
- Ondanks de verschillende achtergronden van de deelnemers was er eerder sprake van een consensus dan van een conflictueuze houding jegens elkaar.
- Dat een teveel aan consensus ook kan leiden tot een lauwe discussie werd duidelijk in gemeente A, waar drie deelnemers van de gemeente aanwezig waren.
- Het gemeentelijke coffeeshopbeleid en handhaving daarvan wordt in grote lijnen zowel door het preventiewerk als de coffeeshophouders gesteund. Het kaf wordt van het koren gescheiden zolang gemeente en politie zorgvuldig opereren.
- Bij sommige thema's was er onduidelijkheid over bijvoorbeeld specifieke regelgeving van de gemeente of handhaving van de politie. Met name in B waren er duidelijke meningsverschillen tussen de gemeente en de coffeeshophouders over de vereiste vergunningen. In D gaf de gemeenteambtenaar aan zich in de toekomst nader te willen beraden

over de problematiek van een woonwijk waar geen coffeeshops zijn gevestigd, maar waar wel veel niet-gedoogde handel plaatsvindt.

- De gemeenteambtenaren weten kennelijk het minst over de aard van de niet-gedoogde aanbieders. Dit is enigszins logisch aangezien zij hoofdzakelijk geïnformeerd worden door de politie.
- Opvallend is dat zowel in B als D juist de politiemensen geneigd zijn om in een drukbevolkte wijk een coffeeshop wenselijk te vinden, zodat de druk wat van de ketel wordt gehaald. Zij zaten daarmee op een andere lijn dan de gemeenteambtenaren.
- Het schatten van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders leverde overal de meeste problemen op. Ondanks de poging van de onderzoekers om middels het verstrekken van een korte vragenlijst over de omvang van de vaste en mobiele niet-gedoogde markt informatie hierover te krijgen, konden de meeste deelnemers niet of nauwelijks inhoudelijk ingaan op de omvang van de niet-gedoogde cannabishandel. In A weigerden de gemeenteambtenaren daarover uitspraken te doen.
- Met uitzondering van D durfden politiemedewerkers eveneens geen uitspraken te doen over de omvang van de niet-gedoogde markt. (Alle agenten konden wel gegevens verstrekken over in beslag genomen partijen hennepplanten).
- De onderzoekers konden zich soms niet aan de indruk onttrekken dat bepaalde gevoelige informatie niet altijd werd ingebracht of door de deelnemer werd ontkend. Uit voorinformatie bleek bijvoorbeeld dat een coffeeshophouder in de praktijk toleranter was over cannabisverkoop aan jongeren onder de 18 jaar dan hij in de focusgroep durfde toegeven. Ook kregen we de indruk dat politiecontroles bij coffeeshops in de praktijk soms minder frequent plaatsvonden was dan de politie wilde toegeven.
- Na afloop reageerden veel deelnemers positief over de gevarieerde samenstelling van de deelnemers. De meeste deelnemers hebben de focusgroep als zinvol en nuttig ervaren en iedereen kon ook vanuit zijn of haar expertise een specifieke bijdrage leveren aan de geformuleerde problematiek.
- De onderzoekers hebben de focusgroep als zinvol en als belangrijke aanvulling op de telefonische interviews ervaren. Enerzijds waren sommige standpunten al bekend en werden deze herhaald in de discussie, maar anderzijds konden bepaalde heikele issues vanwege de voorinformatie meteen worden aangesneden.

## **2.4 Survey onder cannabisgebruikers**

Een van de opdrachten voor het onderzoek was het ontwikkelen van een zo beknopt en to-the-point mogelijke set van vragen die opgenomen kunnen worden in periodieke enquêtes onder cannabisgebruikers. Door middel van het afnemen van een korte vragenlijst bij cannabisgebruikers hebben we deze vragen ook in de praktijk willen testen en daarnaast additionele informatie over niet-gedoogde cannabisaanbieders en hun positie en invloed op de cannabismarkt willen verkrijgen. Een belangrijke voorwaarde voor deze survey was dat deze plaats zou vinden op locaties waar een zo goed mogelijke dwarsdoorsnee van cannabisgebruikers wordt aangetroffen (bijvoorbeeld een uitgaansgebied in het weekend). Een enquête in coffeeshops zou vrijwel zeker een vertekend beeld opleveren, dat wil zeggen een ondervertegenwoordiging van personen die ergens anders dan in coffeeshops aan hun cannabis

komen. Een precieze afspiegeling van de totale gebruikerspopulatie achtten we niet strikt noodzakelijk, voldoende variatie om relatieve uitspraken te kunnen doen over de verhouding gedoogde : niet-gedoogde cannabisverkooppunten lijkt ons wel van belang.

Om praktische redenen is ervoor gekozen om in de eerste fase de survey in twee van de vijf gemeenten uit te voeren, te weten B en D. Richtinggevend voor de vragenlijst waren de volgende vragen:

- Hoe komen blowers jonger dan 18 jaar aan hun cannabis? (in welke mate afkomstig van vaste en mobiele niet-gedoogde verkooppunten?)
- Waar halen de vrienden van blowers hun cannabis die buiten het gedoogde circuit afkomstig is? (in welke mate afkomstig van vaste en mobiele niet-gedoogde verkooppunten)
- Is het mogelijk om gebruikers schattingen te laten maken van de omvang van de lokale niet-gedoogde cannabisverkoop?
- Is er bij de niet-gedoogde verkooppunten alleen sprake van een monomarkt (alleen aanbod cannabis) of is er ook sprake van een polymarkt (cannabis én harddrugs)?
- Zijn polymarkten primair harddrugsmarkten waar ook cannabis verkrijgbaar ('de ecstasy-dealer verkoopt ook wat wiet') of is er sprake van een echte mixmarkt?

In het verlengde van de korte vraaggesprekken is gepoogd zoveel mogelijk kwalitatieve informatie over de lokale niet-gedoogde cannabisverkoop boven tafel te krijgen. Daarnaast trachtten we met behulp van deze korte enquête via respondenten in contact te komen met niet-gedoogde aanbieders – en deze vervolgens in het etnografische veldonderzoek benaderen. De survey heeft in alle steden inderdaad dit resultaat gehad (zie hoofdstuk 4).

## **2.5 Etnografisch veldonderzoek**

Etnografisch veldonderzoek is bij uitstek geschikt om aan de hand van informele gesprekken, interviews en observaties extra gegevens te verzamelen over de niet-gedoogde cannabisverkoop. Gezien de verwachte problemen bij het betrekken van deelnemers uit de niet-gedoogde cannabishandel bij de focusgroep gesprekken, hebben we in B en D een kort etnografisch veldonderzoek uitgevoerd. De bedoeling hiervan was om meer inzicht in aard en omvang van de lokale niet-gedoogde cannabisverkoop te krijgen en een beeld te krijgen van eventuele blinde vlekken bij de lokale experts. Benadrukt moet worden dat we geen uitgebreid veldonderzoek hebben uitgevoerd, in feite gaat het om een etnografische verkenning. Het veldonderzoek besloeg ongeveer twee weken per gemeente, uitgesmeerd over een periode van twee maanden. In D vond de focusgroep plaats nadat het veldonderzoek was verricht. Sommige thema's en vragen die tijdens het veldonderzoek werden gegenereerd konden in de focusgroep ter discussie worden gesteld. In B vond de focusgroep plaats ten tijde van het veldonderzoek. In hoofdstuk 5 gaan we uitvoeriger op het verloop en de resultaten van het veldonderzoek in. Hier beperken we ons tot de vraag of deze methode ook werkelijk meer heeft opgeleverd dan wij van de experts al wisten. Met andere woorden: was het niet voldoende geweest om ons te beperken tot louter de focusgroepen en individuele interviews met experts? Puntsgewijs volgen hieronder de bevindingen van het veldonderzoek in B en D.

- In beide steden is een korte veldverdiepende studie uitgevoerd naar de niet-gedoogde cannabismarkt. Het is daarbij mogelijk gebleken om met veel verschillende insiders van de cannabismarkt in contact te komen. Dit in tegenstelling tot wat in de eerdergenoemde haalbaarheidsstudie werd gedacht.
- In D is gesproken met: scholieren, rondhangende jongeren, horecamedewerkers, coffeeshophouders, smartshophouders, docenten, een wijkagent, een wietkweker, een (ex)dealer en een chauffeur van de wiettaxi.
- In B is contact gelegd met: studenten, coffeeshopeigenaars, horecapersoneel en een actieve én een voormalige dealer, een jongerenwerker, een wijkagent en de voorzitter van de horecavereniging.
- De periode in B was enigszins ongelukkig vanwege de op handen zijnde feestdagen en onregelmatige lesuren van scholieren en leerkrachten voor de kerstperiode. Hierdoor zijn er minder gesprekken met scholieren gevoerd dan oorspronkelijk de bedoeling was.
- De verhalen van de experts in de focusgroepen, worden door de kenners van de lokale markt grotendeels bevestigd. Doordat er in beide steden contact is gelegd met vaste niet-gedoogde aanbieders is er een beter zicht ontstaan over de rol en positie van thuisdealers, thuiskwekers en 'onder de toonbank'-dealers binnen de horeca.
- Ook wat de mobiele markt betreft zijn we meer te weten gekomen. Naast reeds bekende contacten met experts uit de focusgroepen, zijn er na enige research ook directe contacten gelegd met een wiettaxi en twee 06-dealers en zijn er informele gesprekken gevoerd met personen die bekend zijn met de mobiele markt of met 'vrienden' die daar deel van uitmaken.
- Het veldwerk heeft naast de aard, ook relevante gegevens opgeleverd over omvang van mobiele en vaste cannabisaanbieders en laat tevens zien dat ons-kent-ons cannabisnetwerken deels bestaan uit een gedifferentieerde schaduwconomie die naast het gedoogde coffeeshopcircuit opereert, maar er ook deels mee vervlochten is. Zo kan een thuiskweker cannabis leveren voor een coffeeshop, maar ook een deel doorsluizen naar de vrienden- of kennissenkring.
- Door gesprekken te voeren met scholieren, leraren en coffeeshophouders, is er een duidelijker beeld ontstaan over de strategieën van minderjarigen om aan cannabis te komen. Dit sluit aan op de bevindingen van de experts uit de focusgroepen.
- Veel mensen waarmee we spraken, zeiden spontaan dat de niet-gedoogde cannabismarkt voor hen geen belangrijk thema was. "Waarom doen jullie geen onderzoek naar harddrugs en naar overlast?" was een opmerking die vaak gemaakt werd.
- De visie van de wijkagenten uit beide steden komt sterk overeen met die van agenten uit de focusgroepen. De cannabisproblematiek geniet in de praktijk een lage prioriteit binnen de politiekorpsen. Zolang de niet-gedoogde aanbieders geen overlast, in welk vorm dan ook, veroorzaken hebben ze in praktijk weinig te duchten van de politie.

## **2.6 Tweede fase van het onderzoek**

Voor de tweede fase is besloten geen focusgroepen te vormen, aangezien deze in de pilotfase van het onderzoek relatief veel investering eisten van zowel de panelleden als de onderzoekers en bovendien weinig extra informatie opleverden naast de expertinterviews.

Tijdens de eerste ronde bleken lokale experts nogal eens terughoudend te zijn met het maken van schattingen. In de loop van de eerste fase is hiervoor een schema ontwikkeld dat we in de tweede fase met succes hebben toegepast in de expertinterviews. Per type niet-gedoogde cannabisaanbieder gaven de deskundigen steeds aan hoeveel er tenminste zijn, hoeveel hoogstens en wat het meest waarschijnlijke aantal is. Deze aanpak bleek goed te werken. Maar de resultaten lijken niet veel beter dan in de eerste ronde: er zit een forse variatie in de schattingen van de experts. Een paar voorbeelden van de volgens de experts meest waarschijnlijke schattingen: in J denken twee experts dat er helemaal geen 06-dealers zijn die (ook) cannabis verkopen, twee anderen houden het op twee en de vijfde expert op tien. In F zegt één expert dat er helemaal geen 06-dealers zijn die (ook) cannabis verkopen, twee experts houden het op twee en de vierde expert op twintig. En het percentage cannabis dat gebruikers in F in coffeeshops in andere gemeenten aanschaffen varieert van 20% bij de ene tot 70% bij de andere expert.

In de gemeenten F, J en G werd in juli tot en met oktober 2004 veldonderzoek verricht om meer zicht te krijgen op de niet-gedoogde cannabismarkt. In alle vijf gemeenten is een survey gehouden onder cannabisgebruikers. In de eerste ronde gebeurde dat reeds in B en D. De vragenlijst was grotendeels hetzelfde, op enkele kleine verfijningen na. Om beter zicht te krijgen op de validiteit van de data is de survey herhaald in D. Bij elkaar is de survey in de tweede ronde dus afgenomen in zes gemeenten.



# 3

## AARD EN OMVANG VOLGENS EXPERTS

In individuele interviews en vervolgens in focusgroep gesprekken met lokale experts hebben we geprobeerd de lokale niet-gedoogde cannabisverkoop in kaart te brengen. Alle experts (o.a. beleidsmedewerkers, politiefunctionarissen, preventiewerkers en coffeeshopeigenaren) hebben zicht op een specifiek deel van de problematiek in hun eigen stad. Gezien de probleemstelling waren we vooral geïnteresseerd of zij relevante informatie kunnen geven over aard en omvang van de niet-gedoogde cannabisaanbieders en welke ontwikkelingen zij waarnemen, mede in relatie tot de gedoogde aanbieders. Bij de *aard* van niet-gedoogde verkooppunten stonden de volgende thema's centraal: Op welke wijze (vast/mobiel) manifesteert het illegale fenomeen zich? Gaat het vooral om vaste of juist om mobiele verkooppunten? Welke klanten maken hier gebruik van en welke motieven spelen hierbij een rol? Is er sprake van gescheiden of gemengde markten van soft- en harddrugs?

Bij de *omvang* wilden we meer te weten komen over de zichtbaarheid en de geschatte omvang van de vaste en mobiele niet-gedoogde aanbieders.

De beschikbare informatie varieert iets binnen de verschillende gemeenten, onder andere doordat slechts bij een deel van de gemeenten focusgroepen zijn gehouden. Na een eerste ronde is besloten geen focusgroepen te vormen, aangezien deze weinig extra informatie opleverde naast de expertinterviews en relatief veel investering eiste van zowel de panelleden als de onderzoekers. Tijdens de eerste interviews en focusgroepen bleken lokale experts nogal eens terughoudend te zijn met het maken van schattingen. In de loop van het onderzoek is hiervoor een schema ontwikkeld dat we met succes hebben toegepast in de expertinterviews.

In dit hoofdstuk passeren de tien onderzochte steden de revue. In het eerste deel bespreken we de gedoogde en niet-gedoogde markten per stad. We beschrijven per stad eerst in vogelvlucht het huidige coffeeshopbeleid en de handhaving daarvan. Vervolgens gaan we dieper in op de aard van de vaste en mobiele niet-gedoogde aanbieders. Daarna bespreken we de schattingen van de omvang van de niet-gedoogde aanbieders. In het tweede deel trekken we conclusies over de aard en omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt, waarbij we de steden ook onderling met elkaar zullen vergelijken.

### 3.1 Gemeente A

#### 3.1.1 Coffeeshopbeleid

De landelijke AHOJ-G criteria zijn in het plaatselijke beleid vertaald naar de lokale situatie. Gemeente A heeft als een van de eerste gemeenten in 1999 het afstandscriterium ingevoerd. Ondernemers hebben twee jaar de tijd gekregen om te reageren op het bindende afstandscriterium en drie jaar voor een keuze tussen alcohol of cannabis. Als gevolg van deze maatregelen moesten 19 coffeeshops, die binnen een straal van 500 meter waren ge-

vestigd bij een school in het voortgezet onderwijs, hun deuren sluiten. Een meerderheid van de 'natte' coffeeshopondernemers heeft gekozen voor de verkoop van alcohol.

Volgens alle experts waren er in het begin van de jaren negentig ruim boven de honderd coffeeshops. Het huidige aantal gedoogde verkooppunten van softdrugs in A bedraagt **41**. Dus het aantal coffeeshops is met ongeveer tweederde teruggebracht. Verreweg de meeste coffeeshops zijn gelegen in het centrum. Er zijn weinig coffeeshops in de buitenwijken.

Over het algemeen is er consensus over het gevoerde coffeeshopbeleid. Medewerkers van de Dienst Stad Beheer, Openbare Ruimte, de politie, de preventiefunctaris van Parnassia en een coffeeshopeigenaar zijn het in grote lijnen eens over het gevoerde (uitsterf)beleid. Er is immers (nog) geen sprake van een ondergrens. Een coffeeshopmedewerker heeft echter kritiek op het stringent gevoerde afstandscriterium van 500 meter ten opzichte van scholen. Er is nog een discussie gaande over of het afstandscriterium voor scholen in het voortgezet onderwijs ook moet gelden voor basisscholen. Als gevolg hiervan zouden dan nog eens 17 van de 41 shops dicht moeten. Maar er bestaan twijfels want "(...) als gevolg hiervan werd en wordt nu ook ernstig gevreesd voor het ontstaan van een illegaal circuit."

Onder experts heerst over het algemeen tevredenheid over de resolute plaatselijke aanpak. De overgebleven coffeeshops voldoen aan de eisen en zijn laagdrempelig. Bovendien is er een zekere rust onder coffeeshophouders ontstaan. Sommigen vragen zelfs gesprekken met de gemeente aan over herprofilering van de coffeeshop. Tevens is er een grotere bereidheid bij coffeeshophouders om samen met Parnassia mee te denken over preventieactiviteiten.

### *Regio*

Omliggende gemeenten hebben een eigen coffeeshopbeleid. De inschatting van de politie is dat met name een aangrenzende coffeeshoploze regio mede vanuit A wordt bevoorrad.

### *Handhaving coffeeshopbeleid*

De politie uit A controleert intensief op naleving van de gedoogvoorwaarden. Hierbij wordt prioriteit gegeven aan de bestrijding van overlast, handel in harddrugs, alsmede aan de handhaving van het verbod op verkoop aan minderjarigen en de aanwezigheid van minderjarigen in coffeeshops. Tenminste twee keer per jaar (in sommige gebieden vaker) worden coffeeshops 'integraal gecontroleerd' door een handhavingsteam bestaande uit de politie, belastingdienst en douane. Bij constatering van overtreding van gedoogvoorwaarden, zoals een te grote handelsvoorraad of aanwezigheid van minderjarigen, wordt direct strafrechtelijk en bestuursrechtelijk opgetreden.

In een gemeentelijke notitie van 1997 is besloten dat er jaarlijks monitoring van de uitvoering en handhaving van het plaatselijke coffeeshopbeleid plaats vindt. Effecten van het coffeeshopbeleid worden zodoende nauwlettend gevolgd en geëvalueerd. De uitgangspunten van de monitor zijn, dat als gevolg van de uitvoering en handhaving van het beleid ongewenste (verschuivings-) effecten dienen worden te voorkomen, bijvoorbeeld gecombineerde verkoop van harddrugs en softdrugs, koeriersactiviteiten en handel op straat. Inmiddels is de zesde monitor (mei 2002 tot en met mei 2003) verschenen. Hierin wordt onder andere geconcludeerd dat vanuit het oogpunt van openbare orde en veiligheid met het huidige aantal coffeeshops nog steeds sprake is van een stabiele en beheersbare situatie. *"Geconcludeerd kan worden dat het huidige aantal van 41 coffeeshops in de stad niet heeft geleid tot een grotere druk qua bezoekers op de overgebleven verkooppunten en daardoor een toename en/of*



*verandering van overlast voor de omgeving. Integendeel, er is sprake van een daling van het aantal meldingen van overlast.”*

### **3.1.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

#### *Vaste aanbieders*

Het blijkt voor de politie lastig te zijn om cafés te traceren waar mag worden geblowd en ‘onder de toonbank’ cannabis wordt verkocht. Een preventiewerker is op de hoogte van een viertal cafés, waaronder een voormalige coffeeshop, waar ‘onder de toonbank’ heimelijk cannabis wordt verkocht. De verkoop van cannabis in cafés wordt ook door een coffeeshop-medewerker bevestigd. Het zijn voornamelijk de vaste klanten die op de hoogte zijn van verkoop onder de toonbank. De prijzen variëren tussen de 5 en 10 euro per zakje. Het vermoeden bestaat dat er op sommige locaties ook grotere hoeveelheden cannabis gekocht kunnen worden. Een betrekkelijk nieuw fenomeen in sommige cafés zijn de buidel tasjes. Al een paar keer heeft de politie bij invallen kleine voorraden (om en nabij de 100 gram) in buidels aangetroffen. Experts hebben de indruk dat de buidelverkoop toeneemt omdat het de verkoper de gelegenheid geeft om de zaak bij onraad te verlaten. Mocht de politie iets dergelijks signaleren dan krijgt het betreffende café eerst een dealerindicatie. Dat houdt in dat de politie op grond van vooronderzoek een dealer aan het werk heeft gezien.

Verder zijn er volgens de politie volop wietkwekerijen gevestigd in A. Sommige experts kennen thuisdealers en thuisdelers die cannabis verkopen. Deze markt is vergeleken met de cannabisverkoop in de horeca grotendeels onzichtbaar.

#### *Mobiele aanbieders*

Uit de laatste coffeeshop monitor (zesde meting) van de gemeente blijkt dat er geen signalen zijn die duiden op een substantiële handel in softdrugs via zogenaamde softdrugkoeriers. Koeriersactiviteiten per fiets, brommer (bij een station wordt wel eens melding gemaakt van een brommerkoerier die op bestelling levert) of auto worden door de politie wel gesignaleerd, maar er is geen sprake van een stijgende ontwikkeling.

Het gebruik van softdrugs op scholen wordt scherp in de gaten gehouden. Het is niet echt duidelijk waar minderjarige scholieren hun softdrugs kopen of verkrijgen, bijvoorbeeld in welke mate of dat er sprake is van handel in softdrugs op of in de nabijheid van scholen. De politie heeft het vermoeden dat meerderjarige koeriers minderjarige scholieren van softdrugs voorzien maar dit is volgens de politie moeilijk zichtbaar te maken: *“Er zijn sporen van detailhandel maar het is moeilijk te traceren. Iemand met een paar toppen op zak hoeft nog geen dealer te zijn.”*

Volgens een preventiewerker komen jongeren uit de nabij gelegen gemeente zonder coffeeshop op scooters naar coffeeshops in A om cannabis in te kopen voor hun vriendenkring. Het gaat hierbij om grotere hoeveelheden dan de toegestane 5 gram. Een coffeeshop medewerker bespeurt in de buitenwijken van A een grotere bedrijvigheid van mobiele verkopers dan in het centrum. Hij vermoedt dat de handel in cannabis en harddrugs grotendeels van elkaar gescheiden is, maar dat er in tegenstelling tot wat de politie denkt eerder harddrugs door brommerkoeriers worden verkocht.

### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

Volgens sommige experts zijn er zowel thuisdealers die de cannabisoogst van anderen verkopen aan bekenden, buurtbewoners en minderjarigen, als thuishouder die hun eigen oogst aan vrienden en bekenden verkopen. Consumenten kopen direct bij thuishouder omdat de coffeeshop er dan niet tussen zit, waardoor de prijs per gram lager is. Verkoper en klant worden er volgens een coffeeshophouder allebei beter van: de 'grower' krijgt beter betaald en de blower koopt voordeliger cannabis. Hij wijst overigens wel op de mogelijke gevaren van deze transacties: *"Growers die onsjes verkopen, kunnen altijd worden verlinkt door ontevreden klanten."*

Wie is aangewezen op een brommerkoerier doet dit volgens de experts eerder uit gemakzucht dan uit geldoverwegingen. Want men weet of schat in dat het laten bezorgen van cannabis eerder duurder dan goedkoper is dan in een coffeeshop. Een andere reden om een koerier te bellen is dat de dichtstbijzijnde coffeeshop te ver uit de route ligt. Volgens sommige experts is de bedrijvigheid van mobiele aanbieders dan ook groter in 'coffeeshoplouwe' wijken.

### *Mono- of polymarkten?*

De politie denkt dat de cannabishandel in A grotendeels gescheiden is van de harddrugshandel. De politie vindt op niet-gedoogde verkoopadressen sporadisch gebruikershoeveelheden van bijvoorbeeld cocaïne. Het is slechts een enkele keer gebeurd dat een dergelijk verkoopadres dicht moest vanwege aanwezigheid en handel van harddrugshandel. De straatdealers zijn vaker harddrugverkoper. Volgens de politie is er op straat eerder vraag naar wit (cocaïne) en bruin (heroïne) dan naar groen (cannabis). De preventiewerker weet echter te melden dat met name in het thuisdealcircuit van de 'recreatieve gebruikersmarkt', zowel illegale stimulantia als cannabis worden verkocht. De coffeeshopmedewerker kent ook enkele thuisadressen maar zegt dat het voornamelijk om illegale stimulantia gaat en de cannabisverkoop slechts een marginale rol speelt. De experts gaan er bij de (brommer) koeriers vooralsnog van uit dat het voornamelijk gaat om cannabis.

### *Handhaving*

Een tijd geleden is op last van de burgemeester een videotheek gesloten na constatering van grootschalige verkoop van cannabis. Een growshop moest eveneens sluiten omdat er een paar kilo wiet lag opgeslagen. Ten aanzien van enkele smartshops bestaat het vermoeden van cannabisverkoop. *"De politie heeft een shop met hasjhonden bezocht, maar die werden volgens zeggen ernstig gedesoriënteerd vanwege al die producten die naar hennep ruiken."* Er is volgens de politie onlangs een smartshop gesloten die bij controle een partij softdrugs in de winkel had liggen. Een tweetal horecazaken staat momenteel als verdacht aangemerkt bij de politie.

De politie weet ook te melden dat er per jaar zo'n 400 kwekerijen met meer dan 200 planten in A worden ontmanteld. De meeste kwekerijen worden wegens stank-, wateroverlast of brand (per toeval) ontdekt.

Overigens laat de politie weten dat softdrugs geen prioriteit hebben, tenzij er klachten van overlast zijn uit de woonomgeving. De aanpak en bestrijding van harddrugshandel heeft de grootste prioriteit.

### 3.1.3 Schatting omvang niet-gedoogde aanbieders

Politie en gemeente achtten zich tijdens de focusgroep niet in staat om zelfs maar een ruwe schatting te geven van het aantal vaste en mobiele niet-gedoogde aanbieders. Daarom is er voor A geen tabel met schattingen zoals deze bij de meeste andere gemeenten wel te vinden is. A bleek eigenlijk te groot om schattingen te kunnen geven. Er was niemand met voldoende overzicht over de hele stad om hier een uitspraak over te kunnen doen. Hier bleek dat het bij grotere gemeenten waarschijnlijk een goed idee is om schattingen te laten geven over delen van de stad. Dit is later bij andere gemeenten wel gebeurd (zie D en H).

#### *Vaste aanbieders*

- *“Ik ken zeven thuisdealers die cannabis verkopen aan hun vriendenkring.”* (coffeeshop-medewerker)
- *“In rond 200 schuurtjes en kamertjes in A wordt cannabis aangeboden.”* (preventiewerker)
- *“Er zijn vier horecagelegenheden waar onder de toonbank cannabis wordt verkocht en waar ook geblowd mag worden. De klanten zijn grotendeels mensen uit de buurt.”* (coffeeshopmedewerker)
- *“Ik ken vier cafés waar ook cannabis wordt verkocht.”* (preventiewerker)
- *“Er zijn in A minstens net zoveel niet-gedoogde vaste verkooppunten als gedoogde coffeeshops.”* (coffeeshophouder)

#### *Mobiele aanbieders*

Een coffeeshophouder heeft sterk de indruk dat er weinig brommerkoeriers in A actief zijn. *“Want als er een nieuwe wietexpres bekend is, gaat dat meestal als een lopend vuurtje door de stad.”*

## 3.2 Gemeente B

### 3.2.1 Coffeeshopbeleid

Binnen gemeente B bestaat sinds 1992, na afstemming in het driehoeksoverleg, een lokaal coffeeshopbeleid. Alle gedoogde coffeeshops dienen zich te houden aan de AHOJ-G criteria. De maximale handelsvoorraad van gedoogde coffeeshops is in 1997 bepaald op 500 gram. Bij overtreding van deze criteria kan bestuursrechtelijk worden opgetreden. De gemeente heeft in 1995 in haar adviesnota ‘Sluitingsbeleid coffeeshops’ de wens uitgesproken om te komen tot een maximumstelsel van 15 coffeeshops voor het gehele grondgebied van B. Dit getal werd o.a. vastgesteld op grond van overlast in de woon- en leefomgeving en informatie van de politie.

De politie van B meldt in een notitie dat op de peildatum oktober 1991 18 exploiterende coffeeshops zijn gevestigd. In een adviesnota aangaande het sluitingsbeleid coffeeshops van juni 1995 wordt nog steeds gesproken van 18 coffeeshops. Het huidige aantal coffeeshops in B bedraagt **15**. Dit aantal is conform het door de gemeente nagestreefde maximum.

B is verdeeld in verschillende politiedistricten. Er mogen maximaal 2 coffeeshops per district gevestigd zijn. In de binnenstad is een maximum aantal van 5 vastgesteld. Er is maar een wijk zonder een coffeeshop.

De experts zijn unaniem van mening dat er momenteel sprake is van een stabiele markt. Coffeeshopondernemers houden zich over het algemeen goed aan de afspraken en er is met de gemeente ook overleg over het ondernemerschap, de kwaliteit en de uitstraling van de coffeeshopbranche. Wel bestaat er onduidelijkheid en onenigheid over de sluitingstijden in de coffeeshopbranche. Aangezien de sluitingstijden per gebied verschillen, is voor coffeeshophouders niet altijd even helder of zij nu tot het centrum of tot een woonwijk behoren.

### *Regio*

In het regionale college hebben de burgemeesters afspraken gemaakt dat coffeeshops alleen in B en in een buurgemeente gevestigd mogen zijn. Deze twee steden zouden ruimschoots voorzien in de behoefte voor inwoners van omliggende gemeenten. De politie laat echter naar aanleiding van klachten en berichten over cannabishandel weten dat lang niet alle blowende inwoners uit andere plaatsen in de buurt naar B gaan om cannabis te kopen. Er worden o.a. wel eens cannabiszakjes aangetroffen in die andere plaatsen, maar dat duidt volgens de politie nog niet op handel en criminaliteit. Wel blijkt uit onderzoek van de politie dat er in de omliggende gemeenten vanuit sommige huizen in softdrugs wordt gehandeld. De agent ziet liever dat er zich een coffeeshop mag vestigen.

### *Handhaving coffeeshopbeleid*

Officieel bezoekt de politie tenminste twee keer per jaar een coffeeshop om te controleren op naleving van de AHOJ-G criteria en de maximale handelsvoorraad. Buurtbrigadiers kunnen ook, afhankelijk van de wijk of een bepaald probleemgebied, vaker controleren. Daarbij is de focus bij de politie vooral gericht op leeftijdscontroles. Mocht overtreding van (een van) de AHOJ-G criteria worden geconstateerd dan treedt het stappenplan in werking: de eerste keer een waarschuwing, dan zes maanden dicht, vervolgens een jaar dicht en uiteindelijk definitieve sluiting. Pas als er ook overlast mee gemoeid is wordt er ook strenger gecontroleerd op o.a. de aanwezigheid van harddrugs. Bij harddrugs wordt er direct opgetreden. Zo is er ooit een coffeeshop gesloten toen de politie 250 kilo cannabis en een voorraad ecstasypillen in een coffeeshop in beslag nam. Toch heeft de politie moeite met naleving op de maximum toegestane halve kilo per coffeeshop: *“Ik ken shops die meer dan één kilo omzetten in het uur. Dat betekent dat ze ruim 200 klanten bedienen. Feitelijk mag een coffeeshop maar een halve kilo voorraad hebben. Het hele voor- en achterdeur verhaal is lachwekkend.”*

## **3.2.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

### *Vaste aanbieders*

De politie ziet dat in met name sociaal zwakkere wijken er eerder sprake is van kleinschalige handel. De verkoop van cannabis vindt vanuit schuurtjes plaats. De politie heeft echter de indruk dat vraag en aanbod van cannabis voornamelijk beperkt blijft tot de eigen woonwijk waar iedereen elkaar kent en de hand boven het hoofd houdt. Zij heeft geen signalen dat er een aanzuigende werking is op consumenten van buiten de woonwijk. Sommige schuurtjes dienen ook als ontmoetingsplek voor buurtjongeren. Dat er ook wat wiet aan elkaar wordt

verkocht acht de politie niet uitgesloten. De politie is verder op de hoogte van horecagelegenheden waar voorgedraaide joints worden aangeboden. Een veldwerker hoort van jongeren dat zij wel eens cannabis kopen in cafés en op locaties waar onder de toonbank wordt verkocht. De politiefunctionaris in B zegt niet ontevreden te zijn over de huidige situatie: *“Vijftien shops in B is wat mij betreft een ondergrens. Mijn advies zou overigens wel zijn dat de gemeente minimaal één coffeeshop in een bepaalde sociaal zwakkere wijk moet toestaan.”*

#### *Mobiele aanbieders*

De politie weet van het bestaan van een paar zogenaamde wiettaxi's die voornamelijk een klantenkring bedienen in een sociaal zwakkere wijk (50.000 inwoners). Deze berichten worden bevestigd door een veldwerker van Novadic (= verslavingszorg en preventie). Hij vangt wel eens verhalen op van jongeren die zeggen dat dergelijke taxi's ook aan minderjarigen verkopen. Een coffeeshopmedewerkster weet dat er collega's zijn die last ondervinden van straathandel in portieken van coffeeshops. Ze maakt overigens onderscheid tussen de 'harde' straathandel waarbij het alleen om harddrugs gaat en de 'zachte' straathandel in cannabis die nauwelijks opvalt.

#### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

Volgens een medewerker van de politie zien illegale aanbieders, ongeacht of zij vast of mobiel opereren, of fulltime bij de cannabishandel zijn betrokken, de verkoop aan consumenten voornamelijk als een leuke financiële bijverdienste. Maar experts geven ook andere redenen waarom niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten elkaar opzoeken. Soms is het eigen teelt die uitgeprobeerd moet worden of iemand van de groep handelt erin en deelt het met of verkoopt het aan andere jongeren. Enkele experts noemen de leeftijdsgrens als reden waarom minderjarigen zich soms genoodzaakt zien om op illegale wijze aan hun cannabis te komen. Ook wordt bezuiniging op de cannabisbesteding als reden aangevoerd om te zoeken naar goedkopere cannabis.

De taxi's zijn voornamelijk actief in de buitenwijken en worden volgens sommige experts pas gebeld als de coffeeshops reeds gesloten zijn of consumenten gewoon geen zin hebben om het elders te halen. De politiefunctionaris: *“Klanten van wiettaxi's zijn naar mijn idee luie mensen. Als er ergens een feestje is dan bellen ze gewoon de wiettaxi op.”*

#### *Mono- of polymarkten?*

Een deel van de professionele telers onderhoudt volgens de politie nauwe contacten met 'kampers' die op verschillende percelen verspreid over B bij elkaar wonen. Bij de thuishandelaars en -dealers is er eerder sprake van een financieel aantrekkelijke hobby. Deze kleine thuisdealers verkopen ook van hun eigen oogst aan anderen. In beide markten zijn geen duidelijke signalen dat de cannabis- en de harddrugshandel door elkaar lopen. Het zijn volgens de politie grotendeels gescheiden markten. Binnen de mobiele markt acht de politie de kans groter dat er chauffeurs zijn die ook ecstasypillen en cocaïne verkopen. Na een aanhouding van een chauffeur enige tijd geleden bleek dat deze een cocaïnepraktijk van vijftig mensen had. De 'taxichauffeur' doet volgens welingelichte bronnen nu alleen maar in cannabis. Verder vermoedt de politie, op grond van aanhoudingen, dat koerierende scooterrijders voornamelijk handelen in cocaïne en ecstasy. Cannabis is bij hen nog nooit aangetroffen en is ook niet lonend aangezien de meeste jongeren het halen in de coffeeshop.

Ook de veldwerker heeft het vermoeden dat sommige wiettaxi's en winkels naast cannabis ook andere drugs aanbieden. Hij hoorde vrij recent van enkele jongeren over de mogelijkheid om verboden stimulantia als cocaïne en speed via taxi's en illegale shops te bemachtigen. De experts zien dat, enkele uitzonderingen daargelaten, de hard- en softdrugmarkt grotendeels gescheiden zijn. In drugspanen wordt soms ook wel eens softdrugs verkocht aan harddruggebruikers die willen ontspannen na het roken van gekookte cocaïne. De politie en gemeente verklaren voornamelijk hun handen vol te hebben aan harddrugshandel vanuit drugspanen, cafés en op straat. Er zijn volgens politiebronnen momenteel zo'n zestig cocaïnedealers op straat actief. De cocaïnehandel heeft zich de laatste jaren naar de straat verplaatst, onder andere vanwege ontruiming van drugspanen en een aantal cafés waar werd verkocht. Er werden bij deze acties geen partijen softdrugs aangetroffen.

#### *Handhaving*

De politie heeft inmiddels zo'n 15 horecagelegenheden aangepakt waar volop voorgedraaide joints werden aangeboden. Een aantal daarvan is tijdelijk gesloten geweest na invallen van de politie. *“Toen we binnenkwamen konden we tegen de walm aanleunen,”* aldus de politie-medewerker. Ondanks deze acties geniet het coffeeshopbeleid volgens een coffeeshophoudster niet echt prioriteit bij de gemeente: *“De horeca die cannabis onder de toonbank verkoopt wordt wel aangepakt, maar de rest van de markt wordt met rust gelaten.”* Daarmee doelt zij onder andere op de kleine thuisdealers. Dit wordt beaamd door de politie. Kleine thuisdealers hebben wegens te weinig capaciteit van het korps en mede omdat er nauwelijks overlastmeldingen worden gerapporteerd geen prioriteit. Tegen wiettaxi's wordt overigens wel opgetreden als de politie hier lucht van krijgt. De politieagent meldt verder dat er voornamelijk in de directe omgeving van B sprake is van een 'gigantische zelfteelt'. In de gehele regio wordt vrijwel elke dag een kwekerij ontmanteld.

### **3.2.3 Schatting omvang niet-gedoogde aanbieders**

Net als in A vinden experts het moeilijk om schattingen te geven over de vaste en mobiele niet-gedoogde aanbieders. De gemeente is van mening dat op grond van politie informatie er momenteel geen signalen zijn die duiden op de aanwezigheid van veel niet-gedoogde aanbieders.

#### *Vaste aanbieders*

De politie weet met redelijke zekerheid te melden dat er 15 cafés zijn waar cannabis 'onder de toonbank' wordt verkocht. Ook kent de politie een man die vanuit een schuurtje cannabis verkoopt en enkele horecagelegenheden waar volop joints worden verkocht.

#### *Mobiele aanbieders*

De politie weet met zekerheid dat er twee hasjtaxi's actief zijn.

In de focusgroep hebben we de deelnemers tevens gevraagd om individueel op een formulier een inschatting van de lokale markt te geven. Het aandeel dat de coffeeshops van de lokale cannabisverkoop voor hun rekening nemen schatten experts op 60-90%. Vervolgens moesten de experts een schatting maken van waar de rest verkocht werd. Hierbij werden de

eerdergenoemde vier categorieën onderscheiden: thuisdealers, straatdealers, 06-dealers en 'onder de toonbank'-dealers. Daarnaast was er de categorie 'zelftelers', waarmee degenen bedoeld worden die hun eigen wiet telen en daarvan eventueel een deel gratis weggeven, maar niet verkopen. Bij de schattingen van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders werd gevraagd om hierbij een minimum (T = tenminste), een maximum (H = ten hoogste) en het meest waarschijnlijke aantal (MW) aan te geven. Het resultaat hiervan is een soms behoorlijke variatie in de schattingen. Ten slotte vroegen we de experts waar volgens hen jongeren beneden de 18 jaar in hun gemeente aan cannabis komen. De resultaten staan in de volgende tabel.

Tabel 3.1 Schattingen gemeente B

	Hoeveel % direct uit coffeeshop? Waar komt rest vandaan?	aantal 06 dealers	aantal thuis dealers	aantal otb dealers	aantal straatdealers	Hoe komen jongeren beneden 18 aan cannabis
<b>Gemeente</b>	coffeeshop	90%	T 10	T 10	T 20	T 10
	06 dealer	-%	H 20	H 20	H 30	H 20
	thuisdealer	1%	MW 15	MW 15	MW 20	MW 15
	zelfteler	-%				
	straatdealer	2%				
	otb dealer	7%				
						(ook) in de coffeeshop anderen laten halen
<b>Politie</b>	coffeeshop	60%	T 2	T 10	T 10	T 10
	06-dealer	-%	H 2	H 40	H 20	H 40
	thuisdealer	10%	MW 2	MW 25	MW 15	MW 30
	zelfteler	10%				
	straatdealer	20%				
	otb dealer	-%				
						(ook) in de coffeeshop anderen laten halen
<b>Coffeeshop houder</b>	?	?	T 8	T 6	T 2	anderen laten halen
<b>Coffeeshop houder</b>	coffeeshop	60%	T 2	T 20	T 10	T 10
	06-dealer	2%	H 5	H 30	H 20	H 40
	thuisdealer	10%	MW 3	MW 20	MW 10	MW 25
	zelfteler	20%				
	straatdealer	2%				
	otb dealer	6%				
						vrienden/ huisdealers anderen laten halen

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

### 3.3 Gemeente C

#### 3.3.1 Coffeeshopbeleid

Naar aanleiding van de explosieve groei van het aantal coffeeshops in de jaren tachtig en de overlast en algemene gevoelens van onveiligheid, onder andere veroorzaakt door softdrug-handel in en rond horecabedrijven, is in 1991 het coffeeshopbeleid in C aangescherpt.

De gemeente C meldt in haar beleidsnotitie uit januari 1999 dat het aantal coffeeshops is teruggebracht van **26** in 1991 naar **18** in 1996. Hierdoor nam volgens de politie de overlast zienderogen af. Het zijn vooral de allochtone coffeeshops die volgens de experts het veld hebben moeten ruimen. Ook kon door het nieuwe beleid de vestiging van nieuwe coffeeshops goed worden tegengegaan alsmede een scheiding tussen de markten van hard- en softdrugs door het sluiten van shops waar ook in harddrugs werd gehandeld.

Momenteel zijn er **11** gedoogde coffeeshops. C, met 157.000 inwoners, hanteert een verdeelsleutel van 15.000 inwoners per coffeeshop en streeft naar maximaal 10 coffeeshops. Op twee coffeeshops na zijn alle shops gevestigd in de binnenstad.

Omdat net als in andere grote steden coffeeshops een maatschappelijk verschijnsel zijn realiseert de gemeente C zich in haar notitie inzake 'koffieshopbeleid' dat het onmogelijk is "(...) om het beleid erop te richten dat alle coffeeshops uit de stad verdwijnen. Dat zou ook niet reëel zijn en zelfs onwenselijk, zodat zowel uit een oogpunt van beheersbaarheid en toezicht, als om te voorkomen dat handel in en gebruik van softdrugs (verder) in de criminele sfeer terechtkomen."

Naast de al eerder genoemde AHOJ-G criteria mogen coffeeshops zich niet vestigen in de directe nabijheid (straal van 250 meter) van scholen. Ook wordt een concentratie als onwenselijk gezien in verband met aantasting van woon- en leefklimaat. Verder heeft de ligging van C dichtbij de A16 een aanzuigende werking op buitenlandse, voornamelijk Franse toeristen. Samenhangend hiermee is de sluitingstijd van alle coffeeshops onlangs bepaald op 23.00 uur. De gemeente van C acht het zo langzamerhand de tijd rijp om een nieuw coffeeshopbeleid te ontwikkelen aangezien een van de belangrijkste doelen, o.a. het terugbrengen naar tien coffeeshops, bijna is gerealiseerd.

### *Regio*

In de omliggende gemeenten zijn ook enkele coffeeshops gevestigd. Er is echter een buurgemeente die een nulloptie hanteert.

Een veldwerker signaleert echter relatief veel gebruikers in een naburige plaats die slechts voor een deel hun rookwaar in C komen halen. Er vindt volgens het veldwerk dan ook de nodige handel plaats tussen C en de coffeeshoploze buurgemeente.

### *Handhaving coffeeshopbeleid*

Er wordt bestuurlijk opgetreden indien de gedoogvoorwaarden of AHOJ-G criteria worden overtreden. Per shop wordt ongeveer vier keer per jaar onaangekondigd gecontroleerd. Daarbij is de politie vooral gespits op aanwezigheid van harddrugs en minderjarigen in de shop. Ook de coffeeshopbranche realiseert zich dat zij zeer alert moet blijven bij verkoop aan minderjarigen. Volgens een coffeeshophouder gaat, ondanks duidelijke instructies het ene personeelslid er strenger mee om dan de andere. Hij ziet wel eens groepjes jeugdigen staan die wachten op een oudere jongere die voor hen haalt.

In juni 2003 is op last van de burgemeester een coffeeshop gesloten na aanhoudende klachten van omwonenden over overlast in de nabije omgeving van de coffeeshop. De politie trof bovendien een grotere voorraad cannabis (meer dan een kilo) in de shop aan dan is toegestaan.

De politie is op het ogenblik tevreden over de nog resterende coffeeshops. Er zijn weinig meldingen van overlast. De burgerij ondervindt momenteel meer last van de 'natte' horeca maar is minder snel geneigd om de politie hierover te bellen.

## **3.3.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

### *Vaste aanbieders*

De gemeente heeft sterk het vermoeden dat sommige belwinkels, smartshops en 'droge' horeca zoals cafetaria's, zich inlaten met heimelijke verkoop van cannabis.

In een cafetaria heeft de politie onlangs 3,8 kilo cannabis gevonden. Een andere niet-gedoogde shop is eveneens op last van de burgemeester gesloten toen bleek dat er mini-



maal zes, voornamelijk Franse bezoekers, per dag langs kwamen om cannabis te kopen. Dat het mogelijk ook om grotere partijen cannabis gaat, acht de politie niet uitgesloten. Zij heeft sterk het vermoeden dat een deel van de Franse cliëntèle die meer dan vijf gram wil in eerste instantie contact legt in een coffeeshop, waarna de transactie elders in een woonpand plaatsvindt. Maar het komt ook voor dat de politie op een bepaalde autoroute van Fransen te horen krijgt dat een grote partij cannabis (vangsten tussen 450 en 1400 gram) direct uit de coffeeshop afkomstig is.

Ook wijst de politie op enkele Marokkaanse en Turkse koffiehuisen waarvan sommigen eerst coffeeshop waren maar die nu alleen een horecaverunning hebben. Het valt op dat er na 23.00 uur, als alle coffeeshops gesloten zijn, een grotere bedrijvigheid in en rond sommige koffiehuisen is.

Verder zijn de politie en een coffeeshopeigenaar op de hoogte van allochtone thuisdealers die voornamelijk softdrugs verkopen in het weekend. Deze niche wordt door de coffeeshophouder als 'erg gesloten' getypeerd.

De straathoekwerker kent een groepje 'randgroepjongeren' die regelmatig een flatwoning bezoeken. Ze brengen daar veel tijd door en beschouwen het als een overdekte huiselijke hangplek, ook wel 'thuisshop' genoemd. Degene die de groep in zo'n thuisshop van cannabis voorziet, heeft meestal contacten met een thuiskweker. De 'thuisshop' is volgens de straathoekwerker een betrekkelijk nieuw fenomeen. Hij heeft vernomen dat in sommige wijken al verschillende thuisshops bestaan. Deze nieuwe ontwikkeling hangt mogelijk samen met de toename van kleine thuiskwekerijen, maar kan ook deels te maken hebben met de sluiting van coffeeshops. De overgebleven coffeeshophouders zijn lang niet altijd blij als zij een deel van de cliëntèle van een gesloten coffeeshop krijgen waar ze geen enkele affiniteit mee hebben.

Tot slot zijn de verschillende experts van mening dat thuiskwekerijen relatief gezien vaker voorkomen in sociaal zwakkere wijken en armoedebuurtten. Soms hebben de huidige inwoners na bedreigingen van criminelen het niet meer voor het zeggen.

### *Mobiele aanbieders*

Op grond van signalering van de 'openbare orde ploeg' in het weekend, krijgt de politie informatie dat sommige scooters en auto's mogelijk betrokken zijn bij drugshandel. Niet duidelijk is of het hier om hard- dan wel softdrugs gaat. De straathoekwerker bevestigt evenals de coffeeshophouder het bestaan van verschillende Marokkaanse brommerkoeriers in C. Deze leveren door de week aan jeugdigen onder de 18 jaar en uit betrouwbare bron weet de straathoekwerker ook dat 'randgroepjongeren' bij deze 06-koeriers cannabis kopen. De prijzen van cannabis liggen bij koeriers per gram 1 à 2 euro hoger dan in de coffeeshop. Een coffeeshophouder voegt hier aan toe dat het mee valt met het aantal 'pushers' op straat. Desalniettemin blijven er enkele kleine, allochtone straatdealers actief die over straat leuren met hun rookwaar. Groepjes Fransen worden door hen nog wel eens aangesproken of ze hasj willen kopen. Een veldwerker die meer zicht heeft op de periferie van C voegt er aan toe dat de brommerkoeriers vaak vanuit een wijk opereren en in contact staan met een aldaar wonende thuiskweker. Zij concludeert op grond van haar veldwerk dat blowers die in de buitenwijken van C wonen of in de buurgemeente met een nuloptie vaak gebruik maken van allerlei mobiele en vaste niet-gedoogde diensten.

### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

In vergelijking met de andere steden komen in C veel buitenlandse bezoekers voornamelijk van Franse origine, die vaak per auto via de autoroute inkopen komen doen. Volgens de gemeente bestaat er bij Franse toeristen niet zelden het beeld dat alles legaal is en daarom ook alles mag. In samenwerking met hun Rotterdamse en Franse collega's participeert de politie van C in steekproefsgewijze controles langs de route. De politie beaamt wel eens Franse burgers met ettelijke honderden grammen cannabis uit C aan te houden. De coffeeshophouder relateert het verhaal enigszins: *“De meeste Fransen komen om te ontspannen en kopen voornamelijk alleen een zakje wiet. In vergelijking met vroeger is het ook niet meer zo'n grote handel. In Parijs en Antwerpen kunnen ze er nu makkelijker aan komen.”* Hij heeft de indruk dat een deel van de cannabishandel zich heeft verplaatst naar een plaats in de buurt.

De coffeeshophouder en de straathoekwerker vertellen beiden dat de prijs van cannabis op straat en bij koeriers hoger is dan in coffeeshops. Dit komt deels doordat zij gebruik weten te maken van de onwetendheid bij naïeve klanten, maar ook is de hogere prijs een consequentie van het risico dat ze lopen door het illegaal op straat aan te bieden en voor de service die ze jongeren bieden die nog geen 18 jaar zijn. Van winkeliers krijgt de politie signalen dat oudere jeugd wel eens voor jongeren onder de 18 jaar cannabis koopt in coffeeshops.

### *Mono- of polymarkten?*

In de cafetaria's die de politie op het oog heeft, of waar zij reeds eerder een inval heeft gedaan, is tot op heden alleen cannabis aangetroffen.

Ondanks het grotendeels onzichtbare en ongrijpbare fenomeen van de 06-dealer hebben zowel de coffeeshophouder als de veldwerker, op grond van verhalen van jongeren, de indruk dat er sprake is van een bescheiden polymarkt bij de brommerkoeriers. De 'scholierenbrommers' leveren door de week aan scholieren cannabis en kunnen vanaf donderdag tot met zaterdag ook ecstasy en cocaïne leveren. De politie geeft ook aan dat er in zekere zin sprake is van een 'mixmarkt'.

De gemeente is op de hoogte van de problematiek rond een aantal drugspannen die voornamelijk in de omgeving van het stationsgebied zijn gesitueerd. Bij thuisdealers van harddrugs gaat het volgens de politie voornamelijk om cocaïne en heroïne. Verder zijn er een paar straten waar bewoners en politie drugsoverlast signaleren. Ook hier blijkt het grotendeels om harddrugs te gaan.

### *Handhaving*

Het coffeeshopbeleid in C is inmiddels zodanig gereguleerd dat de politie nauwelijks meer op hoeft te treden tegen de overgebleven coffeeshops. Volgens een coffeeshophouder concentreert de politie zich, naast een viertal controles per jaar, vooral op eventuele klachten van buurtbewoners. Zo kan het zijn dat thuisdealers waar geen klachten van omwonenden zijn en waar geen harddrugs worden verkocht vooralsnog geen hoge prioriteit hebben bij de politie.

Aanvankelijk werd ook gevreesd dat het vervroegen van de sluitingstijden van coffeeshops van 02.00 tot 23.00 uur zou leiden tot grotere overlast op straat van voornamelijk Franse bezoekers. In de praktijk blijkt dat de politie en coffeeshophouders geen noemenswaardige overlast constateren en evenmin een toename van de illegale handel zien ontstaan. Maar de

straathoekwerker, die redelijk kijkt heeft op mobiele en vaste niet-gedoogde aanbieders zou het, gezien de huidige situatie, onverstandig vinden om het aantal coffeeshops verder terug te brengen. Een verdere afname van gedoogde verkooppunten leidt volgens hem onherroepelijk tot toename van illegale verkooppunten. Nu de overgebleven coffeeshops na een stringent beleid minder overlastgevoelig zijn geworden dient zich een nieuw probleem aan. De gemeente heeft momenteel meer zorg over de gestage uitbreiding van het aantal smart- en belshops in C. Zij beraadt zich er momenteel over of zij, in navolging van haar coffeshopbeleid, ook hier regulerend op dient te treden, aangezien op grond van politie-informatie het vermoeden bestaat dat er in diverse bel- en smartshops<sup>35</sup> (inmiddels tien vestigingen) ook heimelijk in cannabis wordt gehandeld. Volgens de politie blijkt uit de antecedenten van de smartshopeigenaars dat de meesten een verleden hebben in de soft- en harddrugshandel.

### **3.3.3 Schatting omvang niet-gedoogde aanbieders**

#### *Vaste aanbieders*

- 5 thuisshops in een flatcomplex zijn bekend bij iemand van het straathoekwerk. Hij denkt echter dat het er meer zullen zijn.

#### *Mobiele aanbieders*

- 10 à 20 06-brommers die cannabis aan de deur bezorgen (coffeeshopeigenaar)

Ook in C hebben de deelnemers aan de focusgroep de schattingen individueel op een formulier ingevuld. Het aandeel dat de coffeeshops van de lokale cannabisverkoop voor hun rekening nemen schatten experts op 60-80%. Over hoe de rest verdeeld is over de verschillende typen niet-gedoogde cannabisaanbieders lopen de meningen ook nu nogal uiteen. Gemeenschappelijk is wel dat voor het aantal thuisdealers de schatting steeds het hoogst is. Tevens menen alle experts dat, al dan niet in combinatie met andere manieren, minderjarigen hun cannabis door anderen in coffeeshops laten halen.

---

<sup>35</sup> In C zijn in twee jaar tijd zo'n acht nieuwe smartshops geopend.

Tabel 3.2 Schattingen gemeente C

	Hoeveel % direct uit coffeeshop? Waar komt rest vandaan?	aantal 06 dealers	aantal thuis dealers	aantal otb dealers	aantal straat dealers	Hoe komen jongeren beneden 18 aan cannabis
<b>Gemeente</b>	coffeeshop	60%	T 5	T 20	T 1	?
	06 dealer	5%	H 10	H 30	H 10	
	thuisdealer	10%				
	zelfteler	10%				
	straatdealer	-%				
	otb dealer	5%				
<b>Politie</b>	?	?	?	?	?	(Ook) in de coffeeshop Anderen laten halen
<b>Coffee-shophouder</b>	coffeeshop	80%	T 10	MW 20	MW 2	T 5
	06 dealer	1%	H 20			H 10
	thuisdealer	4%	MW 15			
	zelfteler	5%				
	straatdealer	5%				
	otb dealer	5%				
<b>Veldwerk</b>	coffeeshop	70%	MW 14	MW 20	MW 10	MW 16
	06 dealer	5%				
	thuisdealer	5%				
	zelfteler	5%				
	straatdealer	12%				
	otb dealer	3%				
<b>Straat-hoekwerk</b>	coffeeshop	70%	MW 15	MW 25	MW 7	MW 3
	06 dealer	2%				
	zelfteler	10%				
	thuisdealer	5%				
	straatdealer	3%				
	otb dealer	10%				

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

### 3.4 Gemeente D

#### 3.4.1 Coffeeshopbeleid

Het doel van het coffeeshopbeleid in D is -binnen het kader van het landelijke beleid- het gebruik van softdrugs terug te dringen door een zekere mate van aanbodbeperking en ontmoediging onder andere door voorlichting, maar niet door een algeheel verbod. Sluiting van alle coffeeshops vindt de gemeente D dan ook niet wenselijk. Maar het aantal huidige coffeeshops mag niet groeien. De coffeeshopbranche dient zich te houden aan het navolgende beleid ter regulering van coffeeshops zoals dat haar beslag heeft gekregen in een beleidsnotitie van 1998. Dit beleid bevat vier onderdelen: een maximumstelsel, vestigingsrichtlijnen, gedoogcriteria en handhaving.

Het *maximumstelsel* behelst dat het aantal coffeeshops in D (93.000 inwoners) sinds de jaren negentig stabiel is gebleven op 5 coffeeshops. In de Beleidsnota wordt een verdeelsleutel gehanteerd van 1 coffeeshop per 20.000 inwoners. Alle 5 coffeeshops zijn gevestigd in het centrum.

Conform de *vestigingsrichtlijnen* is het niet mogelijk een coffeeshop te vestigen in de directe nabijheid van een schoolgebouw, een jongerencentrum, in een woonstraat of in een horecaconcentratiegebied. Wat betreft de vestigingsrichtlijnen woedt er al geruime tijd een discussie over de vestiging van een nieuwe coffeeshop in een wijk in D Noord (40.000 inwoners). Voor

de gemeente is het vinden van een geschikte locatie hier echter erg moeilijk. Het stadsdeel bestaat vrijwel uitsluitend uit woonbuurten en in de buurt van winkelcentra zijn veel scholen gevestigd.

De landelijke AHOJ-G gedoogcriteria zijn maatgevend voor lokaal beleid. Daaraan toegevoegd zijn nog enkele eisen als: minimale leeftijd exploitant van 25 jaar, geen terras etc. Sinds het verschijnen van genoemde beleidsnota zijn er geen nieuwe ontwikkelingen volgens de gemeente. De beleidsambtenaar spreekt enerzijds van een 'slapend coffeeshop-dossier', maar vindt ook dat de nuchterheid regeert in D. *"Wij willen hier in alle redelijkheid reguleren zonder een moreel oordeel te vellen over de aanwezigheid van coffeeshops"*

### *Regio*

De buurgemeenten hebben geen coffeeshops.

### *Handhaving coffeeshopbeleid*

De wijkcoördinator Centrum van de politie bezoekt eens per half jaar enkele coffeeshops. Bij overtreding van de gedoogcriteria volgt de eerste keer een proces verbaal en een waarschuwing van de burgemeester. Bij de tweede keer volgt wederom een proces verbaal en een bestuursmaatregel en bij de derde keer volgt sluiting. In praktijk is het overigens alweer vier jaar geleden dat een coffeeshop, na verkoop aan minderjarigen, voor drie maanden is gesloten. De politie controleert in overleg met de coffeeshopbranche minimaal een maal per jaar alle vestigingen. Softdrugs hebben voor de politie weinig prioriteit. Er is wel eens een melding van rondhangende jongeren die jointjes op straat en op pleintjes roken. Maar de wijkagent reageert hier doorgaans nuchter op: *"Goh, er staan hier jongeren op straat te blowen. Ik zeg dan meestal dat ik ook wel eens een shagje rook. Wij hebben hier namelijk veel meer last van de cafés."* Ook de gemeente krijgt wel eens berichten dat er jongeren in de buurt van coffeeshops rondhangen die bovendien ook nog wel eens wat door zullen geven wat niet mag. Maar dit punt heeft geen hoge prioriteit en er is geen behoefte aan stringenter optreden door de politie. De beleidsmedewerker: *"Ik verwacht de komende jaren weinig nieuwe ontwikkelingen, maar vanuit Den Haag wel."*

## **3.4.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

### *Vaste aanbieders*

Een veldwerkster wijst, in een grote woonwijk zonder coffeeshop, op het bestaan van enkele thuisadressen waar cannabis kan worden gekocht. Jongeren gaan na schooltijd naar bepaalde huizen waar mag worden geblowd in 'huiskamers'. Deze vrijetijdsbesteding is eveneens bekend bij een docent van een school voor VMBO. Hij kent jongeren uit verschillende klassen die voor korte of langere stoned tijd in deze 'huiskamers' vertoeven.

### *Mobiele aanbieders*

Het is verschillende experts (gemeente, veldwerk, schooldecaan) ter ore gekomen dat er ook brommers en scooters in D Noord rondrijden die cannabis op bestelling afleveren. Dit fenomeen wordt onder andere verklaard met het feit dat er geen coffeeshop is gevestigd. De veldwerkster weet hieraan toe te voegen dat ook rondhangende jongeren op pleintjes worden benaderd door cannabisverkopers op scooters.

Verder wijzen de experts op het bestaan van de 'wiettaxi'. Een coffeeshopeigenaar schat dat het aandeel van de wiettaxi op de niet-gedoogde markt laag is. Hij heeft het vermoeden dat een dergelijke mobiele dienst voornamelijk cannabis verkoopt. Het bevreemdt hem echter dat er niet tegen op wordt getreden. "Als ik verneem dat er meerdere taxi's bij zouden komen dan zal ik dat toch eens gaan aanklaarten bij de politie. Wij hebben een officiële vergunning nodig, terwijl die anderen zo vrij als een vogeltje rond kunnen rijden."

De experts zijn van mening dat de mobiele aanbieders moeilijk zijn te herkennen en te traceren. De politie zegt dat wiettaxi's voornamelijk actief zijn in de buitenwijken.

#### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

Volgens de veldwerkster zijn vooral jongeren onder de 18 jaar goede klanten van dealers op scooters. Ze kopen doorgaans in gebruikershoeveelheden en de prijzen zouden iets hoger zijn dan in de coffeeshop. De kwaliteit die wordt aangeboden kan volgens haar nooit zo goed zijn als in een coffeeshop. Het is bovendien nog maar de vraag of er ook het gewenste gewicht in een wietzakje zit. Een voorgerolde joint kan ook worden gekocht voor 1 à 2 euro. Volgens experts zijn het vooral leeftijdsgebonden en gemakzuchtige motieven van burgers die gebruik maken van deze vorm van cannabisverkoop.

#### *Mono- of polymarkten?*

De gemeente D weet van het bestaan van enkele woningen waar gedeald wordt. Er is onlangs een grote actie geweest waarbij de politie op 19 adressen in een wijk een inval heeft gedaan. Er werden uitsluitend harddrugs aangetroffen. Als de politie een drugsvangst doet bij autocontroles, treft zij vrijwel altijd harddrugs aan.

De vermeende volledige scheiding van de soft- en harddrugsmarkt wordt echter betwijfeld in D Noord. Een veldwerkster hoort van jongeren dat ze, in navolging van hun gevarieerde consumptiepatroon, bij mobiele aanbieders zowel cannabis als cocaïne, gekookte coke en ecstasy kunnen kopen. Volgens haar is het een verontrustende ontwikkeling dat jongeren op straat worden aangesproken door onbekenden.

#### *Handhaving*

Het uitgangspunt is dat het optreden tegen niet-gedoogde verkooppunten in D hoge prioriteit heeft. Zowel de gemeente als de politie hebben de indruk dat er weinig loos is op de niet-gedoogde cannabismarkt. Men is op de hoogte van het bestaan van brommertjes en weet ook dat er oudere jongeren zijn die wel eens voor jeugdigen onder de 18 jaar halen. Maar de prioriteiten lijken door de jaren heen aan verandering onderhevig. De politie: "*Vroeger liepen we nog wel eens achter een onsje hasj aan, maar dat is nu achterhaald. We krijgen vrijwel geen meldingen meer uit de burgerij.*" Volgens gemeente en politie is de drugspannenproblematiek grotendeels gescheiden van de cannabismarkt. De gemeente ziet daarom geen enkele aanleiding om het huidige beleid en de handhaving te veranderen. Zowel de gemeente als de politie benadrukken bij herhaling dat de alcoholproblematiek en de harddrugsoverlast een veel grotere zorg zijn en prioriteit hebben dan de cannabishandel. Met name in het weekend heeft de politie haar handen vol aan de alcoholgerelateerde problematiek. Toch uit een veldwerkster haar bezorgdheid over de huidige situatie in D Noord. Er is volgens haar een zwarte markt ontstaan van mobiele en vaste niet-gedoogde aanbieders die zowel hard-

als softdrugs te koop aanbieden. De gemeente laat in de focusgroep weten dat zij zich op grond van deze informatie toch zorgen maakt.

De politie laat ten slotte nog weten dat de industrieterreinen in D en omgeving vol staan met illegale kwekerijen. Ongeveer elke week wordt er wel ergens een hennepkwekerij ontdekt na meldingen van water- of stankoverlast. Niet zelden blijkt dat er ook illegaal stroom is afgetapt.

### **3.4.3 Schatting omvang niet-gedoogde aanbieders**

De gemeente beroept zich in de coffeeshopproblematiek grotendeels op gegevens die afkomstig zijn van de politie. Aangezien zij weinig meldingen krijgt heeft de gemeente niet de indruk dat de niet-gedoogde markt in D erg levendig is.

#### *Vaste aanbieders*

De politie zegt geen idee te hebben over de omvang van vaste aanbieders wanneer het de hele gemeente betreft. Over alleen het centrum kunnen zij wel een schatting geven (zie tabel).

#### *Mobiele aanbieders*

- De politie zegt geen idee te hebben over de omvang van mobiele aanbieders in de gehele gemeente.

In D hebben de deelnemers aan de focusgroep de schattingen eveneens individueel op een formulier ingevuld. Het aandeel dat de coffeeshops van de lokale cannabisverkoop voor hun rekening nemen schatten experts op 50-80%. Over hoe de rest verdeeld is over de verschillende typen niet-gedoogde cannabisaanbieders lopen de meningen wederom nogal uiteen, maar steeds staat de 06-dealer bovenaan. Gemeenschappelijk is ook dat voor het aantal straatdealers de schatting steeds het hoogst is. Het beeld dat de experts hebben van de manieren waarop minderjarigen aan hun cannabis komen, is nogal wisselend.

Tabel 3.3 Schattingen gemeente D

	Hoeveel % direct uit coffeeshop? Waar komt rest vandaan?		aantal 06-dealers?		aantal thuisdealers		aantal otb dealer		aantal straatdealers	Hoe komen jongeren beneden 18 aan cannabis?	
<b>Gemeente</b>	coffeeshop	50%	T	5	T	10	T	2	T	10	(Ook) in de coffeeshop Anderen laten halen Via 06 nummer Op straat aangeboden
	06 dealer	20%	H	10	H	20	H	5	H	20	
	thuisdealer	5%	MW	6	MW	12	MW	3	MW	12	
	zelfteler	10%									
	straatdealer	10%									
	otb dealer	5%									
<b>Politie cijfers voor het Centrum</b>	coffeeshop	50%	T	2	T	1	T	2	T	10	Anderen laten halen
	06 dealer	20%	H	15	H	10	H	10	H	20	
	thuisdealer	-%	MW	10	MW	5	MW	5	MW	15	
	zelfteler	-%									
	straatdealer	20%									
	otb dealer	10%									
<b>Docent VMBO</b>	coffeeshop	70%		?		?		?		?	Laten bezorgen bij hangplekken
	06 dealer	?									
	thuisdealer	?									
	zelfteler	?									
	straatdealer	?									
	otb dealer	?									
<b>Veldwerker</b>	coffeeshop	70%	T	10	T	20	T	3		?	(Ook) in de coffeeshop Anderen laten halen Op straat aangeboden
	06 dealer	10%									
	thuisdealer	5%									
	zelfteler	5%									
	straatdealer	5%									
	otb dealer	5%									
<b>Coffeeshop houder</b>	coffeeshop	80%	T	2	T	1	T	0	T	3	Vrienden/ thuisdealers Anderen laten halen
	06 dealer	10%	H	3	H	2	H	0	H	4	
	thuisdealer	4%	MW	3	MW	1	MW	0	MW	3	
	zelfteler	3%									
	straatdealer	3%									
	otb dealer	-%									

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

### 3.5 Gemeente E

Na diverse pogingen is het ons niet gelukt een deskundige van de gemeente te spreken die het coffeeshopbeleid in E wil toelichten. Een beleidsmedewerker aldaar wist de onderzoekers, na een paar weken van telefonisch contact, uiteindelijk te vertellen dat de gemeente geen medewerking wil verlenen aan het onderzoek. Hij benadrukte dat het niets met het onderwerp te maken heeft maar dat de problematiek geen prioriteit heeft bij de gemeente. Hierdoor is het ons helaas niet gelukt enige relevante informatie te krijgen over het huidige coffeeshopbeleid. Ook onze aanvraag van een eventuele coffeeshop beleidsnota werd niet gehonoreerd. Gezien de zeer geringe medewerking van de gemeente leek het ons niet zinrijk om een focusgroep in E te organiseren. We hebben in E uiteindelijk drie personen gesproken die onze vragen gedeeltelijk konden beantwoorden.



### **3.5.1 Coffeeshopbeleid**

E telt twee coffeeshops en heeft er ooit drie gehad. De eigenaar van de derde coffeeshop moest op last van de burgemeester sluiten omdat bleek dat hij dealde vanuit zijn coffeeshop. De twee huidige coffeeshops bevinden zich in het centrum en liggen ongeveer 60 meter van elkaar verwijderd. Volgens de opbouwwerker streeft men naar 1 shop op de 20.000 inwoners.

E is de enige gemeente in de buurt met coffeeshops en heeft zodoende een centrumfunctie voor omliggende gemeenten. De gemeente is niet onverdeeld gelukkig met de coffeeshops. Ze zijn gevestigd in twee nauwe straatjes bij binnenkomst van het centrum en zien er visueel verwaarloosd uit. Middels een op handen zijnde convenant met de horeca probeert de gemeente meer invloed te krijgen op de coffeeshops.

#### *Handhaving coffeeshopbeleid*

Een van de twee coffeeshops heeft onlangs een waarschuwing gekregen van de politie omdat zij cannabis had verkocht aan minderjarigen. De controle en naleving van de vergunning wordt door een wijkagent verricht. Ook de opbouwwerker komt gemiddeld een keer per maand op bezoek. Beiden vragen naar identiteitsbewijzen van de bezoekers. Volgens de opbouwwerker wordt er stringent gecontroleerd.

### **3.5.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

#### *Vaste aanbieders*

Anderhalf jaar geleden was er een broodjeszaak die na sluitingstijd overging op de verkoop van ecstasy en cocaïne per koeriersdienst. Het opbouwwerk meldt ook dat er in enkele cafés wordt gehandeld en dat zij berichten hoort dat er ook wordt gehandeld vanuit kleine schuurtjes. Ook zijn er thuisdealers actief, maar deze veroorzaken geen overlast.

#### *Mobiele aanbieders*

Volgens de preventiewerkster wordt er ongeveer op zes scholen voor het voortgezet onderwijs gehandeld en geblowd. Er worden wietscooters en dealende leerlingen gesignaleerd. Verder zijn er ook nog een viertal openbare locaties waar voornamelijk jonge druggebruikers rondhangen. Het vermoeden bestaat dat er hier op kleine schaal cannabis wordt geblowd en gedeald. Ook zou er cocaïne en ecstasypillen in omloop zijn. Tevens schijnen zich hier ook wel eens jongeren 'uit de polder' op te houden. Wie jonger dan 18 jaar is kan vrij eenvoudig aan wiet komen doordat ouderen wiet uit de coffeeshop halen.

De politie vermoedt verder dat er na sluiting van de horeca in de steegjes in het centrum soft- en harddrugs wordt gebruikt en gedeald. De opbouwwerker weet te melden dat er op bestelling cannabis wordt geleverd door brommers en auto's. De brommers zouden hoofdzakelijk cannabis aanbieden terwijl de keuze van een autocontact groter is. Hij vermoedt dat een aanzienlijk deel van de cannabis afkomstig is van grotere steden buiten E.

#### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

Het preventiewerk merkt dat er in de leeftijdscategorie tussen de 13 en 18 jaar met cannabis wordt geëxperimenteerd. Een van de coffeeshops is volgens de opbouwwerker heel hoog-

drempelig. Het schrikt jongeren af om naar binnen te gaan. De shop is klein, het interieur is erg donker en het overgrote deel van de cliëntèle bestaat uit oudere mannen die geen boodschap hebben aan jongeren. Jongeren vermijden deze coffeeshop en creëren een eigen sfeer door te gaan blowen in het publieke domein.

#### *Mono- of polymarkten?*

Over het algemeen wordt er meestal softdrugs op straat verhandeld en in mindere mate cocaïne. Het preventiewerk ziet dat de meeste jonge blowers zich, ongeacht opleiding, beperken tot cannabis. Ondanks dat er ook panden zijn waar harddruggebruikers wonen, is de handel volgens het preventiewerk grotendeels gescheiden.

#### *Handhaving*

De politie levert haar bijdrage aan de 'zorgteams'; er is een overleg tussen onder andere politie, CAD en kindbescherming, waarbij gemelde overlast beoordeeld wordt. Hierbij gaat het ook over gedrag naar aanleiding van druggebruik. Er is een (soms grote) groep jongeren die als intimiderend wordt ervaren. Men klit bij elkaar, blowt, drinkt, pleegt vandalisme en maakt veel lawaai door met scooters over straat te scheuren. De politie is soms genoodzaakt om na aantoonbare overlast op te treden. Zij weet dat er in sommige jeugdgroepen wiet wordt gebruikt en in het weekend ook ecstasy, speed, cocaïne en alcohol in omloop is. Het preventiewerk ziet dat het gedrag van jongeren in het relatief geïsoleerde E meegaat met de landelijke tendens van druggebruik.

### **3.5.3 Schatting omvang niet-gedoogde aanbieders**

In E is geen focus groep gehouden, daarom zijn er geen schattingen beschikbaar van de experts voor deze gemeente.

De opbouwwerker is de enige die een schatting geeft van zowel het aantal vaste en mobiele aanbieders die cannabis buiten de coffeeshops verkopen. De opbouwwerker schat dat ongeveer 40% van de blowende jeugd ook wel eens cannabis buiten de coffeeshop om regelt. Het preventiewerk kan alleen iets zeggen over de vaste aanbieders. De politie geeft alleen aantallen van in beslaggenomen partijen cannabis.

#### *Vaste aanbieders*

- Het preventiewerk schat dat er tientallen thuistelers in E actief zijn. Een deel daarvan houdt zich ook bezig met verkoop.
- Het aantal hennepplanten dat de politie in E in beslag heeft genomen bedraagt 2909 stuks in 2002 (verdeeld over acht vangsten) en 655 stuks in 2003 (verdeeld over drie vangsten).
- Het opbouwwerk vermoedt dat er ongeveer op 25 verschillende adressen (thuishandel, café, disco, droge horeca, woonwagencamp(en) en schuurtjes) cannabis kan worden gekocht.

### *Mobiele aanbieders*

- Het opbouwwerk zegt dat er ongeveer 50 jongeren zijn die in eigen vriendennetwerken cannabis verkopen. Ook wordt er door zo'n 25 brommer- en autodealers cannabis verkocht.

## **3.6 Gemeente F**

### **3.6.1 Coffeeshopbeleid**

In 1999 koos de voormalige gemeenteraad van F voor een nuloptie ten aanzien van coffeeshops binnen de gemeente. Deze keuze kwam tot stand op grond van een afweging over onder andere de inzet van schaarse politiecapaciteit, mogelijk te verwachten overlast en reeds geldende afspraken met de andere buurgemeenten.<sup>36</sup> Bovendien geeft het toestaan van een coffeeshop geen antwoord op het consumptiegedrag van ecstasy. Deze argumenten die pleiten voor een nuloptie worden volgens een maatschappelijk werker gevoed door de zwaar religieuze achtergrond van F. Of zoals een straathoekwerker het onder woorden brengt: *“Cannabis is de duivel van de Christen Unie hier in F.”* De andere experts houden het vooralsnog op de conservatieve gemeenteraad van F. Volgens een jongerenwerker dwaalt de geest van een oud burgemeester nog rond die het motto ‘Nederland gaat blowend ten onder’ verkondigde. De voorgaande burgemeester voerde toentertijd een kruistocht tegen (soft)drugs en dwong een absoluut nulbeleid af. De schrik in F was groot toen de huidige burgemeester in 2002 voorstelde om twee coffeeshops te gedogen. Een politiefunctionaris juichte dit voorstel destijds toe: *“Ik stem zelf op de Christen Unie, maar ik ben ook een practijkmens.”* Hij doelde daarmee op het feit dat er sprake is van handel en gebruik van zowel soft- als harddrugs. De gemeenteraad heeft het voorstel, tegen de zin van de huidige burgemeester, echter verworpen. *“Hier wordt het probleem ontkend. De risico's zijn groter omdat men het wegstopt en er niet over wil praten,”* zei een teleurgestelde burgemeester in een interview met een plaatselijke krant.

### *Regio*

Met de voormalige gemeenten is middels het driehoeksoverleg een nulbeleid afgesproken ten aanzien van softdrugs. Als gemeente F het beleid zou wijzigen, verwacht men geen grote veranderingen in de buurgemeenten op dit gebied. De meeste experts vertellen dat blowers hun wiet en hasj kopen in coffeeshops in een nabij gelegen stad. *“Veel jongeren zitten daar op school en met de auto of het boemeltje ben je er zo. En de wiet is er beter,”* aldus een jongerenwerker. De stad heeft een maximumbeleid van 5 shops.

### **3.6.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

Op papier heeft F geen coffeeshop, maar de praktijk leert anders. Eén verkooppunt wordt oogluikend toegestaan. Deze locatie functioneert in feite als coffeeshop, maar van officiële zijde durft niemand het C-woord in de mond te nemen. De burgemeester noemt het een functionerend verkooppunt zolang er maar geen overlast is en er niet aan minderjarigen ver-

kocht wordt. In een nota geeft de gemeente toe dat de nuloptie onbevredigend is en niet tot het gewenste resultaat heeft geleid. Er wordt immers nog steeds hard- en softdrugs gebruikt en verhandeld. Er zou worden gedeald vanuit een aantal woonhuizen, een kelder, op straat en een enkele keer vanuit een horecagelegenheid.

#### *Vaste aanbieders*

Alle lokale deskundigen zijn op de hoogte van het officieel niet bestaande verkooppunt, dat lijkt op een vochtige kelder en die door veel blowers als officiële coffeeshop wordt gezien. De politie kent de dealer en loopt af en toe naar binnen voor een praatje. De verkoper is volgens de politie een cannabisverslaafde die vanuit de kelder van het huis van zijn moeder cannabis verkoopt. Het aantal klanten (die over het algemeen genomen een gebruikershoeveelheid koopt) bedraagt zo'n 200 per dag. De meeste experts vermoeden echter dat er nog meer huisdealers in F actief zijn. Deze zijn minder bekend onder blowers en worden ook minder geaccepteerd. De politie weet nog een ander adres te noemen die door duistere figuren wordt gerund en waar de verkoop van cannabis bijzaak zou zijn. Overigens is geen van de experts op de hoogte van locaties waar onder de toonbank wordt verkocht, zoals staat beschreven in coffeeshopnota van de gemeente.

#### *Mobiele aanbieders*

Er worden wel eens auto's voor het jongeren centrum gesignaleerd waar vandaan wordt gedeald. Het preventiewerk heeft het vermoeden dat er ook 06-dealers vanuit een stad in de buurt opereren. Of dit dezelfde zijn is onbekend. Sommige experts zeggen dat er ook in de omgeving van het park aan de rand van het centrum gehandeld wordt. Maar ook hier spreken enige experts over een afgevaardigde die door een vriendengroepje erop uit wordt gestuurd voor de aanschaf van cannabis. Hij koopt voor de hele groep en zijn benzinekosten of treinkaartje worden inclusief een zakje wiet vergoed. *“De jongeren zien het als een vriendendienst. De politie vindt het dealen,”* zegt een jongerenwerker die erbij vermeldt dat het geen georganiseerde markt is, maar dat het meestal gaat om jongeren tussen de 16 en 25 jaar.

#### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

Volgens de meeste experts is het vanzelfsprekend dat er in F sprake is van een niet-gedoogde cannabismarkt. Simpel vanwege het feit dat F geen officiële coffeeshop heeft. De meeste experts zijn het er ook over eens dat de meeste blowers de weg naar de kelder, die midden in het centrum zit, wel weten te vinden.

Een maatschappelijk werker spreekt over het gemak om even wat bij de huisdealer om de hoek te halen. Daar komt bij dat er kennelijk toch een vertrouwenssituatie is ontstaan tussen de koper en de dealer op een locatie die verre van ideaal is en door de gemeente oogluikend wordt gedoogd. Maar volgens de jongerenwerker maakt het niet zo veel uit waar jongeren hun cannabis kopen. Dat ze daarmee meer risico lopen nemen ze op de koop toe. Maar zowel de jongerenwerker als de maatschappelijk werker zijn het er over eens dat het huidige halfslachtige beleid verre van ideaal is.

---

<sup>36</sup> Een van de buurgemeenten heeft een coffeeshop.

### *Mono- of polymarkten?*

De politie vermoedt dat de hard- en softdrugs handel gescheiden markten zijn. De harddrugs komen van buiten af bij de huisdealers terecht. Het zou daarbij vooral om amfetamine gaan.

### *Handhaving*

De cannabismarkt is volgens de politie redelijk beheersbaar. De niet-gedoogde cannabismarkt heeft weinig prioriteit. Er wordt alleen opgetreden bij overlast of als er een reguliere controle plaatsvindt in het publieke domein. Zo is er onlangs nog iemand aangehouden die een halve kilo wiet met een weegschaaltje op de achterbank van zijn auto had liggen. De wijkagent bezoekt zo nu en dan de kelder om te kijken of de cannabisverkoop ordentelijk verloopt. De politie richt zich wel op kwekerijen. Hiervan worden er om en nabij de 20 per jaar opgespoord en ontmanteld.

### **3.6.3 Schatting omvang niet-gedoogde cannabisaanbieders**

De meeste experts uit deze gemeente zonder coffeeshop schatten dat tussen de 70 en 90% direct uit de coffeeshop uit andere gemeenten komt, met uitzondering van de politie die denkt dat alle cannabis bij plaatselijke niet-gedoogde dealers gekocht wordt. Hiervan is 80% volgens de politie afkomstig van 2 huisdealers. Ook de andere experts denkt dat de rest gekocht wordt bij huisdealers. De schattingen in aantallen van de verschillende niet-gedoogde cannabisdealers variëren sterk.

*Tabel 3.4 Schattingen gemeente F*

	Hoeveel % direct uit coffeeshop andere gemeenten? Waar kom rest vandaan?		aantal O6 dealers		aantal thuisdealers		aantal otb dealers		aantal straatdealers		aantal zelftelers	
<b>wijkagent</b>	coffeeshop	-%	T	1	T	2	T	0	T	1	T	0
	O6 dealer	10%	H	2	H	2	H	0	H	2	H	0
	thuisdealer	80%	MW	0	MW	2	MW	0	MW	1	MW	0
	zelfteler	-%										
	straatdealer	10%										
	otb dealer	-%										
<b>preventie</b>	coffeeshop	70%										
	O6 dealer	5%										
	thuisdealer	10%										
	zelfteler	5%										
	straatdealer	-%										
	otb dealer	10%										
<b>jongeren werker</b>	coffeeshop	70%	T	10	T	5	T	1	T	5	T	5
	O6 dealer	3%	H	40	H	20	H	5	H	15	H	10
	thuisdealer	20%	MW	20	MW	10	MW	2	MW	7	MW	6
	zelfteler	1%										
	straatdealer	3%										
	otb dealer	3%										
<b>straathoek werker</b>	coffeeshop	90%	T	1	T	1	T	0	T	1	T	10
	O6 dealer	-%	H	15	H	4	H	1	H	3	H	30
	thuisdealer	10%	MW	10	MW	2	MW	0	MW	2	MW	15
	zelfteler	-%										
	straatdealer	-%										
	otb dealer	-%										

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

## **3.7 Gemeente G**

### **3.7.1 Coffeeshopbeleid**

In 2002 heeft de gemeenteraad het principebesluit genomen tot vestiging van één coffeeshop in G. Daarna is er gewerkt aan de uitwerking van het in G te voeren coffeeshopbeleid. Na een zorgvuldige selectieprocedure is in oktober 2003 een exploitant voor de coffeeshop gekozen. Met deze ondernemer is nader gekeken naar een geschikte locatie die voldeed aan de gestelde vestigingscriteria. Zo moest deze in het centrum worden gevestigd, niet te dicht bij scholen, jongerencentra of een concentratie van horecabedrijven. De ondernemer heeft in overleg met het college een voorkeur uitgesproken voor de voorgenomen (tijdelijke) locatie. De burgemeester heeft de locatie aangewezen voor de coffeeshop. Bij het parkeerterrein van het politiegebouw tegenover de brandweerkazerne komt een tijdelijk gebouw waar verkoop en gebruik van softdrugs plaatsvindt. Voor de vestiging van de coffeeshop moet het bestemmingsplan worden aangepast. Dit kan voor een periode van maximaal 5 jaar. De procedure daarvoor wordt binnenkort gestart. Er zijn al talrijke bezwaren gemaakt, omdat de locatie dicht bij een school, psychiatrische inrichting en een ouderencentrum zit. Volgens een politiefunctionaris zal het daarom nog wel een tijdje duren voordat G werkelijk een coffeeshop heeft.

Een preventiemedewerker heeft het over een bestuurlijke weerzin die nu de kop weer opsteekt met een lobby van de kerk. Volgens het jongerenwerk is de gemeente bang dat een coffeeshop een stimulans voor jongeren is om te gaan blowen.

#### *Regio*

Er zijn geen afspraken met buurgemeenten gemaakt. De provincie heeft op dit moment een coffeeshop die gevestigd is in gemeente H.

### **3.7.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

#### *Vaste aanbieders*

De meeste experts verwachten dat er huisdealers en thuishandelaars actief zijn in G, maar niemand heeft er goed zicht op. Volgens een politiefunctionaris waren er vroeger wel enige huisdealers, maar nu niet meer. *“In de disco is misschien wel wat te koop, maar ik weet niets van andere vaste verkooppunten.”*

#### *Mobiele aanbieders*

Het lijkt er sterk op dat het aanbod in G vooral uit 06-dealers bestaat. Volgens de jongerenwerker rijden er ‘tig’ brommertjes rond die volgens hem bij de meeste blowers wel bekend zijn. *“Veel blowers hebben wel een paar nummertjes in hun telefoon staan.”* Op grond van de politie-informatie is de handel niet echt verborgen. Ook de politie is op de hoogte en weet wie de dealers zijn. Bepaalde 06-lijnen worden ook gedoogd mits zij zich aan de afspraken houden zoals geen verkoop in de directe nabijheid van scholen. Sommige dealers zeggen volgens een jongerenwerker rekening te houden met de leeftijd terwijl anderen het de verantwoordelijkheid van de koper vinden. Zijn inschatting is dat het vooral jongeren tussen de 18 en 25 jaar zijn die snel geld willen verdienen bij een wietlijn of er zelf een opstarten. Het pre-

ventiewerk denkt dat de dealers eerder tussen de 30 en 40 jaar zijn. Sommigen van hen hebben wietkoeriers in dienst. Bij de 06-handel gaat het zowel om kleine hoeveelheden van 5 gram als grotere hoeveelheden die soms ook worden doorverkocht in een andere plaats. De jongerenwerker maakt zich zorgen over straatdealers die rond jongerenlocaties rondhangen. De politie ziet ook straatdealers bij het station en in het winkelcentrum.

#### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

Het feit dat G nog geen coffeeshop heeft, verklaart volgens de deskundigen voor een groot deel waarom blowers hun cannabis bij niet-gedoogde verkooppunten kopen. Daarnaast spelen ook de leeftijd en de prijs een rol. De prijs schijnt op straat lager te liggen dan doorgaans in de coffeeshops elders wordt gevraagd. Ook hier wordt het gemak door experts gezien als een motief om een koerier te bellen. De jongerenwerker spreekt van een veilige anonieme vertrouwde vorm in plaats van de streng gecontroleerde coffeeshop in H. Het preventiewerk kent blowers die regelmatig van dealer verwisselen om anoniem te blijven.

#### *Mono- of polymarkten?*

De experts denken dat de markten gescheiden zijn. “*Je belt voor cannabis, want voor hard drugs moet je toch ergens anders zijn. Al klagen er wel enkele dealers dat anderen ook cocaïne verkopen en zo de markt verpesten,*” aldus een preventie medewerker. De cannabis-handel begeeft zich volgens de politie in een ander circuit dan het criminele harddrugcircuit. Ook de jongerenwerker is van mening dat het voornamelijk om cannabis gaat, maar zal niet raar opkijken als er zo nu en dan ook coke en pillen worden verhandeld.

#### *Handhaving*

Bepaalde wietlijnen worden min of meer gedoogd door de politie. De politie weet wie het zijn. Als er overlast is of de dealers houden zich niet aan de afspraken die gemaakt zijn zoals het niet verkopen in de buurt van scholen, dan treedt de politie op. Het jongerenwerk heeft het idee dat de politie, hoofdzakelijk om de harddrugs, juist streng is geworden om een zorgsignaal af te geven.

### **3.7.3 Schatting omvang niet-gedoogde cannabisaanbieders**

In deze gemeente zonder coffeeshop schommelt het percentage cannabis dat direct uit de coffeeshops in andere gemeenten komt tussen de 5% en 20%. Experts denken dat 60% tot 70% van de cannabis wordt gekocht bij lokale 06-dealers. Het jongerenwerk en het preventiewerk schatten het aantal 06-dealers veruit het hoogst in. Daarnaast is opvallend dat het aantal ‘onder de toonbank’-dealers bij alle experts onder aan de lijst staat. Over de rest lopen de meningen uiteen.

Tabel 3.5 Schattingen gemeente G

	Hoeveel % direct uit coffeeshop andere gemeenten? Waar komt rest vandaan?		aantal 06-dealers		aantal thuis-dealers		aantal otb-dealers		aantal straatdealers		aantal zelf-telers	
<b>politie</b>	coffeeshop	5%	T	1	T	2	T	0	T	10	T	1
	06 dealer	70%	H	15	H	3	H	1	H	20	H	10
	thuisdealer	10%	MW	10	MW	2	MW	0	MW	10	MW	4
	zelfteler	5%										
	straatdealer	5%										
	otb dealer	5%										
<b>preventie</b>	coffeeshop	20%	T	30	T	20	T	2	T	5	T	20
	06 dealer	70%	H	150	H	40	H	10	H	10	H	50
	thuisdealer	2%	MW	50	MW	25	MW	5	MW	5	MW	30
	zelfteler	2%										
	straatdealer	2%										
	otb dealer	2%										
<b>jongeren werker</b>	coffeeshop	10%	T	30	T	5	T	0	T	5	T	10
	06 dealer	60%	H	100	H	10	H	5	H	15	H	20
	thuisdealer	5%	MW	50	MW	7	MW	2	MW	10	MW	15
	zelfteler	5%										
	straatdealer	20%										
	otb dealer	-%										

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

### 3.8 Gemeente H

#### 3.8.1 Coffeeshopbeleid

In 2000 eindigde een twee jaar durend experiment met de gedoogde verkoop van softdrugs in een in het centrum van H gevestigde coffeeshop. Volgens de gemeente heeft het experiment uitgewezen dat de aanwezigheid van een coffeeshop geen nadelige invloed heeft gehad op de directe woon- en leefomgeving. Bovendien blijkt uit een jongerenenquête uit 1998 dat een coffeeshop in een behoefte voorziet bij een deel van de jongeren vanaf 18 jaar. De uitkomsten van het experiment dienen als basis voor het huidige coffeeshopbeleid. Er worden met het oog op de toekomst in totaal drie verkooppunten verspreid over drie stadskernen toegestaan. Deze worden voldoende geacht om de gehele lokale markt te voorzien. De spreiding moet er tevens voor zorgen dat de huidige monopolypositie van de coffeeshop in het centrum wordt beëindigd. De gemeente H staat namelijk niet toe dat er meerdere coffeeshops door een en dezelfde exploitant worden uitgbaat. Overigens is nog onduidelijk wanneer en waar de twee nieuwe coffeeshops zich gaan vestigen.

De huidige coffeeshop ligt op een boot aan de rand van een grote parkeerplaats in het centrum van H. De 'blowboot' is omgeven door een stalen hekwerk. Een portier ziet toe op de registratieplicht bij aankoop van cannabis. De openingstijden, van 16.00 tot 22.00 uur en in het weekend vanaf 12.00 uur, zijn in nauw overleg met de gemeente bepaald om een overlap met de schooltijden te voorkomen. Volgens de shophouder hebben vooral de oudere blowers problemen met de openingstijden. Het jongerenwerk is eveneens voor een verruiming van de openingstijden. Ondanks de beperkte openingstijden trekt de coffeeshop ongeveer 3000 klanten per week.



### *Regio*

De coffeeshop in het centrum is de enige gedoogde coffeeshop in de provincie. Er is ook in G een coffeeshop gepland, maar er zijn nog problemen bij het vinden van een geschikte locatie (zie G). In een jongerenenquête uit 1998 blijkt dat een fors aandeel van de jongeren tussen de 14 en 23 jaar cannabis in Amsterdamse coffeeshops koopt.

### *Handhaving coffeeshopbeleid*

De coffeeshop in H wordt twee keer per jaar door de politie gecontroleerd op voorraad, leeftijd en vergunning. Volgens de geldende richtlijnen zouden daar ook andere diensten, zoals de belastingdienst, bij betrokken moeten zijn. In praktijk vinden gezamenlijke controles volgens de politie niet plaats. Door een stringent beleid jegens haar klanten te voeren draagt ook de coffeeshop bij aan de handhaving van het gemeentelijke beleid. Van elke koper worden de naam en aankoop geregistreerd.

## **3.8.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

### *Vaste aanbieders*

Alle experts zijn het er over eens dat er huisdealers actief zijn in H.<sup>37</sup> Daarbij gaat het volgens de politie vaak om blowers tussen de 20 en 30 jaar die er fulltime mee bezig zijn. Een wijkagent in het centrum voegt hier aan toe dat het hoofdzakelijk gaat om mensen van allochtone afkomst met een uitkering. Het preventiewerk kent blowers die hun huis beschikbaar stellen voor de verkoop van soft- en harddrugs. De grootste concentratie van huisdealers is volgens de politie gevestigd in twee wijken van H. Volgens de experts zijn de huisdealers de meest voorkomende variant binnen de niet-gedoogde markt van vaste aanbieders, gevolgd door de 06-dealers. Het preventiewerk meldt verder dat zij op de hoogte is van zelftelers die naast het eigen gebruik ook een deel van hun rookwaar doorverkopen.

### *Mobiele aanbieders*

In H zijn diverse cannabiskoeriers actief die hun waar met scooters langs komen brengen. De politie in een van de buitenwijken heeft het vermoeden dat de cannabiskoeriers worden aangestuurd door tenminste een coördinerend persoon die bij de handel betrokken is. Volgens een preventiemedewerker betreft het hoofdzakelijk jongens tussen de 17 en 25 jaar. Naast het bezorgen aan huis worden ook in de nabijheid van scholen dealers gesignaleerd die ofwel lopend, met de fiets, met de brommer of auto zijn. Volgens de politie gaat het voornamelijk om ex-leerlingen die hun handel proberen te slijten. Een derde groep komt volgens de politie voor bij de verschillende treinstations in H. Het preventiewerk meldt dat er ook in cannabis wordt gehandeld via het internet. Na een e-mail uitwisseling vindt de deal plaats op een locatie. Het zou daarbij niet alleen om gebruikershoeveelheden, maar ook om onsjes gaan.

### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

Uit een jongerenenquête van de gemeente H (1998) blijkt dat jongeren uit het centrum vaker gebruik maken van de coffeeshop dan jongeren die in verder gelegen buurten wonen. Vol-

gens de onderzoekers zien de jongeren in de buitenwijken het centrum mede vanwege de afstand als een andere woonplaats en andersom. Dit is volgens de wijkagent een belangrijke reden waarom blowers hun cannabis buiten de coffeeshop in het niet-gedoogde circuit kopen. Ook de strikte leeftijdsgrens is volgens agenten van het centrum een belangrijk motief voor blowers om elders hun cannabis te kopen. Bijna alle experts zeggen dat jonge blowers door de legitimatieplicht hun cannabis niet in een coffeeshop kunnen kopen en daarom deels aangewezen zijn op de niet-gedoogde markt.

#### *Mono- of polymarkten?*

De experts zijn op de hoogte of hebben sterk het vermoeden, dat er op sommige niet-gedoogde verkooppunten naast cannabis, ook andere drugs als cocaïne, amfetamine en ecstasy wordt verkocht. Een brommerkoerier begint volgens de politie meestal met cannabis, maar past zijn aanbod gaandeweg aan de vraag aan. Een wijkagent zegt dat er door de week voornamelijk wiet wordt verkocht maar tegen het weekend ook ecstasypillen en amfetamine wordt aangeboden. *“De laatste die we hebben opgepakt, had meer dan alleen maar cannabis bij zich.”* Het preventiewerk weet dat bij sommige dealers alles verkrijgbaar is. En als het er niet is regelt de dealer het, of je krijgt een nummer van een ander die de gewenste drugs wel in voorraad heeft. Volgens de wijkagent van het centrum is het dan ook gewoon een kwestie van vraag en aanbod want *‘ze kunnen aan alles komen.’* De meeste experts hebben het vermoeden dat harddrugs als amfetamine, cocaïne en ecstasy relatief vaker bij huisdealers (die niet in cannabis handelen) dan bij 06-koeriers verkrijgbaar zijn.

#### *Handhaving*

De politie is van mening dat de thuis- en 06-dealers een substantieel deel van de vaste en mobiele cannabismarkt uitmaken. Een wijkagent uit het centrum schat zelfs in dat er meer klanten zijn die hun cannabis buiten de coffeeshop om regelen. Als gevolg van de niet-gedoogde verkoop heeft de politie in een van de buitenwijken inmiddels actie ondernomen jegens thuis opererende dealers. Deze acties hebben ertoe geleid dat de praktijk van de meeste huisdealers is opgerold. Als de politie lucht krijgt van een 06-dealer, wordt de telefoon afgetapt en wordt geprobeerd de dealer op heterdaad te betrappen. *“We weten meestal wel wie aan het rommelen zijn,”* aldus een wijkagent. Een preventiewerker vergelijkt het optreden van de politie met de “Starsky en Hutch” aanpak. De politie scheidt er lol in om deze koeriers aan te pakken. De overige wijkagenten melden dat er alleen wordt opgetreden bij overlast, of als de schoolleiding, ouders of leerlingen dit melden. In een van de buitenwijken is een speciaal drugsoverlast team actief. In het centrum zijn het afgelopen jaar inmiddels rond de 40 à 50 wietplantages (met meer dan 200 planten) opgerold.

### **3.8.3 Schatting omvang niet-gedoogde aanbieders**

In deze gemeente met 1 coffeeshop in het centrum heeft de politie alleen per stadsdeel schattingen gemaakt. In het stadsdeel waar de enige coffeeshop is gevestigd, wordt geschat dat maar liefst 90% van de cannabis uit de coffeeshop komt, terwijl de schattingen van de

---

<sup>37</sup> Overigens blijkt het voor de politie lastig te zijn om uitspraken te doen voor geheel H. De wijkagenten die zijn geïnterviewd kunnen alleen iets zeggen over de drie grootste stadsdelen.

wijkagenten uit de andere stadsdelen tussen de 2% en 20% liggen. De preventiewerker geeft wel schattingen over heel H, en denkt dat de helft uit de coffeeshop komt.

Ook de schattingen over de aantallen van niet-gedoogde aanbieders lopen sterk uiteen, waarbij opvalt dat het aandeel van 'onder de toonbank'-dealers het laagst wordt ingeschat door alle experts. In aantallen staat de 06-dealer bij bijna alle deskundigen bovenaan.

Tabel 3.6 Schattingen gemeente H

	Hoeveel % direct uit coffeeshop? Waar komt rest vandaan?	aantal 06-dealers	aantal thuisdealer	aantal 'onder de toonbank'	aantal straatdealers	aantal zelftelers
<b>Politie Haven</b>	coffeeshop 2%	T 2	T 1	T 0	T 5	?
	06 dealer 80%	H 5	H 2	H 1	H 10	
	thuisdealer 3%	MW 3	MW 2	MW 1	MW 7	
	zelfteler -%					
	straatdealer 15%					
	otb dealer -%					
<b>Politie Buiten</b>	coffeeshop 20%	T 10	T 10	T 0	T 6	?
	06 dealer 15%	H 23	H 30	H 3	H 10	
	thuisdealer 50%	MW 12	MW 15	MW 0	MW 6	
	zelfteler -%					
	straatdealer 15%					
	otb dealer -%					
<b>Politie Centrum West</b>	coffeeshop 20%	T 5	T 15	T 1	T 2	T 2
	06 dealer 30%	H 15	H 25	H 4	H 6	H 6
	thuisdealer 30%	MW 10	MW 20	MW 2	MW 4	MW 4
	zelfteler -%					
	straatdealer 15%					
	otb dealer 5%					
<b>Politie Centrum Oost</b>	coffeeshop 90%	T 5	T 1	T 0	T 8	?
	06 dealer -%	H 10	H 5	H 0	H 10	
	thuisdealer 5%					
	zelfteler -%					
	straatdealer 5%					
	otb dealer -%					
<b>preventie</b>	coffeeshop 50%	T 40	T 20	T 15	T 10	T 50
	06 dealer 20%	H 80	H 30	H 20	H 10	H 100
	thuisdealer 5%	MW 50	MW 20	MW 15	MW 10	MW 60
	zelfteler -%					
	straatdealer 5%					
	otb dealer -%					
	andere stad 20%					

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

### 3.9 Gemeente I

#### 3.9.1 Coffeeshopbeleid

De gemeente I heeft haar beleid ten aanzien van coffeeshops in 1996 vastgesteld. Er is toen bepaald dat een maximum van 5 coffeeshops in het centrum toelaatbaar is. Er vindt momenteel (oktober 2004) een algemene evaluatie plaats van het bestaande coffeeshopbeleid. "We hebben het coffeeshopbeleid nu 5 jaar en we willen door een actualisatie en evaluatie nu wel eens zien waar de haken en ogen zitten", aldus een beleidsmedewerker van de gemeente I. Een politiefunctaris verwacht overigens dat het maximumbeleid van 5 coffeeshops overgaat in een sterfhuisconstructie met als gevolg dat er uiteindelijk 3 coffeeshops over zullen blijven.

### *Regio*

Er bestaan geen afspraken met buurgemeenten over het coffeeshopbeleid. Alle omliggende gemeenten hanteren een nulbeleid. I trekt volgens een jongerenwerker daarom als enige coffeeshopgemeente op vrijdagavond veel jongeren uit de omliggende dorpen die cannabis kopen in de coffeeshops of grotere hoeveelheden bij telers.

### *Handhaving coffeeshopbeleid*

Er valt volgens een coffeeshophouder geen peil op te trekken wanneer er een controle plaatsvindt: *“Meestal is het een keer per maand, maar soms is het opeens drie keer in de week. Daarna zie je ze weken niet meer.”* De prioriteit tijdens een controle ligt vooral bij de leeftijdsgrens van 18 jaar en de aanwezigheid van de eigenaar. Mocht de beheerder van de coffeeshop niet aanwezig zijn dan dient hij een boete van 100 euro te betalen. Aan de aanwezige voorraad wordt minder aandacht geschonken, aldus een coffeeshophouder. Een woordvoerder van een andere coffeeshop zegt minder controles (3 à 4 keer per jaar) te krijgen. Maar ook hij wijst op het vluchtige karakter ervan. *“De politie kijkt even wie er zit en werpt een vluchtige blik op de la met voorraad”*. Eigenlijk dient de politie een keer per maand alle shops te controleren, maar in de praktijk worden de shops onregelmatig gecontroleerd, aldus een agent. *“We vinden dat het goed gaat met de bedrijfsvoering, dus controleren we niet altijd meer alle shops.”* Het niet naleven van de sluitingstijden en de afwezigheid van de eigenaar tijdens een controle zijn de meest voorkomende overtredingen volgens de politie. Er worden sinds een jaar of twee geen minderjarigen meer aangetroffen. Overigens stelt de politie zich redelijk soepel op aangaande de minimum leeftijdsgrens. *“Met jongeren die ouder lijken dan 18, maar het nog niet zijn doen we niet zo moeilijk. We treden wel op als iemand veel jonger dan 18 jaar is.”*

## **3.9.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

### *Vaste aanbieders*

De politie heeft de indruk dat de omvang van de illegale cannabismarkt beperkt is in I. Er worden volgens een opsporingsambtenaar wel eens kwekerijen opgerold. *“Maar op grond van krantenberichten lijkt er meer aan de hand te zijn in de gemeenten zonder coffeeshop.”* De opsporingsambtenaar is wel op de hoogte van enkele actieve thuistelers in I. De meeste telers leveren aan de coffeeshop. Vaak hebben ze 30 planten of meer staan. Een woordvoerder van een coffeeshop bevestigt dit: *“Wij doen, naast de grotere jongens, ook zaken met kleine zelftelers, om die juist te stimuleren.”*

De politie ontkent het bestaan van schaduwverkoop van cannabis uit huis. Dit in tegenstelling tot een shophouder die rept over het bestaan van sommige huisdealers die meer dan alleen cannabis verkopen. Het komt volgens hem ook voor dat blowers uit omliggende dorpen en uit Duitsland behalve in coffeeshops ook bij telers wiet kopen. In het laatste geval betreft het grotere hoeveelheden dan de gedoogde 5 gram. Een coffeeshopmedewerker voegt hieraan toe dat de oudere blowers zo hun eigen kanalen hebben. Ze bezitten zelf planten voor eigen gebruik maar kennen ook anderen die planten thuis hebben staan waar ze tegen een geringe vergoeding hun wiet kopen of gratis wat toppen krijgen.

### *Mobiele aanbieders*

Niemand van de deskundigen zegt iets te weten over de mogelijke aanwezigheid van mobiele aanbieders. Een coffeeshopmedewerker weet alleen te melden dat er sporadisch wel eens wat handel is in de buurt van scholen. Maar of deze aanbieders ook mobiel zijn te bereiken kan hij niet zeggen. Het kunnen ook jongeren zijn die onderling hun cannabis verdelen. Hij krijgt wel eens jongeren over de vloer die ook wiet voor anderen halen. De haler hoeft dan niet te betalen voor zijn of haar wiet.

Overigens berichtte een plaatselijke krant in het voorjaar van 2004 dat een leerling was geschorst door de schoolleiding wegens het dealen van drugs op school. Naast de verkoop van ecstasy pillen vermoedde de schoolleiding ook dat hij in cannabis handelde.

### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

De meeste experts noemen de leeftijdsgrens als belangrijkste reden waarom minderjarigen zich genoodzaakt zien om op creatieve illegale wijze aan hun cannabis te komen. Een jongerenwerker voegt er aan toe dat ook de hoogte van de prijs een rol speelt. Een deel koopt bij de thuistelers die goedkoper zijn. Hij verwacht echter dat deze afzetmarkt hoofdzakelijk uit kennissen en vrienden bestaat, want anders bestaat het gevaar dat de plek te bekend wordt en tot overlast kan leiden. Een coffeeshophouder weet ook van het bestaan van een kleine groep verslaafden die niet in de coffeeshop maar bij een thuisdealer kopen, omdat ze zich daar meer op hun gemak voelen.

### *Mono-of polymarkten?*

Er is volgens deskundigen in I grotendeels sprake van een gescheiden markt. Er zijn geen duidelijke signalen dat er vermenging van handel plaatsvindt. De huisdealers verkopen volgens een coffeeshophouder voornamelijk illegale stimulantia als ecstasy en amfetamine. De cannabis doen ze er hooguit een beetje bij. De thuistelers houden zich alleen bezig met de cannabismarkt. De politie is bij haar acties tegen thuistelers geen enkele keer op andere drugs gestuit.

### *Handhaving*

I telt 2 à 3 zogenaamde rooidagen per jaar. Hiervoor worden alle tips en meldingen van overlast verzameld en nagetrokken met behulp van warmtemeting en de expertise van de Nuon. Er worden in totaal 15 à 20 kwekers per jaar opgerold in I. De shophouder merkt dit vrijwel meteen want dergelijke acties leiden tot een tijdelijke periode van schaarste op de lokale cannabismarkt.

De politie heeft het afgelopen jaar twee meldingen gehad van ouders van scholieren en van de schoolleiding over vermeend dealen op school. Een coffeeshopeigenaar weet dat de politie niet direct reageert op tips over huisdealers. De experts voeren hiervoor als reden aan dat de niet-gedoogde cannabismarkt geen grote prioriteit geniet. Er wordt pas opgetreden als er echt sprake is van overlast.

### **3.9.3 Schatting omvang niet-gedoogde cannabisaanbieders**

Het valt op dat alle experts in deze gemeente schatten dat cannabis grotendeels (80-95%) direct uit de coffeeshop in andere gemeenten komt. De meeste experts verwachten dat de

rest bij de zelfteler vandaan komt. De schattingen van het aantal zelftelers staan gemeenschappelijk bovenaan, gevolgd door de thuisdealers. Alleen de jongerenwerker denkt dat er naast bovengenoemde vormen van niet-gedoopte cannabisaanbieders ook nog een stuk of 5 straatdealers cannabis verkopen.

Tabel 3.7 Schattingen gemeente I

	Hoeveel % direct uit coffeeshop? Waar komt rest vandaan?	aantal 06-dealers	aantal thuisdealers	aantal otb dealers	aantal straatdealers	aantal zelftelers
<b>politie</b>	coffeeshop 80%	T 0	T 0	T 0	T 0	T 2
	06 dealer -%	H 1	H 2	H 0	H 2	H 5
	thuisdealer -%	MW 0	MW 0	MW 0	MW 0	MW 5
	zelfteler 20%					
	straatdealer -%					
	otb dealer -%					
<b>jongerenwerker</b>	coffeeshop 80%	T 0	T 1	T 0	T 3	T 5
	06 dealer -%	H 0	H 2	H 0	H 10	H 5
	thuisdealer -%	MW 0	MW 2	MW 0	MW 5	MW 5
	zelfteler 18%					
	straatdealer 2%					
	otb dealer -%					
<b>coffeeshop eigenaar</b>	coffeeshop 90%	T 0	T 2	T 1	T 0	T 1
	06 dealer -%	H 0	H 4	H 1	H 0	H 1
	thuisdealer 10%	MW 0	MW 2	MW 1	MW 0	MW 1
	zelfteler -%					
	straatdealer -%					
	otb dealer -%					
<b>Coffeeshop woordvoerder</b>	coffeeshop 95%	T 0	T 0	T 0	T 0	T 1
	06 dealer -%	H 0	H 2	H 1	H 2	H 5
	thuisdealer -%	MW 0	MW 0	MW 0	MW 0	MW 3
	zelfteler 5%					
	straatdealer -%					
	otb dealer -%					

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

### 3.10 Gemeente J

#### 3.10.1 Coffeeshopbeleid

Toen gemeente J in 1997 afzag van het vaststellen van een maximum aantal te gedogen coffeeshops en ook geen afstandscriterium wilde hanteren, was dat opmerkelijk te noemen. De gemeenteraad die destijds koos voor een marktwerking is hier echter op terug gekomen omdat dit niet geleid heeft tot een gewenste ontwikkeling. De vestiging van coffeeshops bleek in een aantal gevallen een negatieve invloed te hebben op het woon- en leefklimaat in de binnenstad. In 2000 werd in verband met de evaluatie van het horecabeleid een enquête onder bewoners van de binnenstad gehouden. De helft van de bewoners vond dat 15 coffeeshops teveel is, terwijl een kwart van mening was dat het er genoeg zijn. De gemeente J besloot uiteindelijk te streven naar een maximum beleid van 12 coffeeshops. Inmiddels zijn er 2 coffeeshops gesloten. De gemeente past bij de derde een uitsterfconstructie toe. De raad in J wil verder de wietteelt gedogen. "Het algemene beeld is dat de ondernemers nette mensen zijn en dat er weinig tot geen overlast van de coffeeshops is", schrijven de partijen. De fracties vinden dat de gemeente de coffeeshopuitbaters tegemoet moet komen en de teelt van wiet moet decriminaliseren.

### *Regio*

J heeft vergeleken met andere gemeenten een groot aantal coffeeshops. De provincie telt in totaal 24 coffeeshops, waarvan ongeveer de helft in J is gevestigd. De gemeente redeneert dat J een verzorgingsgebied heeft van 360.000 inwoners. Aangezien alle andere gemeenten een nuloptie hebben, dicht de gemeente zichzelf een belangrijke rol toe voor de verkoop van softdrugs op regionaal niveau.

### *Handhaving coffeeshopbeleid*

De politie dient de coffeeshops periodiek (4x per jaar) te controleren op alle relevante regelgeving. Dit wordt bevestigd door een politiefunctionaris die de controle met twee andere collega's uitvoert. Een shophouder beaamt dat hij vier keer per jaar wordt gecontroleerd door politie in uniform of in burger. Bij overtreding van een van de AHOJ-G criteria volgt er eerst een waarschuwing van de burgemeester. Daarna moet de coffeeshop bij een tweede keer voor 1 maand dicht. Bij een derde overtreding binnen een jaar volgt de definitieve intrekking van de vergunning. Bij sommige shops is inmiddels overgegaan tot bestuursdwang aangezien er minderjarigen waren in de shop, of er te veel voorraad was aangetroffen. In de praktijk verlopen de controles volgens een coffeeshopouder heel gemoedelijk.

## **3.10.2 Aard niet-gedoogde aanbieders**

### *Vaste aanbieders*

Uit een evaluatie van het coffeeshopbeleid in 1999 trekt de gemeente de volgende conclusie: *“het aantal coffeeshops is de afgelopen jaren niet minder geworden en de illegale verkooppunten zijn verdwenen.”* Alle lokale deskundigen spreken dit tegen. De meeste experts kennen of vermoeden het bestaan van zelftelers die ook wiet verkopen. *“Het komt in de beste families voor,”* aldus een politiefunctionaris. Een shophouder heeft gehoord dat er in een koffiehuis naast cannabis het een en ander onder de toonbank gedeald wordt. Volgens de politie gaat het hier vooral om ecstasy en cocaïne.

### *Mobiele aanbieders*

De meeste experts weten van het bestaan van 06-dealers. Een preventiewerker herinnert zich dat er in J stickers waren geplakt met het mobiele nummer van een wietkoerier. De meeste koeriers gaan volgens hem na een poosje over op het dealen van cocaïne omdat deze markt lucratiever is. Ook verneemt hij wel eens verhalen over autohandelaren die bij schoolpleinen staan te dealen. Scholieren beneden de 18 jaar laten hun cannabis door oudere jongeren aanschaffen. Deze verdienen er op hun beurt wat bij. Een coffeeshopouder kent ook blowers die hun rookwaar onderling regelen omdat ze planten bezitten die voor eigen gebruik of voor vrienden wordt gereserveerd.

### *Motieven en consumenten*

Volgens de experts zijn het voornamelijk minderjarigen die bij de niet-gedoogde verkooppunten kopen, omdat ze in de coffeeshop worden geweigerd. Een preventiewerker weet te vertellen dat enkelen onder de 18 jaar hun cannabis toch in de coffeeshop kopen. De koeriers verkopen gebruikershoeveelheden die ze via coffeeshops of in grotere hoeveelheden bij thuisstelers inkopen. De meeste experts vermoeden dat er sprake is van enige concurrentie

tussen dealers aangezien ze geen vaste lasten hebben. De shophouder weet dat er blowers zijn die voor het gemak cannabis bestellen bij een 06-dealer.

#### *Mono- of polymarkten?*

De politie heeft de stellige indruk dat er op straat en onder de toonbank eigenlijk alleen maar harddrugs worden verkocht. De shophouder bevestigt dit en vertelt dat het daarbij voornamelijk gaat om cocaïne en ecstasy. Het jongeren- en preventiewerk denkt dat het eerder een kwestie van vraag en aanbod is: *“Alles komt voor in de handel: cannabis, coke, pillen, het maakt niet uit. De dealers willen gewoon geld verdienen.”*

#### *Handhaving*

Er is wel eens een huisdealer opgepakt omdat deze te veel aanloop had, maar over het algemeen heeft de niet-gedoogde cannabismarkt weinig tot geen prioriteit bij de politie omdat zij weinig overlast geeft. *“Het is echt een openbare orde verhaal, bijvoorbeeld stankoverlast door een paar planten op het balkon.”* aldus een agent. Twee jaar geleden voelde de politie zich wel genooddaakt om hard op te treden toen er jongeren werden geronseld voor de verkoop van cannabis op straat en rond de scholen. Het is alweer enige jaren geleden dat de politie voor het laatst een oprolactie heeft uitgevoerd in een sociale achterstandswijk. Na vergrendeling van een straat werden diverse kwekers en telers opgepakt. Op jaarbasis worden er ongeveer 30 kwekerijen opgerold.

De politie ervaart momenteel veel overlast van straatdealers in het centrum waartegen zij ook regelmatig optreedt. Het betreft hier voornamelijk harddrugs zoals heroïne en cocaïne.

### **3.10.3 Schatting omvang niet-gedoogde cannabisaanbieders**

Het aandeel van coffeeshops op de lokale cannabismarkt binnen deze gemeente schatten de experts tussen de 60 en 95%. Over waar de rest vandaan komt, lopen de meningen nogal uiteen. Gemeenschappelijk is wel dat het aantal ‘onder de toonbank’-dealers het laagst wordt ingeschat.



Tabel 3.8 Schattingen gemeente J

	Hoeveel % direct uit coffeeshop? Waar komt rest vandaan?	aantal 06 dealers	aantal thuisdealers	aantal otb dealers	aantal straatdealers	aantal zelftelers
<b>Politie</b>	coffeeshop 80%	T 0	T 0	T 0	T 0	T 5
	06 dealer -%	H 1	H 0	H 0	H 0	H 10
	thuisdealer -%	MW 0	MW 0	MW 0	MW 0	MW 8
	zelfteler 20%					
	straatdealer -%					
otb dealer -%						
<b>Jongeren werk</b>	coffeeshop 60%	T 3	T 15	?	T 30	?
	06 dealer 3%	H 20	H 40		H 50	
	thuisdealer 15%	MW 10	MW 23		MW 45	
	zelfteler 2%					
	straatdealer 15%					
otb dealer 5%						
<b>Preventie</b>	coffeeshop 80%	T 0	T 4	T 1	T 2	T 6
	06 dealer -%	H 1	H 8	H 3	H 10	H 12
	thuisdealer 10%	MW 0	MW 6	MW 2	MW 6	MW 9
	zelfteler 5%					
	straatdealer -%					
otb dealer 5%						
<b>Coffeeshop eigenaar</b>	coffeeshop 95%	T 1	T 10	T 1	T 20	T 200
	06 dealer 1%	H 5	H 40	H 2	H 40	H 500
	thuisdealer 1%	MW 2	MW 20	MW 1	MW 25	MW 300
	zelfteler -%					
	straatdealer 1%					
otb dealer 1%						

T = ten minste H = hoogstens MW = meest waarschijnlijk otb dealers = 'onder de toonbank'-dealers

### 3.11 Samenvatting

#### *Coffeeshopbeleid, handhaving en huidige omvang*

Het aantal coffeeshops heeft in de jaren tachtig en negentig volgens het kabinet een te grote vlucht genomen. Om die reden werd in een landelijke drugsnota een sanering van het aantal verkooppunten van softdrugs bepleit. Gemeenten kregen meer armslag en middelen ter beschikking om het aantal coffeeshops binnen de gemeentegrenzen te bepalen. Ze hebben de mogelijkheid gekregen om zelf een coffeeshopbeleid op te stellen, waarin nader gedefinieerd kan worden of coffeeshops worden toegestaan en aan welke (vestigings)regels ze moeten voldoen. Voor de handhaving kunnen gemeenten ook gebruik maken van de wet Damocles en gelden de door het Openbaar Ministerie opgestelde AHOJ-G criteria.

Deze AHOJ-G criteria zijn in acht (A, B, C, D, E, H, I en J) van de tien onderzochte gemeenten richtinggevend voor bestuurlijk beleid en de handhaving daarvan. In de twee andere plaatsen (F en G) zijn geen coffeeshops gevestigd. Gemeente F voert een nuloptiebeleid, maar staat desondanks toch één 'functionerend verkooppunt' oogluikend toe. G heeft een principebesluit genomen voor één coffeeshop, maar moet daarvoor eerst haar bestemmingsplan veranderen. Tegen de vestigingsprocedure zijn inmiddels nieuwe bezwaren geuit, wat het proces aanzienlijk dreigt te vertragen. In dit vacuüm worden enige mobiele aanbieders door de politie min of meer gedoogd. Het functionerend verkooppunt (F) en de mobiele dealers (G) zouden in de acht andere gemeenten niet worden getolereerd.

In zeven van de acht gemeenten met coffeeshops is min of meer sprake van een stabilisatie van het aantal coffeeshops. Met name in A en C heeft de politie in betrekkelijk korte tijd het kaf van het koren weten te scheiden door zeer stringent te letten op overlast van het woon-

en leefklimaat, met als gevolg een aanzienlijk aantal dwangsluitingen. In H wordt in de nabije toekomst een uitbreiding naar drie coffeeshops verwacht. Dit wordt in deze groeigemeenten vooralsnog voldoende geacht om de lokale markt te voorzien.

In sommige gemeenten is volgens experts kritisch gereageerd op het hanteren van het afstandcriterium (A), de wisselende sluitingstijden (B) en beperkte openingstijden (H). De coffeeshop in H mag pas om 16.00 uur open, om overlap met schooltijden te voorkomen. Met name oudere blowers en het jongerenwerk pleiten voor verruiming van de openingstijden. Er is tevens kritiek op de registratieplicht van elke coffeeshopbezoeker in H.

Over het algemeen is er bij de gemeente, de politie, het preventiewerk en de coffeeshopbranche een consensus over de uitvoering en naleving van het stringentere beleid. De politie blijft intensief controleren op naleving van de gedoogvoorwaarden waarbij vooral wordt gelet op leeftijdscontrole, aanwezige voorraad en harddrugs. Buiten deze controles die in de verschillende politiekorpsen uiteenlopen van twee tot minimaal vier keer per jaar, reageert de politie vooral op overlastmeldingen. In alle gemeenten spreken de politie en gemeente overigens van een stabiele en beheersbare situatie. De politie in C en D verklaart meer overlast te ondervinden van de 'natte' horeca dan van coffeeshops.

Het aantal coffeeshops in A is met tweederde geslonken en de effecten van het coffeeshopbeleid worden permanent gevolgd door een monitor. Het aantal coffeeshops in C is ruim gehalveerd. In B en J zijn een paar coffeeshops gesloten. In D, E en I is al jaren sprake van een stabiele situatie. In D spreekt de gemeente zelfs van een 'slapend coffeeshopdossier'.

Er bestaan grote verschillen tussen de gemeenten wat betreft het aantal coffeeshops per hoeveelheid inwoners. Er is geen helder geformuleerd landelijk criterium dat uitgaat van het aantal coffeeshops per aantal inwoners in stedelijke en niet-stedelijke gebieden. Volgens het SIDV (Steunpunt Informatie en DrugsVeiligheid) is de aard en karakter van een gemeente van groter belang dan het absolute inwonersaantal. Zij doelt hiermee onder andere op: bevolkingsopbouw, uitgebreid horeca-aanbod, sprake van overlast, hoeveel kernen deel uitmaken van een gemeente en hoeveel inwoners er per kern wonen. De grootte van een gemeente kan dus hooguit een indicatie zijn voor het aantal coffeeshops dat wordt toegestaan. In veel gemeentelijke beleidsstukken wordt echter een richtsnoer gehanteerd van één coffeeshop per 15.000 tot 25.000 inwoners in gemeenten met meer dan 40.000 inwoners.

Er zijn ook twee gemeenten (F en G) die ondanks deze richtlijn geen gedoogde coffeeshop hebben. Veel blowers uit deze gemeenten maken, volgens de meeste experts, geen gebruik van de lokale cannabismarkt. Ze kopen hun wiet elders in een coffeeshop, vaak in een nabijgelegen plaats of een stad waar veel blowers naar school gaan, studeren of werken.

#### *Vaste markt van niet-gedoogde aanbieders*

In alle gemeenten is er sprake van een pluriforme niet-gedoogde vaste markt. Deze markt vertoont in alle gemeenten grote overeenkomsten. Al naar gelang de focus van de experts is er soms meer of minder zicht op een specifiek onderdeel van de markt.

Er is overal sprake van cannabisverkoop 'onder de toonbank' in cafés. Een variant van heimelijk aanbieden zijn de buideltasjes met cannabis die verkopers in A op locatie dragen. In B

is bekend dat er ook horecagelegenheden zijn waar naast cannabis ook voorgedraaide joints ‘onder de toonbank’ worden verkocht.

Naast de ‘natte’ horeca wordt in diverse gemeenten, in weliswaar mindere mate, ook verkoop van cannabis in ‘droge’ horeca als cafetaria's en koffiehuisen geconstateerd. In A, C en F heeft de politie het vermoeden dat er ook verkoop van cannabis plaatsvindt in smartshops en een enkele keer in een winkel.

Behalve in de ‘natte’ en ‘droge’ horeca rapporteren experts in elke gemeente ook over cannabisverkoop bij thuisdealers. In B, F, G en J zien experts (meestal de politie) een grotere concentratie van kleinschalige kweek, handel en verkoop van cannabis op thuisadressen in met name sociaal zwakkere wijken.<sup>38</sup> Ook in armere wijken in C bespeuren experts meer activiteit van thuiskwekerijen en thuishandel in onder andere flatwoningen. Hier spreekt men van ‘thuisshops’ of ‘flatshops’. In D worden deze thuisadressen ‘huiskamers’ genoemd. In E zijn thuisdealers actief of vindt verkoop plaats in een nabijgelegen woonwagencamp of vanuit kleine schuurtjes. In H vindt thuishandel ook plaats in ver van het centrum gelegen wijken. Over het algemeen levert de thuisdeallende cannabisverkoper weinig problemen op volgens de politie, die sporadisch overlastmeldingen constateert. Er is in elke stad ook sprake van een zelfvoorzienend thuisdealercircuit. De netwerken worden als ‘redelijk gesloten’ getypeerd.

#### *Mobiele markt van niet-gedoogde aanbieders*

In alle gemeenten, met uitzondering van I, worden koeriersactiviteiten op scooters of auto's, ook wel ‘wiettaxi’ genoemd, gesignaleerd. Vooral de gemeenten met een lage coffeeshopdichtheid (G en H) zijn uitschieters. Experts spreken hier unaniem over een grote bedrijvigheid van scooters en wiettaxi's.

Verder lijkt de mobiliteit en dynamiek van cannabisaanbieders groter te worden naarmate de coffeeshops verder uit de buurt liggen of wanneer een gemeente een lage coffeeshopdichtheid heeft. De politie constateert in alle gemeenten, met uitzondering van I, een grotere bedrijvigheid van niet-gedoogd mobiel verkeer in coffeeshopluwe buitenwijken en stadsgrenzen of in omliggende gemeenten zonder coffeeshop zoals G. Omdat de wiettaxi een grotere actieradius heeft dan een scooter, bezorgt deze ook vaker buiten de stadsgrenzen, naar omliggende gemeenten waar geen coffeeshops zijn. Andersom gebeurt ook. A wordt bezocht door scooterjongeren uit een regio vlak bij waar geen coffeeshop is en Fransen komen naar C vanwege de coffeeshops.

Ook straatdealers zijn in alle gemeenten, met uitzondering van E, een bekend verschijnsel. De straatdealers worden door experts vooral gesignaleerd en verwacht bij onder andere: stations, scholen, jongerencentra, winkelcentra, parken en hangplekken.

Een aanbod dat ten slotte alleen in H en J door experts wordt genoemd is de handel in cannabis via internet.

---

<sup>38</sup> Zie ook Bovenkerk en Hoogenwind, 2002.

### *Motieven van niet-gedoogde aanbieders en hun consumenten*

De experts in de tien gemeenten geven verschillende motieven waarom aanbieders en consumenten zich op de niet-gedoogde cannabis markt manifesteren.

Vanuit dealerperspectief is er sprake van een dagtaak of een bijverdienste. Het ligt eraan in welke mate een dealer zich heeft geïnvolveerd met de niet-gedoogde cannabishandel. Zo zijn er 06-dealers die in wisseldiensten cannabis verkopen en thuisdealers die van 12 uur 's middags tot 12 uur 's avonds open zijn. Ook straatdealers kunnen fulltime actief zijn. Daarentegen zijn er ook thuisdealers die onregelmatig open zijn en 06-dealers die alleen in het weekend rijden. Over het algemeen durven we te stellen dat zowel 06-dealers, als thuisdealers inspringen op een gat in de gedoogde cannabismarkt. Zoals we al eerder hebben geconcludeerd betreft het hier vooral de coffeeshopluxe buitenwijken en de omliggende gemeenten zonder coffeeshop.

Verschillende experts voegen hier nog aan toe dat het ook voor sommige aanbieders in de periode tussen de sluitingstijden lucratief kan zijn om cannabis te verkopen. Een bijkomend voordeel is dat zij minder vaste lasten hebben en zich niet hoeven te houden aan AHOJ-G criteria.

Vanuit consumentenperspectief speelt volgens experts vooral gemakzucht een rol. Zij merken dat gebruikers eerder geneigd zijn om een 06-nummer te bellen wanneer de dichtstbijzijnde coffeeshop te ver uit de route ligt. Een hogere prijs en mindere kwaliteit van cannabis dan in de coffeeshop, wordt daarbij op de koop toe genomen. Maar ook lagere cannabisprijzen en grotere hoeveelheden zijn aanleiding voor consumenten om buiten de coffeeshop om cannabis te kopen.

In de meeste gemeenten speelt ook de leeftijdsgrens een rol waarom minderjarigen cannabis laten bezorgen door scooters of taxi's of laten halen door meerderjarigen. Soms wordt het blowen en dealen van cannabis op straat specifiek toegeschreven aan het beperkte aanbod of het ontbreken van coffeeshops. Ook de territoriumdrang van oudere coffeeshopkanten die geen contact wensen te maken met de nieuwe generatie jongeren is een reden om de cannabis elders te kopen.

De registratieplicht zoals die van kracht is in een coffeeshop in H, is voor (ook meerderjarige) blowers aanleiding om te kopen bij niet-gedoogde aanbieders.

Vertrouwen en gedeelde belangen zijn belangrijk in de 'ons kent ons' mentaliteit. Zowel de kleine zelfteler als de vaste huisdealer pikken hier een graantje van mee, als ook de consument die contacten met hen onderhoudt. De afweging is simpel: waarom een coffeeshop bezoeken als vrienden zelf cannabis telen en/of verkopen die doorgaans van goede kwaliteit is en gratis of goedkoper is dan in de coffeeshop? Een ander motief dat in het verlengde ligt zijn de hechte netwerken van zelftelers, thuisdealers en blowers in coffeeshopluxe buurten. Aanbieders en gebruikers wonen in dezelfde buurt. Wellicht is dit een reden waarom er in sommige buurten grotere bedrijvigheid is op de niet-gedoogde markt.

### *Mono of polymarkt?*

Op de vaste markt maakt de politie een scherp onderscheid tussen 'gebruikerspanden' (waar verlaafd kopen) en de overige aanbieders. Bij invallen treffen de politiekorpsen vrijwel altijd harddrugs aan en sporadisch cannabis. Deze grens wordt al wat diffuser in het zogenaamde recreatieve thuisdealercircuit. Bij sommige thuisdealers is sprake van een gemengde

handel van cannabis, cocaïne en ecstasy (zie hoofdstuk 6). Maar over het algemeen heeft de politie de indruk dat de verkoop van soft- en harddrugs bij thuisdealers gescheiden is. Dit in tegenstelling tot het jongeren- en preventiewerk die wat vaker reppen over een polymarkt. Alleen bij de zelfteler wordt unaniem aangenomen dat deze zich beperkt tot de cannabis.

Uit de verhalen van experts blijkt dat er op de mobiele markt grote verschillen zijn tussen de dealers onderling. Er zijn dealers die door de week en in het weekend alleen cannabis verkopen; dealers die alleen door de week cannabis, maar in het weekend ook partydrugs als cocaïne en ecstasy verkopen; en dealers die alleen partydrugs verkopen omdat cannabisverkoop niet lonend zou zijn. Hieruit kunnen we concluderen dat er niet altijd een strikte scheiding is tussen soft- en harddrugs. In de meeste gemeenten komen alle soorten dealers voor.

### *Handhaving*

In alle gemeenten komt naar voren dat harddrugs bij de politie korpsen een grotere prioriteit hebben. Dat neemt overigens niet weg dat de politie niet toeziet op de niet-gedoogde cannabismarkt. In elke gemeente treedt de politie op tegen thuisdealers, 'onder de toonbank'-dealers en straatdealers, als de situatie daarom vraagt. Opvallend is dat de politie jegens de mobiele 06-dealers mild is. In gemeente G, waar het 06-fenomeen aanzienlijk is, wordt niet ingegrepen door de politie. De politie in H daarentegen tapt de lijn af en tracht de dealer op heterdaad te betrappen als zij lucht krijgt van een 06-dealer. Dit is echter een uitzondering. De algehele indruk is dat niet-gedoogde cannabisaanbieders weinig last van de politie zullen ondervinden als er geen overlast wordt geconstateerd. Een uitzondering vormt F waar een semi-illegale thuisshop met medeweten van de gemeente wordt toegestaan terwijl F officieel een nulloptie heeft.

### *Schattingen omvang van de niet-gedoogde aanbieders*

Het geven van schattingen van de omvang van de lokale niet-gedoogde cannabisverkoop is ronduit het moeilijkste onderdeel in de gesprekken met experts. Sommige experts durven of kunnen zich daar helemaal niet aan te wagen. Dit geldt vooral voor A, de grootste gemeente die we hebben onderzocht. Men heeft soms wel informatie over en indrukken van (segmenten van) de niet-gedoogde sector in bepaalde delen van de stad, maar de stad is simpelweg te groot om de niet-gedoogde cannabismarkt gemeentebreed te kunnen overzien.

De beroepsmatige achtergrond speelt ook een rol. Bij de politie is toch vooral overlast de insteek en men heeft relatief weinig zicht op de vormen van niet-gedoogde cannabisverkoop die nauwelijks of geen overlast veroorzaken. Bij bepaalde vormen van niet-gedoogde drugsverkoop die wel met overlast gepaard gaan, zoals de straatdealer en de thuisdealer, betreft het hoofdzakelijk of uitsluitend de verkoop van harddrugs aan verslaafden – en niet de verkoop van cannabis. Dit betekent niet dat politiemensen helemaal geen niet-gedoogde cannabisverkoop waarnemen, maar omdat deze geen of weinig prioriteit hebben in de bestrijding, verdiepen zij zich er doorgaans niet echt in.

Voor preventiewerkers en jongerenwerkers ligt dit anders, althans voor degenen onder hen die zich actief in de leefwereld van gebruikers begeven, op straat en/of in het uitgaansleven. Op basis van eigen observaties en informatie van gebruikers en soms ook dealers zijn zij beter op de hoogte van de dynamiek en omvang van niet-gedoogde dealers.

Coffeeshophouders en –personeel nemen overwegend een tussenpositie in. Zij hebben op bepaalde vormen van niet-gedoogde cannabisverkoop, zoals de markt van zelftelers, beter zicht.

De meeste experts zijn het erover eens dat er in hun stad naast coffeeshops ook niet-gedoogde cannabisverkoop bestaat.

In de gemeenten met coffeeshops, met uitzondering van H, liggen de schattingen van het aandeel dat coffeeshops van de totale lokale verkoop voor hun rekening nemen doorgaans tussen de 60% en 90%, met soms een uitschieter naar beneden (50%) of naar boven (95%). H vormt een uitzondering omdat de politie alleen per stadsdeel heeft gekeken. Hier valt op dat in het stadsdeel waar de enige coffeeshop is gevestigd geschat wordt dat 90% van de cannabis in de coffeeshop wordt gekocht. Terwijl de agenten uit de andere stadsdelen het aandeel gekochte cannabis schatten tussen de 2% en 20%. De preventiewerker schat over heel gemeente H dat de helft uit de coffeeshop komt.

De twee gemeenten zonder coffeeshops (F en G) laten grote verschillen zien. In F schatten de experts dat er tussen de 70% en 90% van de blowers hun cannabis koopt in coffeeshops in andere gemeenten, met uitzondering van de politie die denkt dat alle cannabis van de lokale markt afkomstig is. Daarvan wordt volgens de politie het merendeel gekocht bij het semi-illegale verkooppunt.

G daarentegen laat een tegenovergesteld beeld zien. Het percentage cannabis dat direct gekocht wordt in coffeeshops in andere gemeenten schommelt slechts tussen de 5% en 20%. Experts schatten dat 60% tot 70% van de cannabis wordt gekocht op de lokale markt bij de 06-dealers.

# 4

## SURVEY ONDER CANNABISGEBRUIKERS

Tijdens de eerste fase van het onderzoek hebben we, in november 2003, ook een survey gehouden onder cannabisgebruikers in twee van de onderzoeksgemeenten, namelijk in B en D. Deze survey heeft twee hoofddoelen. Het eerste doel is het testen van items die later gebruikt kunnen worden in bestaande periodieke onderzoeken naar drugsgebruik. Daarnaast is de survey bedoeld ter verdieping van het inzicht in aard en omvang van de lokale niet-gedoopte cannabisverkoop. Mogelijk kunnen ook hiermee de schattingen van de experts uit hoofdstuk 3 gevalideerd worden. Als nevendoeel resulteert de enquête idealiter tevens in (extra) toegang tot niet-gedoopte aanbieders van cannabis in het kader van het etnografisch veldonderzoek (zie hoofdstuk 6).

In de tweede fase van het onderzoek is weer een survey onder gebruikers gehouden. Dat gebeurde in juni en juli 2004, in alle vijf gemeenten van de tweede fase (F, G, H, I en J) plus D. We kozen voor herhaling van de survey in D om zodoende beter zicht te krijgen op de betrouwbaarheid van de informatie van de gebruikers. Voor de tweede fase hanteerden we een iets aangepaste versie van de oorspronkelijke vragenlijst.<sup>39</sup> In de twee gemeenten zonder gedoopte coffeeshops (F en G) is een iets andere versie van de vragenlijst afgenomen; in dit geval werd gevraagd of de respondenten (ook) cannabis aanschaffen in andere gemeenten.

In het vervolg van dit hoofdstuk lichten we eerst verder toe waarom we een survey onder cannabisgebruikers hebben gehouden. Dan beschrijven we hoe de survey is uitgevoerd en geven we een overzicht van de algemene kenmerken van de respondenten. Vervolgens gaan we in op het zelf kopen van cannabis en de rol die de coffeeshop hierbij speelt. Daarna bespreken we het krijgen van cannabis en de rol van vrienden. Aansluitend bekijken we waar vrienden hun cannabis kopen en hoe minderjarigen aan hun cannabis komen. Dan bespreken we de belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen de resultaten van beide gemeenten. Ten slotte vatten we de resultaten samen en trekken hieruit conclusies.

In hoofdstuk 5 gaan we na wat we op basis van de gegevens uit de survey kunnen zeggen over de schatting van de niet-gedoopte cannabismarkt.

### 4.1 Waarom een survey onder cannabisgebruikers?

Een van de opdrachten voor het onderzoek is het ontwikkelen van een zo beknopt en to-the-point mogelijke set van vragen, die opgenomen kunnen worden in periodieke enquêtes onder cannabisgebruikers. Te denken valt hier met name aan schoolsurveys (bijvoorbeeld het landelijke peilstationsonderzoek), bevolkingsenquêtes (met name het Nationaal Prevalentie Onderzoek) en enquêtes onder specifieke groepen, zoals uitgaande jongeren en coffee-

---

<sup>39</sup> Er werd een vraag toegevoegd, namelijk de vraag als de respondenten (ook) wel eens van vrienden kopen, of deze daar dan aan verdienen.

shopbezoekers. In ons onderzoek hebben we de gelegenheid te baat genomen om een set van vragen ook daadwerkelijk in de praktijk uit te testen op bruikbaarheid.

Uit diverse onderzoeken is bekend dat relatief veel cannabisgebruikers hun cannabis (ook) van vrienden verkrijgen.<sup>40</sup> Maar waar halen die vrienden hun cannabis vandaan? Is dit uit de coffeeshop, dan hebben we feitelijk niet zozeer met niet-gedoogde cannabisaanbieders te maken maar met een 'vriendendienst'. Betreft het echter voornamelijk minderjarigen, die zelf niet in coffeeshops mogen komen, dan is deze informatie van belang voor beleid.

Dit voorbeeld maakt duidelijk dat een enquête onder cannabisgebruikers belangrijke informatie op kan leveren voor het beantwoorden van (een deel van) de onderzoeksvragen. Naast informatie over het koopgedrag van de cannabisconsument zelf kunnen gegevens verzameld worden over aard en omvang van de niet-gedoogde cannabisverkoop. Enerzijds door vragen te stellen over de aard van de niet-gedoogde cannabisverkoop waarvan de consument zelf gebruik maakt, anderzijds door gebruikers te vragen naar meer algemene kenmerken (aard en omvang) van de niet-gedoogde lokale cannabismarkt.

Kortom: naast het testen van een set van vragen kan een enquête onder cannabisgebruikers bijdragen tot een gedetailleerder beeld van de niet-gedoogde cannabisaanbieders en hun positie en invloed op de cannabismarkt.

## 4.2 Veldwerk

De survey onder gebruikers is in de eerste fase gehouden in twee van de vijf onderzoeksgemeenten, namelijk B en D, dezelfde gemeenten waar we toen ook etnografisch veldonderzoek hebben gedaan (zie hoofdstuk 6). In fase twee is de survey een tweede keer in D gehouden, maar ook in F, G, H, I en J.

De survey is uitgevoerd in de belangrijkste uitgaansgebieden en winkelstraten van de gemeenten. We hebben bewust niet gekozen voor afname in coffeeshops. Een enquête in coffeeshops levert vrijwel zeker een vertekend beeld op, dat wil zeggen een ondervertegenwoordiging van personen die ergens anders dan in coffeeshops aan hun cannabis komen. Bekend is dat cannabisgebruikers relatief vaak uitgaan<sup>41</sup> en het is om die reden dat we hebben gekozen voor uitgaansgebieden. Omdat in enkele van de gemeenten geen duidelijk uitgaanscentrum aanwezig was, of er geen sprake was van een erg levendig uitgaansleven, hebben we in de tweede fase ervoor gekozen ook in winkelstraten de survey te houden. We pretenderen echter niet dat we representatieve steekproeven van (huidige) cannabisgebruikers hebben onderzocht. In feite gaat het om convenience samples.

In de eerste fase werd in uitgaansgebieden op straat in twee weken van november 2003 veldwerk verricht. Dit gebeurde steeds op twee dagen in de week. In B was dit op de donderdag- en vrijdagavond/nacht en in D op de vrijdag- en zaterdagavond/nacht. De enquêtes werden afgenomen door in totaal vijf interviewers, waarvan er steeds vier per avond mee gingen. Zij gingen in koppels van twee aan de slag. Van deze vijf waren twee van het mannelijke geslacht en twee waren van allochtone afkomst. De leeftijd liep van 20 tot 25 jaar. In fase twee werden de enquêtes afgenomen in uitgaansgebieden en zo nodig (ook) in winkel-

---

<sup>40</sup> Abraham, Cohen & Kaal (2002); Korf e.a. (2001), NDM (2002); van Ooyen-Houben & Sieperman (2002); de Zwart, Monshouwer, & Smit (2000); Monshouwer et al. (2004).

<sup>41</sup> O.a. Cohen & Kaal (2001), Decorte, Muys & Slock (2003).



straten, op vrijdag en zaterdag, zowel 's middags als 's avonds.<sup>42</sup> De enquêtes werden afgenomen door in totaal 13 interviewers, waarvan er steeds vier per dag meegingen. Zij gingen in koppels van twee aan de slag. Naast drie onderzoekers waren er tien onderzoeksassistenten voor het afnemen van de vragenlijsten. Zes van de tien assistenten waren van het vrouwelijk geslacht en vier waren van allochtone afkomst; in leeftijd varieerden zij van 20 tot 28 jaar.

In de survey hebben we ons beperkt tot *huidige cannabisgebruikers*, dat wil zeggen personen die tenminste eenmaal in de afgelopen maand cannabis hebben gebruikt.

Het rekruteren van respondenten leverde geen noemenswaardige problemen op. De selectie ging als volgt: personen in de uitgaansgebieden en winkelstraten werden zonder aanzien des persoon aangesproken. Eerst werd gevraagd of hij/zij in de betreffende gemeente woonde. Indien dit het geval was, werd gevraagd of deze persoon wel eens hasj of wiet gebruikt had, en zo ja of hij/zij dit ook nog in de afgelopen maand had gedaan. Alleen als op de laatste vraag bevestigend werd geantwoord, werd gevraagd of de persoon mee wilde werken aan een korte enquête.

In grote lijnen verliep het veldwerk als volgt:

- Er werden ca. 6.000 personen op straat (uitgaansgebieden, winkelstraten) benaderd.
- Daarvan viel rond de 10% af (geen tijd, loopt door), resteren ca. 5.400.
- Vervolgens valt hiervan bijna een kwart af omdat zij niet in de onderzoeksgemeente wonen, resteren ca. 4.000.
- Dan valt hiervan ca. 80% af omdat zij niet tot de doelgroep behoren (de afgelopen maand nog cannabis gebruikt), resteren ruim 800 personen.
- Ten slotte zijn er zeer incidenteel nog mensen die weigeren deel te nemen, respectievelijk geen tijd hebben (2%).

De vragenlijst werd ter plekke afgenomen en nam per persoon ca. 10 minuten in beslag. Na afloop kreeg de respondent een kleine beloning in de vorm van een flikkerend partylampje. (Voor de interviewers had dit als bijkomend voordeel dat ze snel konden zien of zij iemand al eerder hadden geïnterviewd.)

### 4.3 Respondenten

In totaal zijn 803 vragenlijsten afgenomen: 209 in de eerste fase en 594 in de tweede fase. De vragenlijsten werden in de computer ingevoerd en vervolgens is gekeken naar de betrouwbaarheid van de antwoorden. Daarbij is met name gelet op inconsistente antwoorden (bijvoorbeeld zeggen dat men zelf niet koopt maar wel een percentage geven van het aandeel cannabis dat men bij de coffeeshop koopt) en op systematisch erg hoge, ongeloofwaardige aantallen (van bijvoorbeeld de geschatte aantallen dealers in de stad). Na het verwijderen van onbetrouwbare vragenlijsten, bleven er **198** uit de eerste fase over, en **575** uit de tweede fase, samen zijn dit er dus **773**.

---

<sup>42</sup> Vanwege de Europese Kampioenschappen Voetbal werden in F alleen op vrijdag interviews afgenomen.

Tabel 4.1 Geslacht, leeftijd, etniciteit en werk/opleiding

	N	Geslacht	Leeftijd	Etniciteit				Werk en/of studie
				NL	Sur/Tur/ Mar/Ant	Ov West	Ov niet West	
		vrouw	gemiddeld					een of beide wel
gemeente F	62	26.2%	20.4	83.9%	6.4%	6.5%	3.2%	86.9%
gemeente G	82	11.0%	19.9	56.1%	25.6%	11.0%	7.3%	88.9%
gemeente H	110	23.6%	23.0	55.5%	18.1%	15.5%	10.9%	84.5%
gemeente D I	98	21.4%	23.7	73.4%	8.2%	12.8%	4.6%	91.8%
gemeente D II	109	27.5%	25.9	76.3%	6.2%	9.3%	5.2%	87.2%
gemeente B	100	20.0%	22.3	86.0%	1.0%	10.0%	1.0%	92.0%
gemeente I	98	25.5%	22.7	66.3%	6.1%	17.3%	9.2%	83.7%
gemeente J	114	28.1%	22.4	81.6%	8.8%	6.1%	3.5%	87.7%
<b>Totaal</b>	<b>773</b>	<b>23.2%</b>	<b>22.7</b>	<b>72.2%</b>	<b>10.0%</b>	<b>11.3%</b>	<b>5.7%</b>	<b>87.8%</b>
p		n.s.	****		****			****

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001

Het merendeel van de respondenten is van het mannelijk geslacht (76.8%). De gemiddelde leeftijd is 22.7 jaar (mediaan 20.0 jaar). De jongste respondent is 12, de oudste 70 jaar. Vergeleken met de landelijke cijfers over huidige cannabisgebruikers zijn de respondenten mogelijk iets jonger en wat vaker van het mannelijk geslacht.<sup>43</sup> Bijna driekwart van de respondenten is autochtoon (72.2%), dat wil zeggen: zelf en beide ouders in Nederland geboren. Verreweg de meeste respondenten hebben werk en/of volgen een opleiding; een klein deel heeft geen werk en volgt ook geen opleiding (12.2%). Dit komt vrij goed overeen met cijfers uit onderzoek onder coffeeshopbezoekers.<sup>44</sup> De steekproef lijkt dus redelijk representatief te zijn voor de populatie huidige cannabisgebruikers.

Zoals gezegd is de vragenlijst in *D* twee keer afgenomen, om te kijken in hoeverre een tweede afname van grotendeels dezelfde vragenlijst hetzelfde resultaat geeft als in de eerste fase van het onderzoek. Wat betreft geslacht, leeftijd, etniciteit en het hebben van werk en/of het volgen van een opleiding zijn er geen verschillen tussen beide metingen. Dat wil zeggen dat de twee steekproeven wat achtergrondkenmerken betreft vergelijkbaar zijn.

#### 4.4 Zelf cannabis kopen

Op de vraag of ze wel eens wiet en/of hasj kopen, antwoordt een op de zeven dit *niet* zelf te doen (13.7%) en dus de cannabis die zij gebruiken altijd van anderen te krijgen.

<sup>43</sup> Volgens de cijfers van het Nationaal Prevalentie Onderzoek van 2001 was de gemiddelde leeftijd van de huidige cannabisgebruikers 27.8 jaar. Het gemiddelde wordt echter omhoog getrokken door de grote gemeenten en is het hoogst in Amsterdam (31.1 jaar). Hoe lager de urbanisatiegraad (adresdichtheid), hoe lager de gemiddelde leeftijd van de huidige cannabisgebruikers. Voor het soort gemeenten in ons onderzoek ligt deze rond de 24-27 jaar. Van de mannen had landelijk 4.3% de laatste maand cannabis gebruikt en van de vrouwen 1.8% (Abraham, Cohen & Kaal, 2002). Dit komt neer op een man : vrouw verhouding van ongeveer 70% : 30%. Naar alle waarschijnlijkheid liggen deze verhoudingen ook iets anders in de grote steden dan in de rest van het land, met verhoudingsgewijs minder vrouwelijke gebruikers buiten de grote steden.

<sup>44</sup> Van de in 2001 onderzochte Amsterdamse coffeeshopbezoekers had 87.0% werk en/of volgde een opleiding (Korf, Nabben & Benschop, 2002).

Aan degenen die zelf wel eens cannabis kopen (86.3%), hebben we vervolgens op twee manieren gevraagd hoeveel van de door hen gekochte cannabis zij *in coffeeshops* aanschaffen. Van de laatste tien keer dat ze wiet of hasj kochten, gebeurde dit gemiddeld 7.2 keer in de coffeeshop. Als later in het gesprek gevraagd wordt hoeveel procent van de cannabis die de respondenten zelf kopen in de coffeeshop wordt gekocht, antwoorden zij gemiddeld **72.5%** Deze resultaten komen goed met elkaar overeen. Ook op individueel niveau laten de antwoorden een hoge consistentie zien.<sup>45</sup>

Tabel 4.2 Zelf cannabis kopen in coffeeshop

	koop je wel eens wiet of hasj?	van laatste tien keer hoe vaak in coffeeshop?	hoeveel procent van totaal in coffeeshop?
	ja	gemiddeld	gemiddeld
gemeente F	88.7%	4.6	53.2%
gemeente G	86.6%	2.3	29.2%
gemeente H	88.2%	7.1	69.8%
gemeente D I	83.7%	8.2	82.5%
gemeente D II	89.9%	8.1	78.1%
gemeente B	75.0%	7.9	79.9%
gemeente I	90.8%	8.1	77.9%
gemeente J	87.7%	9.2	88.7%
<b>Totaal</b>	<b>86.3%</b>	<b>7.2</b>	<b>72.5%</b>
p	*	****	****

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001

Opvallend is dat er in de beide gemeenten zonder coffeeshops toch respondenten zijn die zeggen wel eens cannabis in coffeeshops te kopen. De respondenten in G die wel eens in coffeeshops kopen doen dit altijd in een andere gemeente, met coffeeshops. De respondenten van F doen dit vaak in een nabij gelegen stad, maar ook vaak in de gemeente zelf.<sup>46</sup> Dat is op het eerste gezicht merkwaardig, maar kan verklaard worden door het feit dat F een locatie die in de volksmond doorgaat voor een 'coffeeshop' en ook als zodanig bekend is bij gemeente en politie (zie hoofdstuk 3 en latere hoofdstukken).

Iets meer dan de helft van de respondenten zegt (ook) wel eens *ergens anders dan in een coffeeshop* hasj of wiet te kopen (51.4%). Om er achter te komen waar zij deze cannabis dan kopen, legden we deze respondenten zes mogelijkheden voor. We hanteerden hierbij begrippen die gangbaar zijn onder gebruikers en die zonodig ter plekke werden toegelicht door de interviewer. Het ging om de volgende mogelijkheden:

- *06-dealer* (thuisbezorger): "iemand die je kunt bellen en die de hasj/wiet dan bezorgt, bij je thuis of op een andere plek"
- *Thuisdealer*: "iemand waar je naar toe gaat en die in zijn huis hasj/wiet verkoopt"
- *Zelfteler*: "iemand die zelf wiet teelt en die verkoopt"
- *Straatdealer*: "iemand die op straat hasj/wiet verkoopt"
- *Onder de toonbank dealer*: "iemand die werkt in een horecagelegenheid of op soortgelijke locatie en daar hasj/wiet verkoopt (officiële coffeeshops niet meegerekend)"

<sup>45</sup>  $r = .87, p < .001$

- *Anders*: door respondent zelf aan te geven.

Deze indeling bleek in de praktijk goed te werken en zelden nadere toelichting te behoeven. Bij de nu volgende cijfers gaat het om *welk deel* van de respondenten daar (ook) wel eens koopt, niet om het percentage van alle gekochte cannabis dat de respondenten bij andere verkooppunten koopt. Binnen de onderzochte groep blijkt de 06-dealer het meest genoemde verkooppunt buiten de coffeeshop, gevolgd door de thuisdealer en de zelfteler (respectievelijk 17.3%, 14.0% en 10.5% van alle respondenten). De straatdealer en 'onder de toonbank'-dealer komen een stuk minder vaak voor (respectievelijk 5.3% en 3.6%).<sup>47</sup> Ten slotte is er de categorie 'anders'. Bijna een op de vijf respondenten noemt deze categorie. Het gaat hierbij voornamelijk om vrienden, familieleden en kennissen.<sup>48</sup>

Alleen in de tweede fase van het onderzoek hebben we gevraagd of vrienden eraan verdienen als respondenten bij hen cannabis kopen. Slechts een klein deel van de respondenten koopt überhaupt bij vrienden (in de tweede fase gaat het om een op de vijf). Over het algemeen kan gesteld worden dat vrienden er niet vaak iets aan verdienen, en dat ze, als ze dat wel doen, er niet veel aan verdienen. Slechts een op de tien respondenten zegt dat hun vrienden er dan veel aan verdienen, zo'n veertig procent verdient er een beetje aan en bijna vijftig procent rekent er helemaal niks extra's voor. In de helft van de gevallen gaat het dus om een vriendendienst. Opvallend is dat de respondenten in F veel minder vaak extra betalen als zij van vrienden kopen en in J juist het vaakst wel. In G en H verdienen de vrienden er het meeste aan, maar ook in I rekenen ze relatief vaak veel extra euro's voor de cannabis. Al deze verschillen zijn echter niet significant.

In Figuur 4.1 gaan de cijfers alleen over degenen die helemaal geen of niet alle cannabis in coffeeshops kopen. Van deze groep koopt bijvoorbeeld bijna een op de drie wel eens hasj of wiet bij een 06-dealer (32.0%).

Tabel 4.3 *Zelf cannabis kopen buiten coffeeshop*

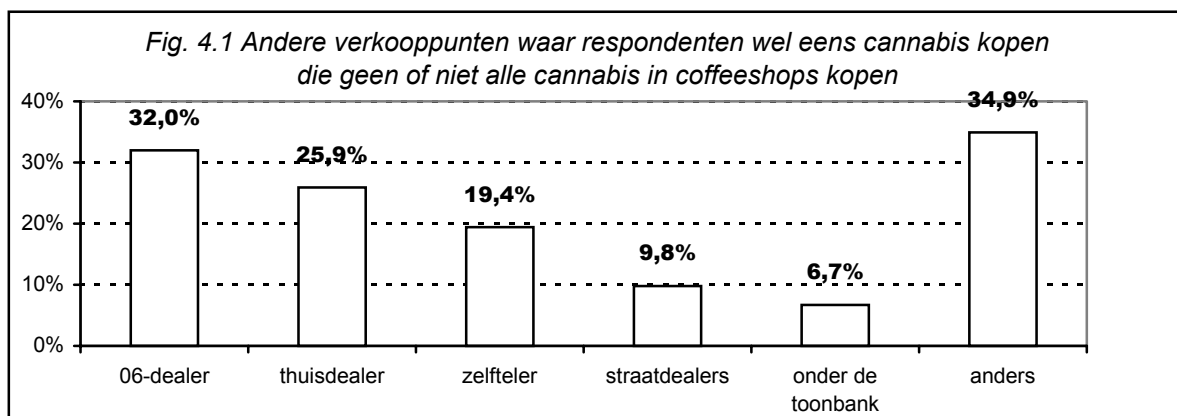
	n	koop je wel eens elders wiet of hasj?	Bij wie? (van totaal)					
			ja	06-dealer	thuisdealer	zelfteler	straatdealer	otb dealer
gemeente F	55	72.7%	21.0%	37.1%	16.1%	8.1%	17.7%	30.6%
gemeente G	71	94.4%	69.5%	26.8%	7.3%	18.3%	6.1%	32.9%
gemeente H	97	57.7%	30.9%	13.6%	6.4%	10.0%	-%	24.5%
gemeente D I	82	35.4%	11.2%	7.1%	11.2%	1.0%	-%	4.1%
gemeente D II	98	43.9%	11.9%	10.1%	8.3%	.9%	1.8%	15.6%
gemeente B	74	45.9%	2.0%	13.0%	16.0%	3.0%	5.0%	7.0%
gemeente I	89	43.8%	2.0%	9.2%	8.2%	4.1%	-%	23.5%
gemeente J	100	34.0%	1.8%	7.0%	12.3%	.9%	4.4%	19.3%
<b>Totaal</b>	666	51.4%	17.3%	14.0%	10.5%	5.3%	3.6%	18.9%
<b>p</b>		****	****	*	****	**	****	****

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001

<sup>46</sup> De respondenten in F die zeggen wel eens cannabis in een coffee shop te kopen, kochten van de laatste 10 keer gemiddeld 5.1 keer in een coffeeshop in F.

<sup>47</sup> Respondenten konden meerdere antwoorden geven, waardoor het totaal optelt tot meer dan 100%.

<sup>48</sup> Een aparte categorie 'vrienden' hadden we bewust niet als antwoordcategorie opgenomen, om te vermijden dat de respondenten de andere categorieën zouden vermijden en bijvoorbeeld zelftelers vaak als vrienden zouden classificeren.



Vergelijking van de twee metingen in D laat zien dat er ook geen verschillen zijn in het eigen koopgedrag. In beide steekproeven zeggen de respondenten even vaak wel eens te kopen, zij kopen beide keren even vaak hun cannabis in coffeeshops en eveneens even vaak wel eens bij de verschillende niet-gedoogde verkooppunten.

*Tabel 4.4 Kopen van vrienden*

	als je van vrienden koopt, verdienen die er dan aan?			
	n	nee	weinig, een beetje per transactie	veel per transactie
gemeente F	16	75.0%	25.0%	-%
gemeente G	26	42.3%	42.3%	15.4%
gemeente H	17	58.8%	23.5%	17.6%
gemeente D II	13	38.5%	61.5%	-%
gemeente I	22	50.0%	36.4%	13.6%
gemeente J	22	36.4%	54.5%	9.1%
<b>Totaal</b>	116	49.1%	40.5%	10.3%
<b>p</b>			n.s.	

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001

#### 4.5 Cannabis krijgen en de rol van vrienden

Bij het krijgen van cannabis is een onderscheid te maken tussen het meeroken van een joint (meeblowen) en het krijgen van een hoeveelheid hasj of wiet. Cannabis wordt vaak samen met anderen gebruikt, waarbij ieder een of meerdere trekjes neemt en de joint dan weer doorgeeft aan iemand anders. Op dit punt is er dus een belangrijk verschil met roken: mensen nemen wel eens een trekje van elkaars sigaret, maar doorgaans rookt iedereen zijn eigen sigaret. En in het geval van alcohol is het wel gangbaar om een rondje te geven, maar drinken jongeren meestal niet samen uit hetzelfde glas.

Op twee manieren hebben we gevraagd naar het krijgen van cannabis. Eerst vroegen we de respondenten of zij wel eens wat hasj en/of wiet krijgen, alleen maar meeblowen *niet* meege-rekend. Ruim tweederde van de respondenten zegt dat zij wel eens wiet of hasj krijgen (67.7%). Deze respondenten moesten vervolgens aangeven van wie zij wel eens cannabis

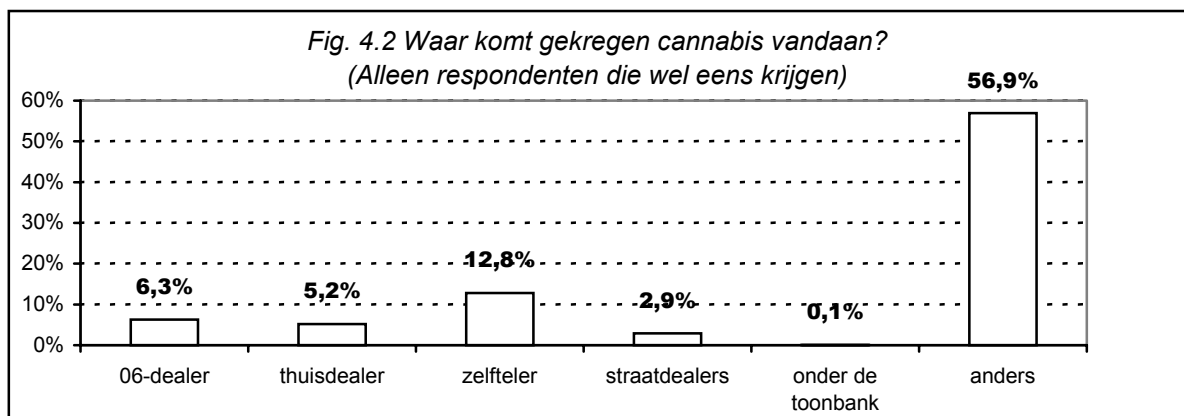
krijgen, waarbij we dezelfde antwoordcategorieën hanteerden als bij de vraag naar het kopen. Anders dan bij het kopen scoort de categorie ‘anders’ nu verreweg het hoogst (56.8% van alle respondenten) en blijkt het hierbij wederom vooral om vrienden en bekenden te gaan. Op de tweede plaats, maar op flinke afstand, komt de zelfteler (8.7%). De andere mogelijkheden scoren veel lager, minder dan vijf procent.

Bij de tweede manier vroegen we aan de respondenten of zij wel eens wiet en/of hasj van vrienden<sup>49</sup> krijgen, waarbij zij een onderscheid moesten maken tussen alleen wel eens een joint meeroken en wel eens een hoeveelheid cannabis krijgen. Ruim de helft antwoordt dat zij wel eens wat wiet en/of hasj van vrienden krijgen (58.0%), bijna een derde zegt alleen wel eens een jointje met vrienden mee te roken maar verder niks te krijgen (29.9%) en de rest zegt nooit cannabis te krijgen (12.0%).

Tabel 4.5 Cannabis krijgen

	n	krijg je wel eens wat wiet of hasj?	van wie dan?(van totaal)					anders
			ja	06-dealer	thuisdealer	zelfteler	straatdealer	
gemeente F	62	83.9%	1.6%	3.2%	12.9%	-%	-%	71.0%
gemeente G	82	86.6%	12.2%	2.4%	2.4%	6.1%	1.2%	79.3%
gemeente H	110	60.0%	11.8%	5.5%	3.6%	6.4%	-%	48.2%
gemeente D I	98	71.4%	6.1%	5.1%	14.3%	1.0%	1.0%	54.1%
gemeente D II	109	48.6%	-%	2.8%	2.8%	-%	-%	45.0%
gemeente B	100	81.0%	1.0%	5.0%	19.0%	1.0%	2.0%	62.0%
gemeente I	98	64.3%	1.0%	2.0%	4.1%	1.0%	-%	58.2%
gemeente J	114	58.8%	.9%	1.8%	11.4%	-%	.9%	50.0%
<b>Totaal</b>	<b>773</b>	<b>67.7%</b>	<b>4.3%</b>	<b>3.5%</b>	<b>8.7%</b>	<b>2.9%</b>	<b>.6%</b>	<b>56.8%</b>
p		****	****	n.s.	****	***	n.s.	****

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001



<sup>49</sup> In ons onderzoek hebben we het begrip ‘vrienden’ niet vooraf gedefinieerd, maar het aan de respondenten overgelaten wat zij onder vrienden verstaan. Een simpele vraag naar hoe hun vrienden aan cannabis komen blijkt kennelijk goed aan te sluiten bij hun alledaags woordgebruik. De vraag bleek in de praktijk geen enkel probleem op te leveren. Niemand vroeg wie zij hier nu wel en wie niet onder moesten verstaan. Een potentieel risico is dat hierdoor de rol van dealers onderbelicht blijft. Het is om die reden dat we in de vragenlijst eerst verschillende categorieën hebben voorgelegd, zonder hen daarbij vrienden als aparte antwoordmogelijkheid aan te bieden. Spontaan konden zij vervolgens wel vrienden noemen bij de categorie ‘anders’. Daarnaast zijn afzonderlijke vragen over vrienden gesteld.

Tabel 4.6 Cannabis van vrienden krijgen

	n	krijg je wel eens van vrienden?			waar komt dat vandaan? (van totaal)							
		nee	mee- blowen	ja	coffee- shop	06- dealer	thuis- dealer	zelfte- ler	straat- dealer	otb dealer	anders	
gemeente F	62	8.1%	27.4%	64.5%	41.9%	4.8%	9.7%	21.0%	4.8%	6.5%	14.5%	
gemeente G	82	17.1%	28.0%	54.9%	22.0%	29.3%	8.5%	20.7%	8.5%	1.2%	7.3%	
gemeente H	110	22.7%	27.3%	50.0%	23.6%	11.8%	7.3%	13.6%	-%	.9%	13.6%	
gemeente D I	98	12.2%	29.6%	58.2%	31.6%	3.1%	4.1%	33.7%	-%	1.0%	7.1%	
gemeente D II	109	11.9%	45.0%	43.1%	21.1%	1.8%	14.7%	18.3%	.9%	1.8%	7.3%	
gemeente B	99	11.1%	12.1%	76.8%	45.0%	2.0%	8.0%	29.0%	1.0%	4.0%	11.0%	
gemeente I	98	10.2%	26.5%	63.3%	32.7%	3.1%	6.1%	27.6%	3.1%	1.0%	10.2%	
gemeente J	114	2.6%	39.5%	57.9%	44.7%	2.6%	9.6%	28.1%	2.6%	3.5%	5.3%	
<b>Totaal</b>	<b>772</b>	<b>12.0%</b>	<b>29.9%</b>	<b>58.0%</b>	<b>32.6%</b>	<b>6.9%</b>	<b>8.5%</b>	<b>24.1%</b>	<b>2.3%</b>	<b>2.3%</b>	<b>9.1%</b>	
p			****		***	****	**	*	***	n.s.	*	

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001

Vergelijken we de antwoorden op beide vragen, dan ontstaat een redelijk consistent beeld. De meeste respondenten die bij de tweede vraag zeggen dat zij wel eens cannabis van vrienden krijgen en niet alleen wel eens een jointje meeroken, gaven bij de eerdere vraag ook al aan dat zij wel eens cannabis van vrienden krijgen (namelijk in hun toelichting bij de categorie 'anders'). Maar er zijn nu ook respondenten die bij de vorige vraag niet vertelden dat zij wel eens hasj of wiet van vrienden krijgen.<sup>50</sup> Het lijkt er dus sterk op dat de tweede vraag nauwkeuriger het krijgen van cannabis van vrienden meet. Bovendien zeeft de tweede vraag beter de respondenten eruit die alleen maar meeblowen, want nu zegt een deel van degenen die eerder zeiden wel eens wat van vrienden krijgen dat zij alleen wel eens een jointje meeroken.<sup>51</sup>

Als bij de tweede manier vervolgens gevraagd wordt *waar de cannabis van vrienden vandaan komt*, zegt een derde *van de totale groep* dat dit (ook) afkomstig is uit de coffeeshop (32.6%).<sup>52</sup> Bijna een kwart zegt dat dit (ook) bij de zelfteler vandaan komt (24.1%), en in sommige gevallen is dit uit de eigen teelt van vrienden. Op flinke afstand volgt de thuisdealer (8.5%). De andere mogelijkheden scoren nog lager en de straatdealer en 'onder de toonbank'-dealer spelen vrijwel helemaal geen rol bij het krijgen van vrienden. Bij de categorie 'anders' speelt vooral de eigen teelt een grote rol, maar het is maar een heel klein deel van alle respondenten dat dit antwoordt (3.0%). Slechts enkele respondenten zeggen niet te weten waar vrienden die cannabis vandaan halen (2.8%).<sup>53</sup>

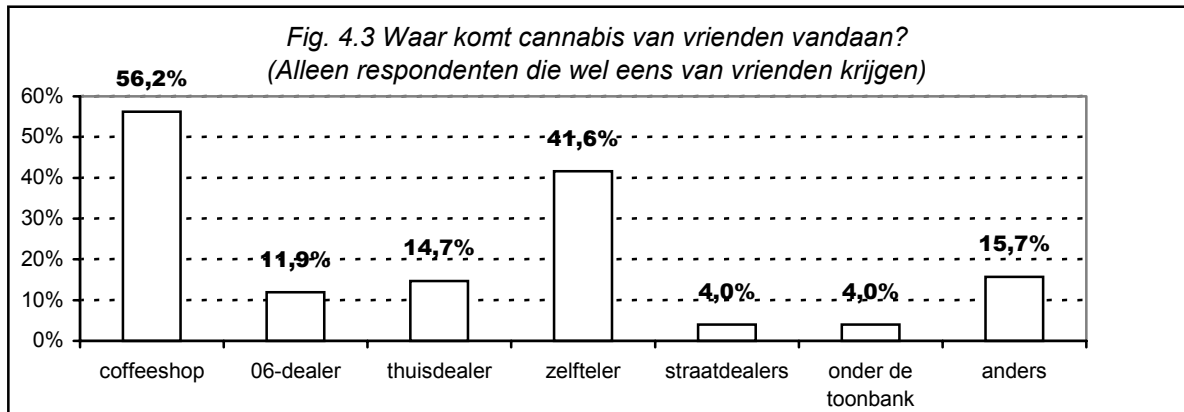
<sup>50</sup> Van de 448 respondenten die nu zeggen dat zij wel eens wat van vrienden krijgen, deden dat er 131 (29.2%) niet specifiek bij de vorige vraag. Kennelijk was het bij de eerdere vraag niet in hen opgekomen dat vrienden gepast antwoord zou kunnen zijn, bijvoorbeeld omdat het zo 'gewoon' is.

<sup>51</sup> Van de 373 respondenten die uit eigen beweging op het eerdere item al geantwoord hadden dat zij wel eens wat wiet of hasj van vrienden kregen, antwoorden bij deze vraag 54 respondenten dat zij alleen wel eens een jointje meeroken (14.5%) en twee respondenten zeiden dat zij nooit wat krijgen van vrienden (.5%).

<sup>52</sup> Bij deze cijfers gaat het om in hoeverre vrienden van de betreffende respondenten hun cannabis (mede) van deze verkooppunten betrekken, niet om het percentage van alle cannabis dat de vrienden daar vandaan halen.

<sup>53</sup> Enkele respondenten geven nog andere bronnen aan, zoals uit het buitenland, van een illegale shop, van grote telers, van coffeeshops in andere gemeenten en van kennissen. Dit zijn echter steeds maar een paar respondenten.

In Figuur 4.2 gaan de cijfers alleen over de respondenten die wel eens cannabis van vrienden krijgen. Dan blijkt bijvoorbeeld in ruim de helft van de gevallen de vrienden hun cannabis (ook) uit de coffeeshop halen.



Hoe betrouwbaar is deze informatie? In de tweede meting in *D* zeggen de respondenten minder vaak dat zij wel eens cannabis krijgen (tabel 4.4). In beide metingen zeggen de respondenten even vaak dat zij wel eens cannabis van vrienden krijgen (tabel 4.5). Het verschil heeft betrekking op het minder vaak wel eens krijgen van zelftelers en van 06-dealers. Bij het krijgen van cannabis uit andere niet-gedoogde verkooppunten, alsmede uit coffeeshops, zijn er geen verschillen tussen beide metingen. Kortom: de informatie over het krijgen lijkt wat minder betrouwbaar dan over het kopen van cannabis.

Ook al is de informatie over de omvang en de aard van het krijgen wellicht niet erg betrouwbaar, toch kunnen we concluderen dat coffeeshops ook *indirect* belangrijke leveranciers van cannabis zijn, namelijk doordat vrienden een deel van hun in coffeeshops aangeschafte cannabis aan medegebruikers geven.

#### 4.6 Waar kopen vrienden hun cannabis?

Vrienden van respondenten halen hun cannabis dus vaak (ook) uit de coffeeshop. Kunnen we ook vaststellen *welk deel* van de cannabis die vrienden kopen uit de coffeeshop komt? De respondenten zeggen dat van de cannabis die hun vrienden kopen gemiddeld **70.3%** in de coffeeshop gekocht wordt. Dat is vrijwel gelijk aan het percentage dat we vonden bij de respondenten zelf die wel eens cannabis kopen.

Waar komt de rest vandaan? Aan de respondenten die zeggen dat hun vrienden geen of niet uitsluitend cannabis in coffeeshops kopen, hebben we gevraagd waar hun vrienden dan (nog meer) cannabis kopen. De respondenten moesten hierbij niet aangeven welk deel bij andere verkooppunten wordt gekocht, maar òf vrienden daar wel eens kopen. De meest genoemde bron blijkt de zelfteler te zijn, gevolgd door de 06-dealer en de thuisdealer; respectievelijk 32.3%, 25.5% en 24.2% van alle respondenten geeft aan dat hun vrienden die (ook) buiten coffeeshops kopen, hier cannabis aanschaffen. Het belangrijkste verschil met waar de res-

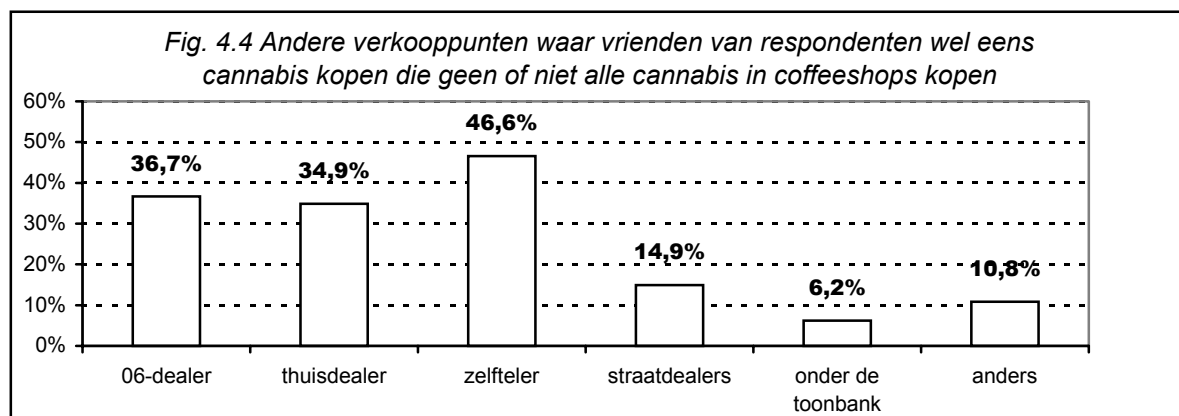


pondenten zelf cannabis kopen anders dan in de coffeeshop, is dat zij bij hun vrienden vaker de zelfteler en de straatdealer noemen.<sup>54</sup>

Tabel 4.7 Waar kopen vrienden cannabis?

	n	Hoeveel % van wiet/ hasj die vrienden kopen, komt uit coffeeshop?	Waar kopen zij nog meer?(van totaal)					
			gemiddeld	06-dealer	thuisdealer	zelfteler	straatdealer	otb dealer
gemeente F	59	62.9%	16.1%	29.0%	35.5%	14.5%	12.9%	16.1%
gemeente G	75	35.4%	78.0%	26.8%	18.3%	19.5%	2.4%	15.9%
gemeente H	104	64.0%	45.5%	20.9%	15.5%	8.2%	1.8%	15.5%
gemeente D I	95	79.0%	13.3%	14.3%	50.0%	2.0%	2.0%	5.1%
gemeente D II	108	71.9%	29.4%	28.4%	33.0%	11.0%	2.8%	9.2%
gemeente B	98	76.4%	7.0%	28.0%	45.0%	8.0%	8.0%	7.0%
gemeente I	95	75.6%	12.2%	22.4%	23.5%	15.3%	3.1%	18.4%
gemeente J	114	84.7%	7.9%	25.4%	37.7%	7.9%	4.4%	6.1%
<b>totaal</b>	<b>748</b>	<b>70.3%</b>	<b>25.5%</b>	<b>24.2%</b>	<b>32.3%</b>	<b>10.3%</b>	<b>4.3%</b>	<b>10.8%</b>
p		****	****	*	****	*	**	***

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001



Hoe betrouwbaar is de informatie over het koopgedrag van vrienden? In beide metingen in D geven de respondenten vergelijkbare percentages op van het aandeel cannabis dat hun vrienden in coffeeshops kopen (tabel 4.6). Maar bij de niet-gedoogde verkooppunten zijn er duidelijke verschillen. Bij de tweede meting zeggen de respondenten minder vaak dat hun vrienden wel eens cannabis kopen bij zelftelers en vaker dat vrienden bij de andere niet-gedoogde verkooppunten cannabis aanschaffen. Kortom: de informatie over het koopgedrag van vrienden lijkt betrouwbaar als het gaat om coffeeshops, maar minder betrouwbaar voor de niet-gedoogde cannabismarkt.

<sup>54</sup> Chi2 zelfteler =156.0; p<.001 en straatdealer = 4.3; p<.05.

#### 4.7 Hoe komen minderjarigen aan cannabis?

Coffeeshops mogen geen cannabis verkopen aan minderjarigen. Hoe komen jongeren beneden de 18 jaar aan hun wiet of hasj?

In de vijf gemeenten *met* coffeeshops zegt tweederde dat minderjarigen dit (ook) door iemand anders in de coffeeshop laten halen (64.1%), ruim een kwart zegt dat minderjarigen dat (ook) zelf in de coffeeshop halen (28.1%) en veertig procent zegt dat ze dit (ook) anders doen (39.8%).<sup>55</sup>

In de twee gemeenten *zonder coffeeshops* zegt toch bijna een kwart dat minderjarigen hun cannabis (ook) door iemand anders in de coffeeshop laten halen in de betreffende gemeente (24.3%). Er is echter een groot verschil tussen F en G. In F zegt meer dan de helft van de respondenten dat minderjarigen hier (ook) hasj of wiet in een lokale coffeeshop kopen. Zij bedoelen hiermee een illegale coffeeshop, die kennelijk aangezien wordt voor een reguliere coffeeshop (zie verder hoofdstuk 6). Ook op andere punten laten F en G een onderling nogal verschillend beeld zien. Van de respondenten in F zegt ongeveer een op de zes dat minderjarigen zelf (ook) in die stad in een coffeeshop wel eens cannabis kopen (17.7%). Dat geldt voor geen enkele respondent in G, maar daar zegt een op de zeven dat minderjarigen zelf (ook) in een andere stad in een coffeeshop wel eens cannabis kopen (14.6%), tegenover bijna niemand in F. Ten slotte zeggen bijna alle respondenten in G dat minderjarigen (ook) op andere verkooppunten dan coffeeshops cannabis kopen, tegenover bijna de helft in F.<sup>56</sup>

In de gemeenten *met* coffeeshops geeft ruim een op de drie respondenten die zeggen te weten waar minderjarigen hun cannabis kopen aan zelf wel eens cannabis voor iemand onder de 18 jaar te hebben gehaald in de coffeeshop (35.6%). In de gemeenten *zonder* coffeeshops geldt dit voor een kwart.

---

<sup>55</sup> Dit zijn antwoorden op open vragen. De meeste respondenten noemen meer dan 1 soort dealer – het grootste deel noemt de 06-dealer, straatdealer, thuisdealer en zelfteler (64.6%), verder komen vrienden veel voor (20.3%). De overige genoemde manieren worden steeds maar door enkele respondenten genoemd.

<sup>56</sup> Bij de categorie 'anders' gaat het voornamelijk om 06-dealers, straatdealers, thuisdealers, 'onder de toonbank'-dealers en zelftelers (samen 76.1%). De overige antwoorden worden steeds door minder dan tien procent van de respondenten genoemd, en het gaat dan vooral om vrienden, kennissen of een combinatie van zowel vrienden als niet-gedoogde verkopers.

Tabel 4.8 Waar kopen minderjarigen hun cannabis in gemeenten met coffeeshops?

	n	weet je hoe jongeren beneden de 18 jaar in deze stad wiet/hasj kopen?				Zo ja, heb je zelf wel eens voor hen gehaald?	
		nee	ja, (ook) in coffeeshop	ja, iemand anders in coffeeshop laten halen	ja, anders	ja	
gemeente H	110	.9%	3.6%	69.1%	78.9%	31.5%	
gemeente D I	98	4.1%	23.5%	65.3%	37.5%	30.9%	
gemeente D II	109	3.7%	23.9%	60.6%	35.8%	31.7%	
gemeente B	100	3.0%	39.0%	49.0%	43.0%	37.8%	
gemeente I	98	6.1%	39.8%	69.4%	23.5%	39.1%	
gemeente J	113	-%	40.4%	70.2%	19.3%	42.6%	
<b>totaal</b>	<b>628</b>	<b>2.9%</b>	<b>28.1%</b>	<b>64.1%</b>	<b>39.8%</b>	<b>35.6%</b>	
p		n.s.	****	**	****	n.s.	

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001

Tabel 4.9 Waar kopen minderjarigen hun cannabis in gemeenten zonder coffeeshops?

	n	weet je hoe jongeren beneden de 18 jaar in deze stad wiet/hasj kopen?						Zo ja, heb je zelf wel eens voor hen gehaald?		
		nee	ja, (ook) coffeeshop andere stad	ja, (ook) coffeeshop deze stad	ja, iemand anders coffeeshop andere stad	ja, iemand anders coffeeshop deze stad	ja, anders	ja, coffeeshop andere stad	ja, coffeeshop deze stad	nee
gemeente F	62	8.1%	3.2%	17.7%	17.7%	53.2%	46.8%	10.5%	14.0%	75.4%
gemeente G	82	-%	14.6%	-%	9.8%	2.4%	97.6%	22.0%	3.7%	73.2%
<b>totaal</b>	<b>144</b>	<b>3.5%</b>	<b>9.7%</b>	<b>7.6%</b>	<b>13.2%</b>	<b>24.3%</b>	<b>75.7%</b>	<b>17.3%</b>	<b>7.9%</b>	<b>74.1%</b>
p		*	*	****	n.s.	****	****	n.s.	n.s.	n.s.

Tot nu toe hebben we vanuit het perspectief van alle respondenten, zowel de minderjarigen als de meerderjarigen, beschreven hoe minderjarigen aan hun cannabis komen. Nu richten we onze aandacht specifiek op de minderjarige respondenten.

Van de 184 minderjarigen in de steekproef, zeggen er 43 dat zij nooit zelf cannabis kopen (23.4%); dat is ruim tweemaal zoveel als de respondenten van 18 jaar en ouder.<sup>57</sup> De overige minderjarigen kopen gemiddeld 56.6% van hun cannabis in de coffeeshop – minder dan de meerderjarigen die wel eens cannabis in de coffeeshop kopen (76.6%).<sup>58</sup>

Van de minderjarige respondenten koopt iets meer dan de helft het (ook) wel eens ergens anders dan in de coffeeshop (52.2%). Bijna een kwart koopt het (ook) bij de 06-dealer (22.8%), een op de zes koopt het (ook) bij de thuisdealer (16.8%), slechts een op de tien koopt het (ook) bij de zelfteler (9.8%) en iets minder koopt het bij de straatdealer (7.6%). Slechts enkele minderjarigen schaffen hun cannabis aan bij een 'onder de toonbank'-dealer (3.8%).

<sup>57</sup> Namelijk 10.7%, dit verschil is significant: Chi2=19.03, p<.001

<sup>58</sup> t=-5.22, p<.001

Zoals te verwachten valt, kopen meerderjarige respondenten *vaker* wel eens in de coffeeshop, kopen zij *meer* van hun cannabis in de coffeeshop en kopen meer van hun *vrienden* in de coffeeshop.<sup>59</sup>

#### 4.8 Overeenkomsten en verschillen tussen de gemeenten

In alle zeven gemeenten waar een survey is gehouden, is ongeveer een kwart van de respondenten van het vrouwelijk geslacht; op het oog lijkt dit aandeel minder in G, maar dit verschil is niet significant. Van alle respondenten is de gemiddelde leeftijd bijna 23 jaar, maar in F en G zijn zij met gemiddeld rond de 20 jaar het jongst en in D het oudst.<sup>60</sup> Ruim driekwart van de respondenten is autochtoon. In G en H zijn de respondenten verhoudingsgewijs het vaakst allochtoon en in B het minst.<sup>61</sup> Verreweg de meeste respondenten hebben werk en/of volgen een studie. H en I scoren hier iets lager en B iets hoger.<sup>62</sup>

Kijken we naar het kopen en krijgen van cannabis, dan lijkt er globaal een tweedeling te zijn. Enerzijds hebben we F en G – en in wat mindere mate ook H – waar de niet-gedoogde markt een relatief grote rol speelt voor de respondenten zelf. De respondenten kopen hier verhoudingsgewijs vaak en veel van hun cannabis buiten de coffeeshop. In deze drie gemeenten maken de respondenten hier vaker gebruik van de verschillende typen niet-gedoogde cannabisaanbieders, met uitzondering van de zelfteler, die hier niet zo populair lijkt. De 06-dealer en straatdealer lijken het vooral in G en H goed te doen, terwijl de 'onder de toonbank'-dealer in F regelmatig genoemd wordt. In zowel F als G spelen bovendien vrienden en kennissen een relatief grote rol. De niet-gedoogde markt is hier informeler dan in H. Het is dan ook niet vreemd dat in deze twee gemeenten de respondenten relatief vaak uit zichzelf aangeven wiet of hasj van vrienden te krijgen.

Anderzijds hebben we de overige gemeenten, waar de coffeeshop veel meer op de voorgrond staat. D (zowel de eerste als de tweede meting) en I vormen hier de middenmoot. In J wordt het minst vaak cannabis gekocht bij andere verkooppunten dan de coffeeshop, zowel door de respondenten zelf als door hun vrienden, ook al is het verschil met de andere gemeenten uit deze groep niet groot. In B kopen de respondenten zelf minder vaak wiet of hasj en krijgen ze het vaker dan in de andere gemeenten. Opvallend is dat deze mensen relatief vaak wat cannabis van zelftelers krijgen.

#### 4.9 Samenvatting

In zeven van de tien onderzochte gemeenten is een survey gehouden onder huidige cannabisgebruikers (= de afgelopen maand tenminste eenmaal geblowd). De survey is gehouden op straat, in uitgaansgebieden en soms ook winkelstraten, waarbij bewust niet de keuze voor coffeeshops is gemaakt. Als de survey in coffeeshops afgenomen zou worden, zou er bijna zeker een ondervertegenwoordiging ontstaan van mensen die buiten de coffeeshop aan

---

<sup>59</sup> resp.  $t=-6.02$ ,  $p<.001$ ;  $t=-5.23$ ,  $p<.001$ ;  $t=-3.68$ ,  $p<.001$ ;  $t=-3.04$ ,  $p<.005$ .

<sup>60</sup> Anova  $F=4.644$ ,  $p<.001$

<sup>61</sup>  $\text{Chi}^2=138.38$ ,  $p<.001$

<sup>62</sup>  $\text{Chi}^2=54.46$ ,  $p<.001$

cannabis komen. Zowel de contactlegging als de afname van de korte vragenlijst verliepen zonder problemen. De respondenten lijken een redelijk representatieve doorsnee te vormen van de totale groep huidige cannabisgebruikers in deze gemeenten. De uiteindelijke steekproef bestaat uit 773 respondenten met een gemiddelde leeftijd van 23.2 jaar. Ruim driekwart is van het mannelijk geslacht (76.8%) en een iets kleiner deel is autochtoon (72.2%). Verreweg de meesten hebben werk en/of volgen een studie (87.8%). Omdat we bewust gekozen hebben voor een zo groot mogelijke variatie in type gemeenten (van helemaal geen tot verhoudingsgewijs veel coffeeshops) pretenderen we niet dat de steekproef statistisch representatief is voor de landelijke situatie.

In *D* werd de survey tweemaal gehouden, met als doel beter zicht te krijgen op de betrouwbaarheid van de informatie van de gebruikers. Beide steekproeven in *D* verschillen niet van elkaar op algemene achtergrondkenmerken. Er zijn ook geen verschillen tussen de twee metingen bij het eigen koopgedrag, wat erop duidt dat de antwoorden hierover betrouwbaar zijn. De informatie over het krijgen van cannabis is wat minder consistent. De informatie over het (veronderstelde) koopgedrag van vrienden lijkt betrouwbaar als het gaat om coffeeshops, maar minder betrouwbaar voor de niet-gedoogde cannabismarkt.

Verreweg de meeste respondenten *kopen zelf* wel eens cannabis en dat doen zij voornamelijk in de coffeeshop. Van de cannabis die zij zelf kopen, schaffen zij gemiddeld ruim 70% aan in de coffeeshop. Als gebruikers zelf ergens anders dan in een coffeeshop cannabis kopen, dan blijkt dit allereerst om de 06-dealer te gaan, vervolgens de thuisdealer en daarna de zelfteler. Een deel van de respondenten hebben we gevraagd of vrienden eraan verdienen als de geïnterviewden cannabis bij hen kopen. Slechts een klein deel van de respondenten koopt überhaupt bij vrienden. Over het algemeen kan gesteld worden dat vrienden er niet vaak iets aan verdienen, en dat ze, als ze dat wel doen, er niet veel aan verdienen. In de helft van de gevallen gaat het om een vriendendienst.

Bij het *krijgen* van cannabis hebben we een onderscheid gemaakt tussen het uitsluitend meeblowen en het krijgen van een bepaalde hoeveelheid hasj of wiet om daar zelf een joint van te (laten) draaien. Dit laatste blijkt tamelijk gangbaar te zijn: tweederde van de respondenten zegt wel eens wat hasj of wiet te krijgen, uitsluitend meeblowen niet meegerekend. Aan top staan hierbij vrienden, op flinke afstand gevolgd door zelftelers. Nu kunnen vrienden ook zelfteler zijn – en andersom kunnen zelftelers vrienden zijn of als zodanig gezien worden. Daarom hebben we aan de gebruikers die zeggen dat zij wel eens cannabis van vrienden krijgen specifiek gevraagd hoe die vrienden aan hun cannabis komen. We zien dan inderdaad dat zelfteelt in de vriendenkring geen onbekend verschijnsel is, want vaak komt de cannabis die de respondenten van vrienden krijgen van zelftelers (dit geldt voor een kwart van de respondenten). We kunnen echter niet de vraag beantwoorden in welke mate die vrienden zelf wiet telen of het bij andere telers verkrijgen. Op dit punt heeft onze vragenlijst tekort geschoten.

Belangrijker dan de zelfteler is toch de coffeeshop. Deze scoort het hoogst bij de vraag waar vrienden van wie men wel eens cannabis krijgt hun hasj of wiet volgens de respondenten vandaan halen. Ook indirect zijn coffeeshops dus belangrijke leveranciers van cannabis.

De rol van coffeeshops is nog belangrijker als we de respondenten vragen waar (volgens hen) hun *vrienden cannabis kopen*: rond de 70% wordt in de coffeeshop gekocht – vrijwel evenveel als de respondenten daar zelf kopen. De rest kopen vrienden voornamelijk bij zelf-telers, gevolgd door 06-dealers en thuisdealers.

*Minderjarigen* mogen niet in coffeeshops komen. Hoe komen jongeren beneden de 18 jaar aan cannabis? Kennelijk hebben de meeste gebruikers hiervan wel een beeld, want vrijwel iedereen geeft een antwoord op deze vraag. De meest gangbare manier lijkt: iemand anders in de coffeeshop hasj of wiet voor je te laten halen; dat zeggen zowel de meerderjarigen als de minderjarige respondenten, in de gemeenten *met* maar ook de gemeenten *zonder* coffeeshops. Over het geheel genomen koopt een op de drie respondenten wel eens cannabis voor iemand beneden de 18 jaar in een coffeeshop. Minderjarigen kopen zelf minder vaak cannabis dan meerderjarigen, en als zij het wel zelf kopen, doen ze dat ook minder vaak in de coffeeshop. Toch koopt driekwart van de minderjarigen (ook) wel eens cannabis in een coffeeshop. Vrij veel minderjarigen kopen (ook) cannabis bij 06-dealers, thuisdealers en straatdealers.

Over het algemeen zijn er duidelijke overeenkomsten tussen de gemeenten wat betreft de achtergrondkenmerken van de respondenten. Maar er zijn ook wel wat verschillen. Zo zijn de respondenten in G wat jonger en ook (samen met H) vaker allochtoon.

Kijken we naar het kopen en krijgen van cannabis, dan kunnen we grofweg een *tweedeling* maken. Enerzijds zijn er de gemeenten met een gemiddeld (B en D) of relatief groot aantal coffeeshops (I en J). Anderzijds zijn er de beide gemeenten zonder (officieel gedoogde) coffeeshops (F en G), alsmede, zij het wat minder uitgesproken, H (één coffeeshop op relatief veel inwoners).

In de laatste drie gemeenten hebben niet-gedoogde cannabisaanbieders een veel groter aandeel in de markt. Van deze drie gemeenten springt G er het meeste uit. Hier kopen de gebruikers hun cannabis het minst vaak in coffeeshops, komt van de cannabis die zij kopen het kleinste deel uit de coffeeshop en komt de cannabis die vrienden kopen volgens de respondenten ook het vaakst uit de coffeeshop. Ook in gemeenten zonder coffeeshops zijn er dus gebruikers die hasj of wiet in coffeeshops kopen. In G blijkt dat zij dit dan in andere gemeenten doen, waar wel coffeeshops zijn. Dat geldt tot op zekere hoogte ook voor F, maar hier zeggen gebruikers relatief vaak dat zij cannabis in een lokale coffeeshop kopen. In deze gemeente is er geen officieel gedoogde coffeeshop, maar wel een locatie die vaak voor 'coffeeshop' doorgaat.

Bij de andere gemeenten springt J, de gemeente met verhoudingsgewijs de meeste coffeeshops, er het duidelijkst uit. Hier kopen de gebruikers zelf het vaakst hun cannabis in de coffeeshop, komt van de cannabis die zij kopen het allergrootste deel uit coffeeshops en komt de cannabis die vrienden kopen volgens de respondenten ook het vaakst uit de coffeeshop.

# 5

## SCHATTINGEN VAN GEBRUIKERS

In het vorige hoofdstuk hebben we een beeld geschetst van de gedoogde en niet-gedoogde cannabismarkt op basis van het koopgedrag van cannabisgebruikers en hun vrienden. In de survey zijn ook meer algemene vragen gesteld over de aard en omvang van de niet-gedoogde markt. In dit hoofdstuk kijken we naar hoeveel dealers de respondenten zelf kennen, ongeacht of zij daar daadwerkelijk ook cannabis kopen, en in hoeverre er sprake is van vermenging van soft- en harddrugshandel. Daarnaast werden schattingen gevraagd van het aandeel dat coffeeshops in de totale lokale cannabisverkoop voor hun rekening nemen. Tot slot proberen we de aard en omvang van de niet-gedoogde verkoop in de gemeenten in kaart te brengen op basis van schattingen van respondenten van het aantal niet-gedoogde verkooppunten.

### 5.1 Niet-gedoogde verkooppunten die respondenten zelf kennen

Wanneer de respondenten gevraagd wordt hoeveel 06-dealers, thuisdealers, ‘onder de toonbank’-dealers en straatdealers zij *zelf* kennen, blijkt dat bijna de helft van de respondenten minstens één thuisdealer kent (49.0%). Ongeveer evenveel respondenten kennen in elk geval één 06-dealer (47.9%), iets meer dan een derde kent een of meerdere straatdealers (38.7%) en bijna een kwart kent in elk geval één ‘onder de toonbank’-dealer (23.0%).

Voor alle vier typen niet-gedoogde cannabisaanbieders ligt het gemiddelde hoger dan de mediaan (= middelste waarde). Dit komt doordat er uitschieters zijn met relatief hoge aantallen, waardoor het gemiddelde omhoog wordt getrokken. Het duidelijkst zien we dat bij de straatdealers: het gemiddelde ligt twee keer zo hoog als de mediaan. Als naar de medianen wordt gekeken, blijkt dat het aantal straatdealers dat men kent (als men die überhaupt kent) het hoogst ligt (vier). Voor de 06-dealer en thuisdealer ligt de mediaan op drie per persoon die zo’n dealer kent, voor de ‘onder de toonbank’-dealer ligt hij op twee.

Nu is bij deze aantallen nog geen onderscheid gemaakt naar de soort(en) drugs die deze niet-gedoogde aanbieders verkopen. Om hier zicht op te krijgen hebben we de respondenten tevens gevraagd welke soorten drugs de hen bekende dealers eigenlijk verkopen. Hierbij onderscheidden we vijf mogelijkheden:

- verkoopt alleen hasj en/of wiet
- verkoopt vooral hasj en/of wiet en daarnaast andere drugs
- verkoopt ongeveer evenveel hasj en/of wiet als andere drugs
- verkoopt vooral andere drugs en daarnaast hasj en/of wiet
- verkoopt alleen andere drugs.

De respondenten moesten steeds aangeven hoeveel van de bij hen bekende niet-gedoogde verkooppunten in welke categorie vielen. Samengevat verkopen de thuisdealers het vaakst uitsluitend cannabis, gevolgd door de 06-dealers en daarna de ‘onder de toonbank’-dealers,

terwijl de straatdealers het minst alleen in softdrugs handelen. De straatdealer is hiermee het niet-gedoogde verkooppunt waar cannabisgebruikers de grootste kans lopen om in aanraking te komen met harddrugs. Daarna volgen de 06-dealer en de 'onder de toonbank'-dealer. Van de niet-gedoogde verkooppunten lijkt de thuisdealer het 'veiligst' wat betreft de scheiding tussen soft- en harddrugs.

Tabel 5.1 Welke soorten verkooppunten kennen de respondenten zelf?

	06-dealer	thuisdealer	'onder de toonbank'-dealer	straatdealer
respondent kent minimaal één n (%)	369 (47.9%)	377 (49.0%)	177 (23.0%)	297 (38.7%)
<b>Indien respondent ze kent:</b>				
min-max	1-100	1-300	1-30	1-120
gemiddeld	5.8	5.3	3.0	8.0
mediaan	3	3	2	4

Tabel 5.2 Verkopen niet-gedoogde dealers alleen cannabis of (ook) andere soorten drugs?

	06-dealer					thuisdealer				
	ac	vc	e	va	aa	ac	vc	e	va	aa
gemeente F	23.0%	16.2%	4.2%	55.5%	1.0%	72.8%	13.6%	2.4%	9.6%	-%
gemeente G	63.6%	19.6%	11.2%	1.1%	0.9%	77.3%	3.9%	14.0%	3.9%	1.0%
gemeente H	57.9%	15.7%	24.9%	.8%	.7%	66.5%	9.8%	18.5%	5.2%	-%
gemeente D I	73.0%	16.9%	3.4%	6.7%	-%	81.7%	2.0%	3.0%	9.5%	3.8%
gemeente D II	49.7%	21.7%	16.0%	10.9%	1.1%	44.1%	36.2%	14.6%	2.0%	2.0%
gemeente B	34.4%	12.9%	11.8%	35.5%	5.4%	85.6%	4.6%	.9%	7.2%	1.6%
gemeente I	32.8%	24.4%	16.8%	19.8%	5.3%	58.9%	8.9%	10.1%	12.5%	9.5%
gemeente J	14.3%	5.4%	28.1%	30.4%	21.4%	31.2%	8.4%	13.6%	40.0%	6.8%
<b>totaal</b>	<b>49.2%</b>	<b>16.8%</b>	<b>16.6%</b>	<b>12.7%</b>	<b>3.5%</b>	<b>67.2%</b>	<b>9.9%</b>	<b>8.4%</b>	<b>11.1%</b>	<b>3.1%</b>
p	****	n.s.	n.s.	***	***	n.s.	n.s.	n.s.	*	n.s.
	onder de toonbank dealer					straatdealer				
	ac	vc	e	va	aa	ac	vc	e	va	aa
gemeente F	46.3%	3.0%	1.5%	41.8%	-%	36.8%	9.2%	12.1%	29.9%	9.2%
gemeente G	65.4%	-%	7.7%	23.1%	-%	53.3%	12.0%	19.9%	5.8%	1.8%
gemeente H	77.4%	-%	12.9%	9.7%	-%	65.7%	15.6%	7.1%	5.3%	5.9%
gemeente D I	71.2%	3.4%	10.2%	11.9%	1.7%	22.4%	3.5%	27.0%	23.6%	13.8%
gemeente D II	23.0%	7.2%	21.6%	46.0%	1.4%	13.5%	4.1%	43.4%	30.4%	8.0%
gemeente B	66.7%	4.8%	9.5%	19.0%	-%	17.0%	4.6%	45.0%	17.9%	15.6%
gemeente I	65.0%	-%	-%	25.0%	5.0%	49.7%	7.9%	16.4%	15.8%	7.3%
gemeente J	31.4%	11.6%	7.0%	44.2%	-%	3.4%	2.7%	14.0%	32.7%	47.2%
<b>totaal</b>	<b>48.0%</b>	<b>5.4%</b>	<b>11.1%</b>	<b>32.1%</b>	<b>.8%</b>	<b>32.8%</b>	<b>7.9%</b>	<b>22.5%</b>	<b>19.8%</b>	<b>14.8%</b>
p	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	****	n.s.	n.s.	*	****

ac = alleen cannabis, vc = voornamelijk cannabis, e = allebei evenveel, va = vooral andere drugs, aa = alleen andere drugs

Het grootste deel van de *thuisdealers* verkoopt alleen hasj of wiet (67.2%), terwijl maar een aantal thuisdealers (3.1%) uitsluitend harddrugs verkoopt. Gemengde verkoop komt hier bij ongeveer tien procent van de thuisdealers voor.



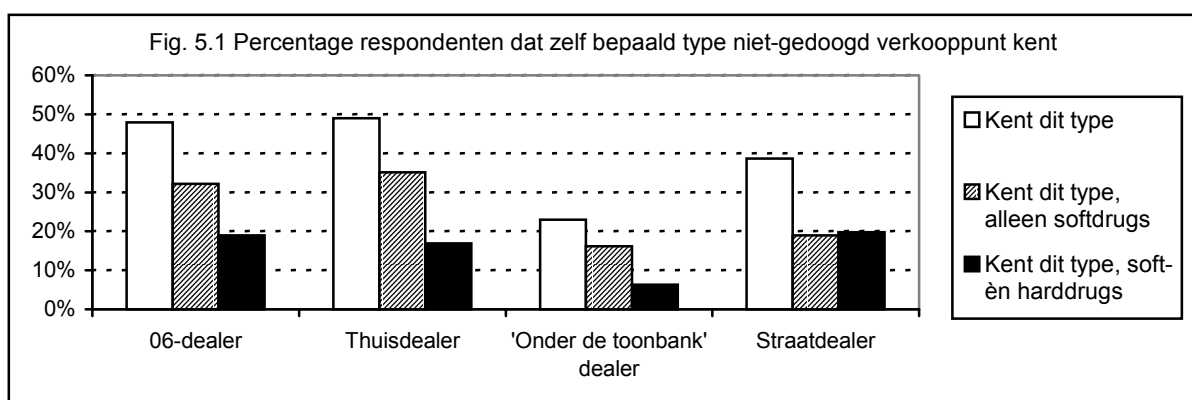
Bijna de helft van de *06-dealers* verkoopt *alleen* cannabis (49.2%) en slechts een klein deel verkoopt uitsluitend harddrugs (3.5%). Gemengde verkoop komt hier dus vaker voor, waarbij de verkoop van hoofdzakelijk cannabis en daarbij nog andere drugs even vaak voorkomt als een gelijke verdeling cannabis en andere drugs.

Eveneens bijna de helft van de '*onder de toonbank*'-dealers verkoopt alleen cannabis (48.0%) en vrijwel niemand verkoopt uitsluitend harddrugs. Gemengde verkoop komt hier ongeveer even vaak voor als bij de *06-dealers*, maar nu met name in de vorm van vooral harddrugs en daarbij ook softdrugs.

Bij de *straatdealers* zien we een heel ander beeld. Hier speelt de verkoop van harddrugs een veel grotere rol. Een derde verkoopt alleen cannabis (32.8%) en we treffen hier de meeste dealers aan die alleen harddrugs verkopen. Daarnaast doen veel straatdealers aan gemengde verkoop.

In tabel 5.1 staat boven aan welk deel van de respondenten zelf een bepaald type niet-gedoogde dealer kent en vervolgens hoeveel zij er daarvan zelf kennen. Daarbij is nog geen onderscheid gemaakt naar soort drugs. Maken we wel een onderscheid tussen cannabis en andere drugs, dan blijkt het volgende.

- Iets meer dan een op de drie respondenten kent een of meerdere *thuisdealers* die alleen cannabis verkopen en daarnaast kent een op de zes thuisdealers die zowel soft- als harddrugs verkopen.
- Ongeveer een derde kent een of meerdere *06-dealers* die alleen cannabis verkopen en daarnaast kent een op de vijf zulke dealers die zowel soft- als harddrugs verkopen.
- Bijna een op de zes kent een of meerdere '*onder de toonbank*'-dealers die alleen cannabis verkopen en daarnaast kent maar zes procent zulke dealers die zowel soft- als harddrugs verkopen.
- Een op de vijf kent een of meerdere *straatdealers* die alleen cannabis verkopen, en daarnaast kent ook een op de vijf straatdealers die zowel soft- als harddrugs verkopen.



Het aantal dealers dat de respondenten kennen (voor zover zij ze al kennen) is doorgaans klein. De medianen zijn als volgt (tabel 5.3 en 5.4):

- Twee *thuisdealers* die alleen cannabis verkopen en drie die ook harddrugs verkopen.
- Drie *06-dealers* die alleen cannabis verkopen en vier die ook harddrugs verkopen.

- Een 'onder de toonbank'-dealer die alleen cannabis verkoopt en twee die ook harddrugs verkopen.
- Vier straatdealers die alleen cannabis verkopen en vier die ook harddrugs verkopen.

Tabel 5.3 Hoeveel verkooppunten die alleen cannabis verkopen kennen de respondenten?

	06-dealer	thuisdealer	'onder de toonbank'	straatdealer
resp. kent min. 1 n(%)	249 (32.2%%)	271 (35.1%)	125 (16.2%%)	147 (19.0%)
<b>Indien resp. ze kent:</b>				
min-max	1-50	1-300	1-30	1-50
gemiddeld	4.2	5.0	2.1	5.3
mediaan	3	2	1	4

Tabel 5.4 Hoeveel verkooppunten die zowel cannabis als andere drugs verkopen kennen de respondenten?

	06-dealer	thuisdealer	'onder de toonbank'	straatdealer
resp. kent min. 1 n(%)	147 (19.0%)	131 (16.9%)	49 (6.3%)	153 (19.8%)
<b>Indien resp. ze kent:</b>				
min-max	1-60	1-40	1-30	1-80
gemiddeld	6.7	4.5	5.3	7.8
mediaan	4	3	2	4

Hoe betrouwbaar is de informatie over bij de respondenten bekende dealers? In beide metingen in D zeggen de respondenten voor elk type niet-gedoogde aanbieder even vaak dat zij ermee bekend zijn; dit geldt zowel in het algemeen als voor de aanbieders die uitsluitend of ook cannabis verkopen. Het aantal niet-gedoogde verkooppunten dat zij zelf zeggen te kennen verschilt alleen voor de straatdealer: daarvan zeggen zij er bij de tweede meting wat meer te kennen dan bij de eerste meting. Over het geheel genomen lijkt de informatie over het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders die gebruikers zelf kennen dus betrouwbaar, wellicht met uitzondering van het aantal straatdealers.

Tabel 5.5 Hoeveel verkooppunten die (ook) cannabis verkopen kennen de respondenten?

	06-dealer		thuisdealer		'onder de toonbank'		straatdealer	
	Alk I	Alk II	Alk I	Alk II	Alk I	Alk II	Alk I	Alk II
resp. kent min. 1 n(%)	42 (42.9%)	53 (48.6%)	41 (41.8%)	53 (48.6%)	18 (18.4%)	18 (16.5%)	29 (29.6%)	30 (27.5%)
<b>p</b>	n.s.		n.s.		n.s.		n.s.	
<b>Indien resp. ze kent:</b>								
min-max	1-6	1-20	1-200	1-30	1-30	1-30	1-30	1-100
gemiddeld	2.1	3.2	9.3	4.6	3.6	7.6	4.6	13.3
mediaan	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	4.0	2.0	6.0
<b>p</b>	n.s.		n.s.		n.s.		*	

## 5.2 Geschat aandeel van coffeeshops in de lokale cannabisverkoop

Als gevraagd wordt hoeveel procent van de totaal in de eigen stad verkochte cannabis *direct uit de coffeeshop* komt, schatten de respondenten in de gemeenten *met* coffeeshop(s) ge-

middeld dat dit zo'n tweederde is (**65.4%** van de totale lokale verkoop).<sup>63</sup> Dit percentage is wat lager dan bij de door de respondenten zelf en volgens hen door hun vrienden gekochte cannabis, maar de cijfers ontlopen elkaar niet sterk.<sup>64</sup>

Op de vraag waar de rest van de cannabis vandaan komt, noemt men de zelfteler het meest (60.7% van alle respondenten), gevolgd door de thuisdealer (46.1%) en de 06-dealer (35.5%). De straatdealer (27.0%) neemt hier een iets minder belangrijke rol in dan de 06-dealer.<sup>65</sup>

Tabel 5.6 Geschat aandeel van coffeeshops in de lokale cannabisverkoop volgens gebruikers (gemeenten met coffeeshop)

	n	Hoeveel procent van wiet/hasj die in de stad verkocht wordt, komt direct uit coffeeshop?	Waar komt de rest vandaan?(van totaal)					
			gem	06-dealer	thuisdealer	zelfteler	straatdealer	otb dealer
gemeente H	110	49.3%	61.8%	35.5%	30.9%	30.0%	6.4%	28.2%
gemeente D I	95	67.4%	36.7%	35.7%	68.4%	20.4%	5.1%	5.4%
gemeente D II	108	69.1%	52.3%	67.9%	61.5%	31.2%	8.3%	3.7%
gemeente B	96	60.0%	26.0%	54.0%	75.0%	34.0%	23.0%	3.1%
gemeente I	95	75.2%	9.2%	32.7%	49.0%	20.4%	4.1%	10.4%
gemeente J	113	72.1%	23.7%	49.1%	79.8%	25.4%	15.8%	5.3%
<b>totaal</b>	<b>617</b>	<b>65.4%</b>	<b>35.5%</b>	<b>46.1%</b>	<b>60.7%</b>	<b>27.0%</b>	<b>10.5%</b>	<b>9.5%</b>
p		****	****	****	****	n.s.	****	****

In de gemeenten *zonder* coffeeshops wordt geschat dat gemiddeld iets minder dan de helft van de cannabis die er verkocht wordt uit coffeeshops *in andere gemeenten* komt (**41.5%**). Dit percentage verschilt niet van het percentage dat de respondenten zelf in de coffeeshop kopen, maar wel met het percentage vrienden dat er koopt.<sup>66</sup>

Ook hier wordt de zelfteler het vaakst genoemd als plek waar cannabis gekocht wordt buiten de coffeeshop (47.9%). Krap een derde van de respondenten noemt hier de 06-dealer (30.6%). De thuisdealer, straatdealer en 'onder de toonbank'-dealer worden door ongeveer een op de tien genoemd (resp. 10.4%, 9.0% en 9.0%).

<sup>63</sup> De spreiding is groot, de percentages lopen van 0% tot 100%; toch ligt tweederde van de antwoorden tussen de 50% en 80%.

<sup>64</sup> Respondenten kopen zelf gemiddeld 79.8% in de coffeeshop ( $t=9.00$ ,  $p<.001$ ), hun vrienden kopen gemiddeld volgens hen 75.5% in de coffeeshop ( $t=8.33$ ,  $p<.001$ ).

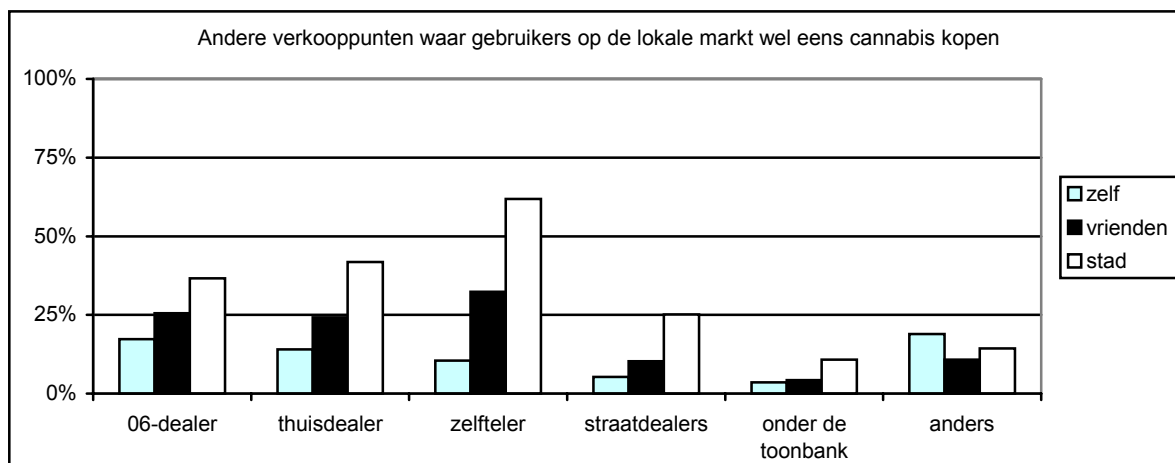
<sup>65</sup> Bij deze cijfers gaat het niet om het percentage van alle gekochte cannabis dat bij andere verkooppunten gekocht wordt, maar om hoeveel procent van de betreffende respondenten zegt dat hier cannabis verkocht wordt.

<sup>66</sup> Respondenten kopen zelf gemiddeld 39.6% in de coffeeshop (geen significant verschil), hun vrienden kopen gemiddeld volgens hen 48.3% in de coffeeshop ( $t=2.37$ ,  $p<.05$ ).

Tabel 5.7 Geschat aandeel van coffeeshops in de lokale cannabisverkoop volgens gebruikers (gemeenten zonder coffeeshop)

	n	Hoeveel procent van wiet/hasj komt direct uit coffeeshop uit andere gemeenten?	Waar komt de rest vandaan?(van totaal)					
			gem	06-dealer	thuisdealer	zelfteler	straatdealer	otb dealer
gemeente F	55	50.5%	16.1%	11.3%	50.0%	6.5%	19.4%	16.4%
gemeente G	69	34.4%	41.5%	9.8%	46.3%	11.0%	1.2%	32.1%
<b>totaal</b>	<b>124</b>	<b>41.5</b>	<b>30.6%</b>	<b>10.4%</b>	<b>47.9%</b>	<b>9.0%</b>	<b>9.0%</b>	<b>25.6%</b>
p		***	***	n.s.	n.s.	n.s.	****	*

Voor de hele steekproef tezamen genomen, worden bijna alle genoemde verkooppunten buiten de coffeeshop vaker door de respondenten genoemd voor de hele stad, dan bij hun eigen koopgedrag of dat van hun vrienden.<sup>67</sup>



Hoe betrouwbaar zijn de schattingen over het marktaandeel van de coffeeshops en van niet-gedoogde verkooppunten? Er is tussen beide metingen in D geen verschil in het geschatte percentage van de totale lokale verkoop dat direct uit de coffeeshop komt. Ook leveren beide metingen vergelijkbare cijfers op voor de zelfteler, de straatdealer en de 'onder de toonbank'-dealer. Wel zijn er verschillen tussen beide metingen voor de 06-dealer en de thuisdealer; allebei worden zij bij de tweede meting vaker genoemd. Het eerste kan te maken hebben met een eventueel toegenomen bekendheid van 06-dealers.<sup>68</sup> Dit geeft echter geen verklaring voor het verschil in schattingen rond de thuisdealers.

<sup>67</sup> Alle genoemde verschillen zijn significant op minimaal  $p < .05$  niveau.

<sup>68</sup> Hoewel hier geen duidelijke signalen voor waren te vinden in het veldonderzoek, is het mogelijk dat de grotere bekendheid met 06-dealers te verklaren is door een toegenomen profilering van een of meerdere 06-dealers in de stad. Kleinschalige "promotie-acties" (bijvoorbeeld het uitdelen van stickers) zijn niet ongebruikelijk bij 06-dealers.

Over het geheel genomen lijken de schattingen van het aandeel van coffeeshops in de totale lokale verkoop dus betrouwbaar. Voor de niet-gedoogde markt is het beeld minder eenduidig.

### 5.3 Betrouwbaarheid en validiteit van schattingen niet-gedoogde verkooppunten

Om uiteindelijk te komen tot een schatting van de omvang van de lokale niet-gedoogde cannabismarkten hebben we de respondenten gevraagd om een schatting te maken van het aantal lokale niet-gedoogde verkooppunten waar *uitsluitend of tevens cannabis* wordt verkocht. Personen en locaties die uitsluitend harddrugs verkopen werden dus niet meegeteld. Overigens konden niet alle respondenten van elk type aanbieder een schatting maken. Voor 'onder de toonbank'-dealers kwam dit het vaakst voor (13.2%), daarna de 06-dealers (7.9%), vervolgens thuisdealers (7.4%) en ten slotte straatdealers (7.0%).

Het eerste dat opvalt aan de schattingen van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders in hun gemeenten door de respondenten is de grote spreiding; er zijn forse uitschieters naar boven. Dit leidt onvermijdelijk tot een overschatting van het aantal niet-gedoogde verkooppunten wanneer het gemiddelde van de schattingen wordt genomen. Extreme uitschieters kunnen het gemiddelde sterk beïnvloeden. Een aantal van deze uitschieters is volstrekt ongelooftwaardig. Een schatting van bijvoorbeeld 6.000 thuisdealers in D zou neerkomen op ongeveer een op de vijf huishoudens. Uitschieters kunnen worden gecorrigeerd, bijvoorbeeld door een "plafond" in te stellen, maar deze correcties zijn nogal arbitrair. Want welke schatting is nog wel geloofwaardig en welke schatting is dat niet meer? Voor elke soort niet-gedoogde cannabisaanbieder en voor elke gemeente zou steeds opnieuw een maximumgrens voor geloofwaardige schattingen moeten worden bepaald. Een andere oplossing is de extremen buiten beschouwing te laten. Via een zogenaamde boxplot analyse kan achterhaald worden welke waarden extreem hoog of laag zijn ten opzichte van de overige schattingen. Volgens deze methode zouden we echter – afhankelijk van het soort schatting en de gemeente – tot wel 45% van de waarden buiten beschouwing moeten laten. Dit zou leiden tot een te groot verlies van data. De oplossing die overblijft is niet te werken met het gemiddelde, maar met de mediaan. Bij een scheve verdeling van waarden geeft de mediaan een beter beeld van de werkelijkheid dan het gemiddelde. Bij de mediaan maakt het namelijk niet meer uit hoe hoog de uitschieters scoren.

Voordat we op basis van hun antwoorden uitspraken doen over de niet-gedoogde markt, onderzoeken we eerst de betrouwbaarheid en validiteit van de antwoorden van de respondenten.

De beide metingen in D leveren dezelfde mediane schattingen op voor het aantal 06-dealers, thuisdealers en straatdealers. Daarentegen daalde de mediane schatting van het aantal 'onder de toonbank dealers' van 10 in de eerste meting naar 3 in de tweede meting.<sup>69</sup> De be-

---

<sup>69</sup> Voor deze analyse werd een zogenaamde bootstrap methode gevolgd, waarmee het verschil in medianen getoetst kan worden. Het voert te ver om hier gedetailleerd op in te gaan, maar dit gebeurt kort gezegd door het opnieuw trekken van steekproeven uit de al bestaande steekproef. Hierdoor valt met toegenomen zekerheid te zeggen of de medianen van de verschillende steden van elkaar verschillen.

trouwbaarheid van de schattingen is dus redelijk te noemen. De schattingen zijn echter niet noodzakelijkerwijs valide. Het geschatte marktaandeel van de coffeeshops is kleiner dan het aandeel cannabis dat de respondenten zelf uit de coffeeshop halen. Met andere woorden: in de ogen van de respondenten zijn zij “braver” dan de rest van de stad. Dit geldt echter voor alle onderzochte gemeenten, zodat vergelijkingen tussen gemeenten nog steeds mogelijk zijn.

De validiteit van de schattingen van de respondenten kunnen we controleren doordat wij ze tevens hebben gevraagd hoeveel coffeeshops er in hun stad zijn. Gemiddeld schatten de respondenten dat er iets meer coffeeshops zijn dan er officieel zijn (namelijk 1.1 x zoveel). Ondanks de aperte overeenkomst tussen schattingen en werkelijkheid, blijkt tegelijkertijd dat veel respondenten niet het precieze aantal coffeeshops in hun stad weten. Het lijkt er sterk op dat hoe groter de gemeenten en hoe groter het aantal coffeeshops, hoe minder goed consumenten van het juiste aantal coffeeshops op de hoogte zijn.<sup>70</sup> Wederom ligt de gemiddelde schatting voor de hele steekproef hoger dan de mediaan, maar niet zo sterk en niet voor elke gemeente. B en F uitgezonderd, komen de mediane schattingen van het aantal coffeeshops echter exact overeen met het werkelijk aantal coffeeshops in de gemeente. De respondenten komen tot een schatting van één coffeeshop in F, terwijl er officieel geen is. In F wordt een illegale coffeeshop blijkbaar door velen geteld als reguliere coffeeshop (zie verder hoofdstuk 6). In B ligt de mediane schatting op 14, terwijl er in werkelijkheid 15 coffeeshops zijn; maar over één coffeeshop bestaat verwarring of dit wel een ‘echte’ coffeeshop is (zie hoofdstuk 6). Al met al is de mediaan dus een valide maat voor het geschatte aantal coffeeshops.

Tabel 5.8 Geschatte aantallen coffeeshops volgens de respondenten t.o.v. werkelijke aantal

	werkelijk aantal coffeeshops	geschat aantal coffeeshops			ten opzichte van werkelijk aantal	
		min-max	gemiddeld	med	gemiddeld	med
<b>gemeente F</b>	0	0-6	1.0	1	Niet te berekenen	
<b>gemeente G</b>	0	0-3	.1	0	Niet te berekenen	
<b>gemeente H</b>	1	1-3	1.2	1	1.2	1.0
<b>gemeente D I</b>	5	2-17	5.6	5	1.4	1.0
<b>gemeente D II</b>	5	2-10	5.0	5	1.0	1.0
<b>gemeente B</b>	15	3-100	17.8	14	1.2	.9
<b>gemeente I</b>	5	1-78	4.9	5	1.2	1.0
<b>gemeente J</b>	14	2-30	13.3	14	1.1	1.0

De behoorlijke spreiding in genoemde aantallen coffeeshops in de eigen gemeente kan ook wijzen op antwoordtendensen van respondenten. Is het zo dat er respondenten zijn die in het algemeen neigen tot een overschatting en anderen tot een onderschatting van het aantal verkooppunten? Wanneer we verderop in dit hoofdstuk een vergelijking maken tussen gedoogde en niet-gedoogde verkooppunten kunnen dergelijke antwoordtendensen het beeld

<sup>70</sup> Maar 40.1% weet het precies goed te schatten, waarbij 28.8% te weinig coffeeshops noemt en 31.1% te veel. In I weet 55.1% het juiste aantal coffeeshops te noemen; in J noemt slechts 8.8% precies het juiste aantal.

vertroebelen. We kijken daarom naar de samenhang tussen het aantal geschatte coffeeshops en de aantallen geschatte niet-gedoogde verkooppunten. Vanwege de hiervoor besproken scheve verdeling van de schattingen hanteren we de Spearman rangcorrelatie. Bovendien kijken we niet naar de samenhang voor de hele groep, maar binnen de gemeente, omdat ook bijvoorbeeld de gemeentegrootte van invloed kan zijn op schattingen van het aantal gedoogde en niet-gedoogde verkooppunten.

In het algemeen blijken de schattingen van het aantal niet-gedoogde verkooppunten onafhankelijk van het geschatte aantal coffeeshops. Er zijn dus geen aanwijzingen voor een algemene antwoordtendens, waarbij respondenten ofwel altijd hoge ofwel altijd lage schattingen geven.

Tussen de schattingen van de niet-gedoogde verkooppunten onderling is er echter wel veel samenhang. In het algemeen geldt: hoe hoger de schatting van het ene type niet-gedoogde cannabisaanbieder, hoe hoger ook de schatting van het andere type. Dit gaat niet alleen op voor alle zes combinaties van steeds twee typen niet-gedoogde cannabisaanbieders binnen de gehele steekproef, maar ook voor de overgrote meerderheid van deze combinaties per gemeente.<sup>71</sup>

Tabel 5.9 Onderlinge samenhang tussen geschatte aantallen verkooppunten door gebruikers (Spearman rangcorrelatie)

gemeente	F	G	H	DI	DII	B	I	J	totaal
coffeeshop * 06 dealer	.214 n.s.	-.114 n.s.	.020 n.s.	.039 n.s.	.057 n.s.	.048 n.s.	.063 n.s.	.085 n.s.	-.037 n.s.
coffeeshop * thuisdealer	.178 n.s.	-.162 n.s.	-.020 n.s.	.042 n.s.	<b>.212</b> *	.127 n.s.	.110 n.s.	<b>.198</b> *	<b>.286 ****</b>
coffeeshop * otbdealer	.051 n.s.	-.210 n.s.	.082 n.s.	.081 n.s.	.119 n.s.	.155 n.s.	-.018 n.s.	.032 n.s.	<b>.247 ****</b>
coffeeshop * straatdealer	.037 n.s.	-.076 n.s.	.070 n.s.	-.060 n.s.	.013 n.s.	-.088 n.s.	.043 n.s.	.024 n.s.	<b>.108 ***</b>
06 dealer * thuisdealer	<b>.576 ****</b>	<b>.597 ****</b>	<b>.675 ****</b>	<b>.508 ****</b>	<b>.350 ****</b>	<b>.437 ****</b>	<b>.686 ****</b>	<b>.619 ****</b>	<b>.556 ****</b>
06 dealer * otbdealer	<b>.393 ***</b>	.098 n.s.	<b>.350 ****</b>	<b>.324 ***</b>	<b>.330 ***</b>	<b>.347 ****</b>	<b>.611 ****</b>	<b>.516 ****</b>	<b>.421 ****</b>
06 dealer * straatdealer	<b>.668 ****</b>	<b>.535 ****</b>	<b>.679 ****</b>	<b>.438 ****</b>	<b>.428 ****</b>	<b>.499 ****</b>	<b>.641 ****</b>	<b>.692 ****</b>	<b>.611 ****</b>
thuisdealer * otbdealer	.274 n.s.	.181 n.s.	<b>.484 ****</b>	<b>.435 ****</b>	<b>.445 ****</b>	<b>.246 *</b>	<b>.332 ***</b>	<b>.349 ****</b>	<b>.476 ****</b>
thuisdealer * straatdealer	<b>.510 ****</b>	<b>.551 ****</b>	<b>.589 ****</b>	<b>.468 ****</b>	<b>.499 ****</b>	<b>.434 ****</b>	<b>.481 ****</b>	<b>.565 ****</b>	<b>.583 ****</b>
otb dealer * straatdealer	<b>.496 ****</b>	.231 n.s.	<b>.408 ****</b>	<b>.353 ***</b>	<b>.357 ***</b>	<b>.365 ****</b>	<b>.619 ****</b>	<b>.611 ****</b>	<b>.505 ****</b>

<sup>71</sup> Namelijk 44 van de 48. In F correleert een combinatie niet significant en in G vier.

Tabel 5.10 Onderlinge samenhang tussen aantal verkooppunten van (ook) cannabis dat men zelf kent en het geschatte aantal verkooppunten (Spearman rangcorrelatie) #

gemeente	F	G	H	D I	D II	B	I	J	totaal
06-dealer	.235	.475****	.240*	.170	.214*	.026	.323***	.237*	.267****
thuisdealer	.191	.404****	.142	.264*	.375****	.030	.316***	.242*	.153****
otb dealer	.239	.391***	.006	.088	.384****	-.061	.252*	.181	.177****
straatdealer	.260*	.221	.311****	.416****	.372****	.406****	.453****	.300***	.283****
totaal	.078	.482***	.217*	.345****	.341****	.078	.335***	.243*	.212****

n.s. = niet significant \* p<.05 \*\* p<.01 \*\*\* p<.005 \*\*\*\* p <.001

# bij de verkooppunten die men zelf kent zijn de punten waar uitsluitend andere drugs worden verkocht buiten beschouwing gelaten

Dit kan mogelijk verklaard worden door (on)bekendheid met de niet-gedoogde markt. Het geschatte aantal niet-gedoogde verkooppunten in de hele stad hangt (positief) samen met hoeveel men er zelf van kent. Voor de hele steekproef geldt: wie er zelf niet mee bekend is, denkt dat er minder of geen van zulke verkooppunten zijn - en andersom denkt wie er wel bekend mee is, dat er meer van zulke verkooppunten zijn. Dit geldt niet enkel voor een bepaald type cannabisverkoper, maar ook voor het totaal geschatte aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders. De samenhang tussen bekendheid met een bepaald type niet-gedoogde cannabisaanbieder en de schatting van het aantal van zulke dealers in de eigen gemeente is echter niet overal even sterk. In B en F zijn de meeste schattingen onafhankelijk van het aantal dat men zelf kent.

Al met al moeten we dus concluderen dat de respondenten als groep een valide beeld hebben van het aantal coffeeshops in hun gemeente. Ook is er geen algemene tendens waarbij respondenten systematisch hoge of juist lage schattingen geven van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders in hun gemeente. Weliswaar blijkt uit herhalingsonderzoek in D dat de schattingen van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders redelijk betrouwbaar zijn, maar daarmee zijn zij niet vanzelfsprekend valide. Door de bank genomen hangen de schattingen van de aantallen verschillende typen niet-gedoogde cannabisaanbieders op lokaal niveau met elkaar samen – en hierbij lijkt bekendheid met die typen niet-gedoogde cannabisaanbieders een rol te spelen. Er is dus wel enige voorzichtigheid geboden bij de schattingen die de respondenten geven van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders.

#### 5.4 Schattingen aantal niet-gedoogde verkooppunten

Hoeveel andere verkooppunten dan coffeeshops die (ook) cannabis verkopen zijn er nu volgens de respondenten in hun eigen stad? Bij de schattingen laten we vanzelfsprekend de respondenten die geen antwoord kunnen of durven geven buiten beschouwing (zie 5.3). Een deel van de overige respondenten schat dat er geen enkele van een of meer van de afzonderlijke soorten niet-gedoogde verkooppunten zijn.<sup>72</sup> Deze respondenten tellen we wel mee.

<sup>72</sup> Het vaakst geldt dit weer voor 'onder de toonbank'-dealers (21.1% van alle respondenten), vervolgens gaat het om straatdealers (10.1%), daarna 06-dealers (5.3%) en ten slotte thuisdealers (4.0%).



Vanwege de eerder besproken problemen met uitschieters en de scheve verdeling van de schattingen, geven we de medianen weer.

Tabel 5.11 *Geschatte aantallen verkooppunten van (ook) cannabis volgens gebruikers (medianen)*

	06-dealers	thuisdealers	otb dealers	straatdealers	totaal niet-gedoogd
<b>gemeente F</b>	8	6	2	7	23
<b>gemeente G</b>	20	15	0	15	50
<b>gemeente H</b>	50	25	10	35	120
<b>gemeente D I</b>	10	20	10	20	60
<b>gemeente D II</b>	10	19	3	15	47
<b>gemeente B</b>	25	50	20	40	135
<b>gemeente I</b>	6	8	1	5	20
<b>gemeente J</b>	20	40	6	30	96
<b>TOTAAL</b>	149	183	52	167	551

Om te beginnen zijn de mediane schattingen bij elkaar genomen het hoogst voor thuisdealers, gevolgd door straatdealers, daarna 06-dealers en ten slotte, of flinke afstand de 'onder de toonbank'-dealers. Van de zeven gemeenten scoort B het hoogst op het totaal en ook bij drie van de vier typen niet-gedoogde verkooppunten. Alleen voor de 06-dealers scoort H hoger. Bij het totaal aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders staat H op de tweede plaats, met J op enige afstand op de derde plek. De minste niet-gedoogde verkooppunten zitten volgens de respondenten in F en I komt daar dichtbij in de buurt. I heeft ook de minste 06-dealers en de minste straatdealers. De minste thuisdealers zitten in F en de minste 'onder de toonbank'-dealers zijn volgens de respondenten in G te vinden.

Wanneer we de geschatte aantallen niet-gedoogde verkooppunten in gemeenten met een of meer coffeeshops relateren aan het reële aantal coffeeshops in de gemeente dan zien we dat H verreweg het hoogste scoort.<sup>73</sup> Per gedoogd verkooppunt (H heeft één coffeeshop) schatten de respondenten dat er maar liefst 120 niet-gedoogde verkooppunten zijn in hun gemeente. H is een echte uitschieter, bij de andere gemeenten met coffeeshops liggen de medianen niet echt ver uit elkaar. De gemeenten met een 'gemiddelde' coffeeshopdichtheid hebben rond de 10 niet-gedoogde cannabisaanbieders per (gedoogde) coffeeshop (B en D). In de gemeenten met de hoogste coffeeshopdichtheid is het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders per hoofd van de bevolking het laagst (I en J).

<sup>73</sup> Voor gemeente G en F kunnen we deze berekening niet maken, want daar zijn (officieel) geen coffeeshops en 'delen door nul is flauwekul'.

Tabel 5.12 Geschat aantal verkooppunten per coffeeshop (reëel aantal coffeeshops) op basis van mediane schattingen van respondenten

	06-dealer	thuisdealer	otb dealer	straatdealer	totaal
<b>gemeente H</b>	50.0	25.0	10.0	35.0	120.0
<b>gemeente D I</b>	2.0	4.0	2.0	4.0	12.0
<b>gemeente D II</b>	2.0	3.8	0.6	3.0	9.4
<b>gemeente B</b>	1.8	3.6	1.4	2.9	9.6
<b>gemeente I</b>	1.2	1.6	0.2	1.0	4.0
<b>gemeente J</b>	1.4	2.9	0.4	2.1	6.9

De mogelijkheden voor een illegaal marktsegment in de cannabisverkoop zijn, naast het bestaan van coffeeshops, redelijkerwijs mede afhankelijk van de grootte van de stad. Het gaat hierbij niet alleen om het aantal inwoners (de potentiële cliëntèle). Ook de geografische spreiding van de gemeente (het potentiële afzetgebied) kan van belang zijn.

Wanneer we de door respondenten geschatte aantallen niet-gedoogde verkooppunten relateren aan het inwonertal per gemeente, dan is J de stad die het hoogste scoort. Per 10.000 inwoners zijn er in J naar schatting in totaal ruim tien niet-gedoogde cannabisaanbieders, waarvan ruim twee 06-dealers, ruim vier thuisdealers, bijna één 'onder de toonbank'-dealer en ruim drie straatdealers. Samen met I is F dit keer een stad die het laagst scoort: in totaal minder dan vijf niet-gedoogde verkooppunten per 10.000 inwoners. Wat echter vooral opvalt is dat er meer overeenkomsten zijn tussen de verschillende steden wanneer we de schattingen relateren aan het inwonertal, dan wanneer we dit niet verdisconteren.

Tabel 5.13 verkooppunten per 10.000 inwoners

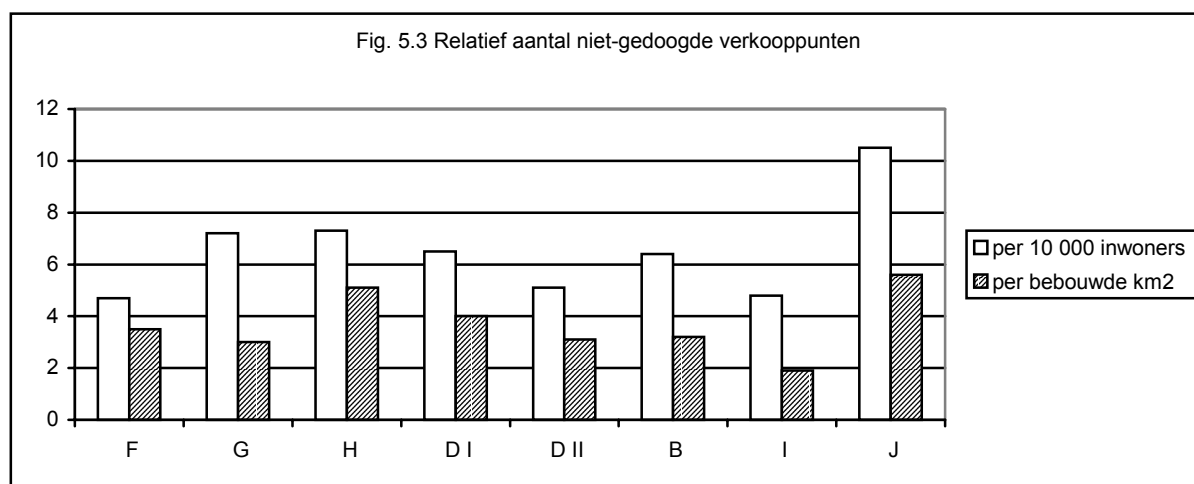
	inwoners	coffeeshop	06-dealer	thuisdealer	otb dealer	straatdealer	totaal niet-gedoogd
	afgerond	Med	med	Med	med	med	med
<b>gemeente F</b>	49000		1.6	1.2	0.4	1.4	4.7
<b>gemeente G</b>	69000		2.9	2.2		2.2	7.2
<b>gemeente H</b>	165000	0.1	3.0	1.5	0.6	2.1	7.3
<b>gemeente D I</b>	93000	0.5	1.1	2.2	1.1	2.2	6.5
<b>gemeente D II</b>	93000	0.5	1.1	2.0	0.3	1.6	5.1
<b>gemeente B</b>	210000	0.7	1.2	2.4	1.0	1.9	6.4
<b>gemeente I</b>	42000	1.2	1.4	1.9	0.2	1.2	4.8
<b>gemeente J</b>	91000	1.5	2.2	4.4	0.7	3.3	10.5

Wanneer we de geografische grootte van de gemeenten als startpunt nemen, moeten we er rekening mee houden dat de gemeenten onderling soms sterk verschillen in de mate waarop de oppervlakte bebouwd is, respectievelijk beschikt over groengebieden en water.<sup>74</sup> Het aantal verkooppunten per bebouwde oppervlakte geeft daarom een beter beeld. J scoort wederom het hoogst en I heeft duidelijk het kleinste aantal niet-gedoogde verkooppunten per vierkante bebouwde meter. Toch vallen ook hier vooral de overeenkomsten tussen de gemeenten op. Het aantal niet-gedoogde verkooppunten per bebouwde vierkante kilometer varieert van bijna twee in I tot nog geen zes in J. Gezien naar bebouwde oppervlakte is het aantal

niet-gedoogde cannabisaanbieders in een coffeeshoploze stad als G verhoudingsgewijs net zo groot als in een twee keer zo grote stad met veel coffeeshops zoals B.

Tabel 5.14 Verkooppunten per bebouwde km2

	bebouwd (km2)	coffeeshop	06-dealer	thuisdealer	otb dealer	straatdealer	totaal niet-gedoogd
		Med	med	med	med	med	med
<b>gemeente F</b> <sup>75</sup>	7		1.2	0.9	0.3	1.1	3.5
<b>gemeente G</b>	17		1.2	0.9		0.9	3.0
<b>gemeente H</b>	24	0.0	2.1	1.1	0.4	1.5	5.1
<b>gemeente D I</b>	15	0.3	0.7	1.3	0.7	1.3	4.0
<b>gemeente D II</b>	15	0.3	0.7	1.3	0.2	1.0	3.1
<b>gemeente B</b>	43	0.3	0.6	1.2	0.5	0.9	3.2
<b>gemeente I</b>	11	0.5	0.6	0.7	0.1	0.5	1.9
<b>gemeente J</b>	17	0.8	1.2	2.3	0.3	1.7	5.6



Of we nu rekening houden met het aantal inwoners of de bebouwde oppervlakte, opvallend blijft dat J hoog scoort, terwijl dit de gemeente is met de grootste coffeeshopdichtheid in ons onderzoek. Wat betreft bebouwde oppervlakte en inwonertal zijn D en J redelijk vergelijkbare gemeenten. J heeft echter driemaal zoveel coffeeshops, waardoor je zou verwachten dat de niet-gedoogde cannabismarkt kleiner zou zijn. Op basis van de zojuist besproken gegevens lijkt het erop dat de niet-gedoogde markt in J ongeveer anderhalf maal zo groot is als in D. J heeft echter wat betreft cannabisverkoop veel meer een regiofunctie dan D. In de omgeving van J vinden we weinig coffeeshops, bij D veel.<sup>76</sup> Bovendien zeggen geschatte aantallen niet-gedoogde verkooppunten niet noodzakelijkerwijs iets over de omvang van de niet-gedoogde markt in termen van verhandelde hoeveelheden. Er blijken in J opvallend veel

<sup>74</sup> Gemeten naar het totale gemeenteoppervlak heeft D de meeste niet-gedoogde verkooppunten. Vooral G en H scoren laag omdat deze gemeenten uitgestrekte groengebieden beslaan en (vooral in G veel) water in aanwezig is.

<sup>75</sup> Gegevens uit 2000. Sindsdien is F ongeveer tweemaal groter geworden door gemeentelijke herindeling. Gegevens van F zijn dus een overschatting (dus eigenlijk ongeveer gelijk aan I).

<sup>76</sup> Binnen een straal van 50 kilometer rond gemeente D bevinden zich maar liefst acht steden met in totaal 34 coffeeshops. Rond J zijn twee plaatsen met beide 2 coffeeshops in de buurt te vinden.

niet-gedoogde verkooppunten te zijn waar niet uitsluitend cannabis wordt verkocht (tabel 5.2). De verkoop van cannabis lijkt hier dus eerder een bijverdienste van harddrugsdealers, dan dat zij daar een goede boterham aan verdienen. Gemeten in grammen hoeft de niet-gedoogde markt in J niet groter te zijn dan in D. Dit komt ook tot uitdrukking in het geschatte marktaandeel van coffeeshops in beide steden: zowel in D als in J schatten de respondenten dat ongeveer 70% van de gebruikte cannabis uit de coffeeshop komt.

Ook F en I zijn vergelijkbare gemeenten steden, wat betreft bebouwde oppervlakte en aantal inwoners, en omdat beide steden meestal onder aan de lijst met niet-gedoogde verkooppunten terug te vinden zijn. Op het punt van coffeeshops zijn ze echter niet vergelijkbaar – I heeft er vijf en F heeft er officieel geen – dus zou je een verschil in niet-gedoogde markt kunnen verwachten. Maar het contrast tussen F en I is niet zo groot als het op papier lijkt. Uit de etnografische studie blijkt immers dat F wel een inofficiële ‘coffeeshop’ kent (zie hoofdstuk 6).

Wanneer we B en H als vergelijkbare steden beschouwen, dan zien we wel aanwijzingen voor het verwachte verschil in niet-gedoogde markt. In H, met de laagste coffeeshopdichtheid in het hele land, lijkt gemeten naar gemeentegrootte een omvangrijker niet-gedoogde markt te bestaan dan in B. Dat het totaal aantal geschatte niet-gedoogde verkooppunten in B hoger ligt, is te verklaren door een wat groter inwonertal en oppervlakte.

## 5.5 Samenvatting

Over het geheel genomen lijkt de informatie over het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders die gebruikers zelf kennen betrouwbaar, wellicht met uitzondering van het aantal straatdealers. Ook de schattingen van het aandeel van coffeeshops in de totale lokale verkoop lijken betrouwbaar. Voor de niet-gedoogde markt is het beeld minder eenduidig; voorzichtigheid is geboden bij 06-dealers en straatdealers. Hoewel de respondenten lang niet altijd weten hoeveel coffeeshops er precies in hun gemeente zijn, hebben zij daar als groep wel een valide beeld van. Er is geen algemene tendens waarbij respondenten systematisch hoge of juist lage schattingen geven van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders en coffeeshops in hun gemeente. Maar wel is het zo dat de schattingen van de aantallen verschillende typen niet-gedoogde cannabisaanbieders met elkaar samenhangen – en hierbij lijkt bekendheid met die typen niet-gedoogde cannabisaanbieders een rol te spelen. Er is dus wel enige voorzichtigheid geboden bij de schattingen die de respondenten geven van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders. Gemiddelde aantallen leveren te hoge schattingen op; de medianen leveren een getrouwer beeld op.

Lang niet alle respondenten kennen zelf niet-gedoogde cannabisaanbieders – en als het wel zo is, dan gaat het doorgaans om kleine aantallen. Vrij vaak verkopen de niet-gedoogde cannabisaanbieders ook of vooral harddrugs; dit geldt vooral voor de straatdealers.

De respondenten in de gemeenten met coffeeshops schatten gemiddeld dat 65% van de lokale cannabisverkoop aan consumenten direct uit (gedoogde) coffeeshops komt. In de gemeenten zonder coffeeshops is dit minder (42%) en dan gaat het om de verkoop door coffeeshops in andere gemeenten. In zowel de gemeenten *met* als die *zonder* coffeeshop(s)

komt de rest van de lokale verkoop het vaakst van zelftelers en het minst van 'onder de toonbank'-dealers.

Over het geheel genomen zijn de schattingen van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders op de lokale markt het hoogst voor thuisdealers, gevolgd door straatdealers, daarna 06-dealers en ten slotte, op flinke afstand de 'onder de toonbank'-dealers. Houden we rekening met de coffeeshopdichtheid, dan is het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders veruit het hoogst in de gemeente met naar verhouding de laagste coffeeshopdichtheid (H) en het laagst in de gemeenten met de meeste coffeeshops per hoofd van de bevolking (I en J). De gemeenten met een 'gemiddelde' coffeeshopdichtheid hebben rond de 10 niet-gedoogde cannabisaanbieders per (gedoogde) coffeeshop.

Gaan we uit van het aantal inwoners per gemeente, dan komen we ruwweg op tussen de 5 en 7 niet-gedoogde cannabisaanbieders per 10.000 inwoners. Verrassend genoeg heeft J, de gemeente met de hoogste coffeeshopdichtheid, volgens de respondenten de meeste niet-gedoogde cannabisaanbieders per hoofd van de bevolking. Het lijkt er echter sterk op dat het in deze stad veel vaker dan elders gaat om harddrugsdealers die ook wat cannabis verkopen, in plaats van serieuzere concurrenten van coffeeshops.



# 6

## ETNOGRAFIE IN VIJF GEMEENTEN

In dit hoofdstuk bekijken we vanuit etnografisch perspectief naar de niet-gedoogde cannabismarkt in B, D, F, G en J. In B en D is in het najaar van 2003 veldonderzoek verricht en in F, G en J in de zomer/najaar van 2004. In alle vijf steden is getracht om meer zicht te krijgen op de niet-gedoogde (schaduw)markt die voor de gemeente en politie deels onzichtbaar is. De onderzoeksperiode in de vijf steden was te kort voor een diepgravend en uitgebreid veldonderzoek, maar moet eerder worden gezien als een etnografische verkenning. Het kwalitatieve veldonderzoek heeft echter relevante informatie opgeleverd die een aanvullende verdieping geeft naast de reeds verkregen informatie van de lokale experts zoals in hoofdstuk 3 te lezen valt.

Aan de hand van observaties en informele gesprekken met gebruikers, dealers en andere insiders hebben we getracht de cannabismarkt in alle vijf gemeenten in kaart te brengen. Er zijn sommige blinde vlekken getraceerd waar de lokale experts weinig tot geen informatie over hadden. Bovendien zijn we meer te weten gekomen over de aard en omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt. Zodoende konden we de informatie van experts tegen het licht houden en toetsen aan de weerbarstige praktijk van de niet-gedoogde handel.

### 6.1 Gemeente D

D heeft als middelgrote stad, met ruim 90.000 inwoners, een belangrijke cultuur-, sport- en uitgaansfunctie voor de regio. De stad telt tientallen cafés, cafetaria's en restaurants die voornamelijk in de binnenstad zijn gevestigd. De gemeente D voert sinds de jaren zeventig een pragmatisch gedoogbeleid ten aanzien van de coffeeshops. In het centrum zijn al jaren vijf gedoogde coffeeshops gevestigd. Twee daarvan bevinden zich slechts vijftig meter van elkaar, aan het eind van een van de drukste winkelstraten. Een van de coffeeshops heeft zich onlangs nog hier gevestigd. Dit heeft overigens heel wat voeten in de aarde gehad toen de eigenaar door de gemeente werd gesommeerd om zijn shop elders te sluiten in verband met het geldende afstandscriterium van 250 meter van scholen verwijderd. Uiteindelijk heeft hij zich na vijf jaar zoeken op aanraden van de gemeente in de nabijheid van de andere coffeeshop gevestigd. Het open karakter van zijn shop staat in schril contrast met de haast sprookjesachtige wandtekeningen van zijn collega in de andere coffeeshop, die door een lokale hippie zijn geschilderd. We stappen de nieuwe coffeeshop binnen en zoeken de eigenaar die aan het einde van de lange bar een joint zit te roken. Hij vertelt dat de reacties uit de buurt aanvankelijk negatief waren. Er was angst voor overlast en rondhangende junks. *“Het sloeg nergens op. Mensen hebben geen idee wie hier een jointje rookt en komt halen: ze variëren van bouwvakker tot directeur die in zijn Jaguar even langs rijdt om een blowtje te halen.”*

### 6.1.1 Vaste niet-gedoogde cannabisverkooppunten

We zijn benieuwd of er buiten de gedoogde coffeeshops om ook op andere locaties cannabis wordt verkocht. We worden getipt om eens contact op te nemen met een bedrijfsleider die goed op de hoogte zou zijn van het uitgaansleven. Tijdens ons bezoek wist hij daar inderdaad meer over vertellen. Hij schetst een beeld van een handvol cafés waar niet wordt verkocht maar wel geblowd. Op de locatie waar hij werkt mag niet geblowd worden. Wie zich hier niet aan houdt wordt vriendelijk verzocht om de joint buiten op te roken. Verder zijn er enkele cafés waar ook cannabis wordt verkocht. Bij sommige lopen ook ‘huisdealers’ rond die voornamelijk cocaïne en ecstasy verkopen. Ten slotte wijst hij nog op twee bardancings waar in de avonduren beperkte verkoop van cannabis plaats vindt.

#### *Trommeltje wiet op tafel*

Via de bedrijfsleider krijgen we een nummer van een collega die deel uitmaakt van het alternatieve circuit en op de hoogte is van het wel en wee in D. We spreken bij hem thuis af. Hij weet te vertellen dat er drie jaar geleden een grote schoonmaakactie van de politie is geweest in een woonwijk in D Noord. Er werden toen ongeveer tien ‘illegale shops’ ontmanteld. Dat varieerde van een huiskamer met een trommeltje wiet op tafel tot en met compleet ingerichte huiskamers die op een coffeeshop leken. Er kwamen voor de invallen veel mensen uit de buurt en uit het nachtleven over de vloer. *“Bij de meeste van die ‘shops’ kon je toen van alles kopen: van coke tot ecstasy en meestal ook cannabis. Een kennis van mij leverde wel eens wat wiet aan een paar van die gasten. Ik weet niet hoeveel illegale shops er nu nog zitten, ik denk dat er misschien nog zo’n drie of vier zitten.”*

Het viel ons op dat in de gesprekken over de niet-gedoogde cannabishandel regelmatig naar D Noord werd verwezen. We hadden het sterke vermoeden dat een dienstdoende wijkagent ons hier meer over kon vertellen. De dag erop hadden we een afspraak met een wijkagent die sedert lange tijd in deze ‘sociale achterstandswijk’ werkt. *“Wat je kan bedenken is aanwezig in deze wijk”*, is zijn commentaar op ons verzoek om de lokale cannabismarkt te schetsen. Volgens zijn informatie is er zeker een aantal panden waar druk wordt gedeald in soft- en harddrugs. Er komen klachten uit de buurt dat er zowel overdag als ‘s nachts aanloop is. Bovendien wil het nog wel eens voorkomen dat potentiële kopers bij de verkeerde buur aanbellen. Volgens de wijkagent gaat het meestal om grammenwerk. Hij vindt de situatie verontrustend omdat hij veelvuldige gebruikers vaker ziet stelen om hun cannabis te kunnen betalen. De dealers en gebruikers die in dergelijke huizen vertoeven zijn vaak jong en van allochtone afkomst. De wijkagent: *“De sociale achtergrond bepaalt onder andere of het gebruik legitiem is. Zo niet dan wordt er gedeald op een illegale manier.”*

Na het gesprek met de wijkagent die toch minder te vertellen had dan wij hadden gehoopt, besloten we ‘koud’ maar wel volgens onze ‘straatintuïtie’ verschillende voorbijgangers aan te klampen. Op de vraag waar in de wijk wiet gekocht kan worden, worden we door blowers van uiteenlopende leeftijd telkens richting het centrum van de wijk gedirigeerd. In het enige café dat het winkelcentrum van Noord rijk is, zijn de aldaar aanwezige bezoekers niet echt loslippig. Er wordt wat gedronken, gekaart of een balletje gestoten. De cliëntèle bestaat voornamelijk uit ouderen. Mede door onze volhardendheid wordt er uiteindelijk toch schoorvoetend verteld dat er gedeald wordt bij de ‘cocaïneboulevard’ die langs het winkelcentrum loopt. Als we de bar verlaten, benadrukt de barmedewerker dat het café absoluut geen hasj en wiet verkoopt. Terwijl de avond invalt blijven we de straat observeren waar gedeald zou



worden. Het blijft rustig, op een aantal mensen na dan die snel op weg naar huis zijn. Bij een tweede bezoek later op de avond nemen we evenmin handelingen waar die duiden op illegale verkoop van soft- of harddrugs.

### **6.1.2 Mobiele niet-gedoogde verkooppunten**

Naar aanleiding van de survey onder cannabisgebruikers in het uitgaanscentrum van D (zie hoofdstuk 4), komen we in gesprek met een wietkweker, een ruige dertiger. *“Er wordt veel van hand tot hand doorgegeven met behulp van ‘vage bekenden’. De wiettaxi rijdt tot 01.00 uur. Daarna is het voor de deur van een disco te krijgen. Ook in de disco is er iemand die cannabis aanbiedt.”* En wie vroeg in de ochtend aan wiet wil komen, moet daarvoor weer in het park, het station of in Noord zijn. Volgens de wijkagent aldaar gaat het voornamelijk om jongeren op scooters of in auto's die makkelijk geld willen verdienen en op bestelling leveren. De volgende dag tijdens een bezoek aan een coffeeshop komen we in gesprek met een voormalige 06-dealer. Hij heeft een paar jaar geleden op een niet-gedoogde horecalocatie cannabis verkocht die hij in een ruime buidel tas bij zich droeg. Pas als de andere shops dicht waren, kreeg hij het extra druk. Op doordeweekse dagen reed hij ook vaak op en neer naar een nabijgelegen dorp waar hij ook cannabis verkocht. Hij is er op een zeker moment cocaïne bij gaan doen, omdat hij toch al met handel bezig was. Bovendien vroegen blowers telkens of hij ook aan ‘wit’ (= cocaïne) kon komen. Achteraf heeft hij daar spijt van gehad, want hij ging van zijn eigen cocaïne snoepen. Omdat er op een gegeven moment meer cocaïne zijn eigen neus in ging dan hij verkocht, moest hij wegens financiële problemen stoppen. Hij heeft toen een baan gevonden om zijn normale leven weer op te pakken.

#### *Happy hour bij Piet Wiet*

Bij het afnemen van de vragenlijst tijdens de survey lieten twee scholieren ons weten dat de wiettaxi geen onbekend fenomeen is in D. Degene die zij kennen houdt zelfs ‘happy hour’ in het weekend. Ook andere scholieren die wij tijdens het veldwerk spraken wisten te vertellen dat in de pauze vlakbij hun school wel eens door medescholieren cannabis werd gekocht bij een wiettaxi. Zelf hebben ze nooit bij een wiettaxi gekocht. Ze kopen liever van een bekende medescholier.

In veel gesprekken komt naar voren dat men in D en omstreken bekend is met de wiettaxi. Zo vertelde een winkelier dat hij sinds de sluiting van de coffeeshop in een buurgemeente gebruik maakt van een wiettaxi. *“Die kun je tot een uur of een ‘s nachts bellen en dan komt hij het langs brengen. Luxe hè?!”* Volgens een horecamedewerker is er ook een wiettaxi die tot 00.00 uur rijdt en die zelfs meer verkoopt dan alleen maar hasj of wiet.

Een coffeeshopeigenaar is echter niet zo te spreken over dit malafide particuliere initiatief: *“Ik begrijp niet dat er niet tegen op wordt getreden. Als er nog meer taxi’s bij komen dan ga ik het aankarten bij de politie. Wij hebben een officiële vergunning nodig en zij zijn vogelvrij!”* Een andere coffeeshopeigenaar neemt het niet zo hoog op: *“Er zal zo hier en daar wel een wiettaxi rondrijden, maar ze hebben weinig variatie en de kwaliteit is meestal slecht. Ik heb het druk zat. Mijn klanten blijven toch wel terug komen.”*

In een andere coffeeshop blijkt een medewerker bij een ‘THC-taxi’ te hebben gewerkt. Als hij erover wil vertellen, kapt zijn baas het gesprek af. Als we vertrekken geeft hij ons snel nog een telefoonnummer. We hebben inmiddels vijf verschillende nummers verzameld van ‘wiet-

taxi's' die rond zouden rijden in D en omgeving. We besluiten dat het tijd is om de proef eens op de som te nemen.

#### *Een wiettaxi bellen*

We bevinden ons in D Noord, waar geen enkele coffeeshop is. We bellen een van de nummers die we tijdens ons veldwerk hebben weten te bemachtigen. Het nummer is afkomstig van een scholier uit D Noord. Hij vertelde ons erbij dat we op het plein moeten wachten op de taxi. Er wordt opgenomen met "ja". Een van ons vertelt hem dat we hem even willen zien en of hij misschien onze kant op kan komen. Aangezien het een druk en groot parkeerterrein is, komt hij met het voorstel om op een rustigere parkeerplek af te spreken. Zittend op een muurtje zien we na ongeveer 5 minuten een auto onze kant opkomen. We weten niet zeker of dit de wiettaxi is. Er zit een wat morsige man met een jointje achter het stuur. Hij opent het raampje van zijn verouderde middenklasser en wenkt een van ons om in te stappen. De auto ruikt sterk naar wiet. Hij verkoopt alleen standaardzakjes van 2 gram voor 10 euro, dat is volgens hem 1 euro goedkoper dan de coffeeshop. Hij haalt een zakje uit zijn binnenzak om te laten zien. *"Het is allemaal mijn eigen teelt. Ik ben bezig met een eigen shop in (...), maar nog liever zou ik een mobiele shop willen. Je weet wel: zo'n oude Engelse bus met daarin een coffeeshop."* We vragen hem hoeveel klanten hij nu op een dag heeft: *"Als ik tien klanten op een dag heb dan is het veel hier in D. Ik heb er meer buiten de stad, in de andere dorpen."* Als hij zijn kaartje geeft, benadrukt hij nog even dat alles wat hij doet gewoon hartstikke legaal is. Hij zegt ook geen andere drugs te verkopen. We hoeven ons daarover geen zorgen te maken. [gemeente D, 19 november 2003, 16:30 uur]

#### *Ons kent ons*

Weinig mensen die wij in D hebben gesproken noemen spontaan straatdealers die cannabis verkopen. Op de kweker na zijn ze het er allemaal over eens dat de actieve straatdealers voornamelijk in harddrugs handelen. Volgens de kweker zijn er echter ook enkele straatdealers die in het centrum bij het park en in Noord naast harddrugs ook kleine hoeveelheden cannabis verkopen. Maar wie in D de weg kent, wil blowen en niet naar een coffeeshop wil, kan ook altijd terecht bij andere aanbieders, zo wordt ons verzekerd. De eerdergenoemde bedrijfsleider blowt een of twee keer per week. *"Ik kom nooit in een coffeeshop want de wiet is te duur én te sterk. Ook het sfeertje staat mij niet aan omdat ik een echte thuisgebruiker ben. Het is een beetje weg van de bestaande wereld, net zoals de opiumkitten destijds. Ik ben gesteld op mijn privacy."* Hij zegt dat zijn vrienden altijd wat hebben en dat hij niet afhankelijk hoeft te zijn van de coffeeshops. Hij schat dat er een behoorlijke thuishoudermarkt in D is. Zijn vrienden kweken het zelf of ze krijgen het van andere kwekers. Hierbij gaat het meestal om een paar plantjes. Ook de kweker die we in het hippe café spraken heeft een tijd aan vrienden en bekenden verkocht, maar dat schoot niet echt op. Nu verkoopt hij alleen in het groot door aan het buitenland. Omdat hij er genoeg op verdient, geeft hij het nu gewoon weg aan vrienden. De kraker, die tot vorig jaar zelf wat plantjes thuis had staan, schat in dat bij 1 op de 10 blowers thuis wietplanten staan. Hij concludeert dit naar aanleiding van een vluchtige blik over de balkonnetjes in zijn eigen buurt. Een smartshopeigenaar vermoedt dat er in D honderden kleine thuishouwers zijn die zowel grammen als onsjes verkopen aan vrienden binnen hun netwerk.

### 6.1.3 Jonger dan 18 en toch blowen

Via de survey (hoofdstuk 4) komen we in gesprek met een jongen van 17 en één van 18 jaar. Een zit nog op school en de ander werkt in de horeca. De 18-jarige jongen legt uit hoe hij aan z'n wiet komt als hij z'n identiteitsbewijs niet bij zich heeft. *"Als ik wiet wil kopen, maar ik heb mijn ID niet bij me, dan bel ik gewoon 06. Op vrijdag en zaterdag bellen we vaker, want dan viert de wiettaxi tussen 20.00 en 22.00 uur happy hour. De wiet van de taxi is best wel lekker en ook nog eens goedkoper dan in de coffeeshop. We kunnen ook altijd nog bij sommige klasgenoten kopen. Ze hebben thuis gewoon wat planten staan en nemen soms wat mee naar school. Sommigen kweken zelfs voor de coffeeshop. De politie doet toch geen reet."* De 17-jarige zegt dat ook hij bij de wiettaxi koopt.

Na de ontboezemingen van deze jonge blowers treffen we diezelfde middag een leraar. Hij ziet in de klas en op het schoolplein wel eens wat groene restjes van wiet liggen, maar hij vindt het blowgedrag van jongeren niet zo verontrustend. Als hij het idee heeft dat het te veel is dan bespreekt hij het wel met ze. Hij heeft geen flauw idee hoe jongeren eraan komen, maar er wordt volgens hem niet gedeald op het schoolplein. Op aanwijzing van de leraar bezoeken we een andere school in een andere wijk. Volgens hem zou daar meer aan de hand zijn.

#### *Blowen in het fietsenhok*

De VMBO school ligt tussen levendige woonwijken. De buurt staat bekend als een achterstandswijk. Op een plantsoentje vlak bij school zien we een groepje jongeren op een bankje zitten. Ze hebben pauze en roken even een peukje. Ze blijken goed op de hoogte te zijn waar je als minderjarige wiet kan kopen. *"Ga maar eens in het fietsenhok kijken, daar liggen allemaal tippies op de grond. Er wordt daar behoorlijk gepaft. Vaak halen jongeren hun wiet of andere spullen hier verderop. Vooral 's avonds is het raak. Je gaat dan naar zo'n glimmende snelle auto en vraagt om een hamburger. Hij weet dan genoeg. Het gaat vooral om wiet, hasj en pillen. Coke zou ook nog kunnen, maar dat komt niet veel voor denk ik."* Volgens zijn vriend kun je ook gewoon bij een coffeeshop voor de deur staan wachten tot iemand uit de auto stapt. *"Dan vraag je hem of hij wat voor je mee kan nemen. Dat lukt meestal wel."* Als we wat meer willen weten van de auto met de hamburgers, roepen ze ons na: *"Je hoeft er nu niet heen, want het is suikerfeest. Vanavond misschien..."* [gemeente D, 18 november 2003, 12:30 uur]

Tijdens het veldwerk horen we van verschillende jongeren dat ze ongeacht hun leeftijd zonder enig probleem wiet kunnen kopen in de coffeeshop. Dit leidde onder andere tot grote irritatie bij een schoolconciërge die de desbetreffende coffeeshop op de korrel heeft: *"Die shop laat alles en iedereen binnen en wij zitten met de problemen."* We besluiten een bezoek te brengen aan de betreffende coffeeshop. Het klopt inderdaad wat er wordt beweerd. We verbazen ons erover dat het personeel bij geen enkele jongere naar de leeftijd vraagt. Minderjarigen lopen hier gewoon naar binnen en kopen hun wiet. Bij een andere coffeeshop daarentegen vraagt de medewerker aan elke jongere die binnenstapt om identificatie. Wanneer blijkt dat twee jongeren hun identiteitskaart zijn vergeten, stuurt de medewerker ze onverbiddelijk weg. Ook een andere jongen die iets overhandigt dat op een OV-kaart moet lijken, wordt weggestuurd. De volgende heeft een rijbewijs bij zich en kan na leeftijdscontrole zonder problemen marihuana kopen. Een medewerker: *"Ze proberen van alles om binnen te komen, tot en met valse identiteitskaarten. Maar we moeten wel streng zijn, want we willen*

*onze zaak niet kwijt. Je kunt alleen niet tegenhouden dat oudere jongeren kopen voor minderjarigen. Als we door hebben dat dit gebeurt dan komt die persoon er ook niet meer in."*

#### *Joints voor minderjarigen*

In het centrum bevinden zich twee coffeeshops niet ver uit elkaar. Na enige tijd aan de overkant van de shops te hebben gepost, zien we twee jongens naast hun fietsen staan. Ze staan zenuwachtig om zich heen te kijken. We besluiten om ze op te zoeken. Ze spreken ons vrijwel direct aan: *"Wilt u misschien een jointje voor ons halen? Kunt u er misschien twee meenemen, ze kosten 3,50 euro per stuk. U krijgt geld van ons hoor!"* [gemeente D, 20 november 2003, 15:30]

### **6.1.4 Prioriteiten**

Volgens een horecamedewerker valt de handhaving op het coffeeshopbeleid erg mee in D. Dat er de laatste tijd meer cocaïne wordt gesnoven, baart hem meer zorgen. Het is net als op Texel waar hij oorspronkelijk vandaan komt en waar geen coffeeshop is: er wordt daar ook veel gehandeld, of het nou om soft- of harddrugs gaat. Een smartshophouder vindt dat de aandacht meer moet uitgaan naar alcohol- en cocaïnegebruik en vindt de cannabisproblematiek allemaal wel meevallen. Een kraker weet te melden dat straatdealers met al hun cocaïnebezit een veel groter probleem zijn. Een wijkagent ten slotte vindt de ontwikkeling in D Noord verontrustend, maar zegt tevens dat de problematiek weinig prioriteit heeft omdat er een capaciteitstekort is en andere problemen belangrijker zijn. Hij spreekt van een reactief beleid, wat neerkomt op optreden bij overlast van kwekerijen of verslaafden.

## **6.2 Gemeente B**

B is qua aantal inwoners de vijfde stad van Nederland. Met meer dan 200.000 inwoners is het de grootste stad van Zuid-Nederland. Het centraal gelegen uitgaansgebied wordt elk weekend door duizenden stappers bezocht en is sterk regionaal georiënteerd. Net als elke grote stad heeft B coffeeshops en een coffeeshopbeleid met de AHOJ-G criteria als richtinggevend beleid.

Volgens een (mede)eigenaar van een van de oudste coffeeshops in B blijft de coffeeshop een apart fenomeen. De status van coffeeshopeigenaar balanceert volgens hem door het huidige gedoogbeleid tussen die van brave winkelier en halve crimineel. Met het verschil dat een shopeigenaar zijn spullen mag verkopen, maar de voorraad niet mag aanvullen tot boven de 500 gram. Door deze norm moet hij dagelijks laveren langs leveranciers om voorraden aan te vullen met alle risico's van dien. Een jaar geleden is een familielid aangehouden omdat hij een voorraad wiet bij de coffeeshop wilde afleveren. Hij moest alle rookwaar inleveren en kreeg een boete van 1000 euro. Logistiek en de 500-gramnorm zijn volgens de shophouder niet de enige problemen. Minstens zo belangrijk is het voorkomen van verkoop aan minderjarigen. Ook moeten de medewerkers voortdurend alert blijven of klanten geen overlast veroorzaken. Op de stoep voor de shop heeft de eigenaar twee pionnen gezet om dubbel parkeren te voorkomen. Hoe gestresst hij hier over is blijkt uit het feit dat hij tijdens

ons gesprek alles nauwlettend in de gaten houdt en diverse keren naar buiten loopt om de boel te regelen. Hij wil namelijk voor geen goud zijn winkel verliezen.

In een buurt die grenst aan de binnenstad en volgens de gemeentelijke richtlijnen maximaal twee coffeeshops mag hebben spreken we de dienstdoende wijkagent. Als we de wijkagent mogen geloven, hoeft de eigenaar van de coffeeshop niet zo gestresst te doen. Maar ja, hij houdt toezicht in een belendende wijk waar net weer een ander toezichtregime is. De coffeeshops in zijn gebied bevinden zich in een woonwijk. Toch is er volgens de agent niet echt sprake van overlast: *"De bewoners bellen voor elk wissewasje. Als er bijvoorbeeld een aantal fietsen voor de coffeeshop staan kunnen ze er moeilijk langs en hangen ze al aan de lijn. Maar ze bellen toch ook niet voor een reclamebord van een winkel dat midden op de stoep staat."*

### **6.2.1 Vaste niet-gedoogde verkooppunten**

Volgens het gedoogbeleid mogen bedrijven met een drank- en horecaverunning ('natte horeca') geen softdrugs verkopen. Toch is er in B nog één gelegenheid waar dit wel mogelijk is, in de nabije toekomst gaat de verkoop van cannabis en drank echter in gescheiden ruimtes plaats vinden. Door vertraging van de nodige vergunningen voor de verbouwing aan de kant van de gemeente, duurt dit langer dan gepland. In een café net buiten het centrum constateerde de politie diverse keren dat er werd gehandeld in softdrugs. Een reeks overtredingen op grond van de Opiumwet heeft er inmiddels toe geleid dat de burgemeester de drank- en horecaverunning heeft ingetrokken, zodat het café definitief dicht moet. De eigenaar ontkent de verkoop van softdrugs niet, maar eist dezelfde behandeling als het eerder genoemde café in het centrum waar wel softdrugs én alcohol verkocht mag worden, mits de ruimtes gescheiden zijn. Het gedupeerde café kan volgens de eigenaar nooit een coffeeshop worden, omdat het limiet van maximaal vijftien coffeeshops al bereikt is.

We besluiten op avontuur te gaan om te kijken hoe weerbarstig de bestaande praktijk is in B. Een goed startpunt blijkt een tip van een blower die deelnam aan de cannabissurvey. Er moest volgens hem een café in de binnenstad liggen waar cannabis 'onder de toonbank' zou worden verkocht. Na enig speurwerk weten we het café te traceren, dat hip oogt en een publiek trekt van uiteenlopende pluimages. We ruiken vrijwel direct na binnenkomst een sterke, zoete wietlucht. Menig bezoeker rookt een joint vergezeld van een kop koffie, fris of een biertje. We nemen plaats aan de bar en zien de gebruikelijke transacties die bij de natte horeca horen. Als we aan de barman vragen of hij ook wiet verkoopt vertelt hij dat die tijd voorbij is. *"We verkochten vroeger lekkere hasj waar de klanten speciaal voor kwamen, maar na een waarschuwing zijn we daarmee gestopt, anders raken we onze horeca vergunning kwijt."*

#### *Thuisdealers en kwekers in een achterstandswijk*

Tijdens ons bezoek aan het voormalige hasjcafé raken we in gesprek met een student die aan de bar onder het genot van een biertje zit bij te komen van zijn colleges. Hij blowt zelf niet, maar is ervan overtuigd dat er buiten de gedoogde coffeeshops toch het een en ander gebeurt in B. Hij doelt daarbij vooral op de thuisdealers. *"Ik woon in een achterstandswijk. Dat is voor mij als arme student nog net betaalbaar. Ze zijn nu keihard aan het optreden tegen alle thuistelers die zogenaamd 'niet' opvallen met hun rolluiken en stankoverlast. We*

*hebben hierover zelfs post van de gemeente gehad. Ook de woningbouwvereniging treedt hard op: wie thuis cannabis teelt, kan zonder pardon uit de woning worden gezet."*

Het huidige beleid is een uitvloeisel van een vorig jaar gesloten convenant tussen de politie, justitie, energiebedrijf en woningcorporaties, om de hennepcultuur in de woningen aan te pakken. De partijen hebben onderling afgesproken dat ze bij een vermoeden van hennepcultuur elkaar onverwijld waarschuwen, waarna politie en justitie direct zullen ingrijpen. Het energiebedrijf sluit de stroom af als blijkt dat die illegaal is afgetapt. Huurders lopen hiermee het risico dat de corporaties de huur opzeggen. Volgens een netwerkbeheerder van het energiebedrijf is er het laatste jaar voor meer dan 100.000 euro drooggelegd. Kleine kwekers met minder dan tien lampen worden voornamelijk met rust gelaten. Tijdens onze korte veldwerkperiode hebben we helaas geen kweker kunnen vinden die, gezien de gespannen situatie in de wijk, bereid was hierover te praten. De student wist ons verder te vertellen dat er in zijn wijk wiet wordt verbouwd, maar kon niks zeggen over de thuisverkoop van cannabis aan consumenten.

#### *Flatwiet verkrumelen aan de keukentafel*

Via de survey (hoofdstuk 4) krijgen we van een geïnterviewde gebruiker een telefoonnummer toegespeeld van een voormalige dealer. We maken een afspraak met hem in een bar. Het is een enigszins alternatief uitziende en enthousiaste jongeman van midden twintig. Hij is een voormalige, volgens eigen zeggen kleine, coke- én cannabisdealer geweest. Zijn inschatting is dat ruim de helft tot driekwart van de cannabis uit coffeeshops komt. Als er buiten de shop om wordt gekocht dan is de prijs van de aangeboden cannabis een belangrijke reden. *"Voor tien euro kun je op een thuisadres vier à vijf gram wiet kopen."* Een andere belangrijke reden om niet naar een coffeeshop te gaan, is dat er ook blowers zijn die deel uitmaken van hechte vriendenkring die zelf planten kweken. Hij schat dat er zo'n vier tot vijf thuisdealers zitten in een gemiddelde wijk, waar 'ons kent ons' het motto is. Elke thuisdealer bedient ongeveer 25 klanten in de week. Daarbij gaat het met name om vrienden- en familienetwerken. De jongen vertelt tussen het biertappen door een verhaal over een plek waar hij onlangs samen met een aantal maten verzeild raakte. *"We wilden wiet kopen en iemand wist nog wel een adresje. Het was een appartement in een flatgebouw vlak bij mij in de wijk. In de woning zat een oudere man aan de keukentafel wat wiet te verkrumelen. Ik werd voorgesteld aan de man en we kochten wat wiet. De volgende keer toen ik alleen ging, onthaalde hij me met een glimlach. Ik kocht weer wat wiet dat hij uit een koekblik achter op de keukentafel haalde en we rookten samen een jointje, hangend voor de televisie, die volgens mij al de hele dag aanstond."*

Het valt de barjongen op dat je in het armere B Zuid op je fietsje of lopend naar een adresje gaat. In Noord, waar de wijken over het algemeen wat nieuwer zijn, wordt eerder wiet besteld en gebracht door een wiettaxi. Het lijkt wel hoe langer wij met de barjongen praten hoe vertrouwd hij zich gaat voelen en hoe meer thuisadressen hem plotsklaps te binnen schieten. Als we afscheid nemen, lijkt het erop dat hij twijfelt of de meeste wiet in B daadwerkelijk ook uit de coffeeshop komt.

#### *24 uur per dag open*

Uit de verhalen van de dienstdoende wijkagent maakten we op dat er in zijn district de afgelopen tijd slechts twee meldingen zijn geweest van verkoop onder de toonbank in twee verschillende cafés. Hij wordt niet echt warm of koud van slechts twee meldingen en ook het

district heeft nog geen aanstalten gemaakt om actie te ondernemen. Kennelijk heeft het geen hoge prioriteit. Een coffeeshopouder uit het centrum merkte onlangs op dat zijn verkoop van uitsluitend vloeitjes omhoog is gegaan. *"Op sommige dagen verkopen we meer vloeitjes dan wiet."* Hij verklaart dit doordat hij weet dat ongeveer 15% van zijn klantenkring zelf kweekt. Zijn assortiment wordt door 30 à 40 thuiskwekers bevoorrad. Hij denkt niet dat deze telers ook aan huis verkopen. We besluiten om deze kwestie verder uit te zoeken en nemen na een tip contact op met een kroegeigenaar. Hij blijkt goed op de hoogte te zijn van de problematiek. Als we hem de wietkwestie voorleggen moet hij lachen: *"Niet de thuisteler verkoopt cannabis aan huis, maar juist de buurman van de thuisteler!"* Hij denkt dat er minimaal 30 tot 50 thuisdealers zijn in B die vanuit huiskamers en schuurtjes cannabis verkopen. *"Op het kamp (= woonwagenkamp) zit er in ieder geval een. Die is 24 uur per dag open en het is er erg gezellig. Ik kan het weten",* zegt hij spottend, *"want ik ben er zelf opgegroeid!"* Hij weet ook te melden dat een klein segment van de 'natte horeca' onder de toonbank in cannabis en soms in harddrugs handelt. Uit betrouwbare bron weet hij dat een café zich weer beperkt tot wat de vergunning toelaat: alleen alcohol verkopen. De vaste cannabisklanten bezoeken nu eerst de coffeeshop waarna ze hun joint in hun stamcafé roken onder het genot van een borrel. Als we afscheid nemen, schiet hem nog een growshop te binnen die een gram wiet voor 4 euro verkoopt.

#### *Thuiswiet uit de rosse buurt*

We verpozen ons in de rosse buurt omdat iemand ons erop wees dat er zo hier en daar cannabis wordt verkocht in fietsenschuurtjes. De wijk met zijn smalle straatjes bestaat voornamelijk uit eengezinswoningen. Er vindt verspreid over de hele buurt raamprostitutie plaats. Er rijden behoorlijk wat auto's in de wijk die telkens vaart minderen om de prostituees te kunnen bekijken. Zo hier en daar lopen wat passanten voorbij. In een woning bevindt zich een politiedependance die de wijk een veiliger gevoel moet geven. Aan de rand van de wijk is het drukke verkeer te horen van een doorgaande weg richting het centrum. Langs deze weg bevindt zich een coffeeshop waar de goedkoopste wiet 9 euro per gram kost. Een andere shop, die midden in de buurt tegenover de politie ligt, is gesloten wegens verbouwing. Na een aantal mislukte pogingen leggen we contact met een jongen van ongeveer 20 jaar. We gaan met hem mee naar zijn huis. Ondertussen vertelt hij dat hij ongeveer 8-9 klanten op een dag heeft en elke wijk zo wel zijn eigen dealertjes heeft. Als we vragen waar hij het vandaan haalt, antwoordt hij dat het van een kennis afkomstig is die thuis kweekt. We komen bij zijn woning. In zijn woonkamer heeft hij een paar plastic bekertjes met wiet op de salontafel. Hij vertelt dat hij die voor 11 euro per 2½ gram verkoopt. Als we na een tijdje vertrekken, lopen we langs de burens die ons tijdens hun vrolijke gebabbel in de peiling houden. Uit de reacties van de burens blijkt dat ze goed op de hoogte zijn van de bijverdienste van de buurjongen. Bij ons afscheid geeft hij ons zijn mobiele nummer en loopt de wijk weer in. [gemeente B, 19 december 2003, 17:30 uur]

### **6.2.2 Mobiele niet-gedoogde verkooppunten**

De voormalig dealer die wij reeds eerder spraken, constateerde naast de thuisverkoop ook een levendige mobiele handel in zijn woonwijk. De gemeente is de vooroorlogse wijk momenteel grondig aan het renoveren en pakt daarbij tegelijkertijd de illegale huisteelt aan. Op grond van verdachte manoeuvres heeft de jongen het vermoeden dat er vanuit verschillende woningen wordt geopereerd. *"Bij mij tegenover rijdt de hele dag een bepaald type auto rond."*

*Ik weet het niet hoor, maar hij komt om de haverklap thuis en vertrekt weer. Dat gaat dag in dag uit zo.*" Hij weet ook een wiettaxi uit de buurt, die tijdelijk is gestopt, maar werkte voorheen vanuit het eigen huis met drie brommerkoeriers. De coffeeshophouder beaamt eveneens dat er een aantal taxi's rijden naar de buitenwijken. Ook heeft hij wel eens een wietchauffeur gadeslagen die vanuit zijn auto aan toeristen probeerde te verkopen. De straatdealer die cannabis verkoopt, is volgens de meeste informanten een redelijk onbekend fenomeen in B. De meeste straatdealers zitten in de cocaïne- en heroïnehandel.

### **6.2.3 Blown onder de 18 jaar**

Op een plein midden in B staat elke vrijdagavond tot 21.00 uur en zaterdag tot diep in de nacht de JIP-bus. Het JIP (Jongeren Informatie Punt) is een gezamenlijk initiatief van de gemeente en Novadic, een zorginstelling die onder andere alcohol- en drugsvoorlichting geeft aan jongeren en hun ouders. In het weekend kunnen er ook ecstasypillen worden getest. Als we aan de coördinator vragen of minderjarigen makkelijk aan wiet kunnen komen als ze willen blowen, knikt hij bevestigend. *"Ze komen echt wel aan hun wiet. Het feit dat ze jonger dan 18 zijn wil niet zeggen dat ze niet roken. Ze kunnen natuurlijk ook in de shop terecht want ik weet uit de verhalen dat er in sommige coffeeshops niet streng wordt gecontroleerd."* Deze constatering is ook bekend bij de wijkagent. Hij is ervan op de hoogte dat minderjarigen hun wiet of zelf kopen of het laten halen door een ouder iemand. Er wordt vooralsnog door het wijkteam geen actie ondernomen. Alle aandacht gaat momenteel uit naar drugsgerelateerde overlast van met name Antilliaanse straatdealers die zich sedert anderhalf jaar ophouden in de wijk en gekookte cocaïne (= crack) verkopen. Ook de voormalige dealer drukt ons op het hart dat cocaïne en ecstasypillen een veel hogere prioriteit heeft in de horeca dan de cannabisproblematiek. *"Veel dealers die in de horeca actief zijn, handelen in hard drugs. Ze zijn ook redelijk georganiseerd in tegenstelling tot de dealers die wiet en hasj verkopen."* En hoe zit het dan met de minderjarige jeugd in B? Hanteren ze dezelfde manoeuvres als hun leeftijdsgenoten in D? Een coffeeshopeigenaar in de binnenstad begint diep te zuchten als we de verplichte leeftijdsgrens onder de aandacht brengen. Gek wordt hij er af en toe van. Zijn personeel is genoodzaakt om een kwart van alle klanten weg te sturen omdat ze niet kunnen bewijzen dat ze 18 jaar zijn. *"De politie heeft ons anderhalf jaar geleden een officiële waarschuwing gegeven omdat ze twee 16-jarige jongens bij ons aantreffen. Als je het even niet onder controle hebt, kun je zo onderuit gaan."* Hij is niet blij met de doorverkoop van cannabis van meerderjarigen aan minderjarigen. Voorheen stond de naam van de coffeeshop op plastic hulzen van joints. *"Dat hebben we laten verwijderen, want als een minderjarige met zo'n huls wordt gepakt, rust de verdenking automatisch bij ons."*

## **6.3 Gemeente F**

F heeft vanwege zijn geschiedenis als voormalige handelsstad een historische binnenstad. F telt bijna 50.000 inwoners, waarvan 7000 personen tussen de 15 en 24 jaar oud zijn. F is de op een na grootste gemeente in de provincie. Iets meer dan 8 procent in deze gemeente is allochtoon, waarvan de Turkse gemeenschap het grootst in aantal is. Er zijn vier scholen



voor het voortgezet onderwijs (3 protestants christelijk en 1 openbaar). Het CDA is de grootste politieke partij gevolgd door de PVDA en de Christen Unie.

### *Openbaar geheim*

De positie van een kelder van waaruit cannabis wordt verkocht ('t Keldertje), houdt de gemeenteren flink bezig. F heeft met een nuloptionele meerderheid in de raad officieel geen coffeeshop. Het is echter een openbaar geheim dat er in 't Keldertje cannabis wordt verkocht, want zelfs in de drugsnota van de gemeente staat te lezen dat er gedeald wordt vanuit 't Keldertje. Veel politici van gemeente F beschouwen 't Keldertje dan ook als een nagel aan hun doodskist.

Zowel in 1998 als in 2003 is het voorstel om 't Keldertje te promoveren van een louche, vochtig kot naar een hygiënische coffeeshop niet door de raad gekomen.<sup>77</sup> De status-quo blijft voorlopig dus gehandhaafd: de meerderheid van de christelijke politieke partijen is tegen het opheffen van de nuloptie terwijl blowers hun cannabis blijven kopen op een locatie die officieel geen coffeeshop mag heten.

Tijdens onze veldwerkperiode wordt het duidelijk dat de gemeente F diep verdeeld is rond de problematiek van 't Keldertje. Er zijn twee partijen die in de gemeente onverzoenlijk tegenover elkaar staan: een fractie die absoluut niets wil weten van gebruik van genotmiddelen waaronder cannabis en een fractie die vindt dat blowers tenminste op één locatie in de gemeente hun cannabis moeten kunnen kopen zonder al te veel gedoe eromheen.

### **6.3.1 Vaste (niet) gedoogde verkooppunten**

't Keldertje bevindt zich in een ruimte waar het een paar jaar geleden nog mogelijk was om te zitten en tafelvoetbal te spelen. Naar aanleiding van verschillende invallen van de politie is het pand door de eigenaar veranderd in een plaats die nog slechts dienst doet als afhaalpunt.

#### *Blowen tegenover de kerk*

Gemeente F, drie uur in de middag. Onze zoektocht naar niet-gedoogde verkooppunten is in volle gang. We vragen aan een groepje jongeren, dat in de luwte van een steegje staat te blowen, hoe ze aan hun wiet komen. Er wordt besmuikt gegniffeld als ze de naam van 't Keldertje noemen. We moeten aan het eind van de drukke winkelstraat links afslaan. Tegenover de kerk zou zich een verkooppunt bevinden dat elke blower in F weet te vinden. We wandelen even later over een plein dat aan de voet van een grote kerk ligt en zijn op zoek naar een herkenningspunt. We zien niets: geen rastavlag, geen reggaemuziek of scooters op de stoep. We turen naar enkele statige oude woonpanden, maar niets duidt op de vestiging van een verkooppunt. Als we naderbij komen en nauwlettend door een aantal ramen gluren zien we op een raam een vergeelde poster op zijn kop hangen met enige regels voor het roken van cannabis. De deur is dicht en we bellen tevergeefs aan. We besluiten te wachten op dat wat komen gaat. Tegelijkertijd realiseren we ons dat een achteloze voorbijganger geen flauw idee zou hebben dat zich hier een omstreden verkooppunt van cannabis bevindt dat de gemeente van F al jarenlang een doorn in het oog is en tot allerlei twisten heeft geleid, tot de bemoeienis van de burgemeester aan toe.

---

<sup>77</sup> De burgemeester stelde voor om twee coffeeshops te gedogen.

Enige tijd later bespeuren we een paar jongens die een deur openen waarvan we vermoedden dat zich daar 't Keldertje moet bevinden. Even later komen de jongens weer naar buiten en komt een volgende bezoeker al aangelopen. De man van in de dertig staat na luttele minuten weer buiten en vertrekt spoorlags. We besluiten eens een kijkje te gaan nemen en passeren een deuropening van krap anderhalve meter hoog. Een trapje leidt ons naar beneden waar we uitkomen op een amateuristisch getimmerde houten wand met een gat ter grootte van een brievenbus. De rest van de benauwde, kale betonnen ruimte staat voor een gedeelte onder water. Links van de ingang staat een verwaarloosde bar met drie oude krukken. Ruimte om te zitten is er niet. Achter het gat zit een vrouw jointjes te draaien terwijl ze onderuit in haar stoel hangt. Ze wordt vergezeld door vier mensen die temidden van aftands meubilair druk zitten te babbelen. De dame achter het 'loket' vraagt ongeïnteresseerd wat we willen. We vragen wat ze heeft. Ze heeft een paar 'wietjes en wat hasjes' voor 6 of 12 euro. Weer buiten spreken we een jongen aan die zojuist een zakje wiet bij het Keldertje heeft gekocht. Hij is niet erg te spreken over de kwaliteit. Bij enige haast neemt hij de slechte kwaliteit op de koop toe want in een stad zo'n twintig kilometer verderop zit pas de eerste dichtstbijzijnde officiële coffeeshop.

We besluiten ons licht eens verder op te gaan steken in de buurt en informatie in te winnen over de eventuele uitwassen van de cannabishandel. Zo weet een winkelier ons te vertellen dat 't Keldertje vaak lange periodes gesloten is. Hij is daar niet zo blij mee, want na elke sluiting zien anderen hun kans schoon om cannabis te verkopen vanuit diverse locaties in de nabije omgeving. *“Een junk die hier tegenover woont, ging toen 't Keldertje dicht was cannabis verkopen vanuit zijn huis. Ik zag daar minderjarigen over de vloer komen bij een gast die onlangs nog door zijn knie is geschoten omdat hij slechte XTC verkocht. Gelukkig is hij uit zijn huis gezet en is 't Keldertje ook weer even open.”* De politie is op de hoogte van dit verhaal en bevestigt de versie van de winkelier. Overigens is de houding van de politie jegens 't Keldertje wat toleranter geworden. De locatie wordt nu gedoogd zo lang er niet aan minderjarigen wordt verkocht en er geen harddrugs in omloop zijn. Een agent ziet erop toe dat de verkoper zich hier ook aan houdt. Ook van een oud-bezoeker horen we dat de politie zich steeds soepeler opstelt. Dat is wel eens anders geweest. *“Er is een tijd geweest dat de politie om het half jaar een inval deed. Ik was zelf een keer binnen toen de politie naar binnen stormde. We werden allemaal tegen de muur gezet en vervolgens meegenomen naar het bureau. We moesten drie uur op de luchtplaats staan. In de krant was te lezen dat er 7 drugsdealers waren opgepakt, terwijl we daar gewoon onze wiet kochten en een joint rookten, meer niet.”*

### *Ongemakkelijk kuchen*

Behalve verhalen over 't Keldertje krijgen we van insiders te horen dat er elders in F een huisdealer annex kweker actief is die op bepaalde dagen grotere hoeveelheden cannabis verkoopt. En uit een enquête die we onder jongeren hebben afgenomen krijgen we te horen dat er ook een winkelier is die cannabis verkoopt. Aangezien de informatie vrij gedetailleerd is besluiten we dit na te trekken en gaan op zoek naar de winkel die zich buiten het drukke winkelgebied moet bevinden. Als we voor de het perceel staan besluiten we de stoute schoenen aan te trekken en naar binnen te gaan. Een grote man komt ons tegemoet en neemt plaats op een stoel achter de balie. We twifelen opeens of we het wel durven te vragen en beginnen ongemakkelijk te kuchen. "Ahum... Misschien een rare vraag maar..." Hij maakt de zin af: "Of ik wiet en hasj verkoop? Jazeker!" Alsof het de normaalste zaak van de wereld is, geeft hij kort en bondig uitleg over zijn aanbod. In een ladekastje naast de toonbank haalt hij

bank haalt hij een aantal zakjes tevoorschijn. Hij zegt dat zijn cannabis beter is dan wat er in 't Keldertje wordt verkocht en dat we altijd welkom zijn. De politie is niet op de hoogte van deze 'onder de toonbank'-verkoper. De agent kent wel een andere huisdealer die een poosje vanuit een woning cannabis heeft verkocht. Of deze momenteel nog actief is moet hij ons echter verschuldigd blijven. We besluiten na het gesprek met de agent direct polshoogte te nemen. Na een omzwerving door F komen we uiteindelijk terecht in een smal straatje met rijtjeshuizen en bouwvallige schuurtjes in achtertuintjes. De buurt voldoet aan de beschrijving die de agent ons heeft geschetst. Het is niet de meest propere buurt. Het steegje achter de huizen dient als opslag van winkelwagentjes, oud ijzer en bergen hout. De vale gordijnen van de meeste huizen zitten dicht. Het lijkt alsof hier niemand woont. We besluiten om nog een paar keer terug te komen maar zien telkens geen spoor van enige verkoop aan huis. Het vermoeden van de politie wordt wel door enkele blowers bevestigd die deze persoon kennen. Niemand heeft hem de laatste tijd nog gezien.

### *Zakje wiet binnen 5 minuten*

Onze ethnografische veldverkenning wordt deels gestuurd en beïnvloed door de ervaringen die we in vergelijkbare buurten in andere steden en gemeenten hebben opgedaan. Sociale achterstandswijken lijken gevoeliger te zijn voor niet-gedoogde cannabishandel dan de welgestelde buurten. Tijdens onze veldverkenning in F moeten we daar opeens weer aan denken als we door een buurtje wandelen dat aan alle eigenschappen voldoet: kleine huizen, nauwe straten en een sobere inrichting van huizen. De armoede dringt zich aan ons op als we door een paar straatjes in een achterstandswijk lopen.

In een kaal plantsoen zitten een paar slonzig geklede veertigers op een bankje een biertje te drinken. Op een bankje verderop draaien twee jongens een shagje. We lopen op ze af en vragen stoutmoedig waar we ergens in de buurt wat wiet kunnen halen. "*Geen probleem,*" antwoordt er een vrijwel direct. "*Hoeveel willen jullie hebben?*" We geven een van de jongens 5 euro mee. Hij zegt dat hij binnen 5 minuten terug is met een zakje wiet. Terwijl hij weg is, praten we over koetjes en kalfjes met andere bewoners die er niet vreemd van op kijken dat vreemdelingen juist in hun buurtje op zoek zijn naar marihuana. "*Je zit precies in de goede buurt*" zegt een bewoner. Hij lijkt oprecht trots dat we hier terecht zijn gekomen. Zelf gaat hij liever naar de stad omdat ze daar betere wiet hebben. Hij is niet de enige waar we dat van hebben gehoord.

Enkele minuten later komt de jongen rustig aangewandeld met een zakje wiet van ongeveer 1 gram, inclusief wat vloeitipjes. We spreken onze verbazing uit over zijn snelle komst. "*Ze hebben het gewoon klaarliggen in zakjes van een gram*", zegt hij opgewekt. "*Je kunt er zelfs een kopje koffie drinken en wat roken, het is gewoon bij iemand thuis.*" We reageren geveinsd enthousiast. Het lijkt ons een leuk idee om met hem dezelfde avond nog af te spreken en de huisdealer met een bezoekje te vereren, want met de gram die we hebben gekocht komen we vast niet de hele avond door.

Als we die avond tegen elven onze contactpersoon bellen zit hij bij de huisdealer een biertje te drinken en een stickie te roken. We spreken af op het pleintje waar we hem die middag hebben ontmoet. Onderweg naar de huisdealer horen we hem een beetje uit wat hij zoal in F doet. Hij is rond de dertig en een regelmatige blower. In het weekend gebruikt hij speed, dat is makkelijk te krijgen in F. Hij verricht voor de huisdealer zo nu en dan wat hand- en spanndiensten. We arriveren niet ver van het pleintje in een straat met lage, drie verdiepingen tel-

lende jaren vijftig flats. Ons bezoek galmt door het kale en gehorige trappenhuis. Onze gids belt aan...

#### *Blowen bij de huisdealer*

Een verzorgde jongeman van rond de 30 doet open en verwelkomt ons vriendelijk. Kennelijk fungeert hij als receptionist. We worden verzocht om in het kleine gangetje onze schoenen uit te doen. Een grote hond waggelt op ons af en snuffelt nieuwsgierig aan onze sokken terwijl we naar de woonkamer lopen. In de eethoek en zitten een paar mensen een joint te roken. Een allochtone dertiger en een hooggeblondeerde vrouw van ergens in de veertig kijken naar een docusoap op televisie. De andere jongen die vanmiddag ook bij het groepje stond, lijkt gedrogeerd en komt moeilijk uit zijn woorden. We krijgen een biertje aangeboden en ploffen neer op een leren bank. Na wat koetjes en kalfjes over en weer te hebben uitgewisseld bestellen we voor 5 euro wiet. De verkoper schuift na een goedkeurend knikje van de receptionist een tafellaatje open. Hij geeft ons eenzelfde zakje als vanmiddag. Ons geld wordt in een gerafeld kartonnen doosje gedaan dat midden op tafel staat. We blijven nog even zitten en horen de bel gaan. In de gang staat een meisje van begin 20. Ze vraagt ook een zakje van 5 euro. De receptionist loopt naar een kast aan de andere kant van de kamer en haalt er een nieuwe voorraad gevulde wietzakjes uit. Hij stopt ze in de lade onder de tafel. De receptionist wil zijn hond uitlaten en we besluiten om met hem mee naar buiten te lopen. Onze contactpersoon gaat mee. We lopen met onze gids naar buiten. Hij is van plan om nog even wat pep (amfetamine) te halen bij een bevriende huisdealer. We vissen vlak voor ons afscheid of de huisdealer waar we zojuist zijn geweest ook nog andere drugs verkoopt. Hij vermijdt onze vraag een beetje en antwoordt uiteindelijk: "Ik haal mijn pep altijd bij andere dealers, die jongen doet alleen cannabis." We nemen afscheid en zien hem straf doorlopen op weg naar de pepdealer.

#### *Ritselen onder elkaar*

De zojuist genoemde wietverkoper blijkt bij navraag bij meerdere blowers bekend te zijn. Naar het schijnt komen er ook wel eens minderjarige blowers over de vloer. Volgens een ingewijde bewoner betreft hij zijn wiet van kwekers uit de stad. Zijn klandizie bestaat voornamelijk uit randgroepjongeren en oudere buurtbewoners.

Uit andere bronnen, waaronder een ex-cannabisdealer, vernemen we dat F in trek schijnt te zijn bij Afrikaanse jongens die kamers willen huren van mensen die krap bij kas zitten. Hier-vandaan willen ze vervolgens handelen in ecstasy, cocaïne en cannabis. De politie zegt dat zij al enige keren heeft opgetreden tegen dit nieuwe fenomeen.

Verder blijkt uit gesprekken dat er verschillende netwerken zijn die kleinschalig cannabis kweken. Een oud-gemeenteraadslid laat ons weten dat hij thuis een paar 'paarse planten' heeft staan voor eigen gebruik en voor vrienden en bekenden. Hij is niet blij met het gesteggel rond 't Keldertje en vindt het onverteerbaar dat mensen hun rookwaar in zo'n donker en duister hol moeten kopen. Nee, dan liever zelfvoorzienend en niet afhankelijk van andere verkopers. Zo denkt ook een vrouw erover wiens vrienden op hun vijftigste nog steeds blowen. "Ze ritselen onderling wat met elkaar, zeg maar ons-kent-ons. De een heeft een paar plantjes en een ander kent wel iemand die wat groter kweekt." Een 21-jarige student heeft dat geluk niet. Hij kent niemand die thuis kweekt en is aangewezen op 't Keldertje. Maar als hij mag kiezen haalt hij zijn cannabis liever in een nette coffeeshop in de stad dan in een louche kelder in F.

### 6.3.2 Mobiele niet-gedoogde aanbieders

De eerdergenoemde man die ons bij de huisdealer bracht, zegt goed op de hoogte te zijn van de drugsmarkt in F. Hij vermoedt dat de mobiele markt groter is dan de handvol thuisdealers die actief zijn in F. Hij schat dat er rond de vijftien 06-dealers<sup>78</sup> zijn en enkele straatdealers die zich ophouden in de omgeving van het park of de skatebaan. We hebben deze locaties enkele keren op verschillende tijdstippen bezocht maar geen enkele transactie gezien en niets gehoord van rondhangende jongeren aldaar. Het fenomeen van de 06-dealer is wel bekend in F, omdat we van de ex-cannabisdealer hoorden dat er enige tijd geleden een 06-dealer is opgepakt. Deze zocht handlangers op school om wiet te verkopen en had bij sommige leerlingen kaartjes achter gelaten. Twee meisjes van een scholengemeenschap kregen hier lucht van en hebben dit aangekaart bij enkele raadsleden van F. Dit resulteerde in de aanhouding van de jongeman.

Om te kijken of dergelijke verhalen vaker circuleren hebben we een docent van een VMBO gesproken over het cannabisgebruik op zijn school. Voor zover hij er kijk op heeft vindt hij de 06-dealers niet meer zo zorgwekkend als twee jaar geleden. *“Toen kwamen er brommertjes en auto’s in de buurt van het schoolplein. In samenwerking met de politie heeft de school hier tegen opgetreden.”* Soms verdenkt hij leerlingen ervan dat ze stoned in de schoolbanken zitten. *“We letten met name streng op als ze tijdens technische vakken met bijvoorbeeld een cirkelzaag moeten werken.”* Hij zegt op de hoogte te zijn wie er blowt. ‘t Keldertje is hem eveneens bekend en soms hoort hij ook dat de cannabis van een huisdealer afkomstig is. Over dealende leerlingen heeft hij al een tijd niets meer van gehoord. Ondanks het feit dat er ook in F wordt geblowd, is hij niet verontrust over het gebruik.

Het jongerencentrum is de enige plek in F waar blowen wordt toegestaan. Het jongerencentrum ligt aan een park aan de rand van het centrum. In het weekend worden er bands en party’s georganiseerd. Er spelen tijdens onze aanwezigheid op zaterdag twee bandjes. Het publiek bestaat voornamelijk uit alternatief uitziende scholieren en studenten. Een kleine rondvraag leert ons dat de meeste blowende bezoekers tussen de 15 en 25 jaar hun wiet in ‘t Keldertje, bij de genoemde huisdealer of bij de skatebaan kopen. Of ze laten het halen uit de nabijgelegen stad.

#### *Blowen onder de 18 jaar*

Tijdens ons veldwerk hebben diverse blowers ons verteld dat jongeren onder de 18 op eigen gelegenheid betrekkelijk eenvoudig aan wiet kunnen komen. Dit beeld wordt bevestigd op een koopavond waar we veel blowers aanspreken. Menigeen heeft wel eens onder de 18 jaar wiet gekocht in ‘t Keldertje. Een meisje van 17 dat al enige keren in ‘t Keldertje is geweest, zegt dat er nog nooit naar haar leeftijd is geïnformeerd. Ook bij de huisdealer wordt niet gelet op leeftijd.

#### *Regio*

We krijgen op grond van gesprekken met jonge blowers, handelaren en professionals de indruk dat de meeste wiet afkomstig is uit de naburige stad, die vijf coffeeshops heeft. De praktijk leert dat iemand uit een vriendengroep naar de stad afreist voor een bestelling en het

thuis onder vrienden verdeelt. Een veel gehoorde reden waarom er voor de stad wordt gekozen is de goede kwaliteit en de ruime keus. Bovendien is lang niet iedereen gecharmeerd van het krakkemikkige keldertje waar volgens sommigen een louche sfeer hangt. Het is ook niet moeilijk om in de stad te komen met de auto of met het boemeltje. Veel jongeren zitten op school in de stad en een deel daarvan gaat na afloop even langs de coffeeshop. Een verkoper van een coffeeshop in de stad zegt echter geen idee te hebben of er ook jeugd uit F bij hem koopt. Hij antwoordt nuchter en terughoudend: “Als ik dat eens wist. Het staat namelijk niet op hun hoofd geschreven waar ze vandaan komen.” We besluiten aan de halers in zijn shop te vragen waar ze vandaan komen. Er blijken inderdaad jongeren uit F te komen die echter uitsluitend voor zichzelf cannabis kopen.

## 6.4 Gemeente G

G is een van de snelst groeiende gemeenten in Nederland met inmiddels 60.000 inwoners. G is ook een jonge stad, want er wonen bijna 10.000 jongeren tussen de 15 en 24 jaar. Ongeveer een kwart van de bevolking is allochtoon. Een kleine meerderheid van de gemeenteraad heeft in 2002 ingestemd met de komst van een coffeeshop in een oud politiebureau. Er zijn echter uit allerlei hoeken (scholen, buurtbewoners etc.) bezwaarschriften ingediend en volgens een wijkagent is de coffeeshop er nog lang niet. Maar er zijn ook voorstanders, zoals enkele winkelbedienden in het centrum van G die het prima vinden dat er eindelijk een shop komt. Volgens een verkoper hoeven jongeren dan tenminste niet overal meer in portiekjes en op de hoek van de straat te blowen. *“Nee, doe ze maar allemaal lekker in de shop, dan struikelt niemand er meer over en durft mijn moeder ook weer met koopavond de stad in”*, zegt hij met een ironische ondertoon. Volgens een andere wijkagent wordt er veel te veel van de komende coffeeshop verwacht. De eigenaar van de shop blijkt overigens ook de eigenaar van de coffeeshop in gemeente H te zijn. Volgens een horecamedewerker is dit een slechte zaak. Hij vindt dat het iemand uit G moet zijn die de stad en haar inwoners kent.

### 6.4.1 Vaste niet-gedoogde verkooppunten

Tijdens een veldobservatie in de avonduren spreken we met een jeugdgroepje die een blowtje rookt achter de bioscoop in het centrum. Twee jongens van 16 bestellen hun wiet normaal gesproken via de telefoon. Ze kennen 5 huisdealers verspreid over 3 wijken, waar onder het genot van een drankje wiet kan worden gehaald. De wijk waar ze uit afkomstig zijn, behoort volgens de jongens samen met een andere buurt in de periferie van G tot een achterstandswijk. De wijk ligt betrekkelijk afgelegen van de andere wijken. Er is een klein winkelcentrum met een bloemenwinkel, supermarkt, snackbar en een kroeg. Sommige jongeren vertelden in de enquête dat er voor de supermarkt wel eens gedeald wordt, maar tijdens ons veldwerk hebben we geen verdachte activiteiten gezien. Een schoonmaker van de gemeente wijst ons wel op een populaire locatie in de buurt waar hij altijd wietzakjes op de grond ziet liggen. In een kroeg verderop horen we van blowers dat ze geen huisdealer in de wijk kennen. Maar

---

<sup>78</sup> Vijftien dealers lijkt ons te hoog gegrepen. Op grond van de verhalen van andere blowers rept bijna niemand over 06-dealers en des te vaker over huisdealers.

aan nummers van 06-koeriers is geen gebrek. We kunnen zo verschillende nummers krijgen als we willen.

Een ex-kweker die we in dezelfde buurt ontmoeten vertelt dat twee van zijn vrienden een geïmproviseerde shop hadden. Binnen werd bier en wiet verkocht en er kon worden geflipperd. De politie kreeg er lucht van en heeft de locatie gesloten. Een andere horecagelegenheid waar cannabis werd verkocht en ook in harddrugs werd gedeald is eveneens dicht. Dergelijke verhalen horen we vaker van mensen, maar telkens blijken de betreffende huisdealers niet meer actief te zijn. Als we dit aan de wijkagent voorleggen is zijn reactie afhoudend. Er wordt door de politie simpelweg niet in kaart gebracht hoeveel percelen er in de afgelopen jaren zijn gesloten wegens vermeende thuishandel. Hij wil wel iets over de actuele situatie kwijt. In beide probleemwijken bevinden zich twee droge horeca-adressen waar ook cannabis wordt verkocht. Alleen de agent is hier kennelijk van op de hoogte want niemand die we spreken kan dit beamen. De wijkagent schat in dat er op tenminste 7 plekken in de natte en droge horeca 'onder de toonbank' en bij 5 huisdealers wiet wordt verkocht. Maar volgens zijn collega kunnen er onmogelijk zoveel huisdealers in G zijn. *“Er is maar één woningbouwvereniging. Dat maakt het voor ons makkelijk. Een dealer krijgt een waarschuwing en bij de tweede moet de huurder eruit.”*

Een manager van 26 jaar die regelmatig blowt zegt geen huisdealers of 'onder de toonbank'-dealers in G te kennen, maar pieplijntjes (06-dealers) des te meer. Hij koopt op deze nummers vanwege het gemak. Een enkele keer koopt hij wel eens bij een kennis die thuis 7 à 8 planten heeft staan en waar hij een paar euro per gram voor betaalt.

De politie van G laat ons weten dat ze elke maand 2 à 3 kwekers oppakken. Het betreft hier voornamelijk grote partijen. Een ex-kweker zegt dat hij ondanks zijn arrestatie de kans laag acht dat de politie erachter komt als je een kwekerij hebt. Voor hem hoeft het niet meer zo. Hij werkt nu in de horeca en is, zoals veel van zijn vrienden, definitief met kweken gestopt. Een enkeling pakt het nog groot aan, maar anderen hebben nu kinderen, en koesteren hooguit nog wat planten voor eigen gebruik waar hij zo nu en dan wat van krijgt.

#### *Poolse knippers*

“De benodigdheden uit de growshop en kloontjes zijn zo geregeld. Je hebt aan een zoldertje al genoeg. Toen ik nog kweekte, kwamen er wel eens mensen vragen of ik bij hun thuis ook iets dergelijks op wilde zetten. Vaak zijn het mensen met grote geldproblemen die niet zelden in een arme buurt wonen. Het mooiste is om juist in een goede buurt wat te vinden. Hooguit anderhalf jaar blijf je op een locatie en dan stop je er weer mee. Ik ben ermee gestopt omdat ik gepakt ben. Ze traptten de deur eruit, deden een zak over mijn hoofd en ik heb 30 dagen in voorarrest gezeten. Ze zijn er achter gekomen via een Poolse knipper. Daar ligt ook het gevaar. We werkten veel met Poolse dames die we dan een week lang in Centre Parcs lieten zitten.”

### **6.4.2 Mobiele niet-gedoogde verkooppunten**

Het viel ons op dat we tijdens de enquête al een keur aan nummers van vermeende 06-dealers uit G kregen. Dit werd bevestigd tijdens onze veldverkenning op straat. Veel blowers wisten geen huisdealers te noemen maar 06-koeriers des te meer. Enkele 06-nummers die we via de enquête kregen toegespeeld, gaven echter geen gehoor of waren niet meer in gebruik. Een mogelijke verklaring kan zijn dat de enquête voor de zomervakantie was afge-

nomen terwijl het veldwerk pas na de zomervakantie plaats vond. Mogelijk zijn er in de tussentijd nummers vervangen. Bij andere nummers kregen we uiteenlopende reacties. Een vriendelijke ingesproken vrouwenstem meldt dat ze weer bereikbaar zijn op het oude nummer en we kregen een voicemail waarop de openingstijden worden vermeld: door de week van 12.00 tot 01.00 en in het weekend tot 2 à 3 uur.

### *Het draait om wietlijnen*

Alle experts uit de expertinterviews zijn het er over eens dat het in G voornamelijk draait om wietlijnen. Het is opvallend dat bijna alle blowers die we tijdens het veldwerk hebben ontmoet wel een paar nummertjes kennen. De bezorgdiensten steken in alle denkbare varianten de kop op.

### *Toyota stuff*

Het loopt tegen elven als we enkele jongeren rond de 20 jaar spreken. De jongen met de grootste bek is onrustig. Hij moet wiet roken voordat ze uitgaan, maar hij heeft nog maar 5 euro voor een zakje wiet. De 06-nummers die hij zojuist gedraaid heeft komen pas langs voor minimaal 10 of 12 euro. Zijn vriend weet wel een ander nummer dat het wel voor 5 euro doet, maar deze dealer is niet meer zo laat actief. Wij bieden hem 5 euro aan zodat hij een wietlijn kan bellen. De jongen belt en spreekt af op het parkeerterrein achter de bioscoop. Als we daar naar toe sjokken praten we verder over de verschillende dealers die hij kent. Hij is zeer tevreden over de 06-koerier die hij zojuist heeft gebeld. Je kunt hem de hele dag door bellen en het maakt niks uit waar je afspreekt. De meeste dealers werken maar tot 22.00 uur en komen alleen op een huisadres. Hij vergeet te zeggen dat het niet de snelste dealer is, want we wachten inmiddels al bijna een uur. Een van de jongens wordt ongeduldig. Een andere maant hem tot rust en weet dat het altijd wachten is. Zeker op dit tijdstip wanneer er niet zoveel lijntjes meer rondrijden. Het speelt ook mee dat deze dealer maximaal 10 zakjes in een buideltje bij zich heeft en het telkens weer aan moet vullen. Eindelijk komt er een oude Toyota aangetuft met twee jongens erin. De jongen die gebeld heeft geeft de dealer een hand en overhandigt hem 10 euro. In ruil daarvoor krijgt hij een zakje PP (power-plant). De jongens nemen afscheid en besluiten voor hun cafébezoek in de buurt nog eerst een joint te roken.

### *Maandag gehaktdag*

Een 26 jarige bedrijfsleidster belt eens in de maand de wietlijn. In het begin was het nog spannend en vreemd, maar nu vindt ze het de normaalste zaak van de wereld. Zelfs haar vader belt een paar keer per jaar. Ze is blij met de bezorglijn want voorheen moest ze helemaal naar een coffeeshop in E. Bovendien doen ze ook nog aan klantenbinding: “Op maandag heeft hij ‘gehaktdag’, dan krijg je iets extra’s. En één keer in de maand krijg je een aansteker.” Menig dealer gebruikt ‘lokkertjes’ als klantenbinding. Bij de een krijg je met kerst een zakje wietgruis en de ander geeft je bij elke aankoop een stickertje. Wie 10 stickers spaart krijgt een zakje wiet gratis. Er is er ook een die klanten bij elke aankoop een kaart laat trekken waarmee ze een kleine attentie krijgen, zoals een doosje om de wiet in te doen.

### *Van prutsers tot pro’s*

We zijn zelf niet zo succesvol als we een 06-nummer bellen. En zelfs als we iemand direct aan de lijn krijgen is het nog niet gegarandeerd dat ze er in een stief kwartiertje zijn. Zo kregen we iemand te spreken die zei dat we maar vast bij Jumbo in het centrum moesten wachten. Er waren nog een paar klanten voor ons dus hij kon niet precies zeggen wanneer hij zou



arriveren. Na een uur wachten belden we de dealer nogmaals. Na nog een half uur wachten gaven we het uiteindelijk op.

Als we dit lange wachten bij een jonge blower in een jongeren centrum ter sprake brengen, moet hij lachen. Het verbaast hem niets dat we zo lang gewacht hebben op een dealer die niet komt. *“Sommige zitten grand prix op de playstation te spelen en noteren alle bestellingen. Ze gaan er pas op uit als ze zin hebben, terwijl de lijst steeds langer wordt. Andere dealers hebben het 's avonds en in het weekend weer zo druk met bezorgen, dat ze nooit op tijd zijn.”* Hij belt slechts af en toe nog een 06-lijn. Want nu hij in een grote stad naar school gaat, koopt hij daar zijn wiet. De jongen, die door de tijd heen verschillende dealers heeft leren kennen, ziet grote verschillen. *“Het zijn prutsers of pro's. Er zijn gasten die een paar plantjes thuis hebben en wat geld willen, tot gasten die voor een grote man werken die op verschillende adressen partijen wiet heeft liggen.”* Het beeld dat de politie schetst van scholieren op brommertjes en wat werklozen in auto's die bij willen verdienen, klopt volgens anderen niet helemaal. Een 06-dealer die we spreken weet dat er 4 grote dealers actief zijn op de cannabismarkt en een stuk of 10 kleinere. Zelf werkt hij voor een grote cannabisdealer in G die 24 uur per dag kan leveren. Hij rijdt een paar dagen per week voor zijn baas en wordt na zijn dienst door een ander afgelost. Om te checken of de bezorglijn operationeel is bellen we direct na ons gesprek een 06-nummer van een wietlijn dat we zojuist hebben gekregen.

#### *Power plant*

We bellen en vragen of hij wil komen. Hij zegt dat hij alleen bezorgt op een huisadres, want anders komt hij niet. We geven een huisadres op en binnen 5 minuten komt er een betrekkelijk nieuwe auto voorrijden. De chauffeur ziet ons zitten op een bankje en knippert met zijn licht. Wij wenken dat hij bij ons moet zijn. Een jongen stapt uit met een plastic tasje in zijn hand. Hij begroet ons vriendelijk en haalt verschillende zakjes wiet uit zijn tas. *“Op dit moment heb ik alleen maar zakjes PP (power plant) van 12, 20 of 45 euro.”* De wiet ziet er goed uit. Na aankoop krijgen we een stickertje met een logo erop. Wie 10 stickertjes heeft krijgt gratis een zakje wiet. De jongen loopt weer snel terug naar zijn auto. Hij heeft haast want de volgende klant wacht alweer.

Gaande ons veldwerk in G wordt het steeds duidelijker dat we nog nooit zoveel over 06-nummers hebben gehoord en gezien. Alle vormen komen voor als we afgaan op informatie van blowers. De 06-koeriers komen op de brommer, de fiets, met de auto of lopend. Scholieren bezorgen meestal op brommers en fietsen, terwijl de professionelere dealers auto's ter beschikking hebben en hun koeriers bij toerbeurt laten rijden. Sommigen hebben ook het vermoeden dat elke lijn zijn eigen wijk heeft. Een jonge blower vertelde ons dat zijn broer een keer van de 06-dealer te horen kreeg, dat hij niet op dat adres mocht komen omdat de wijk een ander toebehoorde. Een teler weet dat er een paar 'grote jongens' actief zijn die het professioneel aanpakken en verschillende mensen in wisseldiensten hebben rijden. En verder zijn er nog een paar losers die op de markt proberen te komen en wiet vermengen met bijvoorbeeld broccoli. Op grond van alle verzamelde informatie lijkt er sprake van een goed georganiseerde markt die bij de politie deels bekend is, omdat zij met een paar dealers afspraken heeft gemaakt om onder andere niet bij scholen aan minderjarigen te verkopen. Veel blowers hebben standaard een paar 06-nummers in hun telefoon staan.

### *Straatdealers*

Over straatdealers wordt nauwelijks gerept in G. De politie vermoedt dat de straathandel voornamelijk beperkt blijft tot een stuk of 10 straatdealers die zich voornamelijk ophouden in het centrum en in de buurt van het station. In de zomerperiode vindt er wat uitwaaiering plaats naar openbare pleintjes en hangplekken voor jongeren. Slechts een persoon wist ons te vertellen dat hij in een van de probleemwijken waar hij woont wel eens wiet op straat koopt bij een paar verkopers die bij het winkelcentrum rondhangen.

### *Wiet, coke en pillen...*

Wij hebben geen enkele keer gemerkt dat er sprake is van een polymarkt. Toch hebben sommigen het vermoeden dat er dealers zijn die naast cannabis ook XTC en snuifcoke verkopen. Een thuisteler bevestigt dit vermoeden: *“Veel dealers doen ook aan coke en pillen. Het is net zo makkelijk om een paar halve grammen in je binnenzak te steken. Je raakt het toch wel kwijt.”* Sommige dealers beweren dat de markt juist verpest wordt door deze figuren en benadrukken dat zij alleen cannabis willen verkopen. De politie ten slotte heeft de stellige indruk dat het slechts om een enkeling gaat die alle soorten drugs verkoopt en zegt dat de handel grotendeels gescheiden is.

### *Regio*

Ondanks de verhalen over de vele 06-bezorglijnen zegt een medewerker van het plaatselijk danscafé dat er ook jongeren zijn die hun wiet halen in plaatsen in de buurt. Een hiervan heeft officieel geen coffeeshop, maar bij zowel blowers als de politie is het bekend dat er op een adres wiet en hasj wordt verkocht. Blowers die in de stad op school zitten en in G wonen, halen hun wiet liever in de stad omdat er meer keus en betere kwaliteit is.

### *Blowen onder de 18 jaar*

Medewerkers van een jongerencentrum kennen veel jongeren onder de 18 jaar die blowen. Er mag niet worden geblowd in het jongerencentrum. De praktijk wijst uit dat er in de buurt van het centrum vaak groepjes jongeren staan te blowen. Ze weten dat zij gewoon een wiet-service kunnen bellen. *“Een paar dealers verkopen inderdaad niet aan minderjarigen maar er zijn genoeg dealers die het wel doen”*, aldus een jongerenwerker. Het afdelingshoofd van een VMBO-school denkt dat het wel mee valt met het blowgedrag van zijn leerlingen en schat dat hooguit 10% wel eens blowt. Wie stoned in de klas zit wordt naar huis gestuurd en de ouders worden gewaarschuwd. Dit komt echter zelden voor. En wie dealt op het schoolplein wordt overgedragen aan de politie. Dit overkwam twee leerlingen die vorig jaar cannabis aan medeleerlingen verkochten. Over harddrugshandel heeft het hoofd nooit wat gehoord. In de buurt van een ROC in het centrum wordt wel eens geblowd. Ook hier bellen jongeren een wietlijn als ze willen blowen. Een enkeling koopt het wel eens van een kennis op school als die bij zich heeft. Ze roken dan hun jointje in de parkeergarage vlak bij school. De conciërge van de school zegt dat er nooit op het plein gerookt wordt, maar weet wel dat in de buurt van de school genoeg jongeren een wietje roken.

## 6.5 Gemeente J

De 'rooie' gemeente J kent door de zwakke economische structuur van de regio nog steeds een relatief hoge werkeloosheid. J telt ruim 90.000 inwoners, waarvan ongeveer 15.000 inwoners tussen de 15 en 24 jaar zijn. Ruim 15% is allochtoon waarvan een groot deel van Surinaamse afkomst. De gemeente heeft in 1997 voor een marktwerking gekozen en streeft zoveel mogelijk naar een bestuurlijke gelijkschakeling van coffeeshops en horecabedrijven. In het huidige coffeeshopbeleid is plaats voor maximaal 12 coffeeshops die alle in de binnenstad gevestigd moeten zijn. Als onderdeel van de heroriëntatie van het coffeeshopbeleid heeft de gemeente gesprekken gevoerd met alle coffeeshopexploitanten. Hieruit werd duidelijk dat een ruime meerderheid het huidige aantal van 14 shops voldoende acht.

Officieel mag er nergens worden geblowd in de horeca. Maar uit de verhalen van blowers valt te beluisteren dat er uitzonderingen zijn. In een paar cafés wordt er niet moeilijk gedaan wanneer er bedwelmende cannabisdampen hangen. Er bestaat wel enige onduidelijkheid of er ook in een plaatselijke disco en nachtcafé mag worden geblowd. Een student die we spreken beklagt zich erover dat zijn wiet regelmatig wordt afgepakt in de disco op gabberfeesten. En dat terwijl er in dezelfde disco op R&B avonden niet moeilijk wordt gedaan over het roken van een joint.

### 6.5.2 Vaste niet-gedoogde verkooppunten

Op grond van verhalen uit de branche en van experts krijgen we de indruk dat J (1 coffeeshop op 7000 inwoners) een redelijk soepel coffeeshopbeleid hanteert. Menige blower die we tijdens ons veldwerk hebben gesproken, is tevreden over het gevarieerde aanbod. Maar biedt een relatief groot aantal coffeeshops ook voldoende garantie voor een beperking van vaste niet-gedoogde verkooppunten? Enkele experts lieten al eerder in interviews weten dat er op sommige locaties in het centrum hoogstwaarschijnlijk onder de toonbank wordt geëdeald. Volgens een shophouder blijven voormalige of tijdelijk gesloten coffeeshops soms gewoon doorverkopen. Zo werd de handel van een shop die een half jaar dicht was boven de coffeeshop gewoon doorgezet, aldus een oud-medewerker van de desbetreffende shop. De verkoop is na ingrijpen van de politie stopgezet.

Een coffeeshop in de binnenstad ondervindt volgens blowers en horecamedewerkers veel last van harddrugdealers. De vaste klanten ergeren zich onder andere aan het frequente getelefoneer in de coffeeshop. De eigenaresse heeft sterk het vermoeden dat haar shop gebruikt wordt voor handel in harddrugs. Ze heeft ten einde raad een stoorzender in de meterkast laten installeren om drugsdealers te weren.

#### *Friet en wiet van de snackbar*

We hebben ons oor ook te luisteren gelegd buiten het centrum, waar geen coffeeshops zijn gevestigd. We waren vooral benieuwd naar blowers die in de buitenwijken wonen hun cannabis kopen of laten halen. We zijn met diverse groepjes in contact gekomen, waaronder een groepje jongens die bij een benzinstation in een buitenwijk opgewonden naar hun opgevoerde 'the Fast and the Furious' auto's staan te turen. Het benzinstation in dit zuidelijk gedeelte van J is de enige plek die dan nog open is. Wie blowt, haalt zijn cannabis gewoon

bij een coffeeshop in de binnenstad. Niemand kent een andere manier om aan wiet te komen. Ook in een verderop gelegen wijk zeggen blowende jongeren dat ze hun wiet allemaal in de coffeeshop kopen. De buurtwerker kent ook geen 06- of thuisdealers die in de wijk actief zijn. Het is opvallend dat veel blowers ons vertellen dat we in twee probleebuurt van J de grootste kans hebben om niet-gedoogde cannabishandel te vinden. Of zoals een jongen het uitdrukt: “Als er ergens buiten coffeeshops om verkocht wordt dan is het wel daar.”

In een van deze wijken domineren hoge grauwe flatgebouwen de buurt. Het straatbeeld is somber en biedt een rommelige aanblik vanwege het vele zwerfvuil op straat. Volgens een medewerker van het ‘digitale trapveld’ is deze wijk het prototype van een zorgwijk die voornamelijk wordt bevolkt door werklozen, arme gepensioneerden, moeilijke gezinnen en studenten. Ongeveer 70% van de bewoners is allochtoon, waarvan een aanzienlijk deel uit Iraakse Koerden bestaat. De medewerker kent een huisdealer<sup>79</sup> en heeft het vermoeden dat ook een snackbar zich inlaat met de cannabishandel. Hij schat in dat er ongeveer 10 niet-gedoogde cannabisaanbieders in de wijk opereren en eenzelfde aantal kleine zelftelers. De wijkagent die we spreken vindt deze getallen wat aan de hoge kant. Hij denkt dat er hooguit vier huisdealers in de wijk zitten die op onregelmatige tijden handelen in cannabis.

De wijkcoördinator van een aangrenzende buurt denkt dat er ongeveer 3 huisdealers cannabis verkopen. Verder schat hij dat er tussen de 10 en 20 zelftelers zijn. De wijkcoördinator kent een groepje jonge Marokkaanse 06-dealers die in de buurt voor een oudere huisdealer werken. Een snackbar waar je friet en wiet kon kopen is na een grondige buurtactie van de politie gesloten.

### *Niet welkom in de wijk*

De tweede probleemwijk ligt dicht bij het spoor en behoort eveneens tot een sociale achterstandswijk. Op grond van de reacties blijkt de wijk een geduchte reputatie te hebben in J. Menigeen waarschuwt ons als ze horen dat we er een veldverkenning gaan doen. Scholieren van een nabij gelegen school verklaren ons zelfs voor gek dat we de wijk in durven gaan. Als we enkele dagen later in deze wijk arriveren is het er vrijwel uitgestorven. Een onverzorgde vrouw, type Tokkie, laat haar hond uit en zo hier en daar bespeuren we enige activiteit in een achtertuintje. Er rijden wat jongeren op scootertjes rond terwijl anderen met elkaar staan te babbelen voor een schuur. De wijk die geheel uit rijtjeswoningen bestaat en hoofdzakelijk wordt bewoond door autochtone Friezen is twee jaar terug voor een deel door de politie afgezet. Er werden verschillende invallen gedaan in woningen van telers en kwekers. Volgens een ingewijde is de rust daarna weer samen met de wiet teruggekeerd. De vriendelijke begroeting van nieuwsgierige buurtbewoners, die we in andere woonwijken gewend zijn, blijft hier achterwege. Door de ontwijkende reacties lijken we niet echt welkom. Een stukje verderop, net buiten de wijk, spreken we met een jonge blower van 16 jaar. Hij is voor drie weken aangewezen op de coffeeshop nu zijn ‘supplier’ nog steeds geen wiet heeft omdat er problemen zijn met het kweken van kloontjes. Toevallig kan hij van hieruit de woning van een huisdealer zien liggen die verderop in de wijk ligt.

### *Wiet in tupperware*

Een shophouder vertelt ons dat kwekers die wiet voor hem kweken, van elke kilo een ons afhaken voor de eigen verkoop aan kennissen en vrienden. Een HBO-student koopt behalve

---

<sup>79</sup> Navraag leert dat de huisdealer inmiddels uitgeweken is naar een andere plaats.

in de coffeeshop ook via kennissen wel eens wiet. Die gaan dan wiet halen bij een grotere kweker. Hij plaatst meestal een bestelling van 35 euro en krijgt dan enige dagen later zijn wiet in een tupperwarebakje aangeleverd. Een andere student betreft zijn toppen van iemand uit zijn vriendenkring die zelf een paar buitenplanten heeft staan. Na elke oogst worden er in het najaar een paar knipsessies met vrienden thuis georganiseerd.

Een medewerker van een onlangs gesloten coffeeshop zit in een park een jointje te roken met twee vrienden. Hij blowt regelmatig en koopt zijn wiet gewoon in de shops, maar hij krijgt ook wel eens wiet toegestopt van andere shopmedewerkers.

### **6.5.2 Mobiele niet-gedoogde verkooppunten**

De drugshandel rond een fontein in het stadscentrum is zo'n 'normaal' verschijnsel geworden dat ondernemers in de naaste omgeving de situatie inmiddels gelaten accepteren. De harddrughandel is voornamelijk geconcentreerd aan het begin van een drukke winkelstraat, inclusief een paar kleine zijstraatjes die uitlopen in de hoerenbuurt. De politie probeert de overlast te beperken door vaak te surveilleren en dealers op te pakken. Maar de scene en de handel eromheen is hardnekkig en moeilijk op te lossen. Een poging van de gemeente om grip op de situatie te krijgen, is het voorstel om de fontein te verplaatsen en de junks te verbieden. Hierover is nog geen beslissing gevallen. Vooralsnog ondervinden bewoners en winkeliers nog veel overlast van de straathandel. Een medewerker van een zaak die recht tegenover de fontein ligt, zegt dat de winkel ongeveer 20% inkomstenderving heeft. Inmiddels heeft een bakker al het loodje moeten leggen. De maatregelen komen voor hem te laat.

#### *Dealen rond de fontein*

Het is woensdagavond elf uur. De binnenstad van J is betrekkelijk rustig. Op straat lopen groepjes stappers naar de kroegen die langzaam drukker beginnen te worden. In de buurt van de beruchte fontein hangen wat zwervers en junks rond. We kijken van een afstandje toe en zien dat er verdachte transacties plaatsvinden. We besluiten in actie te komen en lopen richting een groepje Antillianen en Surinamers. Ze zien ons aankomen en vragen meteen wat we willen: “*coke, speed of pillen...*” We zeggen op zoek te zijn naar cannabis. Sommigen beginnen te schaterlachen en vertellen dat we daarvoor naar een coffeeshop moeten. Als we aanstalten maken om door te lopen komt er een Antilliaanse jongen op ons afstappen en laat een brokje hasj in plastic zien. Hij vraagt hoeveel we daarvan willen. Teleurgesteld druipt hij af als we zeggen dat we maar voor 5 euro willen kopen. Hij zegt dat hij net zo veel kan krijgen als we willen, maar dan moeten we wel grote hoeveelheden bij hem bestellen. Want voor 5 euro gaat hij geen moeite doen.

Niet alleen in het centrum, maar ook in een van de twee eerdergenoemde probleemwijken lopen volgens het jongerenwerk straatdealers rond. Om te kijken of het hier om een vergelijkbare scene gaat, besluiten we ernaartoe te gaan.

#### *Hasj en XTC voor de snackbar*

Op de hoek van een sterk verpauperd winkelcentrum is een snackbar gevestigd. Kennelijk is de snackbarhouder nog een van de weinige middenstanders die hier het hoofd boven water houdt, want ongeveer driekwart van overdekte centrum staat leeg. Voor de snackbar staan drie Antilliaanse jongens die niet ouder dan 18 jaar zijn. Als we ze iets langer aankijken lopen ze meteen op ons af: “Wat moeten jullie?” Twee van de drie jongens zien er gedrogeerd uit en

wankelen op hun benen. We zeggen dat we de weg willen weten. En, nou ja, als we ze toch spreken, willen we ook wel weten of ze iets te blowen hebben. Zonder enige bedenking tovert een jongen een zakje wiet en een zakje hasj te voorschijn. Het passerende publiek kijkt niet op of om. In het zakje hasj zit ook een halve sigaret en een aantal vloeitjes. Het lijkt of dat zakje voor eigen gebruik is. Ze benadrukken dat we zoveel hasj en wiet kunnen kopen als we willen. De jongste van de drie komt heel dicht bij ons staan en fluistert ons in: "Willen jullie ook XTC?" We gaan er maar niet op in en lopen verder de wijk in.

Als we dit voorval aankarten bij de wijkagent weet deze te vertellen dat er vaak jongeren op straat rondhangen, maar dat er hooguit twee straatdealers en enkele 06-dealers actief zijn in de wijk. Ook hier zou de handel net als in het centrum voornamelijk uit harddrugs bestaan. De wijkcoördinator uit een aangrenzende buurt zegt dat de meeste jongeren hun wiet kopen in de coffeeshop, of een oudere jongen uit de groep eropuit sturen. Blowers die uit de kosten willen komen, bieden dit klusje graag aan. De enige 06-bezorglijn die wordt genoemd is een Marokkaanse familie waarvan de zonen en neefjes cannabis bezorgen op bestelling. Deze familiebusiness komt ook voor in deze wijk. Er zijn allochtone jongeren die direct van kwekers of grotere handelaren kopen en vervolgens andere familieleden betrekken bij de 06-handel. Drie 06-dealers zijn bekend in de wijk. Daarnaast zijn er nog een handvol straatdealers die voornamelijk harddrugs aanbieden.

#### *Parttime 06-dealer*

Het is al tegen de avond als we ons nog steeds in een achterstandswijk bevinden waar vermeende straathandel zou plaatsvinden. We lopen al enkele uren rond zonder enig resultaat. Op het moment dat we ons realiseren dat het steeds stiller wordt op straat zien we een Antilliaanse jongen die op zijn brommer zit te bellen. Onder zijn helm die scheef op zijn hoofd staat heeft hij een opvallende bandana geknoopt. We wachten af tot hij is uitgebeld en stappen dan op hem af. We vragen of hij weet waar we ergens wiet kunnen halen. Hij vraagt hoeveel we nodig hebben. We zeggen dat we voor 5 euro willen kopen. Hij haalt een zakje wiet uit zijn broekzak en vertelt ons dat dit een nieuwe sample is die hij zojuist bij iemand heeft opgehaald. De wiet ziet er fris en goed uit en ruikt erg sterk. We vragen of hij ook aan ander spul kan komen, maar hij doet alleen in wiet. We kopen het zakje wiet en vragen zijn nummer dat we zonder aarzeling krijgen. Een paar dagen later bellen we hem weer in de middag op. Hij is op zijn werk en vraagt ons na negenen terug te bellen. De 06-verkoop doet hij er meestal in de avonduren bij.

Naast het bezoek aan buurten zijn we ook scholen langsgegaan om te horen of er sprake is van cannabishandel. Bij drie HBO-opleidingen zeggen ze geen last te hebben van dealeractiviteiten in de nabijheid van hun school. Een docent van een VMBO-school daarentegen meldt dat er in het verleden wel eens vanuit auto's bij zijn school is gedeald. Hier heeft de school in samenwerking met de politie met succes tegen opgetreden. *"Als we ontdekken dat ze stoned in de klas zitten, informeren we de ouders en wordt de leerling een paar dagen geschorst. Er zijn het afgelopen jaar 6 personen geschorst."* Middels het genotmiddelenreglement dat samen met het preventiewerk is opgesteld, probeert de school duidelijkheid te verschaffen over wat wel en niet wordt getolereerd. Als de schoolleiding merkt dat er gedeald wordt, dan wordt de betreffende leerling direct van school gestuurd. Dat is de afgelopen jaren niet voorgekomen. Maar blowers nemen wel eens wat mee voor andere blowers. Volgens de decaan gebeurt het af en toe dat leerlingen wat meekrijgen van een ouder die thuis zelf een paar planten heeft staan.

Ook een docent van het ROC weet dat sommige jongeren wel eens blowen bij het fietsenhok. Hij schat in dat er 1 à 2 blowers in elke klas zitten. Met name tegen de avond wordt er wel eens geblowd bij het fietsenhok. Hij vindt het geen probleem zolang ze maar niet stoned in de klas zitten. Hij is niet op de hoogte van dealers die hun waar aan scholieren proberen te verkopen. Van de scholieren die we op de scholen hebben gesproken weet niemand van het bestaan van een 06-dealer.

#### *Jonger dan 18 en toch blowen*

Tijdens het veldwerk horen we van verschillende jongeren dat ze ongeacht hun leeftijd zonder enig probleem wiet kunnen kopen in de coffeeshop. Volgens de jongeren ligt het er wel aan wie achter de balie staat. *“We halen het gewoon in de shop, we letten wel op wie er werkt, anders laten we het door een ouder iemand halen,”* vertellen twee meisjes van 16 en 17 jaar die in het park een joint zitten te roken. Een meisje en een jongen van 17 en 18 jaar die hun wiet altijd in de shop kopen vinden dat er niet streng op leeftijd wordt gecontroleerd. Anders weet het meisje nog wel een paar trucs om een shop binnen te komen. *“Ik zet gewoon een grote bek op van ‘wat nou geen 18, wat denk je wel’, of ik zeg dat ik mijn ID de volgende keer meeneem en vervolgens meld ik dat ik hem al heb laten zien. Het werkt ook goed om met vervalste papieren binnen te komen. Of je wacht gewoon voor de coffeeshop en vraagt aan iemand of die wat voor je wilt kopen, dat werkt ook bijna altijd.”*

#### *Regio*

Volgens een horecamedewerker bestaan er wel wietkoeriers, maar ze opereren volgens hem niet in J. Ze voorzien eerder de omliggende dorpen. *“Deze 06-dealers kopen de wiet hoofdzakelijk bij verschillende coffeeshops om de 5 gram-norm te omzeilen. Misschien heeft een enkele dealer contact met een zelfteler, dat weet ik niet.”*

Volgens een shophouder die uit een klein dorpje vlak bij J komt, bestaan er geen echte huisdealers in het dorp. Hij heeft ook niets gehoord over 06-dealers die wiet komen brengen. *“We gingen altijd naar de grootste blower van het dorp, die had altijd wel wat wiet en bij hem rookten we dan een joint.”* Een horecamedewerker weet dat men in die dorpjes nog steeds naar de grootste blower gaat om wiet te halen. Het is echter onduidelijk waar die jongen zijn wiet vandaan heeft. We spreken via een contactpersoon een meisje (18 jaar) dat in een klein gehucht woont en vanaf haar 14<sup>e</sup> blowt. Zij laat het altijd halen in een shop in J of een andere gemeente dichtbij. Ze weet dat haar broer ook wel eens wiet kocht in een flatwoning bij haar in de buurt. Daar kon je terecht als de vlag uithing, want dan was hij ‘open’. Volgens haar verkocht die jongen alleen maar wiet en lustte hij er zelf ook wel pap van.

#### *Prioriteiten*

De meeste mensen die we spreken zijn tevreden over het lokale coffeeshopbeleid in J. Een shophouder spreekt van een soepel beleid met realiteitszin. Volgens de preventiewerker heeft de gemeente een goed doordacht coffeeshopbeleid en merkt hij dat sommige shops een deel van het sociaal cultureel werk hebben overgenomen. De gemeente schenkt volgens een beleidsmedewerker niet veel aandacht aan de niet-gedoogde cannabismarkt. Er is in 2001 wel een onderzoek door politie geweest dat alternatieve verkooppunten voor drugs hebben onderzocht. De politie moet prioriteiten stellen en geeft harddrugs, met name de cocaïne en heroïne, voorrang. Ook hier geeft de politie aan dat er alleen bij overlast wordt opgetreden tegen cannabishandel.

## 6.6 Samenvatting

De etnografische verkenning in vijf gemeenten (B, D, F, G en J) was bedoeld als een kwalitatieve aanvullende verdieping. Aan de hand van observaties, informele gesprekken en interviews met blowers, dealers, docenten, politiemensen, horecamedewerkers en andere insiders hebben we een beter beeld gekregen van de aard en omvang van de grotendeels onzichtbare niet-gedoogde cannabismarkt. Mede hierdoor heeft het etnografisch veldonderzoek belangrijke aanvullende informatie opgeleverd over de dynamiek van de vaste en mobiele niet-gedoogde cannabismarkten.

### *Vaste niet-gedoogde markt*

In elke onderzochte gemeente is sprake van een vaste niet-gedoogde markt. Zowel ‘onder de toonbank’-dealers, thuisdealers als zelftelers zijn op deze markt actief. Daarnaast bestaat er in F een semi-gedoogde shop. Hoewel de gemeente van F in haar beleid officieel een nuloptie hanteert wordt deze ‘coffeeshop’ gedoogd. De ‘coffeeshop’ is bekend bij blowers, politie en de gemeente.

De ‘**onder de toonbank’-dealers** zijn in elke gemeente aanwezig, maar ze beslaan slechts een klein segment van de ‘natte’ horeca in B en D die relatief veel cafés hebben. In J daarentegen lijken de ‘onder de toonbank’-dealers meer vertegenwoordigd te zijn in de ‘droge’ horeca.

‘Onder de toonbank’-dealers manifesteren zich op uiteenlopende locaties. Ze zijn onder meer actief in de ‘natte’ en ‘droge’ horeca alsook in sommige winkels. Over het algemeen kan worden gezegd dat ze voornamelijk gesitueerd zijn in het centrum of in de nabije omgeving daarvan. De inschatting is dat ‘onder de toonbank’-dealers maar een klein deel vormen van de niet-gedoogde vaste markt.

- De ‘natte’ horeca: cafés (B en D) en een discotheek (D)  
In beide steden is op sommige locaties ook sprake van verkoop van cocaïne en ecstasy. In G is een kroeg, die ook cannabis verkocht, inmiddels op last van de burgemeester gesloten.
- De ‘droge’ horeca: koffiehuisen, snackbars en sommige voormalige shops die geen vergunning meer hebben maar toch cannabis blijven verkopen (J) en een enkele snackbar (G)
- De detailhandel: een winkel die wiet, hasj en voorgedraaide joints verkoopt is redelijk bekend onder blowers (F). Een growshop verkoopt ook cannabis (B)

In alle vijf gemeenten zijn ook **thuisdealers** actief. In sommige gemeenten is in het recente verleden opgetreden tegen thuisdealers. Het betrof hier een tiental ‘thuisshops’ in D en enkele ‘thuisshops’ in G en J.

- Vrijwel alle thuisdealers zijn gevestigd buiten het centrum. Opvallend is dat veel thuisdealers zich lijken te concentreren in sociaal kwetsbare woon- en achterstandswijken waar overigens wel sprake is van een hechte sociale cohesie (B, F, G, en J). De klantenkring van thuisdealers kent elkaar goed en maakt soms deel uit van hechte familie-



netwerken. Deze familienetwerken zijn deels van allochtone komaf (Turken: F; Marokkanen en Antillianen: J). Ook bij de autochtone bevolking is in enkele, soms als 'asociaal' getypeerde wijken vaak sprake van een sterke en solidaire groepsband (B, F en J).

- Ook lijkt er sprake te zijn van meer thuisdealers in wijken die in de periferie, ver van het centrum aflaggen (B, D en J). Deze wijken zijn niet per se kansarme wijken.
- Aan de hand van observaties in F bestaat het vermoeden dat sommige thuisdealers ook aan minderjarigen soft- en harddrugs verkopen.
- De inschatting is dat thuisdealers een groter aandeel op de niet-gedoogde vaste markt innemen dan de 'onder de toonbank'-dealers.

De **zelftelers** zijn eveneens aanwezig in alle vijf gemeenten. De schattingen lopen uiteen van enkele tientallen tot honderden per gemeente. Zelftelers houden zich doorgaans uitsluitend bezig met de cannabishandel. Ze worden betrekkelijk ongemoeid gelaten door de politie tenzij er sprake is van een grootschalige politieactie. Bij dergelijke acties, waar soms straten worden afgezet en elk huis wordt doorzocht, worden zelftelers en grote kwekers tegelijkertijd aangepakt (B, D en J).

- Er zijn veel zelftelers die voornamelijk voor eigen gebruik kweken en een deel van de eigen oogst schenken aan of ruilen met vrienden en kennissen. Dit komt voor in alle gemeenten. Het betreft hier vaak hechte vriendennetwerken van zowel oudere als jongere blowers waar vooral het 'ons-kent-ons' principe lijkt te gelden.
- De meer commercieel georiënteerde zelftelers verkopen een deel van hun oogst door aan coffeeshops. Sommigen van hen hebben op meerdere adressen planten staan. Kleine partijen van ongeveer een ons worden verkocht aan particulieren. De grens tussen kleine telers en zelftelers met kwekeraspiraties begint hier te vervagen.
- In sommige gemeenten wordt door potentiële zelftelers gepoogd om 'kamers' te huren voor zelfteelt (F en G). Maar andersom komt ook voor: bewoners uit voornamelijk achterstandswijken bieden hun kamers bij telers aan om wat bij te verdienen.

### ***Mobiele niet-gedoogde markt***

In elke gemeente is ook sprake van een mobiele niet-gedoogde markt. Hieronder scharen we 06-dealers en straatdealers.

In alle vijf gemeenten zijn **06-dealers** actief. De markt van 06-dealers is zeer gedifferentieerd. De aantallen 06-dealers lopen per gemeente uiteen van enkele (F) tot tientallen (G). Een groot deel van de mobiele markt wordt beheerst door 06-dealers. Er wordt bezorgd door scooters, fietsers, auto's (wiettaxi's) en te voet. En er wordt zowel op het thuisadres als in het publieke domein cannabis verkocht.

- Onze inschatting is dat in G de meeste 06-dealers actief zijn. Veel blowers blijken goed op de hoogte en menig een heeft ook een of meerdere 06-nummers in bezit. In G kan zelfs de klok rond worden bezorgd. D volgt na G, ook in D zijn 06-dealers betrekkelijk eenvoudig te bereiken. In beide gemeenten wordt aan klantenbinding gedaan door middel van presentjes en speciale tarieven. In F en J zijn de minste 06-dealers actief.

- De politie lijkt de mobiele markt in G deels te gedogen. Zij heeft met sommige 06-koeriers restrictieve afspraken gemaakt over het niet verkopen aan minderjarigen en handel in de buurt van scholen.
- Er is met name in de verder van het centrum gelegen wijken sprake van een grotere bedrijvigheid van 06-dealers (B, D en J). Er zijn ook 06-dealers actief die bezorgen in de omliggende regio's.
- We kunnen 06-dealers onderscheiden in zelfstandigen die solitair en parttime opereren en bezorgers die deel uit maken van een team dat in wisseldiensten werkt. Sommigen werken in dienst van een 'baas' (G).
- Op de mobiele 06-markt bestaat vaak geen strikte scheiding tussen soft en harddrugs en ook met de leeftijdsgrens wordt weinig rekening gehouden. Opvallend is dat in het weekend meer 06-dealers ook partydrugs als ecstasy, amfetamine en cocaïne aanbieden.

De **straatdealers** zijn in alle vijf gemeenten actief en kunnen worden ingedeeld in twee groepen:

- Straatdealers die zich in het centrum en bij stations ophouden en voornamelijk harddrugs verkopen. Deze worden door experts eerder geassocieerd met dealers afkomstig uit de harddrugscene. Ze hangen niet rond bij scholen en verkopen doorgaans ook geen cannabis. In sociale achterstandswijken (winkelcentra) is sprake van een grotere bedrijvigheid op straat.
- Een kleinere groep straatdealers verkoopt voornamelijk cannabis aan jongeren. Deze doorgaans parttime dealers zoeken jongeren op bij scholen, hangplekken en jongeren-centra. Het gaat hier veelal om jongeren onder de twintig jaar.

### **Verkrijgbaarheid: onder de achttien**

We hebben ook gekeken naar de verkrijgbaarheid van cannabis bij minderjarigen. We kunnen concluderen dat in elke gemeente jongeren onder de achttien jaar betrekkelijk eenvoudig aan cannabis kunnen komen. Ze hebben verschillende strategieën ontwikkeld om aan hun gerief te komen. Het poolen van geld, dat veel voorkomt in vriendenkringen waar wordt geblowd, is daar een van. Een afgevaardigde, meestal ouder dan 18 jaar, wordt eropuit gestuurd om cannabis te kopen. Maar er zijn ook jongeren die zelf kopen of laten halen in coffeeshops of bij niet-gedoopte dealers.

Verder bestaat de indruk dat dealpraktijken op scholen niet veelvuldig voorkomen. Uit gesprekken met verschillende schooldocenten blijkt dat er voldoende toezicht is op stonedeleerlingen of leerlingen die onderling dealen. Overigens zegt dit niet dat er helemaal niks aan de hand is. Met name van verschillende docenten van VMBO-scholen is vernomen dat de school maatregelen heeft getroffen jegens stonedeleerlingen en dealende leerlingen. In de omgeving van deze VMBO-scholen waar minder toezicht is, worden auto's, scooters en straatdealers gesignaleerd. Bij enige onraad onderneemt de school actie door zelf op treden of de politie in te schakelen.

### **Regionaal cannabistoerisme**

We hebben eerder al aangegeven dat 06-dealers soms ook buiten de gemeentegrenzen, in omliggende gemeenten, actief zijn. Het komt ook voor dat blowers uit andere gemeenten hun cannabis in de coffeeshop kopen, we spreken dan van regionaal cannabistoerisme. In de twee gemeenten zonder coffeeshop blijkt dat veel blowers hun cannabis in een coffeeshop in een andere gemeente kopen. Vertrouwen, kwaliteit of simpelweg het niet bekend zijn met de niet-gedoogde markt wordt door blowers als belangrijkste redenen genoemd waarom zij in een andere gemeente cannabis kopen. Daarbij gaan ze vaak toch al regelmatig naar een plaats met coffeeshop omdat ze er werken of op school zitten. In dorpen rondom J gaat men ook wel naar de grootste blower van het dorp die niet zelden als thuisdealer fungeert. Hij haalt zijn wiet zowel uit de coffeeshop als bij de teler.



# 7

## VERGELIJKING UITKOMSTEN TOEGEPASTE METHODEN

In hoofdstuk 2 hebben we al een overzicht gegeven van de methoden die we in dit onderzoek hebben toegepast. Daarbij beschreven we ook hoe die methoden zich tot elkaar verhouden. In dit hoofdstuk vergelijken we de resultaten van de expertinterviews met die van de survey onder gebruikers. We doen dat op een drietal punten. Eerst kijken we naar de schattingen van het aantal niet-gedoogde verkooppunten, daarna gaan we in op de overlap tussen de verkoop van soft- en harddrugs in de niet-gedoogde detailhandel en ten slotte bespreken we de cannabisverkoop aan minderjarigen.

### 7.1 Schattingen

Voor zeven van de tien onderzochte gemeenten beschikken we over twee soorten schattingen van de omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt, namelijk de schattingen van lokale experts (hoofdstuk 3) en die van gebruikers (hoofdstuk 5). Per stad gaat het slechts om enkele experts, tegenover veel meer gebruikers. In beide gevallen zijn er behoorlijke marges in de schattingen.

In vijf van de zeven gemeenten komen experts en gebruikers redelijk overeen in hun schatting van het aandeel dat coffeeshops voor hun rekening nemen bij de lokale cannabisverkoop; in H en G komen de gebruikers tot een wat hogere schatting dan de experts. In het algemeen geldt: hoe groter de experts gemiddeld het aandeel van coffeeshops inschatten, hoe groter ook het aandeel volgens de gebruikers.

Bij de *niet-gedoogde* verkooppunten komen de schattingen van de gebruikers in de beide gemeenten zonder (officiële) coffeeshop (F en G) dicht in de buurt bij die van de experts. In de andere vijf gemeenten zijn de schattingen van de gebruikers steeds hoger, soms zelfs veel hoger, dan die van de experts. Kijken we naar de afzonderlijke typen niet-gedoogde cannabisaanbieders, dan valt het volgende op:

- In B, D, I en J schatten de experts vooral het aantal *thuisdealers* lager dan de gebruikers.
- In H schatten de experts vooral het aantal *straatdealers* lager dan de gebruikers.
- In G schatten de experts vooral het aantal *06-dealers* hoger en het aantal *straatdealers* lager dan de gebruikers.
- In F zijn er geen wezenlijke verschillen tussen de schattingen van experts en gebruikers.

Deze verschillen tussen experts en gebruikers nemen niet weg dat er tussen beide groepen soms wel overeenstemming is als het gaat om welk type niet-gedoogde cannabisaanbieder het vaakste voorkomt. Behalve in B vinden beide groepen steeds dat 'onder de toonbank'-dealers het minst voorkomen. Verder menen in H en G beide groepen dat 06-dealers het vaakste voorkomen. In J geldt dit voor straatdealers.

Tabel 7.1 Schattingen van lokale experts en gebruikers

Gemeente		% lokale markt direct uit coffeeshop	06-dealers	Thuisdealers	Onder de toonbank' dealers	Straatdealers	Totaal niet-gedoogd
<b>D</b>	Experts Range / MW (gemiddeld)	50% - 80% (65%)	3 – 10 (6)	1 – 12 (6)	0 – 5 (3)	3 – 15 (10)	(25)
	Gebruikers I Mediaan	70%	10	20	10	20	60
	Gebruikers II Mediaan	70%	10	19	3	15	47
<b>H</b>	Experts Range / MW (gemiddeld)	2% - 90% (36%)	33 – 50 (42)	20 – 50 (35)	3 – 15 (9)	0 – 5 (3)	(89)
	Gebruikers Mediaan	50%	50	25	10	35	120
<b>B</b>	Experts Range / MW (gemiddeld)	60% - 90% (70%)	2 – 15 (7)	15 – 25 (20)	10 – 20 (15)	15 – 30 (23)	(65)
	Gebruikers Mediaan	60%	25	50	20	40	135
<b>F</b>	Experts Range / MW (gemiddeld)	0% – 90% (58%)	0 – 20 (10)	2 – 10 (5)	0 – 2 (1)	1 – 7 (3)	(22)
	Gebruikers Mediaan	50%	8	6	2	7	23
<b>J</b>	Experts Range / MW (gemiddeld)	60% - 90% (79%)	0 – 10 (3)	0 – 23 (12)	0 – 2 (1)	6 – 45 (19)	(35)
	Gebruikers Mediaan	75%	20	40	6	30	96
<b>G</b>	Experts Range / MW (gemiddeld)	5% - 20% (12%)	10 – 50 (37)	2 – 25 (11)	0 – 5 (2)	5 – 10 (2)	(52)
	Gebruikers Mediaan	30%	20	15	0	15	50
<b>I</b>	Experts Range / MW (gemiddeld)	80% - 95% (86%)	0 (0)	0 – 2 (1)	0 – 1 (0)	0 – 5 (1)	(2)
	Gebruikers Mediaan	80%	6	8	1	5	20

## 7.2 Soft en harddrugs

Lokale experts en gebruikers zijn het erover eens dat in de niet-gedoogde cannabisdetailhandel ook harddrugs worden verkocht. De kans op vermenging is over het algemeen het grootst bij straatdealers en het kleinst bij thuisdealers. Hoewel er thuisdealers zijn die zowel soft- als harddrugs verkopen, hebben de meesten zich gespecialiseerd in (primair) cannabis of (primair) harddrugs. In het laatste geval kan meestal weer een onderscheid worden gemaakt tussen thuisdealers die overwegend aan 'recreatieve' gebruikers verkopen (vooral

ecstasy en/of poedercocaïne) dan wel vooral of uitsluitend aan verslaafden (heroïne en cocaïne of crack). De 06-dealers nemen een tussenpositie in, maar de meesten verkopen (bijna) alleen cannabis of (bijna) uitsluitend harddrugs.

### **7.3 Verkoop aan minderjarigen**

Lokale experts en gebruikers zijn het erover eens dat het voor minderjarigen niet echt moeilijk is om aan cannabis te komen. Net als de geïnterviewde gebruikers menen lokale experts dat gebruikers vaak anderen cannabis laten halen in coffeeshops en/of zelf gebruikmaken van niet-gedoogde verkooppunten. Wel kunnen minderjarigen volgens gebruikers meer dan volgens lokale experts ook in coffeeshops cannabis aanschaffen.

### **7.4 Samenvatting**

Experts en gebruikers komen redelijk overeen in hun schatting van het aandeel dat coffeeshops voor hun rekening nemen bij de lokale cannabisverkoop, maar over het geheel genomen zijn er volgens de gebruikers meer niet-gedoogde verkooppunten dan volgens de lokale experts. Met uitzondering van B scoort bij zowel de gebruikers als de lokale experts het aantal 'onder de toonbank'-dealers en straatdealers het laagst. Daarmee houden de gemeenschappelijke overeenkomsten op. Opvallend is vooral de variatie tussen de gemeenten in type niet-gedoogde cannabisaanbieders.

De kans op vermenging van soft- en harddrugs bij de niet-gedoogde cannabisdetailhandel is over het algemeen het grootst bij straatdealers en het kleinst bij thuisdealers.

Het blijkt voor minderjarigen niet echt moeilijk te zijn om aan cannabis te komen. Kennelijk doen zij dit vooral door anderen cannabis te laten halen in coffeeshops en/of door zelf gebruik te maken van niet-gedoogde verkooppunten.





# 8

## SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Van september 2003 tot en met oktober 2004 hebben we onderzoek gedaan naar de niet-gedoogde cannabisverkoop in Nederland. De probleemstelling luidt als volgt: *Wat is de omvang en de aard van niet-gedoogde cannabisaanbieders in Nederland en welke ontwikkelingen zijn hierin waarneembaar, mede in relatie tot gedoogde aanbieders?* Onder niet-gedoogde cannabisaanbieders wordt verstaan: verkopers van cannabis, behalve de (officieel gedoogde) coffeeshops. Het onderzoek was gericht op de detailhandel. Met andere woorden de toeleveranciers ('achterdeur') van coffeeshops en het midden en hogere echelon van de cannabismarkt zijn buiten beschouwing gelaten.

In dit afsluitende hoofdstuk schetsen we eerst in het kort hoe het onderzoek is uitgevoerd. Daarna vatten we de bevindingen over de aard van de niet-gedoogde cannabismarkt samen. Vervolgens bespreken we de schattingen van de omvang van de gedoogde en niet-gedoogde cannabismarkt. En ten slotte presenteren we puntsgewijs de belangrijkste conclusies.

### 8.1 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd in tien gemeenten. Het gaat er in dit onderzoek nadrukkelijk niet om het lokale coffeeshopbeleid van deze gemeenten te evalueren. Daarom worden zij niet met naam genoemd, maar aangeduid met een letter (A tot en met J). De gemeenten liggen verspreid over het land en verschillen in grootte en coffeeshopdichtheid (aantal coffeeshops per 10.000 inwoners). Acht van deze gemeenten hebben een of meer officieel gedoogde coffeeshops en de andere twee hebben officieel geen enkele coffeeshop. Het gaat om de volgende gemeenten: A als een van de vier grote steden (G-4); B en C als middelgrote gemeenten met tevens coffeeshoptoerisme; D, J en H als middelgrote gemeenten met variatie in coffeeshopdichtheid; E en I als kleinere gemeenten met variatie in coffeeshopdichtheid; en F en G als twee gemeenten zonder officieel gedoogde coffeeshops.

Het onderzoek is uitgevoerd in twee fasen, de eerste tussen najaar 2003 en voorjaar 2004 en de tweede van de zomer tot en met het najaar van 2004. In de eerste fase vond het onderzoek plaats in vijf gemeenten (A, B, C, D en E) en werden verschillende methoden toegepast, namelijk individuele interviews en groepsgesprekken (focusgroepen) met lokale experts in alle vijf gemeenten, een survey onder cannabisgebruikers in twee middelgrote gemeenten met een gemiddelde coffeeshopdichtheid (B en D) en een korte etnografische veldstudie in dezelfde twee gemeenten.

Op basis van de overwegend positieve ervaringen in de eerste fase werd besloten tot uitbreiding met vijf andere gemeenten in de tweede fase (F, G, H, I en J). In deze tweede fase werd afgezien van groepsgesprekken met de lokale experts, aangezien deze in de eerste fase te weinig toegevoegde waarde bleken te hebben boven de individuele interviews. In de eerste fase leek de survey onder cannabisgebruikers de beste schattingen van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders op te leveren en werd daarom in alle vijf gemeenten van

de tweede fase uitgevoerd. Ten einde de betrouwbaarheid van de vragenlijst nader te toetsen werd de survey in de tweede fase tevens herhaald in gemeente D, een van de beide gemeenten waar de survey al in de eerste fase was afgenomen. De korte etnografische veldstudies werden nu gedaan in de twee gemeenten zonder officieel gedoogde coffeeshops (F en G) en de gemeente met de hoogste coffeeshopdichtheid (J).

Bij elkaar genomen werden individuele interviews met lokale experts gehouden in alle tien gemeenten, groepsgesprekken (focus groups) met lokale experts in vier van de tien gemeenten, een survey onder cannabisgebruikers in zeven van de tien gemeenten en een kort etnografisch veldonderzoek in vijf van de tien gemeenten. Schematisch ziet dit er als volgt uit:

Gemeente	Type		Lokale experts		Survey gebruikers	Etnografisch veldonderzoek
	Inwoners *	Coffeeshopdichtheid	Groeps gesprek	Individueel interview		
<b>A</b>	469.000	Gemiddeld voor G4	X	X		
<b>B</b>	210.000	Gemiddeld	X	X	X	X
<b>C</b>	166.000	Gemiddeld	X	X		
<b>D</b>	93.000	Gemiddeld	X	X	XX	X
<b>E</b>	41.000	Bovengemiddeld		X		
<b>F</b>	49.000	0		X	X	X
<b>G</b>	69.000	0		X	X	X
<b>H</b>	165.000	Laagst		X	X	
<b>I</b>	42.000	Hoog		X	X	
<b>J</b>	91.000	Hoogst		X	X	X

\* ten tijde van onderzoek, afgerond

### *Lokale experts*

Voorwaarde voor deelname van lokale experts aan het onderzoek was dat zij goed op de hoogte waren van de lokale cannabismarkt. De meeste lokale experts waren beleidsmedewerkers, politiemensen, preventiewerkers of jongerenwerkers. In de eerste fase bleek dat de beleidsmedewerkers zich vaak vooral baseerden op informatie van de politie en dan weinig extra informatie konden verschaffen. Daarom is in de tweede fase, naast iemand van de politie, niet ook steeds een beleidsmedewerker geïnterviewd.

Daarnaast zijn er interviews gehouden met coffeeshopeigenaren en coffeeshoppersoneel. Al deze lokale experts zijn individueel geïnterviewd. Sommigen van hen hebben tevens deelgenomen aan een groepsgesprek. Zoals verwacht bleek het niet eenvoudig om personen uit de coffeeshopbranche mee te laten doen in groepsgesprekken waar ook beleidsmedewerkers en politiefunctionarissen aan deelnamen. Soms lukte deelname van de coffeeshopbranche wel, maar nooit waren niet-gedoogde dealers bereid om bij zo'n groepsgesprek aan te schuiven. Meer algemeen waren niet-gedoogde dealers bepaald niet enthousiast om aan een groepsgesprek deel te nemen, ook niet met andere lokale niet-gedoogde dealers en/of coffeeshophouders.

### *Survey onder gebruikers*

In zeven van de tien gemeenten is aan de hand van een korte vragenlijst ook een survey onder huidige cannabisgebruikers (= de afgelopen maand nog geblowd) gehouden. Dit ge-

beurde 's avonds en 's nachts op straat, in uitgaans- en winkelgebieden. De survey bleek goed uitvoerbaar en leverde bruikbare gegevens van bijna 800 gebruikers op. Zij vormen een redelijke doorsnee van de lokale gebruikerspopulatie. Ter toetsing van de betrouwbaarheid werd de survey in D tweemaal afgenomen. De beide steekproeven in deze stad verschillen niet van elkaar op algemene achtergrondkenmerken, en evenmin op de informatie over het eigen koopgedrag bij de aanschaf van cannabis. Dit laatste wijst op betrouwbaarheid van de gegevens. De informatie over het krijgen van cannabis is wat minder consistent. Daarentegen lijkt de informatie over het (veronderstelde) koopgedrag van vrienden betrouwbaar als het gaat om coffeeshops, maar wat minder betrouwbaar als het de niet-gedoogde markt betreft.

### *Etnografisch onderzoek*

De korte etnografische veldstudies in vijf gemeenten bestonden voornamelijk uit observaties en informele gesprekken. Dit onderdeel bracht ons onder andere in contact met niet-gedoogde dealers en leverde een verdiepend en meer kwalitatief inzicht in de aard van de lokale cannabismarkt op. Tevens resulteerde dit in enkele extra deelnemers aan de interviews met lokale experts.

## **8.2 Aard van de niet-gedoogde aanbieders**

In alle onderzochte gemeenten is er op detailhandelniveau een niet-gedoogde markt voor cannabis. We kunnen hierbij twee hoofdcategorieën onderscheiden: vaste en mobiele verkooppunten.

- De *vaste* niet-gedoogde verkooppunten kunnen onderverdeeld worden in (1) thuisdealers en (2) 'onder de toonbank' dealers in met name horecagelegenheden.
- Bij de *mobiele* niet-gedoogde verkooppunten kunnen ook twee typen onderscheiden worden, namelijk (1) bezorging aan huis op telefonische bestelling (06-dealers) en (2) verkoop op straat en op hangplekken (straatdealers).

### *Vaste niet-gedoogde dealers*

In alle onderzochte gemeenten zijn *thuisdealers* actief. De lokale experts weten hier doorgaans niet zoveel van, de survey geeft er meer informatie over en de etnografische veldstudies zorgen voor een verdere inkleuring. Thuisdealers bevinden zich vaak in de sociaal zwakkere wijken van de gemeente, maar ook wel in andere wijken die ver van het centrum en van coffeeshops liggen. Vaak is er ook sprake van een zelfvoorzienend thuisdealercircuit, deze netwerken worden als gesloten getypeerd. De thuisdealers leveren volgens de politie over het algemeen weinig overlast. Toch is er in een aantal gemeenten in het recente verleden opgetreden tegen deze vorm van niet-gedoogde cannabisverkoop. Tijdens het etnografische deel van het onderzoek hebben we kunnen constateren dat sommige thuisdealers ook aan minderjarigen verkopen.

De 'onder de toonbank'-verkoop van wiet en hasj in cafés komt overal voor. Naast de verkoop van cannabis in horeca waar alcohol geschonken wordt, vindt in mindere mate ook verkoop van wiet en hasj in 'droge' horeca plaats. Dit gebeurt dan bijvoorbeeld in cafetaria's en koffiehuisen, maar ook wel eens in een smartshop of een andere winkel. Over het alge-

meen liggen de locaties waar 'onder de toonbank' wordt verkocht in het centrum of in de nabije omgeving daarvan.

#### *Mobiele niet-gedoogde dealers*

In bijna alle gemeenten worden *06-dealers* gesignaleerd, die per scooter of auto cannabis op bestelling leveren. Verhoudingsgewijs komen we dit type het meest tegen in de twee gemeenten, waar woonwijken over een groot gebied verspreid liggen. Meer algemeen is de mobiliteit van de cannabisaanbieders groter in gemeenten zonder coffeeshops en in coffeshopluwe buitenwijken. Er zijn ook 06-dealers die cannabis verkopen aan minderjarigen. Soms zijn 06-dealers ook bereikbaar via internet.

*Straatdealers* zijn in vrijwel alle onderzochte gemeenten een bekend verschijnsel. Ze worden vooral gezien bij onder andere stations, scholen, jongerencentra, winkelcentra, in parken en op hangplekken. Een deel van de straatdealers verkoopt vooral cannabis aan minderjarigen. Dit zijn vaak jongeren onder de twintig jaar; zij dealen veelal parttime en zoeken de jongeren op bij school, hangplekken en jongerencentra.

#### *Overige niet-gedoogde cannabisaanbieders*

Overal zijn er ook de zogenaamde *zelftelers*, die hun eigen wiet kweken. Veel zelftelers kweken voor eigen gebruik en geven of ruilen met vrienden en kennissen. Het gaat dan vaak om hechte vriendennetwerken van zowel jongere als oudere blowers. Soms verkopen zij een deel aan vrienden, kennissen of buurtgenoten. Voor zover dit laatste het geval is, kunnen zij tot een van de vier voorgaande typen gerekend worden, vooral het type van de thuisdealer. Er zijn ook zelftelers die wat commerciëler ingesteld zijn, zij verkopen een deel van hun oogst door aan coffeeshops of verkopen kleine partijen aan particulieren.

Ten slotte is er in een van de tien gemeenten een niet-gedoogd vast verkooppunt in de vorm van een oogluikend toegestaan soort 'coffeeshop'. We zouden dit een 'onder de toonbank' dealer of een thuisdealer kunnen noemen, maar in de volksmond heet het doorgaans een 'coffeeshop'.

#### *Soft- en harddrugs*

De focus in het onderzoek lag op de cannabismarkt. Detailhandelaren die zich uitsluitend bezighouden met de verkoop van harddrugs zijn daarom in principe buiten beschouwing gelaten. Maar bij alle typen niet-gedoogde cannabisaanbieders zijn er die zowel soft- als harddrugs verkopen; soms vormen softdrugs hun hoofdproduct, in andere gevallen een verkopen zij vooral harddrugs.

Een belangrijk deel van de *thuisdealers*, vooral de zelftelers onder hen, verkoopt uitsluitend cannabis. Er zijn ook thuisdealers die voornamelijk heroïne en cocaïne verkopen aan verslaafden en daar soms wat hasj of wiet bij verkopen; op de niet-gedoogde cannabismarkt spelen zij echter een zeer marginale rol. Dit segment is grotendeels gescheiden van het omvangrijkere thuiscircuit, dat zich richt op de 'recreatieve' markt. Hier zijn dealers actief die uitsluitend 'partydrugs' als ecstasy, cocaïne en/of amfetamine verkopen, maar er zijn er ook die zowel soft- als harddrugs verkopen. Hetzelfde geldt voor *06-dealers*, waarbij sommigen door de week vooral in cannabis handelen en in het weekend in partydrugs. Bij 'onder de toonbank' dealers zijn de markten van soft- en harddrugs meestal, maar niet altijd, gescheiden. De meeste *straatdealers* vallen buiten de scope van ons onderzoek, omdat zij uitsluitend harddrugs (met name cocaïne en heroïne) verkopen; zij zijn vaak zelf verslaafd en hou-

den zich vooral op in het centrum en bij stations. Maar sommigen verkopen tevens softdrugs en juist bij hen is de kans op vermenging van de soft- en harddrugsmarkt het grootst. Daarnaast zijn er de veelal jongere, niet-verslaafde straatdealers, die zich vaak beperken tot de verkoop softdrugs.

### **8.3 Gaten in de coffeeshopmarkt**

Of een gemeente nu wel of geen coffeeshops heeft, overal komt niet-gedoogde cannabisverkoop voor. Maar over het geheel genomen, nemen coffeeshops een groter deel van de cannabisverkoop (op detailhandelniveau) voor hun rekening dan de niet-gedoogde verkopers. Er zijn verschillende redenen waarom er ook in gemeenten met coffeeshops niet-gedoogde cannabisaanbieders zijn. De belangrijkste daarvan zijn: de ruimtelijke spreiding van coffeeshops, de openingstijden en de minimumleeftijd. Met name 06-dealers en thuisdealers springen in op 'geografisch gaten' in de cannabismarkt; zij zijn vooral actief in coffeshopluwe wijken en (omliggende) gemeenten zonder coffeeshop. Coffeeshops zijn niet 24 uur per dag open en niet-gedoogde aanbieders spelen daar soms expliciet op in, door juist of ook buiten de openingstijden van coffeeshops bereikbaar te zijn. Voor minderjarigen is de leeftijdsgrens van coffeeshops ook een belangrijke reden om hasj of wiet te laten bezorgen, dan wel op straat of bij een thuisdealer te kopen. Daarnaast kunnen niet-gedoogde aanbieders een aantrekkelijk alternatief vormen voor coffeeshops omdat gebruikers er groter hoeveelheden kunnen kopen en/of de cannabis er goedkoper is.

### **8.4 Schattingen van de lokale cannabismarkt**

Zowel de lokale experts als de respondenten in de survey onder gebruikers hebben schattingen gemaakt van het aandeel van coffeeshops in de lokale cannabisverkoop en van het aantal niet-gedoogde verkooppunten in verschillende gemeenten. Bij de schattingen hebben we ons beperkt tot de niet-gedoogde aanbieders die uitsluitend of ook cannabis verkopen en hebben we de dealers die uitsluitend harddrugs verkopen buiten beschouwing gelaten.

Vaak blijkt het voor *lokale experts* moeilijk, zo niet onmogelijk om een schatting te maken van het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders in hun gemeente. Het lijkt er sterk op dat hoe groter een gemeente is, hoe moeilijker het is om een schatting te geven. De politie blijkt zich vooral te richten op verkooppunten die overlast veroorzaakten, waardoor zij relatief weinig zicht hebben op vormen van niet-gedoogde cannabisverkoop die nauwelijks tot geen overlast veroorzaken. Dit betekent niet dat politiemensen helemaal geen niet-gedoogde cannabisverkoop waarnemen, maar omdat deze geen of weinig prioriteit hebben in de bestrijding, verdiepen zij zich er niet echt in. Voor preventiewerkers en jongerenwerkers geldt dat ze een wat totaler beeld hebben, althans degenen onder hen die zich actief in de leefwereld van gebruikers begeven, op straat en/of in het uitgaansleven. Op basis van eigen waarnemingen en informatie van gebruikers en soms ook dealers hebben zij beter zicht op dynamiek en omvang van niet-gedoogde dealers. Coffeeshophouders en –personeel nemen qua informatie een tussenpositie in. Zij hebben op bepaalde vormen van niet-gedoogde cannabisverkoop, zoals de markt van zelftelers, beter zicht.

De schattingen van de lokale experts lopen soms sterk uiteen en zijn dus niet zo betrouwbaar. De in de survey geïnterviewde *gebruikers* gaven, net als de experts, zeer uiteenlopende schattingen. Gemiddelde aantallen leveren te hoge schattingen op; de medianen leveren een getrouwer beeld op. De cijfers over het eigen koopgedrag van de respondenten is het meest betrouwbaar en de medianen leveren een valide schatting op. Voor het koopgedrag van vrienden wordt dat al wat minder en de inschatting van het koopgedrag van de gehele gemeente is nog iets minder betrouwbaar.

## 8.5 Conclusies

### *Methoden*

- In vergelijking met individuele interviews leveren groepsgesprekken met experts (te) weinig extra informatie op. Een monitor zou daarom geen gebruik moeten maken van focusgroepen.
- Experts vinden het vaak moeilijk om verantwoorde schattingen te maken van de (omvang van de) lokale niet-gedoogde cannabismarkt. Een korte, gestructureerde vragenlijst biedt hier wel enig soelaas. Voor grotere gemeenten kunnen hoogstens schattingen per stadsdeel of – wijk gemaakt worden.
- Individuele interviews met lokale experts kunnen wel inzicht in relevante (kwalitatieve) ontwikkelingen in beleid en de aard van de niet-gedoogde cannabismarkt geven. Voor een monitor zouden (panels van) lokale experts met tijdsintervallen van een of meerdere jaren geïnterviewd kunnen worden om eventuele nieuwe trends op te sporen.
- De survey onder gebruikers geeft belangrijke en betrouwbare informatie over het percentage blowers in een gemeente dat (ook) buiten de coffeeshop om koopt. Klaarblijkelijk is het niet al te lastig om in uitgaans- en winkelgebieden een per gemeente redelijk representatieve steekproef met voldoende respondenten te krijgen.
- De survey heeft tevens items opgeleverd die gebruikt kunnen worden in een algemenere vragenlijst naar drugsgebruik (onder scholieren of de algemene bevolking) om zicht te krijgen op de (relatieve) omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt.
- Etnografische studies naar de niet-gedoogde cannabismarkt zijn door ervaren veldonderzoekers goed uit te voeren. De onderzoekers zijn op deze manier in contact gekomen met verschillende insiders, waaronder ook vaste en mobiele niet-gedoogde verkopers van cannabis. Hierdoor is informatie boven tafel gekomen over de werkwijze van deze verkopers, die door de lokale experts lang niet altijd gegeven kon worden.
- Door in het etnografisch veldwerk te observeren en contact te leggen met leraren, scholieren en coffeeshophouders is duidelijk geworden hoe minderjarigen aan cannabis komen.

### *Aard van de gedoogde en de niet-gedoogde cannabismarkt*

- Op detailhandelsniveau vertoont de niet-gedoogde cannabismarkt in alle onderzochte gemeenten grote overeenkomsten.
- Overall bestaat een pluriforme markt. Dit uit zich in het feit dat dezelfde vormen van verkoop steeds terugkomen in (haast) alle gemeenten. Overall zijn zowel vaste als mobiele niet-gedoogde cannabisaanbieders. Bij de vaste aanbieders gaat het om thuisdealers en

'onder de toonbank'-dealers, en bij mobiele aanbieders om 06-dealers en straatdealers. Daarnaast zijn er zelftelers, die zowel vaste als mobiele aanbieders kunnen zijn.

- De markt is ook diffuus. Tussen gemeenten zijn er soms duidelijke verschillen in aantallen niet-gedoogde verkooppunten van de afzonderlijke typen.
- Er zijn zowel niet-gedoogde cannabisaanbieders die uitsluitend cannabis verkopen, als aanbieders die tevens of voornamelijk harddrugs verkopen.
- De vermenging van soft- en harddrugs binnen de niet-gedoogde cannabismarkt is over het algemeen het grootst bij de straatdealers en het kleinst bij thuisdealers.
- De mobiliteit van niet-gedoogde verkooppunten wordt groter naarmate een gemeente groter is.
- De mobiliteit is ook groter in gemeenten zonder coffeeshop en in coffeeshopluwe buitenwijken.
- De belangrijkste redenen om bij niet-gedoogde cannabisverkopers wiet of hasj te kopen, zijn voor de consumenten gemakszucht (vooral afstand tot en openingstijden van coffeeshops) en de leeftijdsgrens van de coffeeshops.
- Thuisdealers manifesteren zich vaak in sociaal zwakkere buurten. Hun klantenkring kent elkaar goed en er hangt een 'ons kent ons' sfeer. Ook in wijken die verder van het centrum liggen, bevinden zich meer thuisdealers.

#### *Omvang van de niet-gedoogde cannabismarkt*

- Schattingen van experts zijn onvoldoende betrouwbaar.
- De mediane schattingen van gebruikers over hun eigen koopgedrag leveren de meest valide schattingen op.
- In gemeenten met (officieel gedoogde) coffeeshops komt naar schatting ongeveer 70% van de lokale cannabisverkoop direct uit de coffeeshops. Hoe hoger de coffeeshopdichtheid, hoe groter het aandeel van coffeeshops in de lokale verkoop.
- Daarnaast zijn coffeeshops indirecte leveranciers van cannabis, met name via vrienden van gebruikers, maar eveneens via niet-gedoogde verkooppunten. Bovendien kopen gebruikers uit gemeenten zonder coffeeshops vaak hun cannabis in naburige gemeenten met coffeeshops.
- In de gemeenten zonder coffeeshop of met een lage coffeeshopdichtheid kopen gebruikers veruit het vaakst (ook) ergens anders.
- In gemeenten met (officieel gedoogde) coffeeshops en een gemiddelde coffeeshopdichtheid zijn er naar schatting ongeveer 10 niet-gedoogde cannabisaanbieders per coffeeshop.
- Landelijk zou dit, de grote steden en gemeenten zonder coffeeshops niet meegerekend, neerkomen op enkele duizenden niet-gedoogde cannabisaanbieders. Omdat deze samen naar schatting ongeveer 30% van de lokale verkoop voor hun rekening nemen, lijkt het dus grosso modo vooral om (zeer) kleinschalige handel te gaan.
- Het lijkt er op dat het aantal niet-gedoogde cannabisaanbieders per coffeeshop groter is naarmate de coffeeshopdichtheid kleiner is.
- De aantallen vaste en mobiele niet-gedoogde cannabisaanbieders houden elkaar redelijk in evenwicht.
- In de vaste niet-gedoogde cannabisverkoop zijn de thuisdealers duidelijk in de meerderheid en zijn er verhoudingsgewijs weinig 'onder de toonbank' dealers.

- Bij de mobiele aanbieders zijn er ongeveer evenveel 06-dealers als straatdealers. Qua omzet spelen 06-dealers naar alle waarschijnlijkheid wel een grotere rol dan straatdealers, aangezien de straatdealers vaak niet uitsluitend of niet overwegend cannabis verkopen.
- Er is een sterke variatie tussen de gemeenten in de aanwezigheid van de verschillende typen niet-gedoogde cannabisaanbieders. Steeds is weer een ander soort verkooppunt het meest voorkomend. Er is niet een type dat duidelijk op de voorgrond staat in alle gemeenten.

#### *Ontwikkelingen en beleid*

- Op de meeste plaatsen is de cannabismarkt redelijk stabiel en het coffeeshopbeleid goed gereguleerd.
- Niet-gedoogde cannabisaanbieders worden op lokaal niveau meestal niet als een urgent probleem ervaren.
- Overlast is het belangrijkste criterium voor optreden tegen niet-gedoogde verkooppunten. Als er geen sprake is van overlast, heeft de niet-gedoogde cannabismarkt volgens lokale experts geen hoge prioriteit in de handhaving. De bestrijding van harddrugs heeft echter wel prioriteit.
- Bij de vaste niet-gedoogde markt maakt de politie onderscheid tussen zogenaamde 'gebruikerspanden' en overige aanbieders. Bij invallen in de gebruikerspanden treft zij voornamelijk harddrugs aan en sporadisch cannabis.
- Minderjarigen kopen hun cannabis het vaakst door het iemand anders in de coffeeshop te laten halen. Weliswaar kopen zij ook zelf wel eens cannabis in een coffeeshop, maar toch beduidend minder vaak dan meerderjarige gebruikers. Ook komt het redelijk vaak voor dat zij het bij niet-gedoogde verkooppunten kopen, met name 06-dealers, thuisdealers en straatdealers.
- De meeste straatdealers die (vooral) cannabis verkopen, doen dit ook aan jongeren. Vaak zijn het zelf ook jongeren die wat bij willen verdienen.
- Veel gebruikers in gemeenten zonder coffeeshop halen hun cannabis in een gemeente met een of meer coffeeshops.



## SUMMARY AND CONCLUSIONS

We conducted a study from September 2003 to October 2004 on the non-tolerated sale of cannabis in the Netherlands. Our research question was: *How many non-tolerated cannabis dealers are there in the Netherlands, what is their nature and what developments can be observed, partly in relation to the tolerated dealers?* By non-tolerated cannabis dealers, we mean the ones outside the officially tolerated coffeeshops. The study focuses on the retail trade and not on the coffeeshop suppliers (back door) or the middle and higher levels of the cannabis market.

In this closing chapter, we briefly describe our methods and summarize our findings on the nature of the non-tolerated cannabis market. Then we discuss the estimates of the size of the tolerated and non-tolerated cannabis markets. Lastly we list our main conclusions.

### 9.1 Methods

The study was conducted in ten municipalities. It was clearly not our aim to evaluate the local coffeeshop policy of these municipalities. This is why they are not specified by name, but referred to by letters (A to J). The municipalities are geographically spread throughout the country and differ as regards their size and coffeeshop density (number of coffeeshops per 10,000 residents). Eight of the municipalities have one or more tolerated coffeeshops and the other two officially do not have any coffeeshops at all. The study includes A as one of the four large cities (Amsterdam, Den Haag, Utrecht and Rotterdam), B and C as medium-sized municipalities with coffeeshop tourism, D, J and H as medium-sized municipalities with variations in coffeeshop density, E and I as smaller municipalities with variations in coffeeshop density and F and G as two municipalities without any officially tolerated coffeeshops.

The study was conducted in two stages, the first from the autumn of 2003 to the spring of 2004 and the second from the summer to the autumn of 2004. In the first stage, the study was conducted in five municipalities (A, B, C, D and E) and various methods were used, i.e. individual interviews and group talks (focus groups) with local experts in all five municipalities, a survey among cannabis users in two medium-sized municipalities with an average coffeeshop density (B and D) and a short ethnographic field study in B and D.

Based on the predominantly positive experiences in the first stage, we decided to expand the study with five other municipalities (F, G, H, I and J). In the second stage, we left out the group talks with local experts, since they had failed to make a valuable enough addition to the individual interviews. In the first stage, the survey among cannabis users seemed to provide the best estimates of the number of non-tolerated cannabis dealers and was consequently used in all five municipalities in the second stage. To further test the reliability of the questionnaire, in the second stage the survey was also repeated in municipality D, one of the two municipalities where the survey had been conducted in the first stage. The short ethno-

graphic field studies were now conducted in the two municipalities without any officially tolerated coffeeshops (F and G) and the municipality with the highest coffeeshop density (J). Individual interviews with local experts were held in all ten municipalities, group talks (focus groups) with local experts were held in four of the ten municipalities, a survey among cannabis users was held in seven of the ten municipalities and a short ethnographic field study was held in five of them. The activities can be summarized as follows:

Municipality	Type		Local experts		Survey among users	Ethnographic field study
	Number of residents *	Coffeeshop density	Group talk	Individual interview		
<b>A</b>	469,000	Average for G4 <sup>80</sup>	X	X		
<b>B</b>	210,000	Average	X	X	X	X
<b>C</b>	166,000	Average	X	X		
<b>D</b>	93,000	Average	X	X	XX	X
<b>E</b>	41,000	Above Average		X		
<b>F</b>	49,000	0		X	X	X
<b>G</b>	69,000	0		X	X	X
<b>H</b>	165,000	Lowest		X	X	
<b>I</b>	42,000	High		X	X	
<b>J</b>	91,000	Highest		X	X	X

\* at the time of the study, rounded off

### *Local experts*

A prerequisite for the participation of local experts in the study was that they were well informed on the local cannabis market. Most of the local experts were policy staff members or police officials and prevention or youth workers. In the first stage, policy staff members appeared to mainly consult information from the Police Department, and were thus not adding much extra information. This is why in the second stage, we did not always interview a policy staff member in addition to someone from the Police Department.

In addition, we interviewed coffeeshop owners and personnel. All these local experts were individually interviewed. Some of them also took part in a group talk. As expected, it was no simple matter to have people from the coffeeshop branch take part in group talks that policy staff members and police officials were also attending. Sometimes we were successful in getting people from the coffeeshop branch to take part, but the non-tolerated dealers were never willing to attend these talks. More generally speaking, the non-tolerated dealers were not enthusiastic at all about taking part in a group talk, not even with other local non-tolerated dealers or coffeeshop proprietors.

### *Survey among users*

In seven of the ten municipalities, a survey was held among current cannabis users (in the past month) using a short questionnaire. This was done in the evening and at night on the street and in entertainment and shopping districts. The survey was very doable and provided useful data on almost 800 users who constitute a reasonable cross-section of the local user

<sup>80</sup> G4: Great four, the four largest cities of the Netherlands

population. In order to test its reliability, the survey was done twice in D. The two samples in this municipality do not differ as regards general background features or information on individual purchasing behaviour regarding cannabis. This indicates that the data are reliable. The information on procuring cannabis is somewhat less consistent. However, the information on the assumed purchasing behaviour of friends seems to be reliable on the coffeeshops, but somewhat less reliable on the non-tolerated market.

### *Ethnographic study*

The short ethnographic field studies in five municipalities mainly consisted of observations and informal conversations. This part of the study brought us in contact with non-tolerated dealers and provided deeper and more qualitative insight into the nature of the local cannabis market. It also resulted in several extra respondents for the interviews with local experts.

## **9.2 Nature of non-tolerated dealers**

In all the municipalities we studied, there is a non-tolerated cannabis market at the retail level. We can distinguish two main categories, i.e. fixed and mobile sale points.

- The fixed non-tolerated sales points can be divided into (1) house dealers and (2) under-the-counter dealers primarily at clubs or pubs.
- The mobile non-tolerated sales points can be divided into (1) home delivery after cannabis is ordered by telephone (06 dealers) and (2) street sales in the street and at spots where people hang out (street dealers).

### *Fixed non-tolerated dealers*

Home dealers are active in all the municipalities. The local experts generally do not know that much about them. The survey provides more information about them and the ethnographic field studies fill in more of the details. Home dealers often operate in socio-economically poorer districts and in neighbourhoods far from the centre and the coffeeshops. There is often evidence of a self-sufficient home dealer circuit. These networks are viewed as closed. According to the police, home dealers rarely cause nuisance. Several of the municipalities have nonetheless recently taken action against this form of non-tolerated cannabis sale. In the ethnographic part of the study, we noted that some home dealers also sell to minors.

Marijuana and hashish are sold under the counter at clubs and pubs all over. In addition to the sale of cannabis at clubs and pubs with a liquor licence, to a lesser extent marijuana and hashish are also sold at places without a liquor licence such as cafeterias and coffee houses and smart shops or other stores. The locations where cannabis is sold under the counter are generally in or near the city centre.

### *Mobile non-tolerated dealers*

In almost all the municipalities, 06 dealers have been observed who deliver orders of cannabis by scooter or car. They are observed most frequently in the two municipalities where residential neighbourhoods are spread out over a large area. In general the mobility of cannabis dealers is greater in municipalities without any coffeeshops at all and in suburbs with

very few of them. There are also 06 dealers who sell cannabis to minors. Sometimes 06 dealers can be reached via the Internet.

There are street dealers in virtually all the municipalities, who are mainly observed near train stations, schools and youth centres and at shopping malls, parks and wherever youngsters hang out. Some street dealers mainly sell cannabis to minors. They often are youngsters under the age of 20, who mostly deal part-time and look for youngsters at their schools and youth centres and wherever they like to hang out.

#### *Other non-tolerated cannabis dealers*

There are also people who grow their own cannabis. Many of these cannabis growers do so for their own use or give it to their friends and acquaintances or exchange it with them. These are often close-knit friendship networks of cannabis blowers of all ages. Sometimes they sell part of what they grow to friends, acquaintances or people in the neighbourhood. When this is the case, they can belong to one of the four categories described above, especially the category of the home dealer. There are also more commercial-minded cannabis growers who sell part of their crop to coffeeshops or sell small amounts to private parties.

Lastly, in one of the ten municipalities there is a non-tolerated fixed sales point at a kind of coffeeshop that the authorities turn a blind eye to. We could call it an under-the-counter dealer or a home dealer, but the public generally sees it as a 'coffeeshop'.

#### *Soft and hard drugs*

The study is focused on the cannabis market and not on retail dealers who solely sell hard drugs. However, all the categories of non-tolerated cannabis dealers also include dealers who sell hard as well as soft drugs. Sometimes soft drugs are their main merchandise, and in other cases hard drugs are.

Quite a few of the home dealers, especially the ones who grow their own crop, solely sell cannabis. There are also home dealers who mainly sell heroin and cocaine to addicts and sometimes also sell hashish or marijuana, but they play an extremely marginal role on the non-tolerated cannabis market. This segment is mainly separate from the larger home circuit that targets the recreational market, where dealers are active who only sell party drugs such as ecstasy, cocaine and amphetamine, though there are some who sell hard drugs as well. The same holds true of 06 dealers, some of whom mainly sell cannabis on weekdays and party drugs in the weekend. The soft and hard drug markets are usually - but not always - separate as regards under-the-counter dealers. Most street dealers are outside the scope of this study because they only sell hard drugs, in particular cocaine and heroin. They are often addicted themselves and mainly hang out in the city centre and near train stations. Some of them do however also sell soft drugs and this is precisely where there is the greatest risk of the hard and soft drug markets overlapping. In addition, there are the largely younger non-addicted street dealers who often confine themselves to the sale of soft drugs.

### **9.3 Gaps in the coffeeshop market**

Whether or not municipalities have coffeeshops, the non-tolerated sale of cannabis goes on all over. But generally speaking, at the retail level coffeeshops sell more cannabis than non-tolerated dealers. There are various reasons why non-tolerated cannabis dealers also oper-

ate in municipalities with coffeeshops. The major reasons are the geographic distribution of the coffeeshops, their opening hours and the minimum age they adhere to. It is especially the 06 dealers and home dealers who take advantage of the geographic gaps in the cannabis market and are mainly active in districts where coffeeshops are rare or non-existent. Besides which, coffeeshops are not open 24 hours a day and the non-tolerated dealers explicitly take advantage of this by being easy to reach at times when the coffeeshops are closed. For minors, the minimum age at coffeeshops is an important reason to have hashish or marijuana delivered or to buy it on the street or from a home dealer. In addition, non-tolerated dealers can serve as an attractive alternative for coffeeshops because users can buy larger quantities of cannabis and sometimes the cannabis is sold cheaper.

#### **9.4 Estimates of the local cannabis market**

The local experts and the respondents in the survey among users both estimated the size of the role coffeeshops and non-tolerated sales points play in the local sale of cannabis in various municipalities. We confine these estimates to the non-tolerated dealers who solely or also sell cannabis, and leave out the dealers who only sell hard drugs.

It is often difficult if not impossible for local experts to estimate the number of non-tolerated cannabis dealers in their municipality. It seems the larger the municipality, the more difficult it is to make an estimate. The police mainly focus on the sales points that constitute a nuisance and focus relatively less on forms of non-tolerated cannabis sale that barely disturb the peace. This does not mean they are unaware of the non-tolerated sale of cannabis, but since it is not a priority for them in combating drug use, they are not really that involved. Prevention and youth workers have more of a total view of the situation, at any rate those of them who operate actively in the world of users on the street or at the clubs and pubs they frequent. Based on their own observations and information from users and sometimes from dealers as well, they have a better view of the dynamics and size of the non-tolerated sale of cannabis. Coffeeshop proprietors and personnel occupy a position in the middle as regards this kind of information. They are more aware of certain forms of the non-tolerated cannabis market, such as sales by home growers.

The estimates of the local experts sometimes differ greatly and are thus not so reliable. Like the experts, the users interviewed in the survey make widely differing estimates. The average figures yield estimates that are too high; the medians produce a picture that is more accurate. The figures on the respondents' own purchasing behaviour are the most reliable, and the medians yield a valid estimate. As regards the purchasing conduct of their friends, the estimates are a bit less reliable, and the estimate of the purchasing behaviour in the entire municipality is a little more unreliable.

#### **9.5 Conclusions**

##### *Methods*

- Compared to the individual interviews, the group talks with experts do not yield much extra information. This is why a monitor study should not use focus groups.

- Experts often find it difficult to make responsible estimates of the size of the local non-tolerated cannabis market. A short structured questionnaire does provide a limited remedy for this. In the larger municipalities, the most that can be done is to make estimates for each district or neighbourhood.
- Individual interviews with local experts can grant insight into the relevant qualitative developments in policy and the nature of the non-tolerated cannabis market. In a monitor study, panels of local experts could be interviewed at time intervals of one or more years to provide information on new trends.
- The survey among users provides important and reliable information on the percentage of cannabis users in a municipality who also purchase cannabis outside the coffeeshop. It is apparently not all too difficult to get a reasonably representative sample with enough respondents in the entertainment and shopping districts of the various municipalities.
- The survey has also produced items that can be used in a more general questionnaire on drug use (among schoolchildren or the general population) to get an idea of the relative size of the non-tolerated cannabis market.
- Ethnographic studies on the non-tolerated cannabis market can be effectively carried out by experienced field researchers. This is how the researchers came into contact with various insiders, including fixed and mobile non-tolerated cannabis dealers. This revealed information about how these dealers operate, which the local experts were not nearly always able to provide.
- As a result of the observations in the ethnographic fieldwork and the contacts made with teachers, schoolchildren and coffeeshop proprietors, it has become clear how minors have access to cannabis.

#### *Nature of the tolerated and non-tolerated cannabis market*

- At the retail trade level, the non-tolerated cannabis market is very similar in all the municipalities in the study.
- There is a multi-faceted market all over. It manifests itself in the same sales modes in virtually all the municipalities. There are fixed as well as mobile non-tolerated cannabis dealers all over. The fixed dealers include home dealers and under-the-counter dealers, and the mobile dealers include 06 dealers and street dealers. In addition, there are the home growers, who can be either fixed or mobile dealers.
- The market is also a diffuse one. The municipalities sometimes differ clearly in the numbers of non-tolerated sales points and the separate categories.
- There are non-tolerated cannabis dealers who only sell cannabis and there are those who also sell hard drugs or mainly do so.
- The mixture of soft and hard drugs on the non-tolerated cannabis market is generally the largest in the case of street dealers and the smallest in the case of home dealers.
- The larger the municipality, the greater the mobility of non-tolerated sales points.
- The mobility is also greater in municipalities and in neighbourhoods where coffeeshops are rare or non-existent.
- The most important reasons for consumers to buy marijuana or hashish from non-tolerated cannabis dealers are convenience, especially the distance to the coffeeshop and its opening hours, and the minimum age there.

- Home dealers often operate in neighbourhoods that are socio-economically weaker. Their customers tend to know each other and there is a “we are all friends” kind of atmosphere. There are also more home dealers in neighbourhoods further from the centre.

#### *Size of the non-tolerated cannabis market*

- The estimates by experts are not reliable enough.
- The median estimates of users on their own purchasing behaviour produce the most valid estimates.
- In the municipalities with officially tolerated coffeeshops, an estimate of approximately 70% of the local cannabis sales go directly through the coffeeshops. The higher the coffeeshop density, the greater their percentage of the local sales.
- In addition, coffeeshops are indirect suppliers of cannabis, especially via the friends of users but also via non-tolerated sales points. In addition, users from municipalities without any coffeeshops often buy cannabis in nearby municipalities that do have coffeeshops.
- In municipalities with no coffeeshops or a low coffeeshop density, users by far most frequently buy cannabis somewhere else (as well).
- In municipalities with officially tolerated coffeeshops and an average coffeeshop density, there are in estimate approximately ten non-tolerated cannabis dealers for each coffeeshop.
- On a national scale, not counting the large cities and municipalities without coffeeshops, this would amount to a few thousand non-tolerated cannabis dealers. Since they jointly account for an estimate of approximately 30% of the local sales, it seems to be mainly small-scale to extremely small-scale trade that is involved.
- The lower the coffeeshop density, the greater the number of non-tolerated cannabis dealers per coffeeshop would seem to be.
- The numbers of fixed and mobile non-tolerated cannabis dealers seem to keep reasonable pace with each other.
- In the fixed non-tolerated cannabis market, home dealers are clearly in the majority and there are relatively few under-the-counter dealers.
- The mobile dealers consist of approximately as many 06 dealers as street dealers. As to their turnover, 06 dealers probably play a larger role than street dealers since street dealers often do not solely or predominantly sell cannabis.
- There is a wide variation among the municipalities as regards the presence of the various categories of non-tolerated cannabis dealers. In each case, a different kind of sales point is most common. There is no one type that is clearly most common in all the municipalities.

#### *Developments and policy*

- In most municipalities, the cannabis market is reasonably stable and the coffeeshop policy is well regulated.
- Non-tolerated cannabis dealers are usually not perceived as an urgent problem at the local level.

- Nuisance is the main reason for police intervention at non-tolerated sales points. If there are no nuisances, the non-tolerated cannabis market is not a high police priority according to local experts. Combating the hard drug trade however, is a high priority.
- As regards the fixed non-tolerated cannabis market, the police draw a distinction between user houses and other dealers. When they raid user houses, they mainly find hard drugs and only sporadically cannabis.
- Minors most frequently buy cannabis by having someone else buy it for them at a coffeeshop. They themselves do sometimes buy cannabis at a coffeeshop, but much less frequently than users who are no longer minors. It is also reasonably common for them to buy at non-tolerated sales points, i.e. from O6 dealers, home dealers and street dealers.
- Most street dealers who mainly sell cannabis also sell it to minors. They are often still minors themselves who want to earn a bit of extra cash.
- Many of the users in municipalities without coffeeshops get their cannabis in a municipality with one or more coffeeshops.



## Literatuur

- Abraham, M.D., Kaal, H.L. & Cohen, P.D.A. (2002). *Licit and illicit drug use in the Netherlands, 2001*. Amsterdam: Mets
- Bieleman, B., Biesma, S. & Smallegenbroek, A.J.H. (1997). *Cannabis in Nederland: inventarisatie van de verkooppunten*. Groningen/Rotterdam: St. IntraVal, Den Haag: SGBO.
- Bieleman, B., Blömer, J. & Zaagsma, A. (1998). *Softdrugs: beleid en illegaliteit. Ontwikkelingen in gemeentelijk softdrugsbeleid en soorten en aantallen verkooppunten*. Groningen: St. IntraVal.
- Bieleman, B., Goeree, P., Naayer, H. (2003). *Coffeeshops in Nederland 2002. Aantallen, gemeentelijk beleid en handhaving AHOJ-G criteria*. Den Haag: WODC.
- Bovenkerk, F., Hogewind, W.I.M., (2003). *Hennepsteelt in Nederland*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.
- Cohen, P.D.A. & Kaal, H.L. (2001) *The irrelevance of drug policy. Patterns and careers of experienced cannabis use in the populations of Amsterdam, San Francisco and Bremen*. Amsterdam: Cedro.
- Decorte, T., Muys, M. & Slock, S. (2003). *Cannabis in Vlaanderen. Patronen van cannabisgebruik bij ervaren gebruikers*. Leuven: Acco.
- EMCDDA (2002). *Annual report on the state of the drugs problem in the European Union and Norway*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
- EMCDDA (2003). *Annual report on the state of the drugs problem in the European Union and Norway*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Jansen, A.C.M. (1993). De Nederlandse marihuana-sector. *Economische Sociale Berichten*. 31 maart 1993, p. 294-296.
- Jansen, A.C.M. (2002). De economie van de cannabissector. *Economische Sociale Berichten*. Vol. 87(2002), p. 276-278.
- Korf, D.J., Nabben, T. & Benschop, A. (2002). *Antenne 2001. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg.
- Korf, D.J., Nabben, T. & Benschop, A. (2003). *Antenne 2002. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg.
- Korf, D.J., van der Woude, M., Benschop, A., Nabben, T. (2001). *Coffeeshops, jeugd en toerisme*. Amsterdam: Rozenberg.
- Maalsté, N., Jansen, I. & de Bie, E. (2002). *Meting niet-gedoogde cannabisaanbieders. Haalbaarheidsstudie in opdracht van de afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen van het Ministerie van Justitie, WODC*. Den Haag: ES&E.
- Morgan, D.L. (1988). *Focus groups as qualitative research*. Newbury Park: Sage.
- Monshouwer, K., van Dorsselaer, S., Gorter, A., Verdurmen, J. & Vollebergh, W. (2004). *Jeugd en riskant gedrag. Kerngegevens uit het peilstationsonderzoek 2003*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Murdoch, R.O. & Agar, M. (1995). *Nuts and bolts of focus group research*. The Center for Social Science and Health Research. Rockville: T. Head and company.
- NDM (2002). *Nationale Drugmonitor, Jaarbericht 2002*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Ooyen-Houben, M. van & Sieperman, M. (2002). *Gebruik en aanschaf van cannabis door 16- en 17-jarigen*. Den Haag: WODC (Onderzoeksnotities, nr. 2002/7).
- Stewart, D.W. & Shamdasani P.N. (1990). *Focus groups: Theory and practice*. Newbury Park: Sage.
- Zwart, W.M. de, Monshouwer, K. & Smit, F. (2000). *Jeugd en riskant gedrag. Kerngegevens 1999. Roken, drinken, drugsgebruik en gokken onder scholieren vanaf tien jaar*. Utrecht: Trimbos-instituut.